

Peisajul cultural. Dezvoltarea durabilă a peisajului pastoral în Culoarul Rucăr-Bran

Autor: Aurelian-Lucian I. DAVID

Lucrare realizată în cadrul proiectului "Cultura română și modele culturale europene - cercetare, sincronizare, durabilitate", cofinanțat din FONDUL SOCIAL EUROPEAN prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Contract nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

Titlurile și drepturile de proprietate intelectuală și industrială asupra rezultatelor obținute în cadrul stagiului de cercetare postdoctorală aparțin Academiei Române.

* * *

*Punctele de vedere exprimate în lucrare aparțin autorului și nu angajează
Comisia Europeană și Academia Română, beneficiara proiectului.*

DTP, complexul editorial/redacțional, traducerea și corectura aparțin autorului.

Descărcare gratuită pentru uz personal, în scopuri didactice sau științifice.

Reproducerea publică, fie și parțială și pe orice suport,
este posibilă numai cu acordul prealabil al Academiei Române.

ISBN 978-973-167-305-9

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

SUMAR

Introducere / 5

Capitolul I: Cadrul natural

- 1.1. Așezare și limite / 8
- 1.2. Substratul geologic / 10
- 1.3. Elemente de geomorfologie / 11
- 1.4. Clima / 16
- 1.5. Rețeaua hidrografică / 22
- 1.6. Vegetația / 24
- 1.7. Fauna / 26
- 1.8. Solul / 27

Capitolul II: Peisaj cultural. Peisaj pastoral / 35

Capitolul III: Așezările umane permanente

- 3.1. Generația de așezări / 39
- 3.2. Toponimia / 40
- 3.3. Răspândirea geografică / 41
- 3.4. Mărimea demografică a așezărilor / 43
- 3.5. Unități administrativ-teritoriale / 44
- 3.6. Evoluția fizionomiei așezărilor / 45
- 3.7. Dispersia așezărilor rurale / 53
- 3.8. Locuința și gospodăria țărănească din vatra satului / 54
- 3.9. Baza economică a așezărilor: activități industriale, agricole, terțiare / 57
- 3.10. Tipurile funcționale ale așezărilor / 60

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

3.11. Relații între așezările rurale din Culoar și zonele limitrofe / 70

Capitolul IV: Păstoritul

4.1. Pajiști naturale – pășuni și fânețe / 72

4.2. Tipuri de păstorit / 76

4.3. Organizarea stânei / 95

4.4. Prelucrarea laptelui la stână / 99

4.5. Semne de proprietate / 103

4.6. Calendar popular / 105

4.7. Nedei, târguri, bâlciuri / 107

Capitolul V: Așezările temporare

5.1. Tipuri / 111

5.2. Dinamica amplasamentului stânei / 124

5.3. Studii de caz / 128

Capitolul VI: Metode de evaluare a peisajului pastoral. Indici și indicatori

6.1. Densitatea populației / 141

6.2. Presiunea umană / 143

6.3. Indicele peisajului etnografic / 145

6.4. Indicele de naturalitate al peisajului etnografic / 147

6.5. Indicele transformării peisajului etnografic / 148

6.6. Indicele presiunii agricole / 150

Capitolul VII: Dezvoltarea durabilă a peisajului pastoral

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

7.1. Identificarea cauzelor degradării / 154

7.1.1. Naturale / 155

7.1.2. Antropice / 155

7.2. Managementul peisajului pastoral / 159

7.2.1. Protejarea și conservarea / 160

7.2.2. Valorificarea / 164

7.2.3. Monitorizarea / 166

7.3. Modele culturale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral în Culoarul Rucăr Bran / 166

Concluzii / 172

Bibliografie / 177

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE
OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

SUMMARY

Introduction / 5

Chapter I: Natural environment

1.1. Placement and delimitations / 8

1.2. Geological substrate / 10

1.3. Geomorphology elements / 11

1.4. Climate / 16

1.5. Hydrographic network / 22

1.6. Vegetation / 24

1.7. Fauna / 26

1.8. Soil / 27

Chapter II: Cultural landscape. Pastoral landscape / 35

Chapter III: Permanent human settlements

3.1. Generation of settlements / 39

3.2. Toponymy / 40

3.3. Geographic spreading / 41

3.4. The demographic size of the settlements / 43

3.5. Administrative and territorial units / 44

3.6. The evolution of the settlements' aspect / 45

3.7. The dispersion of the rural settlements / 53

3.8. The peasant dwelling and yard in the village / 54

3.9. The economic base of the settlements: industrial, agricultural and tertiary activities / 57

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

3.10. Functional types of settlements / **60**

3.11. Relationships between the rural settlements in the Pass and adjacent areas
/ **70**

Chapter IV: Shepherding

4.1. Natural grasslands – grazing grounds and pastures / **72**

4.2. Types of shepherding / **76**

4.3. The organization of the sheepfold / **95**

4.4. Processing the milk in the sheepfold / **99**

4.5. Property signs / **103**

4.6. Popular calendar / **105**

4.7. Parties, fairs and fun fairs / **107**

Chapter V: Temporary settlements

5.1. Types / **111**

5.2. The dynamics of the sheepfold placement / **124**

5.3. Case studies / **128**

Chapter VI: Pastoral landscape evaluation methods. Markers and indexes

6.1. Population density / **141**

6.2. Human pressure / **143**

6.3. Ethnographic landscape index / **145**

6.4. Natural index of the ethnographic landscape / **147**

6.5. Ethnographic landscape transformation index / **148**

6.6. Agricultural pressure index / **150**

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Chapter VII: Sustainable development of the pastoral landscape

7.1. Identifying the causes of degradation / 154

7.1.1. Natural / 155

7.1.2. Anthropic / 155

7.2. The management of the pastoral landscape / 159

7.2.1. Protection and preservation / 160

7.2.2. Capitalization / 164

7.2.3. Monitoring / 166

7.3. Cultural models for sustainable development of the pastoral landscape in the Rucăr-Bran Pass / 166

Conclusions / 172

Bibliography / 177

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

REZUMAT

În cadrul proiectului am analizat amplu și complex păstoritul, nu doar ca o simplă ocupație. Existența cadrului natural prielnic, varietatea reliefului și a solului, bogăția floristică a covorului vegetal și a rețelei hidrografice etc., corelat cu extensiunea pășunilor și fânețelor (România deține cea mai mare suprafață de pășuni și fânețe din Europa) au favorizat dezvoltarea unei peisaj pastoral în Culoarul Rucăr-Bran, cunoscut în țară și în străinătate. Am studiat potențialul natural, demografic, etnografic din Culoarul Rucăr-Bran: făcând documentare bibilografică din literatura de specialitate din țară și străinătate, culegere de date statistice, prelucrare a datelor și realizarea materialului grafic și cartografic. Am efectuat cercetări de teren vizând atât componentele om-peisaj, om-om, dar și relațiile între peisaje, peisaj-peisaj, urmărind toate aspectele etnografice: habitat, arta și portul popular, alimentația, sărbători și obiceiuri ș.a. Anchetele de teren au fost mai însemnate în zona montană, unde păstoritul este mai amplu și mai complex. Toate materialele culese au fost transcrise, prelucrate, sistematizate, fișate, arhivate.

S-a urmărit, în afară de culegerea, transcrierea, clasificarea și interpretarea documentelor etnografice actualizate, realizarea unor hărți privind peisajul pastoral din Culoarul Rucăr-Bran (folosind imagini satelitare - ortofotoplanuri) și a unor modele zonale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral. Managementul peisajului pastoral implică o serie de acțiuni: protejarea și conservarea (tezurizarea patrimoniului etnografic, informarea populației, formarea de specialiști, măsuri, programe descentralizate etc.), valorificarea (turistică, economică, socială etc.), monitorizarea (identificarea schimbărilor, evaluarea efectelor politicilor, posibile reproiectări).

Proiectul *Peisajul cultural. Dezvoltarea durabilă a peisajului pastoral din Culoarul Rucăr-Bran* este unul multidisciplinar. Am utilizat informații, date, hărți etc. din următoarele discipline: etnografie, geografie (hărți, elemente ale cadrului natural ș.a), istorie (documente, izvoare ș.a), astronomie (imagini satelitare, ortofotoplanuri), sociologie și statistică (indicatori, date statistice ș.a.), arhitectură (metode și modalități de construire, planuri a stânelor, locuințelor etc.), lingvistică (terminologie).

Analiza acestor date este prezentată mai jos luând în considerare punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și pericolele degradării peisajului pastoral

Analiza SWAT

Puncte tari:

- Culoarul Rucăr-Bran este situat în centrul țării (fig. 1.1.);
- punte de legătură între Transilvania și Muntenia;
- existența centrelor urbane în apropiere: Brașov, Câmpulung ș.a.;
- masivele muntoase sunt situate în apropierea vetrelor satelor;
- formațiunile cristaline formează fundamentul Culoarului;
- formațiunile sedimentare și calcarul sunt suprapuse cristalinului;
- riscuri minime de producere a cutremurelor și a inundațiilor;
- relief carstic spectaculos: peșteri, chei etc.;
- peisaje montane intacte de o rară frumusețe;
- expoziția versanților și înclinarea pantelor favorabile instalării stânelor;
- relieful, prin altitudine și varietate, permite practicarea diferitelor tipuri de turism;
- temperaturi medii sub 30 grade în timpul verii;
- precipitații bogate;
- numeroase râuri, pârâuri, izvoare;
- întinderea mare a pajiștilor naturale:
- existența unui covor floristic bogat și ecologic;
- suprafețe întinse de pădure;
- faună bogată și variată;
- solul fertil favorabil dezvoltării pajiștilor naturale;
- lipsa surselor de poluare;
- acces la surse informaționale variate: internet, telefon mobil ș.a.
- produse lactate ecologice;
- stâne amenajate în mod tradițional;
- patrimoniu etnografic pastoral bogat și variat;
- practicarea transhumanței și a unui păstorit tradițional;

Puncte slabe

- relieful, prin altitudine și înclinarea versanților, impune existența unor sate izolate;
- exploatarea intensă a lemnului;

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

- durata mare a stratului de zăpadă (200 zile) permite pășunatul în zona montană doar vara;
- existența a numeroase animale sălbatice: lupi, urși ș.a.
- reducerea efectivelor de animale;
- lipsa de transparență a licitațiilor efectuate de primării pentru arendatul munților;
- sporul natural negativ;
- lipsa de personal, a bărbaților care să practice păstoritul;
- acces greu la piețele de desfacere a produselor lactate;
- folosirea betonului, plasticului și a metalului în construirea stânelor;
- dispariția stânei cu comarnic și apariția stânei cu 4-5 camere;
- introducerea la stână a vaselor de plastic și metal;
- dispariția interdicțiilor la stână: accesul femeilor, mâncatul de dulce în posturi ș.a.;
- folosirea plasticului în ambalarea brânzei de burduf;
- migrația urban-rural, dar în principal migrația internațională;
- cadrul legislativ lacunar și neconform cu realitatea;
- gradul de mecanizare ridicat și noile tehnologii sunt nocive peisajului pastoral: cositul mecanizat, mulgătorile electrice, gardul electric ș.a.
- impactul negativ asupra peisajului pastoral prin practicarea defectuoasă a turismului rural;
- urbanizarea satelor: construirea în veterele satelor a numeroase hoteluri, moteluri;
- insuficiența marcajelor pentru traseele turistice, a panourilor și a centrelor de informare;
- popularizarea mass-media a sărbătorilor de „bulevard” – Sf. Valentin, Halloween ș.a.
- circulația haotică a elementelor etnografice între peisaje – kitch-ul;
- depozitarea deșeurilor menajere în spații necorespunzătoare;
- extinderea infrastructurii în zonele izolate;
- lipsa de informatizare și conștientizare a locuitorilor privind valoarea culturală a peisajelor, efectele modificărilor, valorificarea;

Oportunități

- creșterea nivelului de conștientizare și informare a populației cu privire la

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

posibilitatea de comercializare la adevarata valoare, a produselor lactate ecologice;

- accesul la piețele de desfacere a produselor lactate: hipermarketuri etc.;
- practicarea agroturismului;
- valorificarea potențialului turistic natural: peisaje spectaculoase, relief carstic, mediul nepoluat;
- revigorarea meșteșugurilor tradiționale;
- restaurarea caselor tradiționale și introducerea lor în circuitul turistic;
- identificarea, teaurizarea, conservarea și valorificarea patrimoniului pastoral;
- accesarea fondurilor nerambursabile pentru practicarea unui păstorit și turism tradițional și ecologic;
- promovarea satelor turistice să fie făcută menționând peisajul etnografic sau zona etnografică;
- existența programelor de formare profesională pentru locuitori, astfel încât să protejeze patrimoniul etnografic;
- dezvoltatorii imobiliari și toți antreprenorii care construiesc în mediul rural locuințe, case de vacanță, moteluri, hoteluri trebuie să inventarieze și să protejeze elementele etnografice ale locului, iar aceste construcții să fie amplasate în moșia satului, nu în vatră.

Riscuri

- dispariția gospodăriei cu ocol întărit din zona Bran;
- rururbanizarea: extinderea tot mai accentuată a arhitecturii urbane în sate, prin construirea de pensiuni și hoteluri pe 3, 4 sau 5 etaje.;
- legislația fluctuantă și lacunară;
- exploatarea nerațională a resurselor neregenerabile: pădurea, fauna cinegetică ș.a.;
- „golirea” satelor – depopularea cauzată de migrația populației tinere;
- interesul scăzut al autorităților privind valorificarea turistică a peisajului pastoral;
- pierderea meșteșugurilor tradiționale;
- folosirea substanțelor chimice în realizarea produselor lactate;
- dispariția ciobanilor pricepuți, care să practice meseria cu plăcere și pasiune;
- mimarea păstoritului: creșterea animalelor în efective reduse pentru a putea obține

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

subvențiile de la APIA;

- atingerea standardelor europene în privința creșterii animalelor determină dispariția păstoritului tradițional.

Analiza peisajului pastoral românesc se impune astfel ca o necesitate pentru etnologie, atât din punct de vedere teoretic, cât mai ales prin implicațiile de ordin practic ale dinamicii acestuia, având în vedere starea actuală puternic fragmentată și degradarea lui accelerată.

Începând cu secolul al XX-lea, fragmentarea și modificarea peisajului etnografic pastoral s-a produs cu o viteză nemaiîntâlnită anterior. Semnalul de alarmă pe care îl tragem este faptul că aceste peisaje culturale tradiționale create, dezvoltate și păstrate de-a lungul secolelor și mileniilor dispar sau sunt transformate rapid în ultimii ani.

Nu putem stopa evoluția creațiilor umane, a tehnologiilor moderne și dezvoltarea economică (profitul, eficiența, globalizarea etc.), dar putem impune niște reguli care privesc protejarea și conservarea elementelor naturale cât și a celor culturale.

Peisajul pastoral ne ajută să studiem și să interpretăm fenomenele și procesele culturii populare în areale bine delimitate geografic și identitar (local, microzonal, zonal, regional), urmărind atât geneza, cât și dinamica componentelor acestuia: așezare, artă și port, sărbători și obiceiuri, alimentație ș.a. Hărțile, indicatorii și indicii de evaluare a peisajului pastoral reprezintă instrumente eficiente pentru cercetarea ulterioară a elementelor etnografice, dar și pentru delimitarea zonelor și microzonelor culturale.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

ABSTRACT

Within this project we widely analyzed shepherding, not just as a simple occupation. The existence of a natural favorable environment, the diversity of the soils and fields, the richness of the flowers and of the vegetable range, the hydrographical network etc., correlated with the expansion of the grazing grounds and pastures (Romania has the largest area of grazing grounds and pastures in Europe) have fostered the development of a pastoral landscape in the Rucăr-Bran Pass, well-known within the country and abroad. We have studied the natural, demographic and ethnographic potential of the Rucăr-Bran Pass: by bibliographic documentation from the national and international specialty literature, collecting statistical data, processing the data and elaborating the graphic and mapping materials. We conducted field research targeting the man-landscape and man-man components, and also the relationships between landscapes, following all of the ethnographic aspects: the habitat, art and popular costumes, food, holidays and customs, etc. The field research was done thoroughly in the mountain area, where shepherding is more complex. All the materials collected were transcribed, processed, systematized, carded and archived.

Besides the collection, transcription, classification and interpretation of the updated ethnographic documents, we made maps of the pastoral landscape in the Rucăr-Bran Pass (using satellite images – orthophotomaps) and area models for sustainable development of the pastoral landscape. The management of the pastoral landscape consists of: protection and preservation (hoarding the immaterial ethnographic heritage, informing population, training specialists, measures, localized programs etc.), capitalization (touristic, economic, social etc.), monitoring (identifying the changes, assessing the effects of the policies, possible redesigns).

The *Cultural landscape project. Sustainable development of the pastoral landscape in the Rucăr-Bran Pass* is a multidisciplinary project. We used information, data, maps etc. from the following disciplines: ethnography, geography (maps, natural environment elements etc.), history (documents, sources etc.), astronomy (satellite images, orthophotomaps), sociology and statistics (markers, statistical data etc.), architecture (building methods and modalities, sheepfold and houses plans etc.), linguistics (terminology).

The analysis for this data is presented below, considering the strong points, the weak points, the opportunities and the dangers of deterioration of the pastoral landscape.

SWAT analysis

Strong points:

- The Rucăr-Bran Pass is situated in the center of the country (fig. 1.1.);
- It is a bridge between Transylvania and Muntenia;
- It has urban centers nearby: Brașov, Câmpulung etc.;
- The mountains are near the dwellings;
- The crystalline structures are the base of the Pass;
- The sedimentary structures and limestone are overlapping the crystalline structures;
- Minimal risks for earthquakes and flooding;
- Spectacular karstic relief: caves, passes etc.;
- Extremely beautiful and intact mountain landscapes;
- The opening of the slopes and the inclination of the cliffs is favorable for building sheepfolds;
- The relief and its diversity allows numerous types of tourism;
- Average temperature below 30 degrees Celsius during the summer;
- Very high amount of precipitation;
- Numerous rivers, bourns, springs;
- Wide spreading of natural grasslands;
- A rich and ecologic floristic landscape;
- Wide areas with forests;
- Rich and diverse fauna;
- Fertile soils that allow the growth of natural grasslands;
- The lack of pollution sources;
- Access to various information sources; Internet, mobile phones etc.
- Ecologic dairy products;
- Traditional sheepfolds;
- Rich and diverse ethnographic pastoral heritage;
- Still practicing transhumance and traditional shepherding;

Weak points:

- The relief with its altitude and cliffs inclination imposes the existence of isolated

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

villages;

- Massive wood exploitation;
- The long periods of time before the snow melts (200 days) allow grazing only in summer;
- The existence of numerous wild animals: wolves, bears etc.
- The numbers of livestock is reducing;
- The lack of transparency for the bids organized by town halls in order to farm the mountains;
- Negative population growth;
- The lack of staff, especially men who would practice shepherding;
- Difficult access to dairy products markets;
- The use of concrete, plastic and metal in building the sheepfolds;
- The disappearance of the cheese crate in the sheepfolds and the appearance of the sheepfolds with 4-5 rooms;
- The introduction of plastic and metal pots in the sheepfolds;
- The disappearance of restrictions in the sheepfolds: women's access, lack of fasting etc.;
- The use of plastic in wrapping the cheese that used to be matured in sheepskin;
- The urban-rural migration, but especially the international migration;
- Defective legislations that do not match reality;
- The mechanized processes and new technologies harm the pastoral landscape: mechanical scythe, electric milker, electric fence etc.
- The negative impact of the defective rural tourism on the pastoral landscape;
- Villages urbanization; Building numerous hotels and motels in the villages;
- The lack of marks on touristic paths, the lack of panels and information centers;
- Mass media promotion of imported holidays – Valentine's day Halloween etc.
- Random circulation of ethnographic elements between landscapes – the kitsch;
- Stacking of domestic wastes in inadequate places;
- Expansion of the infrastructure in isolated areas;
- Lack of information and awareness of the inhabitants concerning the cultural value of the landscapes, the effects of modifying them, or their capitalization.

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Opportunities:

- Increasing the information and awareness level of the population concerning selling organic dairy products at their real value;
- Access to dairy products markets: hypermarkets etc.;
- Practicing rural tourism;
- Capitalization of the natural touristic potential: spectacular landscapes, karstic relief, unpolluted air;
- Reviving the traditional crafts;
- Reconditioning the traditional houses and introducing them in a touristic circuit;
- Identifying, hoarding, preserving and capitalization of the pastoral heritage;
- Accessing nonrefundable funds for ecological and traditional shepherding and tourism;
- Promoting the touristic villages while mentioning the ethnographic landscape or area;
- Establishing professional training programs for the inhabitants so that they preserve the ethnographic heritage;
- Real estate developers and the entrepreneurs who build homes, holiday houses, motels and hotels in the rural area must catalogue and protect the ethnographic elements of the area, and these constructions must be placed in the village domain, not next to the dwellings.

Risks:

- The disappearance of the dwelling with fortified barnyard in Bran area;
- The transformation of the rural area into an urban area: the massive expansion of urban architecture in the villages by building motels and hotels with 3, 4 or 5 floors;
- Ever changing and defective legislation;
- Irrational exploitation of non-renewable resources: the forest, the hunting fauna etc.;
- 'Emptying' the villages – depopulation caused by the migration of the youth;
- Authorities' lack of interest concerning the touristic capitalization of the pastoral landscape;
- Loss of the traditional crafts;

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOSDRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

- Use of chemical substances in dairy products;
- Disappearance of the skilled shepherds, who practice this profession with pleasure and passion;
- Fake shepherding: raising low numbers of livestock to obtain APIA subventions;
- Reaching the European standards concerning livestock farming results in destroying the traditional shepherding methods.

The analysis of the Romanian pastoral landscape is a necessity for ethnology, both theoretically and practically because of its dynamics, given its actual very fragmented state and its rapid degradation.

Starting with the XXth century, the fragmentation and modification of the ethnographic pastoral landscape evolved at a high pace. The alert is that these traditional cultural landscapes created and preserved along the centuries and millenniums are disappearing and they rapidly transformed during the last years.

We cannot stop the evolution of human creativity, modern technology and economic growth (profits, efficiency, globalization etc.), but we can issue certain rules concerning the protection and preservation of both natural and cultural elements.

The pastoral landscape helps us study and interpret the phenomena and the processes of popular culture in well determined areas, both geographically and from an identity point of view (local, areal, regional), following its genesis and the dynamics of its components: placement, arts and costumes, holidays and customs etc. The maps, the markers and the indexes for evaluating the pastoral landscape are efficient instruments for later research of ethnographic elements and also for delimiting cultural areas and micro-areas.

CUPRINS

Introducere / 5

Capitolul I: Cadrul natural

- 1.1. Așezare și limite / 8
- 1.2. Substratul geologic / 10
- 1.3. Elemente de geomorfologie / 11
- 1.4. Clima / 16
- 1.5. Rețeaua hidrografică / 22
- 1.6. Vegetația / 24
- 1.7. Fauna / 26
- 1.8. Solul / 27

Capitolul II: Peisaj cultural. Peisaj pastoral / 35

Capitolul III: Așezările umane permanente

- 3.1. Generația de așezări / 39
- 3.2. Toponimia / 40
- 3.3. Răspândirea geografică / 41
- 3.4. Mărimea demografică a așezărilor / 43
- 3.5. Unități administrativ-teritoriale / 44
- 3.6. Evoluția fizionomiei așezărilor / 45
- 3.7. Dispersia așezărilor rurale / 53
- 3.8. Locuința și gospodăria țărănească din vatra satului / 54
- 3.9. Baza economică a așezărilor: activități industriale, agricole, terțiare / 57
- 3.10. Tipurile funcționale ale așezărilor / 60
- 3.11. Relații între așezările rurale din Culoar și zonele limitrofe / 70

Capitolul IV: Păstoritul

- 4.1. Pajiști naturale – pășuni și fânețe / 72
- 4.2. Tipuri de păstorit / 76
- 4.3. Organizarea stânei / 95
- 4.4. Prelucrarea laptelui la stână / 99
- 4.5. Semne de proprietate / 103
- 4.6. Calendar popular / 105
- 4.7. Nedei, târguri, bâlciuri / 107

Capitolul V: Așezările temporare

- 5.1. Tipuri / 111
- 5.2. Dinamica amplasamentului stânei / 124
- 5.3. Studii de caz / 128

Capitolul VI: Metode de evaluare a peisajului pastoral. Indici și indicatori

- 6.1. Densitatea populației / 141
- 6.2. Presiunea umană / 143
- 6.3. Indicele peisajului etnografic / 145
- 6.4. Indicele de naturalitate al peisajului etnografic / 147
- 6.5. Indicele transformării peisajului etnografic / 148
- 6.6. Indicele presiunii agricole / 150

Capitolul VII: Dezvoltarea durabilă a peisajului pastoral

- 7.1. Identificarea cauzelor degradării / 154
 - 7.1.1. Naturale / 155
 - 7.1.2. Antropice / 155
- 7.2. Managementul peisajului pastoral / 159
 - 7.2.1. Protejarea și conservarea / 160
 - 7.2.2. Valorificarea / 164
 - 7.2.3. Monitorizarea / 166

7.3. Modele culturale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral în Culoarul
Rucăr Bran / **166**

Concluzii / **172**

Bibliografie / **177**

INTRODUCERE

Peisajul, „locul de manifestare a vieții”, este un concept global, interdisciplinar. Conceptul de *peisaj cultural*, la nivel european, este din ce în ce mai des prezentat ca o împletire inseparabilă între natură și cultură. Statele membre ale Consiliului Europei au semnat la Florența, în 20 octombrie 2000, *Convenția Europeană a Peisajului*, considerând că scopul statelor semnatare este de a realiza o mai bună cooperare, în vederea protejării și promovării idealurilor și principiilor care constituie patrimoniul lor comun.

Astfel, geneza, fizionomia, evoluția în timp și spațiu a peisajului constituie obiectul de studiu pentru diferite discipline științifice (arhitectura peisajului, ecologia peisajului, geografia peisajului) și este ridicată astăzi la rang de politică continentală (*Convenția Europeană a Peisajului*, Florența, 2000) sau planetară (*Agenda 21*, Rio de Janeiro, 1992).

În România, până în momentul de față, nu s-a elaborat un program special care să studieze vectorii de manifestare a internalităților și externalităților peisajelor, dar ratificarea diferitelor Convenții și Directive Europene, nenumăratele reuniuni ale grupurilor de lucru pentru implementarea Convenției Europene a Peisajului, precum și elaborarea legislației de mediu ori a strategiilor de dezvoltare regională creează premise în studierea trecerii de la peisajele naturale inițiale la cele antropice actuale.

Cercetări asupra peisajului și, în special, al celui cultural la nivel internațional au fost făcute de numeroși specialiști, dintre care enumerăm: Braaksma, Patricia, (2009), *Perceptions of cultural landscapes*; Vos, W., Meekes, H., (1999), *Trends in European cultural landscape development: perspectives for a sustainable future*; Stephenson, Janet, (2008), *The Cultural Values Model: An integrated approach to values in landscapes*; von Haaren, Christina, (2002), *Landscape planning facing the challenge of the development of cultural landscapes*; Macaria, Brigitte, (2009), *Landscape and rural cultural heritage* ș.a.

În România, peisajul a fost temeinic cercetat din punct de vedere geografic, artistic, ecologic ș.a., dar nu amplu, din punct de vedere etnografic. Bibliografia este redusă, existând doar câteva articole elaborate de I. Ghinoiu (1978, *La contribution des géographes et des ethnographes á l'établissement d'une typologie de l'habitat rural traditionnel en Roumanie*; 1981, *Tipologia peisajelor etnografice românești* și V. Butură (1978).

În ceea ce privește păstoritul, există numeroase cărți, studii ș.a. din care amintim pe cele scrise de: Vuia, R., (1964), *Tipuri de păstorit la Români în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX*; Densușianu O., *Aspecte etnografice ale păstoritului*, (1933-1934); Morariu T., *Vieața pastorală în Munții Rodnei*; Dunăre N. (1972), *Forme de viață pastorală*; Morariu T. (1963), *Câteva contribuțiuni la migrațiile pastorale actuale din Republica Populară Română*; Vlăduțiu I. (1965), *Noțiunea de mocan în păstoritul românesc* ș.a.

Coroborat cu bibliografia bogată a culturii populare privind păstoritul (Atlasul Etnografic Român, Corpusul de Documente Etnografice Românești, monografii sătești, dicționare, articole ș.a.) și a documentelor etnografice culese din teren am elaborat o lucrare tematică asupra peisajului etnografic pastoral și, în special, despre posibilitatea realizării a unor modele culturale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral din Culoarul Rucăr-Bran. Scopul acesteia constă tocmai în încercarea de umplere a acestui gol în literatura de specialitate.

În cadrul proiectului am analizat amplu și complex păstoritul, nu doar ca o simplă ocupație. Existența cadrului natural prielnic, varietatea reliefului și a solului, bogăția floristică a covorului vegetal și a rețelei hidrografice etc., corelat cu extensiunea pășunilor și fânețelor (România deține cea mai mare suprafață de pășuni și fânețe din Europa) au favorizat dezvoltarea unei peisaj pastoral în Culoarul Rucăr-Bran, cunoscut în țară și în străinătate. Am studiat potențialul natural, demografic, etnografic din Culoarul Rucăr-Bran: făcând documentare bibilografică din literatura de specialitate din țară și străinătate, culegere de date statistice, prelucrare a datelor și realizarea materialului grafic și cartografic. Am efectuat cercetări de teren vizând atât componentele om-peisaj, om-om, dar și relațiile între peisaje, peisaj-peisaj, urmărind toate aspectele etnografice: habitat, arta și portul popular, alimentația, sărbători și obiceiuri ș.a. Anchetele de teren au fost mai însemnate în zona montană, unde păstoritul este mai amplu și mai complex. Toate materialele culese au fost transcrise, prelucrate, sistematizate, fișate, arhivate.

S-a urmărit, în afară de culegerea, transcrierea, clasificarea și interpretarea documentelor etnografice actualizate, realizarea unor hărți privind peisajul pastoral din Culoarul Rucăr-Bran (folosind imagini satelitare - ortofotoplanuri) și a unor modele zonale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral. Managementul peisajului pastoral implică o serie de acțiuni: protejarea și conservarea (teaurizarea patrimoniului etnografic, informarea populației, formarea de specialiști, măsuri, programe descentralizate etc.), valorificarea (turistică, economică, socială etc.), monitorizarea (identificarea schimbărilor, evaluarea efectelor politicilor, posibile reproiectări).

Proiectul *Peisajul cultural. Dezvoltarea durabilă a peisajului pastoral din Culoarul Rucăr-Bran* este unul multidisciplinar. Am utilizat informații, date, hărți etc. din următoarele discipline: etnografie, geografie (hărți, elemente ale cadrului natural ș.a), istorie (documente, izvoare ș.a), astronomie (imagini satelitare, ortofotoplanuri), sociologie și statistică (indicatori, date statistice ș.a.), arhitectură (metode și modalități de construire, planuri a stânelor, locuințelor etc.), lingvistică (terminologie).

Analiza peisajului pastoral românesc se impune astfel ca o necesitate pentru etnologie, atât din punct de vedere teoretic, cât mai ales prin implicațiile de ordin practic ale dinamicii acestuia, având în vedere starea actuală puternic fragmentată și degradarea lui accelerată.

Începând cu secolul al XX-lea, fragmentarea și modificarea peisajului etnografic pastoral s-a produs cu o viteză nemaîntâlnită anterior. Semnalul de alarmă pe care îl tragem este faptul că aceste peisaje culturale tradiționale create, dezvoltate și păstrate de-a lungul secolelor și mileniilor dispar sau sunt transformate rapid în ultimii ani.

Nu putem stopa evoluția creațiilor umane, a tehnologiilor moderne și dezvoltarea economică (profitul, eficiența, globalizarea etc.), dar putem impune niște reguli care privesc protejarea și conservarea elementelor naturale cât și a celor culturale.

Peisajul pastoral ne ajută să studiem și să interpretăm fenomenele și procesele culturii populare în areale bine delimitate geografic și identitar (local, microzonal, zonal, regional), urmărind atât geneza, cât și dinamica componentelor acestuia: așezare, artă și port, sărbători și obiceiuri, alimentație ș.a. Hărțile, indicatorii și indicii de evaluare a peisajului pastoral reprezintă instrumente eficiente pentru cercetarea ulterioară a elementelor etnografice, dar și pentru delimitarea zonelor și microzonelor culturale.

Doresc să mulțumesc doamnei academician dr. Sabina Ispas, tutorele îndrumător al lucrării, pentru sfaturile utile, răbdarea, încrederea și libertatea de exprimare acordate pe durata întregului stagiu.

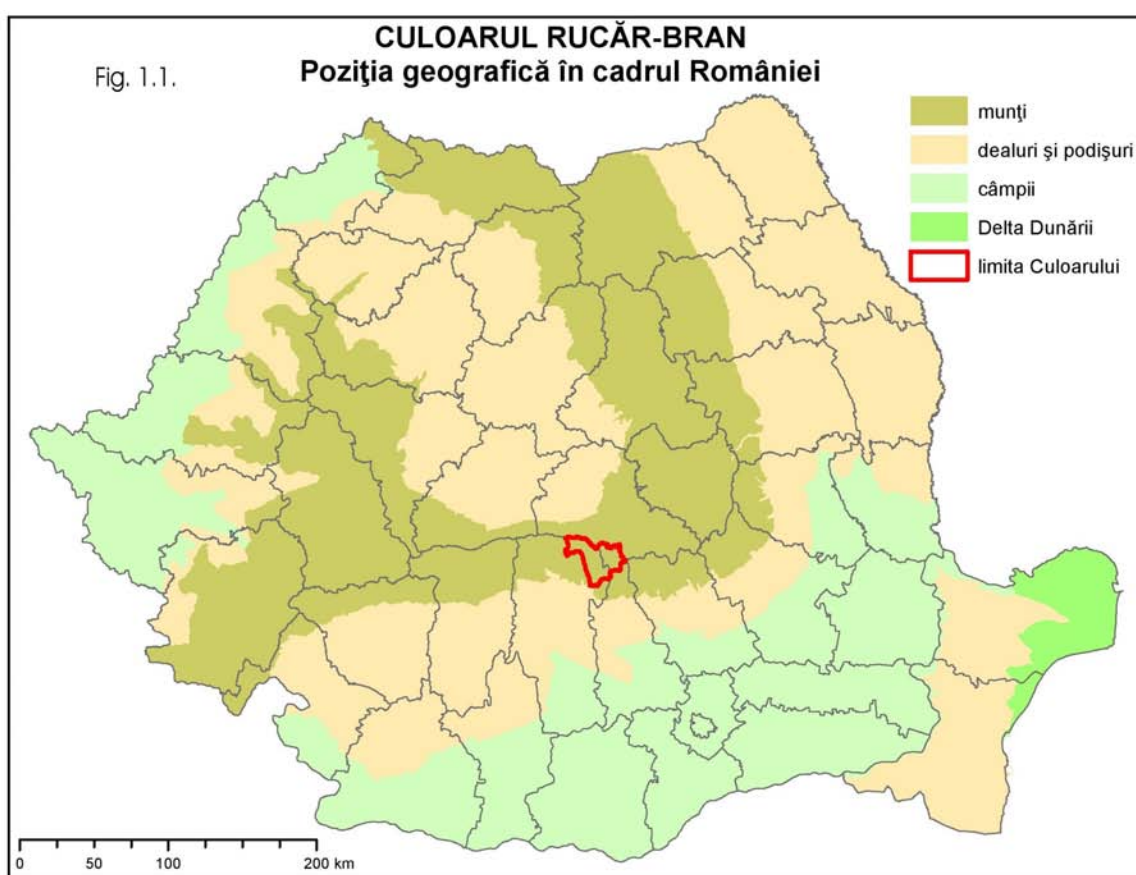
CAPITOLUL I

CADRUL NATURAL

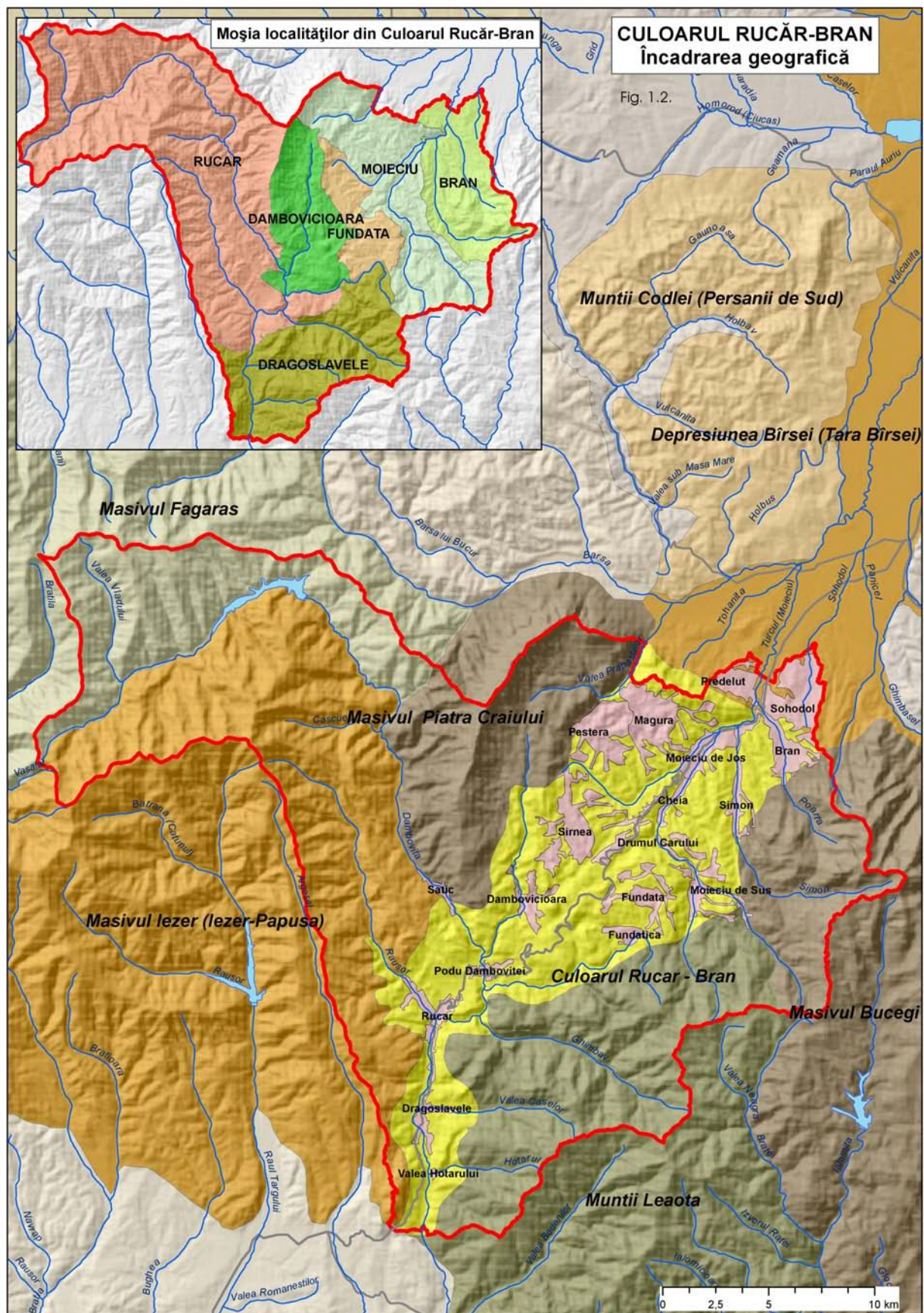
1.1. Așezare și limite

Punte de legătură între Muntenia și Transilvania, Culoarul Rucăr-Bran contribuie prin elementele sale de ordin etnografic și folcloric la întregirea acestui tot unitar – peisajul etnologic românesc.

Cu o poziție centrală în cadrul țării, Culoarul Rucăr-Bran este cuprins între 45°20' și 45°30' latitudine nordică și 25°-25°30' longitudine estică.

Face parte din grupa Bucegi-Piatra Craiului, ce aparține Carpaților Meridionali, având o desfășurare pe direcția sud-vest – nord-est. Altitudinile întâlnite în cadrul Culoarului variază între 600 și 1600 metri (Ileana Pătru-Stupariu, 2011: 23), fiind alcătuit din culmi rotunjite și culoare de vale. Este mărginit în partea de nord de Țara Bârsei, la sud de Depresiunea Stoenеști, la est de Munții Bucegi și Munții Leaota, iar la vest de Munții Piatra Craiului și Munții Iezer-Păpușa. În ceea ce privește atât limita de est cât și cea de vest nu există nicio îndoială, deoarece sunt clar exprimate în peisaj de abrupturile puternice ale masivelor limitrofe, care domină cu 500-800 m acest culoar depresionar intracarpatic (vezi figura 1.2).

Acest spațiu carpatic are o suprafață de circa 750 Km² și se desfășoară pe o lungime de aproximativ 40 Km, având lățimea maximă de 14 Km în dreptul comunei Moeciu.

Din punct de vedere administrativ aşezările din culoar aparţin judeţului Argeş (Rucăr, Dâmbovicioara, Podu Dâmboviţei, Ciocanu, Dragoslavele, Valea Hotarului) şi judeţului Braşov (Fundata, Fundăţica, Şirnea, Moeciu de Jos, Moeciu de Sus, Moeciu, Cheia, Peştera, Măgura, Drumul Carului, Bran, Şimon).

În raport de centrele urbane, Culoarul Rucăr-Bran se află în nordul municipiului Câmpulung (20 Km) şi Târgovişte (50 Km) şi la sud de marele centru urban Braşov (20 Km) şi Zărneşti (1 Km).

Accesul auto se face pe DN 73 (Piteşti-Câmpulung-Braşov), DN 72 A (Câmpulung-Târgovişte), DN 73 A (Predeal-Râşnov), precum şi pe o serie de drumuri comunale . Accesul pe calea ferată este asigurat de linia laterală Goleşti-Câmpulung-Argeşel şi de nodul feroviar Braşov.

1.2. Substratul geologic

Formaţiunile cristaline care formează fundamentul Culoarului Rucăr-Bran sunt cele care au furnizat materialele detritice ariei de sedimentare din culoarul Dâmbovicioarei şi sunt reprezentate de paragneisele, micaşisturile sau gnaisele seriei de Cumpăna, cu un metamorfism mai pronunţat şi de şisturile muscovito-cloritoase, şisturile clorito-albitice cu sericit, şisturile clorito-sericito-cuarţitice sau şisturile cuarţitice sericito-cloritoase ale seriei de Leaota, cu un metamorfism mai puţin intens (Patrulius D., 1969).

Formaţiunile sedimentare suprapuse cristalinului au început a fi depuse din mezozoic. Specifice triasicului şi jurasicului inferior sunt gresiile marnoase, gresiile argiloase, gresiile calcaroase şi şisturile argiloase-marnoase. Acestea sunt limitate la partea de nord a culoarului. În cea mai mare parte a Culoarului Rucăr-Bran, formaţiunile jurasicului mediu şi superior sunt dispuse direct peste fundamentul cristalin (Patrulius D., 1969). Din punct de vedere litologic, aceste formaţiuni sunt compuse în principal din calcar şi apar la zi la izvoarele văii Fundăţica până în apropiere de curmătura Ghimbavului, la nord de Şirnea, Valea Turcului, Valea Grădiştea, la vest de Fundata, la obârşia Văii Izvorului sau la sud de Muntele Giuvala. Depozitele calcaroase sunt reprezentate de: calcare brecioase roşii sau alb-cenuşii (Valea Fundăţica), calcare pseudoolitice roşii şi roz (Valea Fundăţica, cheile inferioare ale Dâmboviţei la confluenţa cu Ghimbavul), calcare cu părţi brecioase (Cheia), calcare criptocristaline (în partea centrală a culoarului Dâmbovicioara, între Muntele Giuvala la nord şi Rucăr la sud).

Formaţiunile litologice ale cretacului superior au în componenţă calcare albe însoţite de obicei de breccii calcaroase. Numeroase klippe de calcare albe apar în sectorul Măgura Mică-Bran. Cea mai mare parte a formaţiunilor cretacului superior (vraconian-cenomanian) sunt

alcătuite din brezii calcaroase, gresii, conglomerate sau marne cenușii-albăstrui. Aceste materiale detritice au o dublă origine: cea mai mare parte a lor provine din partea de vest (Iezer, Făgăraș); iar materialul conglomeratic din flancul estic, bogat în elemente de șisturi cloritoase, își are originea în Munții Leaota (Patrulius D., 1969).

Formațiunilor paleogene le sunt caracteristice șisturile argiloase, gresii calcaroase, brezii calcaroase, celcarele detritice nisipoase, gresii slab cimentate și argile marnoase. Acestea apar în bazinul Văii Turcului spre sud-est până la Valea Sohodolului unde sunt acoperite de depozite ale pleistocenului inferior.

Formațiunile cuaternare apar la nord de pragul Branului și au în componență pietrișuri, conglomerate, brezii, argile și nisip.

Elementele geologice definesc aspectul spectaculos al peisajului din Culoarul Rucăr-Bran. Prezența la zi a calcarelor determină un relieful carstic dezvoltat (cu număr mare de chei, peșteri ș.a.), iar prezența faliilor se transpune în relief prin abrupturile tectonice, prin structura tipică de horst și graben care compartimentează îndeosebi partea sudică a Culoarului Rucăr-Bran.

1.3. Elemente de geomorfologie

Relieful are o însemnătate deosebită din punct de vedere ecologic. Relieful, determinant ecologic prin excelență, influențează în mod foarte diferit factorii ecologici, în primul rând datorită diferențelor altitudinale ce induc la rândul lor diferențe climatice. Factorii climatici – lumina, căldura și apa – suferă modificări semnificative ale valorii lor într-un anumit spațiu odată cu schimbarea formelor de relief. Importante sunt modificările provocate de schimbarea expoziției versanților, iar pe aceeași expoziție de schimbarea pantei terenului. Modificările suferite de factorii climatici drept consecință a variației formelor de relief sunt cuprinse între limite relativ mari, astfel încât, pe suprafețe restrânse, se pot diferenția climate locale și microclimate (Hoersch B. și colab., 2002).

Altitudinea, determinând schimbări în regimul factorilor climatici și edafici, devine un factor important în precizarea distribuției vegetației în general. Creșterea altitudinii implică scăderea valorilor termice – temperatura medie anuală scade, în medie, cu 0,55°C la fiecare 100 m de altitudine – și produce reducerea sezonului de vegetație. În același timp, cantitatea de precipitații crește, cu specificația că, în munții înalți doar până la un anumit prag, după care începe să scadă. Aceeași evoluție altitudinală este caracteristică și umidității relative a aerului. Vânturile, insolația și evapotranspirația (parametrii climatici ce influențează în mod direct vegetația forestieră) se intensifică și ca o consecință a înăspririi climatului, numărul speciilor

forestiere care compun pădurea se reduce treptat, iar, de la o anumită limită altitudinală, pădurea cedează locul rariștilor sau pajiștilor subalpine și alpine. Chiar în limitele altitudinale ale aceluiași etaj de vegetație, creșterea altitudinii conduce la diminuarea capacității de producție. De asemenea, pe măsura creșterii altitudinii, periodicitatea fructificației la aceeași specie se mărește, iar producerea fazelor fenologice întârzie cu 2-5 zile la 100 metri de altitudine (Florescu I., 1981).

Aceste condiții climatice care se pot rezuma în *climă mai rece și mai umedă*, determină o anumită evoluție a solului. Odată cu creșterea altitudinii, modificarea condițiilor climatice condiționează specificul (tipul și intensitatea) alterării materialului parental, viteza descompunerii resturilor organice, calitatea și cantitatea humusului, aciditatea solului, intensitatea procesului de eluviere.

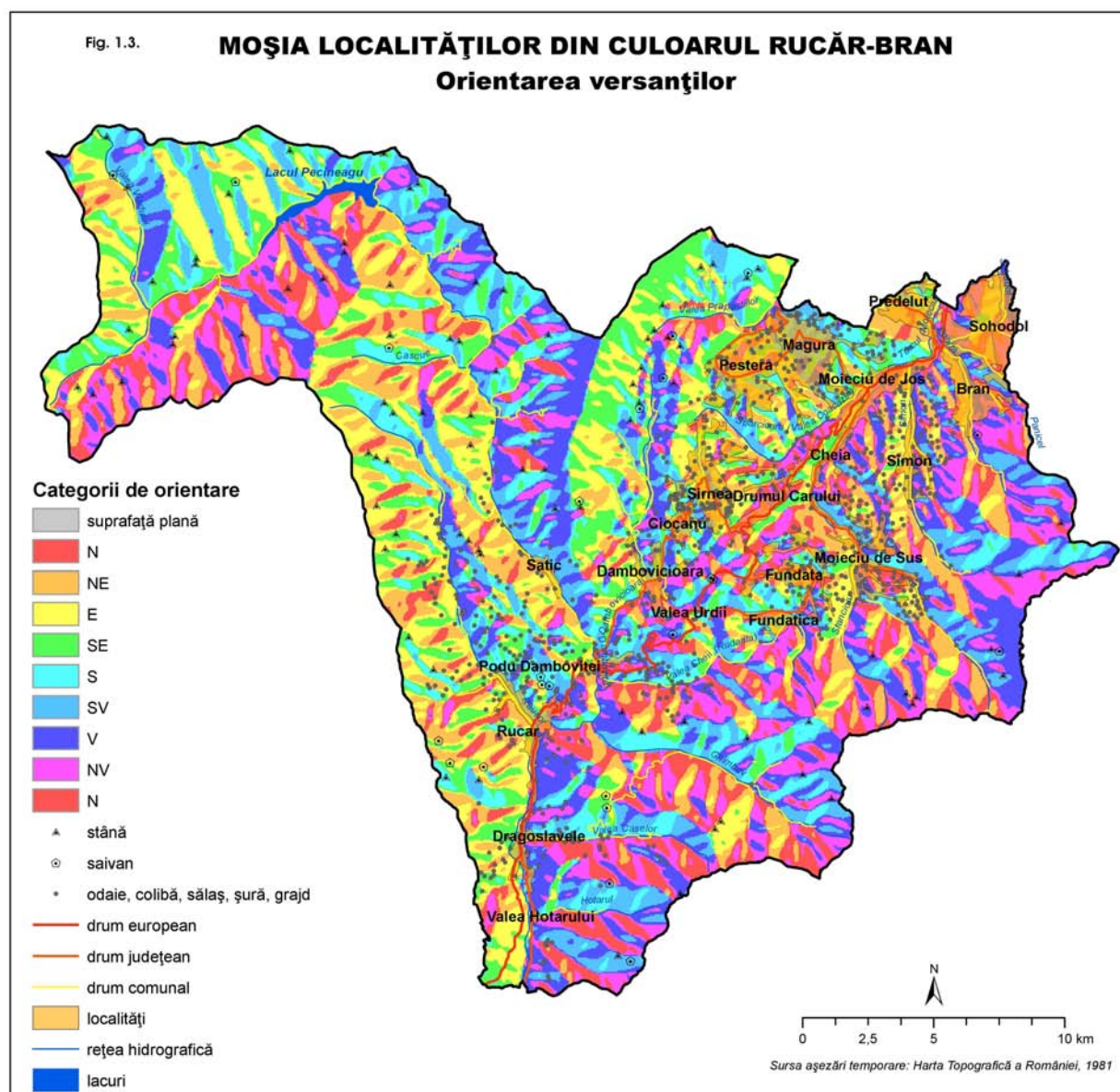
Complexul de condiții climatice și edafice de la diferite altitudini, determină constituirea și distribuția diferitelor etaje de vegetație forestieră și, în cadrul aceluiași etaj, diferențieri în compoziție, stare de vegetație, productivitate sau mod de regenerare. „Când ansamblul acestor condiții suferă modificări atât de mari datorate variației altitudinale încât devin improprii dezvoltării unei specii de vegetație forestieră, locul acesteia este luat de altă specie mai adaptată noilor condiții. La interferența ariilor de răspândire a două specii de vegetație forestieră, se regenerează cu mai multă ușurință specia a cărei arie de răspândire se găsește la altitudine mai mare” (Constantinescu N., 1973).

Trebuie remarcat aici și faptul ca altitudinea însumează și efectul latitudinii și masivității. În acest sens, limitele dintre etajele de vegetație și limita superioară a pădurii sunt mai ridicate în unitățile montane din Carpații Meridionali decât în Carpații Orientali, situați mai la nord. Pentru analiza etajării vegetației forestiere trebuie să se ia în calcul acest aspect.

Rolul masivității (volumului montan) în distribuția etajelor de vegetație și limitei superioare a pădurii a fost remarcat prima dată de Brockmann-Jerosch H. (1919) care, referindu-se la aceste aspecte în Munții Alpi, stabilește că masivitatea determină o creștere a limitei superioare a pădurii cu cât aceasta este mai mare. Acest fapt se datorează intensificării continentalismului climatic cu creșterea masivității, iar un continentalism mai accentuat se traduce prin temperaturi mai ridicate în sezonul de vegetație: „limita superioară este mai ridicată cu cât continentalismul este mai accentuat, pentru că nu temperatura medie anuală interesează în mod deosebit ci temperatura din sezonul de vegetație și durata acestuia”.

Expoziția versanților este un factor geomorfologic care la aceeași altitudine determină condiții climatice diferite. Prin aceasta se creează condiții diferite de creștere a vegetației forestiere, comparabile cu cele care, pe aceeași expoziție, se realizează la diferențe apreciabile de altitudine. Aceste schimbări sunt rezultatul modificării unghiului dintre razele solare și suprafața topografică, în funcție de care suprafața topografică primește o cantitate mai mare sau mai mică

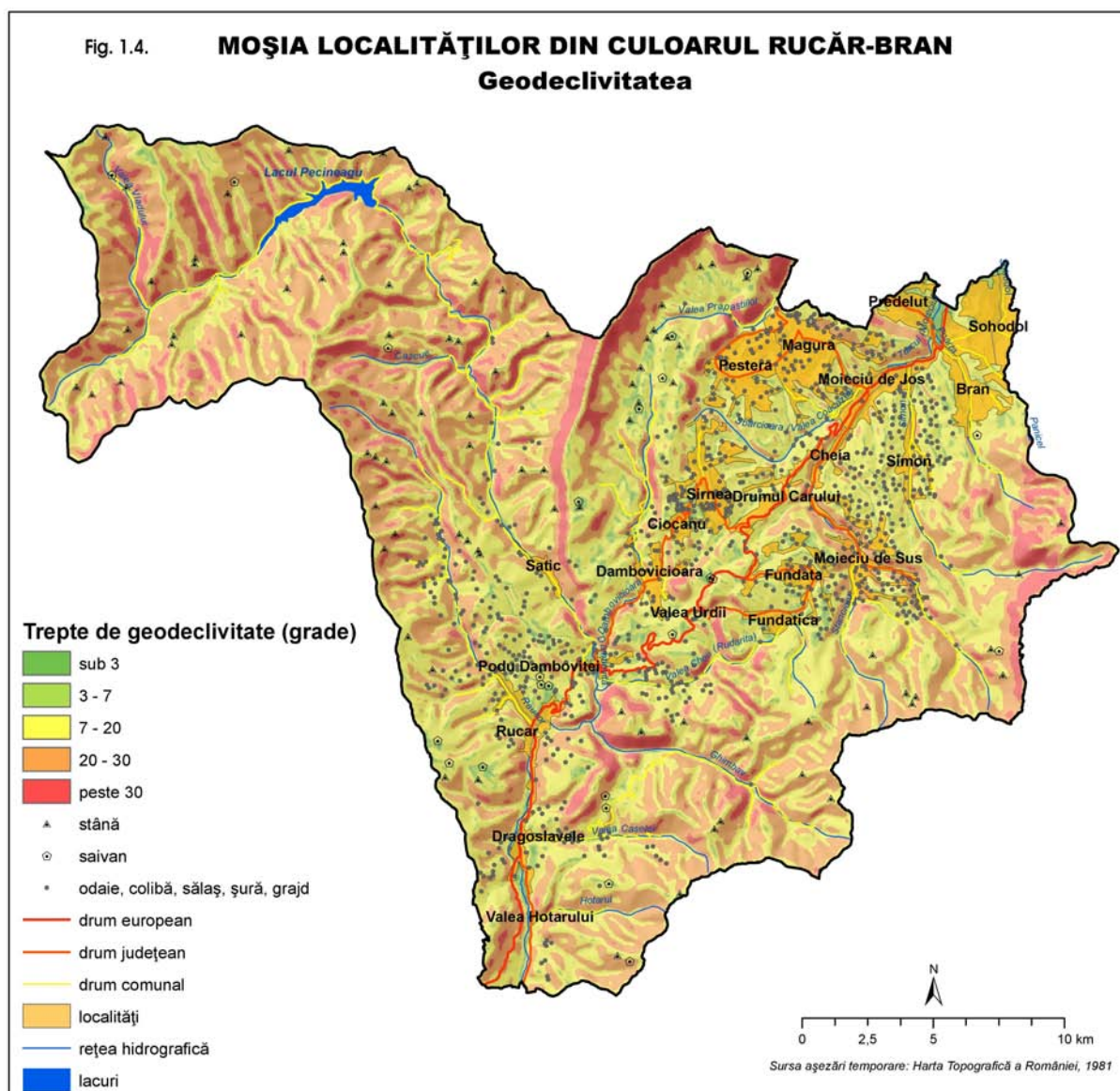
de căldură. Pe un versant cu expoziție sudică cantitatea de căldură primită pe unitatea de suprafață este de 1,6 până la 2,3 ori mai mare decât pe un versant cu expoziție nordică (Constantinescu N., 1973). Aceste variații ale regimului de căldură și insolație se răsfrâng și asupra proceselor pedogenetice și umidității solului.

Versanții vestici, deși sunt considerați asemănători cu cei estici din punct de vedere climatic, se deosebesc totuși de aceștia printr-un plus de precipitații, determinat de însăși expoziția în calea maselor de aer încărcate cu vapori de apă. Totodată, în zilele însorite, versanții cu expoziție vestică se caracterizează printr-un plus de căldură în comparație cu cei estici deoarece aici insolația de după ora 12 găsește un mediu cald, pe când pe cei estici o mare parte din energia calorică se folosește pentru evaporație (Chiriță C. și colab., 1977).

Gradul de înclinare a terenului acționează ca factor ecologic în strânsă corelație cu expoziția și altitudinea, prin intermediul modificărilor ce au loc în repartitia energiei radiante, a regimului de precipitații, a condițiilor de pedogeneză. Ca regulă generală, cu cât panta este mai

mare, cu atât influența expoziției asupra factorilor climatici și edafici și, indirect, asupra vegetației forestiere, se intensifică. Astfel, versanții puternic înclinați primesc mai puțină lumină și căldură datorită duratei mai reduse a insolației. În același timp, scurgerile de suprafață se intensifică pe măsura creșterii pantei și, într-o anumită măsură, și mișcarea apei în sol, așa că bilanțul apei înregistrează evidente modificări. În arealele cu pantă mai mare, solul are o umiditate mai mică decât acolo unde înclinarea este mai puțin accentuată. De aici decurg și unele modificări în procesul de solificare. Panta influențează și grosimea morfologică a solului (profundimea), conținutul de schelet (volumul edafic) și grosimea orizontului biologic activ, motiv pentru care variațiile de pantă se reflectă fidel în structura și dezvoltarea vegetației forestiere (Florescu I., 1981).

Pe pantele mari, înșorite și uscate, cu soluri ce au grosime morfologică mică și volum edafic mic, vegetație forestieră nu găsește condiții optime pentru dezvoltare. Eroziunea mai accentuată, caracteristică versanților cu înclinare mare, antrenează partea mai fină a solului către

baza versantului. Acest material coluvionat prezintă grosime morfologică mare și beneficiază de aport suplimentar de apă de pe versant. Din aceste motive, la baza versantului, cu sol mai profund și mai bine aprovizionat cu apă și elemente minerale, vegetația forestieră se dezvoltă mai bine. „Cu cât se urcă pe versant, pădurea vegetează din ce în ce mai slab, înălțimile arborilor sunt mai mici și, deși densitatea numerică crește” (Negulescu E., Ciumac Gh., 1959).

În ceea ce privește regionarea geomorfologică, în cadrul Culoarului Rucăr-Bran se pot individualiza trei sectoare:

Sectorul nordic, format din culmi care înclină uniform de la 1200-1250 m (în apropiere de Giuvala) la 750 m, în Dealurile Sohodolului. Văile sunt bine configurate, cu lunci și terase slab dezvoltate, versanții și interfluviile fiind elementele principale.

Sectorul central (Giuvala-Rucăr) se suprapune celor mai ridicate altitudini, este numit și al „gâlmelor”. Păstrează amprenta frământărilor de natură tectonică în sensul că, în lungul faliilor principale sau secundare, unele blocuri sunt mai ridicate sau mai coborâte. Sectoarele mai ridicate au pierdut cuvertura conglomeratică de deasupra, la zi rămânând calcarele cu forme caracteristice acestei roci (exocarst – doline, uvale, chei, abrupturi, lapiezuri; endocarst - peșteri). Părților mai coborâte le sunt specifice forme de relief mai puțin spectaculoase și corespund arealelor cu roci de tipul conglomeratelor. Înfațișarea generală este a unei largi curmături situată între Piatra Craiului, pe de o parte, și Bucegi-Leaota pe de altă parte, care constituie o cumpănă de ape sinuoasă între bazinul hidrografic al Dâmboviței în sud și cel al Bârsei la nord (Pătru I., 2001).

Bazinetele Podu Dâmboviței și Rucăr se găsesc pe cursul superior al Dâmboviței și corespund unor grabene separate de horstul Pleașa Posadei. Așa cum se poate observa Depresiunea Podu Dâmboviței este un graben tipic mărginit pe toate laturile de abrupturi de falie bine conturate, către nord de versantul Orășii sau către sud de Pleașa Posadei. Depresiunea Rucăr păstrează caracterul tectonic numai în partea nordică, cu deschidere mai pronunțată către sud, în lungul Dâmboviței.

Sectorul sudic (al Dâmboviței) se desfășoară la sud de Rucăr, în lungul Dâmboviței și păstrează caracterul de culoar sculptat între munții Iezer și Leaota. Din Depresiunea Rucăr și până la Stoenеști trecerea de la Culoarul Bran-Rucăr la Munții Iezer și Leaota este marcată de schimbarea bruscă de pantă dintre versanții cu înclinări accentuate ai unității montane și culoarul de vale cu luncă, terase ceva mai extinse și în număr mai mare doar în sectoarele de bazinete (bazinetul Dragoslavele) și conurile de dejecție ale unor văi torențiale tributare Dâmboviței ce-și au obârșiile în unitățile montane. Trasarea limitelor în acest sector nu poate ține seamă de utilizarea terenului, de prezența sălașelor și a pajiștilor secundare, rezultate urmare a defrișărilor, deoarece nu întâlnim așa ceva în imediata vecinătate a Dâmboviței, ci la altitudini ceva mai mari.

MOȘIA LOCALITĂȚILOR DIN CULOARUL RUCĂR-BRAN

Stațiile meteorologice care au furnizat date pentru acest interval sunt: Câmpulung, situată în sudul Munților Iezer, în Depresiunea Câmpulung, la altitudinea de 681 m; Fundata, situată în localitatea cu același nume, în partea centrală și cea mai înaltă a Culoarului Bran-Rucăr-Dragoslavele-Stoenest, la altitudinea de 1371 m; Vârful Omu, situată la altitudinea de 2505 m.

16

construiut pe terenurile din jurul ei, motiv pentru care nu voi mai lua în calcul şirurile de date înregistrate la această staţie după această dată.

Din punct de vedere climatic, Culoarul Rucăr-Bran reprezintă un spaţiu cu o pronunţată individualitate. Se poate spune că are o funcţie dublă: de depresiune faţă de masivele montane înconjurătoare (Bucegi, Leaota, Piatra Craiului, Iezer) şi de regiune montană mai înaltă comparativ cu depresiunile Braşov şi Câmpulung. În aceste condiţii, climatul Culoarului Rucăr-Bran se individualizează în cadrul Carpaţilor Meridionali, cu valori climatice mai moderate (minima absolută de temperatură la Fundata este de -25,9°C faţă de -38,0°C la Vârful Omu) şi cu durata intervalului de îngheţ de 200-225 de zile la nivelul culoarului şi 365 de zile pe crestele din jur. Temperatura medie a lunii iulie este de 15-18°C, primăverile sunt întârziate şi umede, cu temperaturi medii ale lunii aprilie de 3,5-8,0°C şi cantităţi medii de precipitaţii în lunile mai-iunie de 80,8-170,0 mm), iar toamnele sunt lungi, uscate şi calde (Teodoreanu E., 1980).

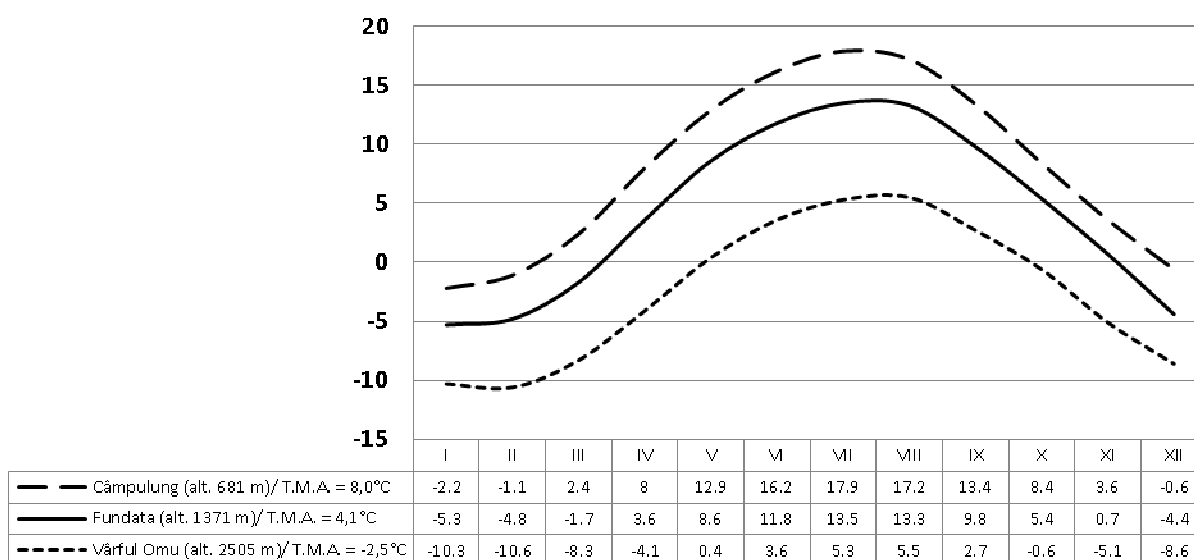

Fig. 1.6. Temperaturile medii lunare multianuale (°C) înregistrate la staţiile meteorologice Câmpulung, Fundata şi Vârful Omu, în perioada 1961-2000 (după Teodoreanu E., 1980).

Tabel nr. 1.1. Numărul mediu de zile cu strat de zăpadă la staţiile meteorologie Câmpulung, Rucăr, Fundata şi Vârful Omu, în perioada 1961-1970 (după Teodoreanu E., 1980);

Staţia meteorologică	Luna												Anual
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Câmpulung	18,6	15,0	7,0	0,5	0,1	-	-	-	-	0,1	1,8	9,9	53,0
Rucăr	25,0	21,6	11,9	1,6	-	-	-	-	0,1	0,3	4,6	14,0	79,1
Fundata	28,8	26,7	24,8	8,6	1,2	0,1	-	-	0,2	1,5	7,8	21,0	120,7
Vârful Omu	29,2	27,8	30,6	28,5	21,6	7,4	0,8	0,6	2,7	11,4	22,2	28,8	211,6

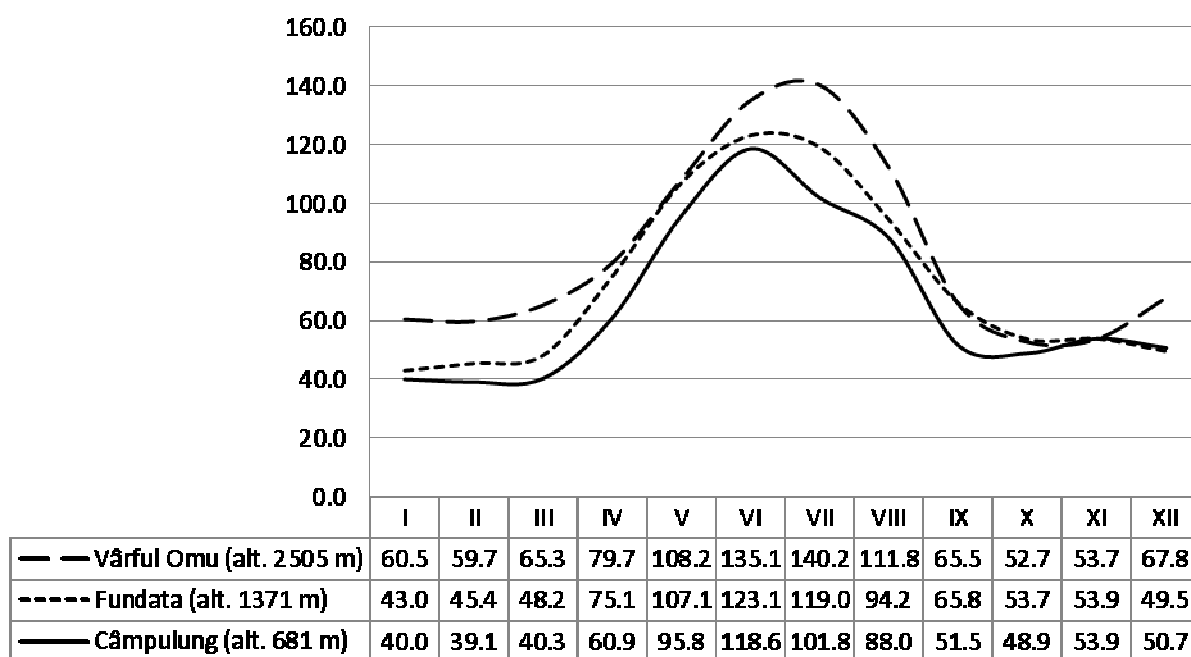

Fig. 1.7. Cantitățile de precipitații medii lunare multianuale (mm) înregistrate la stațiile meteorologice Câmpulung, Fundata și Vârful Omu, în perioada 1961-2000 (după Teodoreanu E., 1980).

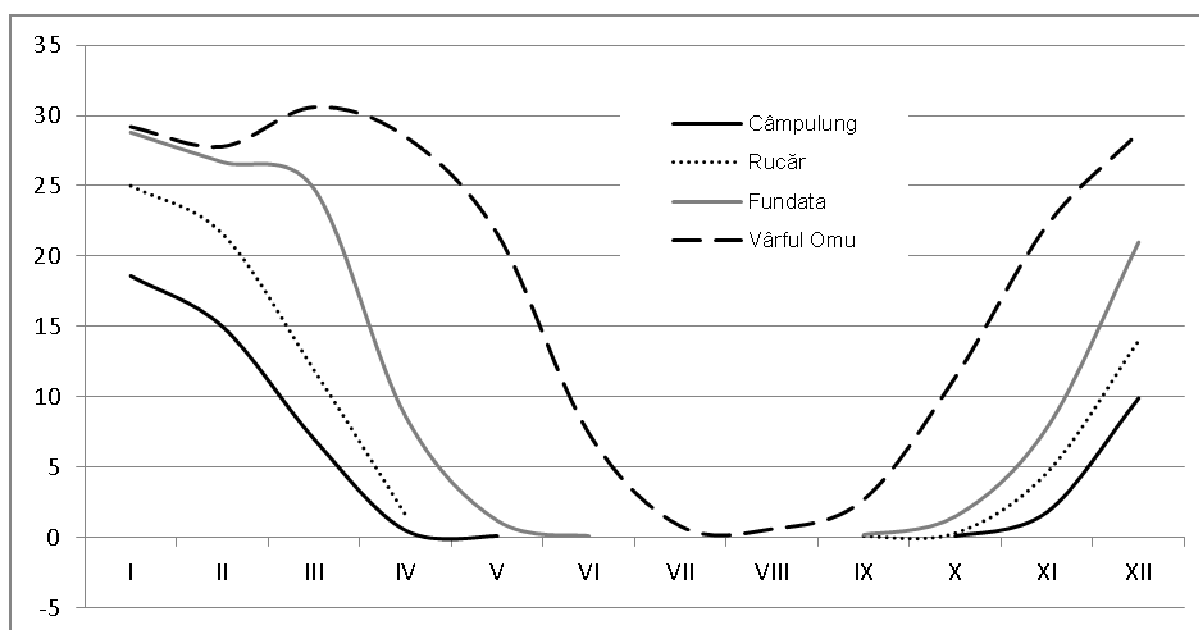

Fig. 1.8. Numărul mediu de zile cu strat de zăpadă înregistrate la stațiile meteorologice Câmpulung, Rucăr, Fundata și Vârful Omu în intervalul 1961-1970 (după Teodoreanu E., 1980);

La stația meteorologică Câmpulung direcția predominantă din care bate vântul (13,2%) este nord-est, condiționată de configurația reliefului, dinspre Culoarul Bran-Rucăr, pe direcția Dragoslavele – Gura Pravăț, peste înșeuarea dintre Mateiaș și Culmea Plăișorului (între Valea Argeșelului și Valea Dâmboviței). Frecvență mare la Câmpulung au și vânturile din direcția sud-

vest (9,2%) prin canalizarea aerului în lungul depresiunilor subcarpatice submontane ale Muscelor Argeşului de la sudul grupei montane a Făgăraşului.

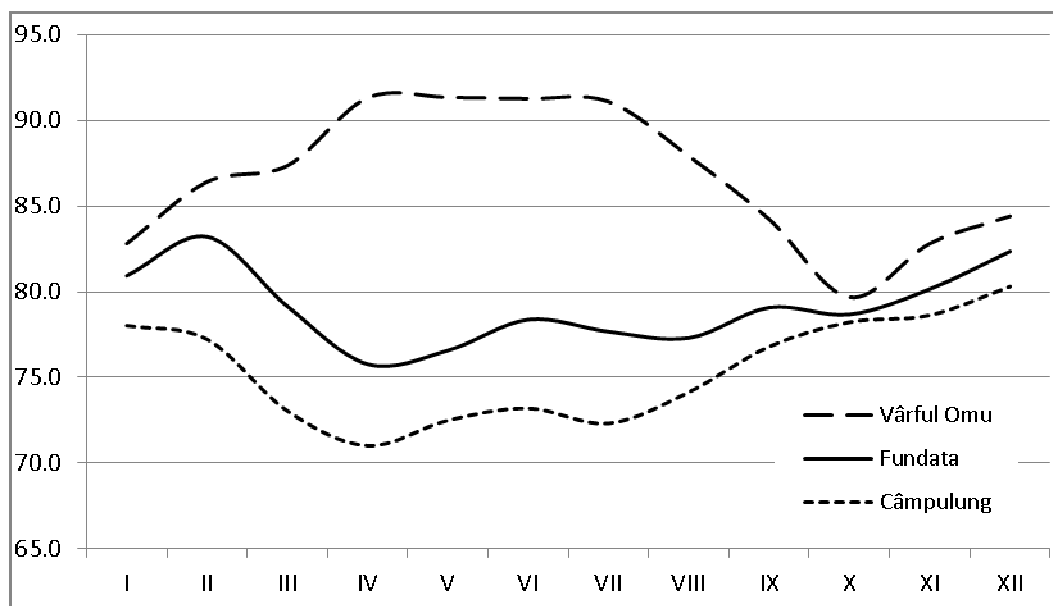

Fig. 1.9. Umiditatea relativă medie lunară a aerului (%) înregistrate la stațiile meteorologice Câmpulung, Fundata și Vârful Omu, în perioada 1961-2000 (după Teodoreanu E., 1980).

La stația meteorologică Fundata, fenomenul de canalizare a aerului în lugul Culoarului Bran-Rucăr-Dragoslavele-Stoenești este mult mai pregnant decât la Câmpulung. Direcțiile predominante din care bate vântul aici sunt nord-est și sud-vest, cu o frecvență cumulată de 64,4%. Pentru partea central-estică a Munților Iezer (Muntele Drăganu, Preajba, Pleașa Căpitanului, Dobriașul Mare, Clăbucetul), la altitudini mai mari de 1000-1100 m, se păstrează predominantă circulația nord-estică, ca și la Fundata, dinspre Culoarul Bran-Rucăr. Pentru stația Rucăr, situată în estul Munților Iezer, dar sub nivelul de 1000-1100 m cu circulație atmosferică din nord-est, direcțiile predominante ale vântului sunt impuse de morfografie. Acestea sunt din nord, nord-vest și sud-est, prin orientarea aerului pe Văile Râuşorului și Dâmboviței.

Singura stație meteorologică care nu mai reflectă caracteristicile morfografice ale terenului este Vârful Omu, aici circulația predominantă a aerului fiind cea generală din nord-vest, vest și sud-vest (cu o frecvență de 66,2%).

Comparativ cu regiunile care fac legătura cu Depresiunea Colinară a Transilvaniei și Câmpia Română, contrastele termice sunt mai puțin pronunțate (temperatura medie anuală la Fundata este de 4,1°C și 9,8°C la Pitești), iar amplitudinea termică mai redusă (19,5°C la Fundata, 25,5°C în Câmpia Română și 21-13°C în Depresiunea Colinară a Transilvaniei).

O trăsătură aparte a acestui spațiu este variația altitudinală pronunțată a parametrilor climatici, cu gradienti verticali mari (între 0,41 și 0,60°/100 m pentru temperatura medie anuală și între 35 și 40 mm/100 m pentru precipitațiile medii anuale).

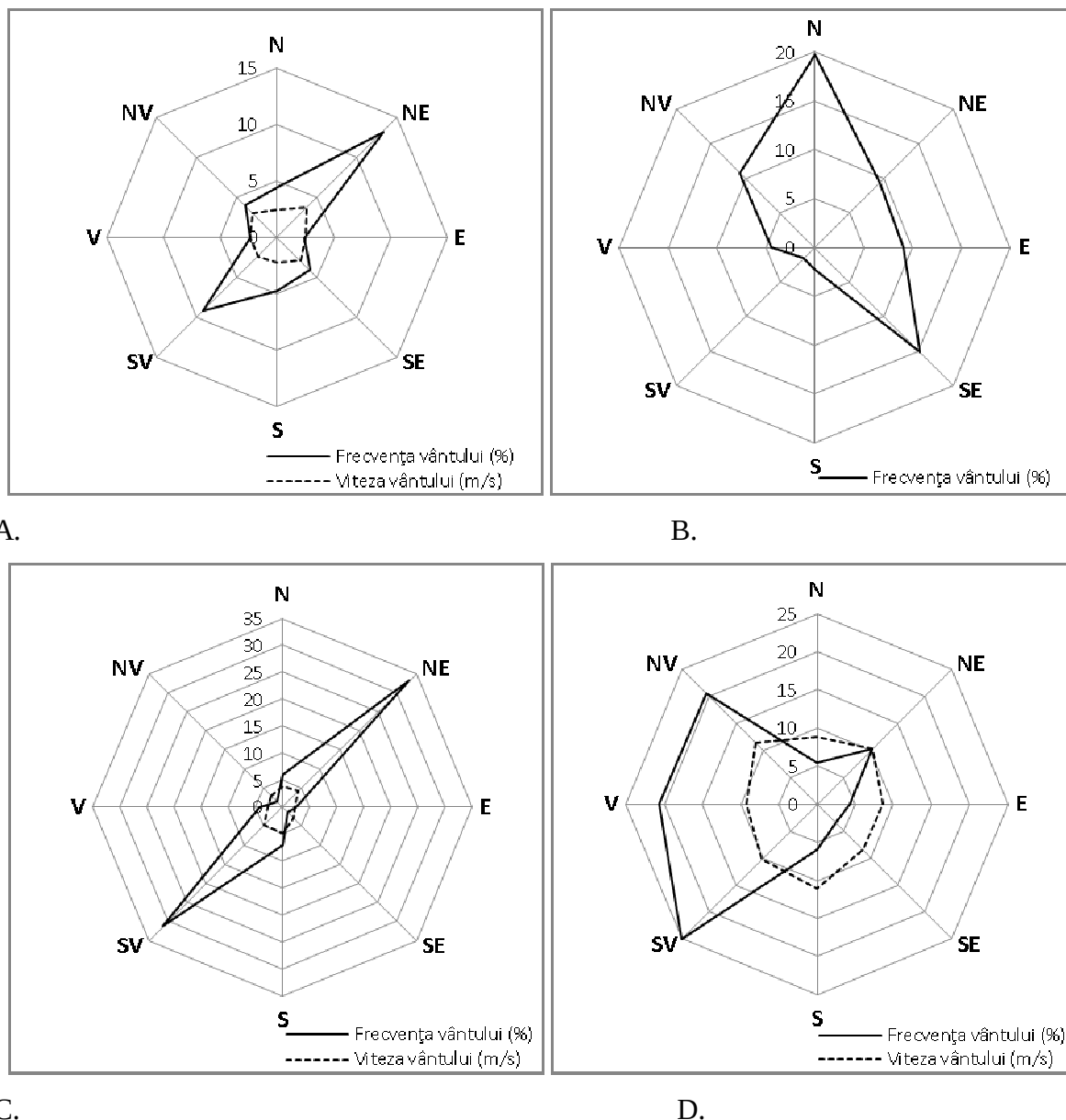

Fig. 1.10. Frecvența (%) și viteza vântului (m/s) la stațiile meteorologice Câmpulung (A), Fundata (C), Vârful Omu (D) (1961-2000) și Rucăr (B) (1961-1970) (după Teodoreanu E., 1980);

În cazul precipitațiilor importante abateri se produc în funcție de expoziție sau de expoziția față de circulația dominantă – în general pantele orientate către vest sunt expuse circulației principale a maselor de aer fiind mai umede.

Sectorului central al Culoarului Rucăr-Bran îi corespunde din punct de vedere climatologic o „șă” meteorologică (idem: 124), care asigură legătura dintre masivele montane care delimitează culoarul la est și vest. De aici, către nord și sud, izolinii aproximativ paralele, ca niște arcuri de cerc concentric se îndreaptă către regiunile nordice și sudice depresionare. Există așadar, un gradient vertical pentru jumătatea nordică și altul pentru jumătatea sudică pentru majoritatea parametrilor meteorologici.

Climatul Culoarului Rucăr-Bran face trecerea de la cel al munților la cel al regiunilor cu altitudine mijlocie: dealurile subcarpatice din sudul Carpaților Meridionali și Depresiunea Colinară a Transilvaniei. În întregul areal elementele meteorologice suferă modificări treptate către un climat sau altul, constituind un climat local caracteristic, un topoclimat montan cu nuanță moderată, în care iernile sunt numai rareori grele și lungi, fără viscole, iar verile sunt nici fierbinți și secetoase și nici reci și cețoase.

Două sunt trăsăturile specifice acestui topoclimat (ibidem: 124). În primul rând, este caracterizat de o amplitudine moderată, foarte prielnică vieții omului și totodată un factor de primă importanță în dezvoltarea turismului, pe toată durata anului neexistând perioade secetoase și nici perioade lungi excesiv de umede, majoritatea lunilor având un caracter mediu temperat. În al doilea rând, se manifestă aici topoclimatul de culoar, cu dirijarea curenților de aer în principal pe direcție nord-est – sud-vest. Rezultă aici o permanentă ventilație, cu calm redus dar viteze relativ mici, cu o frecvență masivă a vânturilor de nord-est sau sud-vest.

Toți parametrii meteorologici subliniază unitatea climatică a Culoarului Rucăr-Bran și totodată trăsăturile specifice datorate condițiilor locale generale, care îl îndreptățesc a fi numit topoclimat de culoar în cea mai clară accepțiune a termenului (ibidem: 125).

Liniile de tendință pentru temperaturile medii anuale indică numai creșteri. Acest trend de încălzire climatică este cu atât mai evident cu cât intervalul de timp avut în vedere este mai apropiat de prezent. Astfel, am reprezentat mai jos câte patru linii de tendință pentru fiecare stație meteorologică, pentru intervalele 1961-2000, 1971-2000, 1981-2000 și respectiv 1991-2000. Tendința de încălzire este foarte accentuată pentru ultimul deceniu (1991-2000), abaterea medie pătratică înregistrând pe acest interval de timp valorile cele mai mari la toate cele trei stații meteorologice.

Tabel nr. 1.2. Abaterea medie pătratică pentru tendința de evoluție a temperaturilor medii anuale la stațiile meteorologie Vârful Omu, Fundata și Câmpulung;

Abaterea medie pătratică (R^2) pentru	Stațiile meteorologice		
	Vârful Omu (2505 m)	Fundata (1371 m)	Câmpulung (681 m)
1961 – 2000	0,016	0,070	0,049
1971 – 2000	0,089	0,125	0,159
1981 – 2000	0,141	0,109	0,099
1991 - 2000	0,258	0,209	0,157

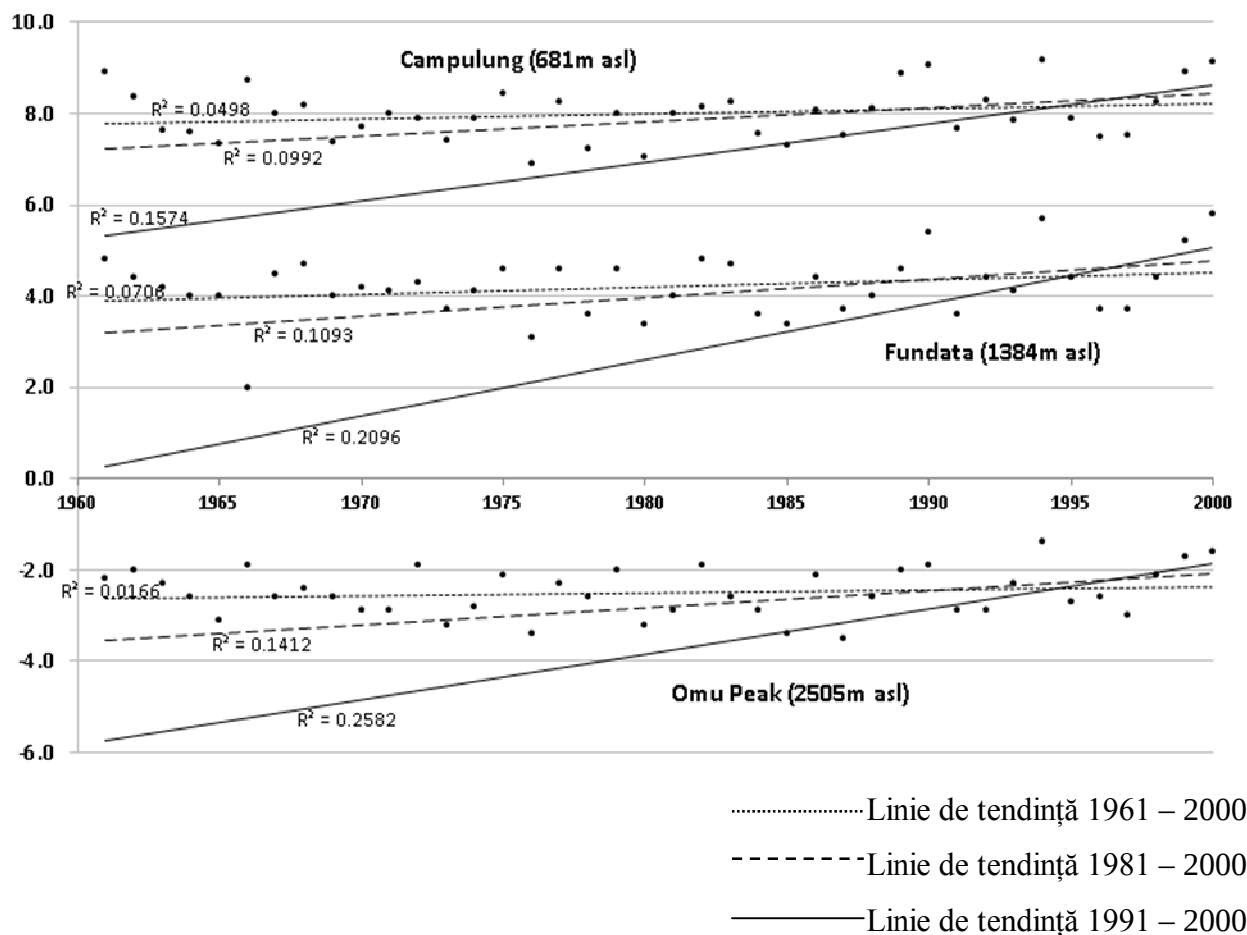

Fig. 1.11. Tendința temperaturilor medii anuale (°C) înregistrate la stațiile meteorologice Câmpulung, Fundata și Vârful Omu în intervalele 1961-2000, 1971-2000, 1981-2000 și 1991-2000 (după Teodoreanu E., 1980);

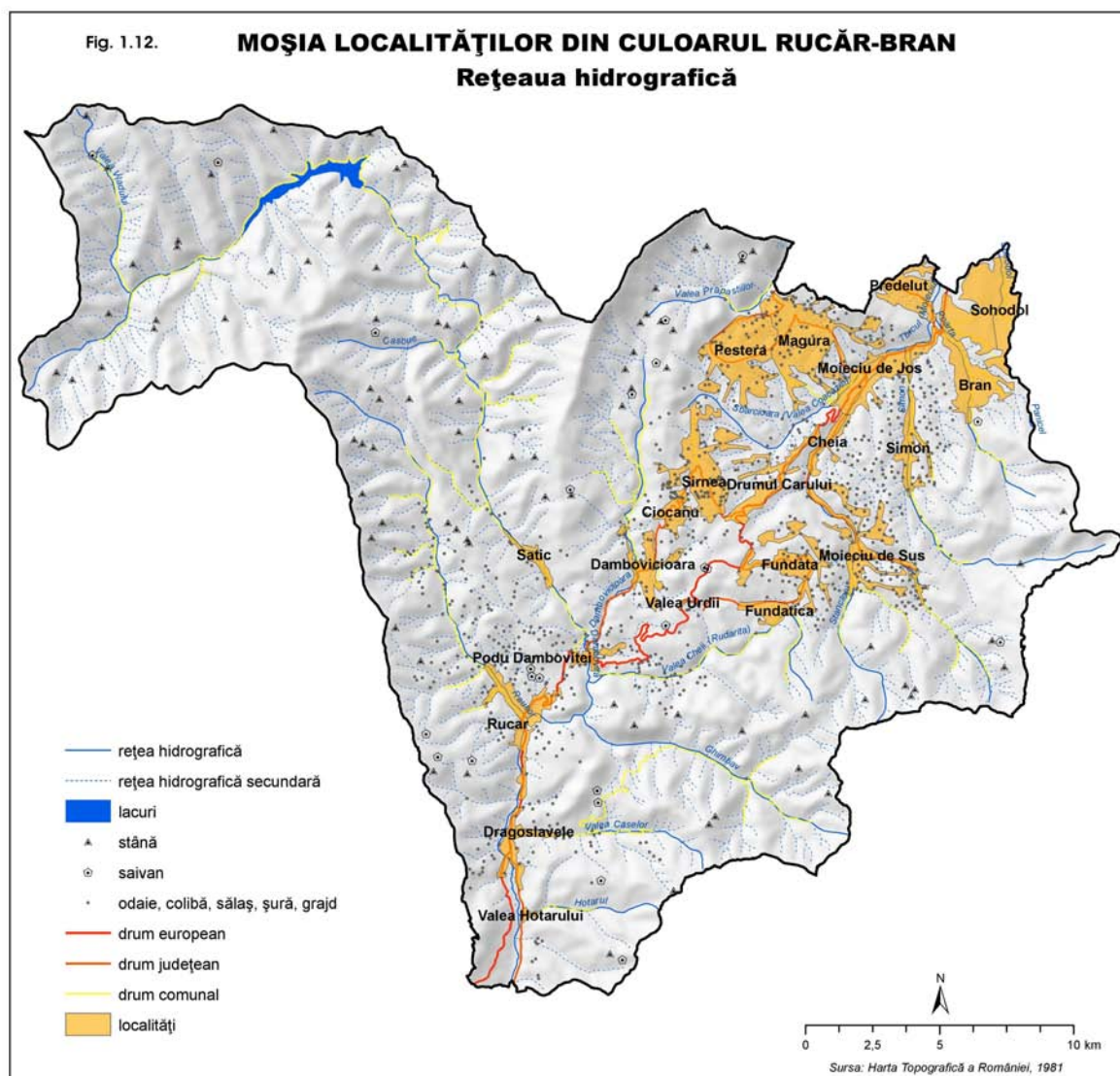
Trendul ascendent al temperaturilor medii anuale pentru cele trei stații este în intervalul 1981-2000 cu atât mai mare cu cât crește altitudinea, abaterea medie pătratică având valori mai mari la stațiile situate la altitudini mari. Acest lucru demonstrează că mediile montane sunt mai fragile și resimt mai intens modificările înregistrate la nivelul unuia dintre factori (în speța de față clima). Cea mai mare abatere medie pătratică (0,258) înseamnă modificarea termică cea mai importantă și s-a calculat pentru intervalul 1991-2000, la stația Vârful Omu.

1.5. Rețeaua hidrografică

În Culoarul Rucăr-Bran apele curgătoare alcătuiesc un veritabil păienjeniș, care au „tăiat” munții, generând bazine depresionare, dar și chei impunătoare de rară spectaculozitate.

Apele curgătoare sunt reprezentate de râul Dâmbovița, care drenează partea centrală și de sud a Culoarului. El drenează circa 2/3 din suprafața Culoarului, fiind cel mai important afluent al Argeșului cu o lungime de 266 km și o suprafață a bazinului de 2759 km pătrați. Râul

Dâmbovița se formează în masivul Iezer-Păpușa, iar la La Podu Dâmboviței se unește cu principalul afluent Dâmbovicioara. Deși nu are o lungime mare (11km) a dăltuit cheile Brusturetului și Cheile Mari etc. Un alt afluent este Cheia, format din unirea Urdărița cu Rudărița, care „sculptează” până la confluență trei sectoare de chei.

Între Podu Dâmboviței și Rucăr, Dâmbovița „sapă” în abrupturile nordice ale muntelui Ghimbav, formând cele mai spectaculoase chei ale sale, Cheile Mari. În sectorul cheilor primește afluentul Ghimbav.

La Rucăr, Dâmbovița confluează cu Râșorul, cel mai important afluent, cu o lungime de 15 km ce colectează mici pâraie bogate în apă: Strâmba, Maldărul, Andreiașul. Forța apei a fost folosită din vechime de locuitori în transportul lemnului sau în instalațiile hidraulice de tehnică țărănească ca: mori, pive ori fierăstraie. O mențiune aparte merită vechiul plutărit de pe Dâmbovița care s-a practicat până în a doua jumătate a secolului XX, râul înlesnind transportul materialului lemnos până la Rucăr.

Valorificarea hidroenergetică a Dâmboviței este recentă, prin amenajarea barajului de la Pecineagu care a dat naștere unui impresionant lac.

Bazinul hidrografic al Turcului drenează platforma brăneană, are o lungime de 25 km, iar suprafața bazinului este de 200 km pătrați. Direcția de curgere a râului se suprapune înclinării generale a platformei brănene pe direcția principală SV-NE.

Principalii afluenți ai Turcului: Moeciu, Șimon, Sohodol, Poarta și Sbârcioara adună apele de pe culmea Pietrei Craiului și a Bucegilor, au o pantă accentuată, formează mici lunci și terase, influențând amplasarea așezărilor omenești. Desigur și apele brănene, deși mai mici, au fost folosite îndeosebi în amplasarea fierăstraielei, morilor și pivelor, multe dintre acestea întâlnindu-se și astăzi.

1.6. Vegetația

Marea varietate orografică, climatică, litologică, hidrografică, hidrogeologică și edafică determină diversitatea stațională a fondului forestier.

Pădurile constituie o bogăție naturală deosebită, care a avut un rol important în viața localnicilor. Raportat la suprafața Culoarului, procentul vegetației forestiere este de 59 %. Suprafețele forestiere cele mai extinse aparțin comunei Rucăr cca. 18000 ha.. Comuna Dâmbovicioara are o suprafață împădurită de 3900 ha. Din platforma brăneană, Moeciu are o suprafață împădurită de 5400 ha, Bran de 1000 ha, iar comuna Fundata de 1600 ha.

La o primă analiză se constată așadar o predominare a fondului forestier mai mare în Culoarul Dâmboviței decât în platforma brăneană. În același timp, dezvoltarea păstoritului, mai ales în satele brănene a determinat de-a lungul veacurilor extinderea pășunilor și fânețelor care iau locul unor suprafețe de pădure.

S-au distins următoarele unități bioclimatice (Chiriță și colab., 1977):

Etajul alpin

Limita inferioară a etajului alpin coincide cu limita superioară a jnepenișurilor și a pajiștilor cu țepoșică și oscilează între 1850–2300 m. Caracteristicile principale ale acestui etaj sunt absența tufărișurilor de jneapăn (*Pinus mugo*) și a pajiștilor de țepoșică, apariția humosiosolurilor și a podzolurilor.

Principalele elemente componente ale etajului alpin sunt asociațiile de ierburi scunde, asociațiile de plante care formează perinițe și asociațiile de plante lemnoase pitice (subarbuști), adesea repente. Dintre ierburi amintim: iarba vântului (*Agrostis rupestris*), coarna (*Carex curvula*), părușca (*Festuca supina*), rugina (*Juncus trifidus*), firuța (*Poa media*), alături de o serie de dicotiledonate, cum sunt clopoței (*Campanula alpina*), ochiul găinii (*Primula minima*), piciorul cocoșului alpin (*Ranunculus alpestris*), degetăruțul (*Soldanella pusilla*). Plantele

dezvoltate sub formă de perinițe au ca reprezentante laptele stâncii (*Androsace chamaejasme*), *Minuartia sedoides* și milițeaua (*Silene acaulis*).

Dintre subarbuștii târători fac parte argința (*Dryas octopetala*), azaleea pitică de munte (*Loiseleuria procumbens*) și sălciile pitice (*Salix reticulat*). Destul de numeroși sunt lichenii (*Cetraria islandica*), *Cladonia rangiferina*, *Thamnolia vermicularis* și mușchii (*Polytrichum juniperinum*).

Etajul subalpin

Este fâșia de tranziție dintre pădurea încheiată de molid sau uneori de fag și pajiștile etajului alpin. Climatul și relieful sunt factorii principali care determină întinderea în altitudine și suprafață a acestui etaj. Etajul subalpin este mai extins în masivele montane a căror masivitate este accentuată (Iezer, Leaota, Bucegi, Făgăraș) și mai redus în munții mai puțin înalți (Piatra Craiului).

Definiția oficială a pădurii elaborată de FAO în 1995, spune că „pădurea reprezintă terenurile alcătuite din vegetație forestieră pe mai mult de 20% din suprafață care se compune din arbori ce ating în general înălțimi mai mari de 7 metri. Acestea sunt formațiuni dense ale căror felurite etaje și subarboretul acoperă o mare parte a solului. În anul 2000 s-a generalizat procentul de minimum 10%, ceea ce a condus la modificarea statisticii, adăugându-se în acest fel încă 415 mil. ha de „pădure” fondului forestier mondial. Definiția oficială pentru pădure în România este dată de Codul silvic. Sunt considerate „păduri terenurile ocupate cu vegetație forestieră care au o suprafață mai mare de 0,25 ha și sunt cuprinse în fondul forestier național. Fondul forestier național, potrivit art. 1 al Codului silvic, este constituit din pădurile, terenurile destinate împăduririi, cele care servesc nevoilor de cultură, producție ori administrație silvică, iazurile, albiile pâraielor, precum și terenurile neproductice incluse în amenajamentele silvice, în condițiile legii, indiferent de natura dreptului de proprietate” (Legea Nr. 26/24.04.1996).

Limitând etajul subalpin la acela al rariștilor de molid, jneapăn, ienupăr, larice, zâmbru și anin verde, toate stațiunile sunt condiționate în mod hotărâtor de condițiile climatice aspre, vegetația lemnoasă are frecvent caracter întrerupt, cu înălțimi reduse sau chiar târătoare.

Situarea la limita superioară a pădurii, acolo unde presiunea datorită activităților pastorale este maximă, etajul subalpin este foarte expus la incendii. Pe de o parte, în timp arealele cu jnepeni au suferit incendieri de foarte multe ori intenționate, în scopul extinderii pajiștilor care puteau folosi pentru creșterea animalelor. Chiar și recent s-au înregistrat astfel de situații în Carpații românești. Pe de altă parte, incendii în acest etaj de vegetație au fost declanșate și din cauze naturale, de fenomenele orajoase (trăsnetele). Sectoare situate la nivelul unor creste sau vârfuri izolate funcționează ca adevărate „paratrăsnete”, caz în care au un grad foarte mare de susceptibilitate pentru declanșarea incendiilor.

Covorul pajiștilor este format din păiuș (*Festuca rubra*), firuța (*Agrostis tenuis*), țepoșica (*Nardus stricta*), păiușul de livadă (*Festuca pratensis*), trifoiul alb (*Trifolium repens*) ș.a. Dintre florile ce înviorează pășunile și fânețele montane amintim: viorelele (*Viola odorata*), cicoarea (*Cichorium intybus*), sânzienele (*Galium verum*), lumânărica (*Verbascum thapsus*), gura leului (*Anthriscum majus*) (Simion T., 1990: 26).

Specii de mare interes științific sunt desigur endemismele precum: garofița Pietrei Craiului (*Dianthus callizonus*), întâlnită pe brâțele inaccesibile ale muntelui, sângele voinicului (*Nigritella nigra*), smârdar (*Rhododendron kotschyi*) ș.a. Iată de ce s-a impus înființarea unor rezervații naturale cum sunt: Parcul Național Piatra Craiului (Natura 2000) și Parcul Național Bucegi.

Etajul montan de molidișuri

Răspândirea altitudinală a molidișurilor subliniază importanța poziției geografice, orientarea versanților sau masivitatea. În Carpații Meridionali limita superioară a pădurii atinge un maxim în Munții Făgăraș (1750-1880 m). Limita inferioară a molidișurilor crește, ca și cea superioară, de la nord către sud și apoi către vest. În Carpații Meridionali este la 1250-1400 m, în funție de expoziția versanților.

În cadrul etajului montan de molidișuri Chiriță și colab. (1977) remarcă areale cu un anumit grad de eterogenitate și care răspund diferit în raport cu vulnerabilitatea la declanșarea și propagarea incendiilor.

Etajul montan de amestec

Etajul pădurilor de amestec foioase-rășinoase se situează altitudinal sub cel al molidișurilor. În Carpații Meridionali este mai slab reprezentat, caracteristic fiind faptul că, în timp ce pe versanții nordici este relativ bine reprezentat, pe cele sudice se îngustează din ce în ce mai mult spre vest.

Etajul montan-premontan de făgete

Etajul montan-premontan de făgete se întinde din zona montană sau superioară și până la contactul dealurilor cu munții, adică spațiul dintre etajul amestecurilor de fag cu rășinoase, uneori chiar cu molidișuri și cel al complexelor de gorunete și făgete.

1.7. Fauna

Cadrul natural specific Culoarului Rucăr-Bran este deosebit de favorabil pentru o faună bogată și diversificată, care populează pădurile, pășunile și fânețele și apele repezi de munte.

Lumea animală din formațiunile vegetale forestiere. În umbra pădurilor de făgete și conifere își găsesc un adăpost ideal numeroase specii: lupul (*Canis lupus*), râsul (*Felix lynx*),

jderul de pădure (*Martes martes*), veverița (*Scirius vulgaris*), pâșul de alun (*Muxardinus avelanorius*) ș.a. Unele mamifere prezintă interes cinegetic, cum ar fi ursul (*Ursus arctos*), mistrețul (*Sus scrota*), cerbul (*Cervus elaphus*).

Pe culmile mai înalte ale munților trăiește o podoabă a naturii carpatice, capra neagră (*Rupicapra rupicapra*).

Păsările cel mai frecvent întâlnite sunt: specii de pițigoi (*Paris montana*), muscarul mic (*Ficedula parva*) și ciocănitoarea cu spatele alb (*Dendrocopos leucotos*).

Ihtiofauna. Fauna acvatică din râurile și lacurile din Culoarul Rucăr-Bran este relativ bogată. În apele repezi ale Dâmboviței, Turcului și a afluenților mai mari întâlnim: păstrăvul (*Salmo truttafario*), cel mai valoros pește din apele de munte, zglăvoaca (*Cottus cobio*), lipanul (*Thymallus thymallus*) și moioaga (*Barbus meridionalis petnyi*).

1.8. Solul

Factorii de mediu care intervin în formarea solurilor sunt denumiți factori pedogenetici. Aceștia sunt: clima, roca parentală, vegetația și fauna, relieful, apa freatică și stagnantă, omul. Există o strânsă legătură între factorii pedogenetici și sol, exprimată prin triada: factori pedogenetici-procese pedogenetice-sol, în care procesele pedogenetice sunt elementul dinamic, iar factorii pedogenetici elementul care condiționează formarea solului (Florea N., Buza M., 2004).

Sistematica și răspândirea solurilor în Culoarul Rucăr-Bran:

Clasa Protisolurilor

Include soluri în stadiu incipient de formare, dezvoltate pe roci dure, unde fie că procesele pedogenetice se desfășoară de puțină vreme astfel că nu au avut timpul necesar să determine diferențierea de orizonturi pedogenetice, fie că acțiunea proceselor pedogenetice este diminuată de procesul de eroziune continuă sau de cel de sedimentare, astfel că solul se menține neevoluat (Florea N., Buza M., 2004).

Litosolurile sunt soluri neevolute dezvoltate pe roci dure (sau cu peste 75% schelet), a căror grosime morfologică nu depășește 20 cm (sau 50 cm dacă sub 20 cm se află un orizont puternic scheletic) (Florea N., Munteanu I., 2003). Predominante sunt litosolurile districe, adică cele formate pe roci dure necarbonatice, cu grad de saturație în baze mai mic de 53%.

Litosolurile prezintă un orizont A de până la 20 cm grosime, în genere scheletic și cu material fin humifer printre fragmentele de rocă, după care urmează orizontul R. Având un volum edafic foarte mic și rezerve scăzute de substanțe nutritive, litosolurile au fertilitate scăzută pentru speciile forestiere.

Aluviosolurile sunt soluri neevolute dezvoltate pe materiale parentale constituite din depozite fluviatile, fluvio-lacustre, lacustre sau depozite coluviale (de cel puțin 50 cm grosime) (Florea N., Munteanu I., 2003).

Aluviosolurile se suprapun luncilor, fiind prezente până la altitudini destul de mari și corespund stadiului inițial de solificare a depozitelor aluviale, aluvio-proluviale sau coluviale. Prezintă un orizont A de 20-35 cm cu textură variată peste un material parental C în care adesea se poate recunoaște stratificarea depozitului. Atunci când grosimea orizontului A este mai mică de 20 cm, întâlnim subtipul entic al aluviosolului.

Datorită situării lor în lunci sau pe depozite coluviale, aceste soluri beneficiază de multă apă, uneori în exces când nivelului freatic ridicat. Din acest motiv sunt ocupate cu specii forestiere mai rezistente la exces de umiditate: aninul, salcie sau, în arealele ceva mai uscate din luncile de la altitudini mai mari, cu molid.

Clasa Cernisolurilor

Solurile din clasa cernisolurilor se caracterizează printr-un orizont A molic (Am) care se continuă cu orizonturi AC, AR sau B de culoare de orizont molic cel puțin în partea superioară a acestora (Florea N., Buza M., 2004).

Rendzinele sunt definite ca cernisoluri dezvoltate pe materiale calcarifere sau calcare care apar în sol între 20 și 50 cm adâncime.

Bogăția în calciu a rocii și respectiv a materialului parental favorizează formarea și acumularea în sol a humusului calcic, astfel că se formează un orizont molic caracteristic. Prezența la mică adâncime a rocii compacte și a fragmentelor de rocă în profil încetinește dezvoltarea proceselor de debazificare (Florea N., Munteanu I., 2003).

Rendzinele tipice prezintă secvența de orizonturi Am-AR-R. Orizontul Am, de 20-30 cm, uneori chiar mai mult, este foarte închis la culoare (valori și crome mai mici de 3,5 în stare umedă), cu structură grăunțoasă bine dezvoltată și deseori conținut de schelet. Orizontul de tranziție AR are în parte culori de Am și devine din ce în ce mai scheletic pe măsură ce se ajunge la orizontul R care este format exclusiv din roci carbonatice sau pietrișuri rezultate din aceste roci.

În arealul rocilor carbonatice dure, funcție de adâncimea la care se găsește orizontul R - rezultatul direct al gradului de înclinare a terenului - rendzinele (dacă orizontul R se găsește la adâncimi cuprinse între 20 și 50 cm) formează asociații de soluri cu litosolurile rendzinice (dacă adâncimea la care se găsește orizontul R este mai mică de 20 cm), cu faeoziomurile tipice și cambice varianta subrendzinic (cu calcare la adâncimi de cuprinse între 50 și 150 cm) sau eutricambosoluri tipice și molice subrendzinice (adâncime a orizontului R de 50-150 cm, dar cu procese pedogenetice dominante de alterare și formare de orizont B cambic, spre deosebire de faeoziomurile tipice subrendzinice la care procesul pedogenetic dominant este cel de humificare,

lucru demonstrat de culorile închise de A molic ce se continuă și al doilea orizont). În sectoarele foarte puternic înclinate, materialul fin poate lipsi, iar calcarul la zi este reprezentat sub denumirea de stâncărie.

Deși au însușiri fizice și chimice bune fiind bogate în humus calcic, saturație ridicată în baze și reacție neutră sau slab acidă, rendzinele prezintă totuși fertilitate moderată sau mică deoarece au volum edafic redus și nu pot forma rezerve de apă și de substanțe nutritive. Unui volum edafic mic se mai adaugă și faptul că rocile pe care se formează rendzinele (calcarele) sunt intens diaclazate și permeabile, motiv pentru care nu pot păstra apă freatică. Situația este mult diferită în cazul eutricambosolurilor subrendzinice sau faeoziomurilor subrendzinice care au grosime morfologică și volum edafic mult mai mari datorită prezenței orizontului calcaros la adâncimi de 50 până la 150 cm. De asemenea și însușirile chimice sunt îmbunătățite. Eutricambosolurile subrendzinice și faeoziomurile cambice subrendzinice, pe lângă avantajele menționate mai sus, au și o capacitate mai mare de reținere a apei și spații capilare mai multe, datorită prezenței orizontului B cambic ceva mai argilos.

În concluzie, solurile formate pe calcare (roci dure sau pietrișuri calcaroase) sunt favorabile dezvoltării vegetației forestiere în strânsă concordanță cu volumul edafic și gradul de evoluție a solului (adică de cât de avansat este procesul de alterare). Pantele puternic înclinate mențin roca aproape de suprafața terenului și sol neevoluat (calcare la zi, litosoluri rendzinice sau rendzine), iar pantele cu înclinare mai mică ajută la păstrarea în loc a părții fine a solului și datorită unui aport mai mare de apă se creează condiții pentru procesele de alterare cu formare de minerale argiloase.

Clasa Cambisolurilor

Include solurile care au ca orizont diagnostic orizontul B cambic (Bv); sunt excluse cele care îndeplinesc condițiile de cernisol, umbrisol, hidrisol sau salsodisol (Florea N., Buza M., 2004).

Eutricambosolurile sunt cambisoluri cu orizont B (valori și crome $> 3,5$ în stare umedă) începând din partea superioară, cu gradul de saturație în baze $> 53\%$ (Florea N., Munteanu I., 2003).

Principalul proces pedogenetic la eutricambosoluri este alterarea mineralelor primare cu formarea de argile secundare și sescvioxizi. Cea mai mare parte a acestor produși de alterare rămân pe loc deoarece migrarea lor nu este favorizată de reacția neutră sau slab acidă menținută ca urmare a unui intens circuit biologic, a unei mineralizări active a materiei organice depusă anual la partea superioară a solului, a unei saturații în baze, toate pe un substrat cu elemente carbonatice.

Pe eutricambosoluri vegetația forestieră găsește condiții favorabile pentru dezvoltare. Condițiile fizice și chimice sunt prielnice, iar speciile forestiere realizează clase de calitate

ridică. Importanțe suprafețe cu astfel de soluri au fost defrișate și sunt utilizate pentru pășuni cu productivitate ridicată.

Districambosolurile sunt cambosolurile cu humificare de tip acid (în Sistemul Român de Clasificare a Solurilor – SRCS 1980 caracterul humificării acide era reflectat și în denumire – brun acid), cu orizont B cambic având gradul de saturație în baze $< 53\%$ (Florea N., Munteanu I., 2003).

Pe materialele parentale acide, rezultate în urma alterării fizice și chimice a rocilor cristaline sub păduri de foioase, procesul de humificare duce la formarea unui humus mull-moder acid. Sub pădurile de conifere, ca și sub pădurile de fag dezvoltate pe substrat din roci foarte bogate în cuarț și sărace în minerale alterabile, litiera este intens acidifiantă, având raport $C/N > 50$, au conținut ridicat de lignină, ceruri, rășini și substanțe tanante. Prezența cerurilor, rășinilor și substanțelor tanante inhibă activitatea microbiologică, contribuind în acest fel la încetinirea proceselor de biodegradare. Activitatea biologică slabă determină și o mineralizare secundară lentă, având ca efect o acumulare importantă de materie organică nedescompusă sau parțial descompusă la suprafața solului sub forma orizontului organic nehidromorf (O).

Alterarea, de tipul hidrolizei acide, este de intensitate moderată. Principalele minerale primare alterate prin hidroliză sunt micelii și feldspatii, în urma acestui proces pedogenetic rezultând minerale argiloase de tipul cloritului, ilitului sau caolinitului. Oxizii și hidroxizii de fier și aluminiu, care apar în cantități relativ mari, se întâlnesc mai ales sub formă de pelicule la suprafața altor minerale. Ei imprimă coloritul brun-gălbui orizontului B cambic, asocierea strânsă dintre argilă și oxizii de fier din orizontul Bv fiind caracteristica esențială a districambosolurilor.

Districambosolurile au următoarea secvență de orizonturi: (O)-Ao-Bv-C(R) sau (O)-Au-Bv-C. Textura este în general lut-nisipos sau nisip-lutos, porozitatea totală este mare, iar asociată cu un volum edafic mic, se reduce foarte mult capacitatea de reținere a apei.

Districambosolurile tipice cu însușiri morfologice și analitice adecvate sunt soluri foarte bune pentru utilizare forestieră. Cele mai productive arborete de fag și amestecuri de fag cu brad vegetează pe soluri brune de pădure (slab și moderat acide) (districambosoluri), arborete de productivitate excepțională fiind localizate pe tipul brun de pădure propriu-zis (districambosol tipic) (Milescu I. și colab., 1967). Districambosolurile litice au însușiri fizice mai puțin favorabile dezvoltării speciilor forestiere în comparație cu districambosolurile tipice și se întâlnesc în arealele cu înclinări accentuate sau acolo unde vegetația forestieră a lipsit o perioadă de timp, determinând îndepărtarea prin eroziune a părții fine a solului. Districambosolurile litice sunt soluri cu grosime morfologică mică și conținut mare de schelet, drept pentru care volumul edafic este foarte mic.

Clasa Luvisolurilor

Include solurile cu profil bine diferențiat, caracterizat prin prezența unui orizont B argiloiluvial (Bt), cu excepția celor care se încadrează la cernisoluri (și care au un orizont Bt relativ slab exprimat) sau la stagnosoluri (Florea N., Buza M., 2004). Luvisolurile pot avea sau nu orizont eluvial E.

Sunt soluri relativ vechi, dezvoltate aici pe roci sedimentare sau metamorfice, pe interfluvii prelungi, rotunjite sau pe versanți cu înclinare slab-moderată, cu drenaj general bun și apă freatică situată la adâncime mare (peste 5 m). Apa din precipitații duce la debazificarea materialului mineral, care este supus și unei alterări relativ intense. Activitate biologică este prielnică și determină o mineralizare și humificare destul de rapidă a resturilor vegetale acumulate anual la suprafața solului, ca și o încorporare a substanțelor humice într-un orizont A subțire. Debazificarea masei solului din partea lui superioară favorizează o dispersare a argilei și migrarea ei pe verticală odată cu apa din precipitații și se depune în orizontul B, cu alte condiții de saturație în baze. În timp, prin migrarea constituenților minerali pe fondul unei bioacumulări moderate, orizontul superior devine mai sărac în argilă, cu textură mai grosieră, mai puțin saturat în baze și mai deschis la culoare datorită creșterii reziduale a ponderii silicei, iar orizontul Bt se îmbogățește în argilă, devenind mai compact și mai puțin permeabil (Florea N., Buza M., 2004).

Funcție de materialul pe care se formează și gradul de înclinare a terenului ce condiționează cantitatea de apă infiltrată în sol și care participă la procesele de eluviere-iluviere, cele mai răspândite luvisoluri sunt: luvosoluri albice, luvosoluri tipice sau preluvosoluri.

Luvosolurile albice sunt luvisoluri cu procese intense de eluviere-iluviere, cu diferențiere texturală mare, caracteristice terenurilor cu înclinare slabă, care face ca apa din precipitații să se infiltreze în mare măsură în sol și să participe la migrarea argilei pe verticală. Au orizont B argic bine exprimat și orizont eluvial E albic, fără schimbare texturală bruscă (pe cel mult 7,5 cm), cu orizont de trecere EB.

Profilul luvosolurilor albice este de tipul Ao-Ea-EB-Bt-C, iar caracterele fizice și chimice sunt favorabile dezvoltării vegetației forestiere. Luvosolurile albice situate pe suprafețe cvasiorizontale prezintă subtipuri stagnice (proprietăți hipostagnice – orizont w – în primii 100 cm sau proprietăți stagnice intense – orizont stagnic W – între 50 și 200 cm). Luvosolurile albice stagnice sunt improprii dezvoltării speciilor forestiere din cauza apei în exces provenită din precipitații și a stagnerii acesteia la partea superioară a orizontului argilos impermeabil, motiv pentru care însușirile aero-hidrice ale acestora sunt total defavorabile.

Preluvosolurile și luvosolurile tipice sunt luvisoluri cu procese de eluviere-iluviere mai puțin intense comparativ cu luvosolurile albice.

Preluvosolurile au caracteristică succesiunea de orizonturi Ao-Bt-C, așadar sunt luvisoluri fără orizont E, cu procese de eluviere mai puțin intense datorită situării lor pe pante cu

înclinare mai mică (peste 25°). Din acest motiv, o mare parte din apa de precipitații care ajunge la suprafața solului se scurge și doar cantități mici se infiltrează în sol pentru a participa la procesul de migrare pe verticală a argilei.

Luvosolurile tipice, cu succesiunea de orizonturi Ao-El-EB-Bt-C, sunt luvisolurile cu procese de eluviere-iluviere mai intense comparativ cu preluvosolurile, dar nu așa de intense ca în cazul luvosolurilor albice. Formează asociații de soluri cu preluvosolurile, ocupând sectoarele cu înclinare mai mică (15-25°).

Preluvosolurile și luvosolurile tipice sunt formate sub vegetație forestieră însă doar o mică suprafață cu astfel de soluri mai sunt sub pădure. Cele mai multe sunt ocupate de pajiști secundare. Sunt soluri ce prezintă însușiri fizice și chimice mai favorabile dezvoltării vegetației forestiere în comparație cu luvosolurile albice, datorită diferențierii texturale mai puțin pregnante și însușirilor aero-hidrice mai bune cauzate de conținutul mai mic de argilă din orizontul B argic (Bt).

Clasa Spodisolurilor include solurile caracterizate prin prezența orizontului B spodic sau B humicospodic (Florea N., Buza M., 2004).

Se întâlnesc la altitudini mai mari de 1200 m, unde clima rece și umedă determină o intensă debazificare a materialului mineral, deja sărac în baze. Temperatura scăzută diminuează activitatea microbiologică, astfel că resturile organice, în general bogate în substanțe rezistente la descompunere, sunt humificate lent cu formare predominantă de acizi fulvici și cu acumulare de materie organică închisă la culoare în orizontul superior A. Se intensifică alterarea silicaților prin hidroliză și se formează complecși organometalici (chelați) care sunt antrenați de curentul de apă descendent și depuși mai jos. Ca urmare, în prima fază, se formează un orizont B spodic cu acumulare de oxizi de fier și aluminiu sub orizontul A humifer (cu grăunți de cuarț fără peliculă coloidală), iar, într-o fază mai evoluată, și un orizont eluvial între orizontul A și Bs. Se formează în acest fel soluri de culoare închisă la suprafață și cafenie-ruginie mai jos, cu profil clar diferențiat de tipul Au(Ao)-Bs-R(C), Au-Ea-Bs-R(C) sau Au-Ea-Bhs-Bs-C(R), cu humus acid și foarte acid, adesea cu orizont O cu humus brut.

Prepodzolurile sunt spodisoluri fără orizont eluvial (Florea N., Buza M., 2004). Se formează în condiții de climă rece și umedă, cu media multianuală a precipitațiilor de peste 1000 mm și temperaturi medii multianuale mai mici de 4°C, pe roci metamorfice acide sau pe materiale rezultate prin alterarea chimică a acestora. Relieful caracteristic prepodzolurilor este cel de versant sau de interfluviu.

În condițiile acestui climat, transformarea resturilor organice este anevoioasă, se formează un humus puternic acid de culoare închisă ce se acumulează în orizontul A umbric (Au), cu valori și crome <3,5 la materialul în stare umedă și grad de saturație în baze <53% sau A ocriu (Ao), cu valori sau crome >3,5 la materialul în stare umedă și grad de saturație în baze

<53%. Alterarea în cazul acestui sol este foarte intensă, silicații primari nu duc la formarea de argilă, ci sunt desfăcuți în componentele lor de bază: silice, oxizi și hidroxizi de aluminiu și fier. O parte din sescvioxizi este supusă migrării datorită conținutului ridicat de acizi fulvici, ducând la formarea unui orizont B spodic (Bs). Migrarea parțială a sescvioxizilor duce la sărăcirea părții superioare a solului în coloizi și la acumularea reziduală de silice fără a se separa un orizont eluvial (Puiu Șt. și colab., 1983).

Prepodzolurile au textură mijlocie-grosieră fără diferențiere pe profil, structură grăunțoasă slab-moderat conturată și astructurate în orizonturile de mai jos. Deși caracteristicile fizice ale prepodzolurilor nu reprezintă factori limitativi, conținutul de humus este foarte mic, au grad de saturație în baze foarte scăzut, reacție puternic-foarte puternic acidă și aprovizionare cu substanțe nutritive slabe.

Podzolurile reprezintă spodisoluri cu orizont eluvial (Florea N., Buza M., 2004). Sunt caracteristice arealelor cu temperaturi medii multianuale de 2-5°C și cantități de precipitații mai mari de 1100 mm, pe materiale parentale puternic acide, cu un conținut bogat în cuarț. Relieful este reprezentat de interfluvii plane sau rotunjite (suprafețe de nivelare înalte) sau versanți cu înclinare slabă, pentru ca apa din precipitații să se infiltreze în mare parte în sol și să se implice în procesele pedogenetice.

În condițiile climatice, litologice și geomorfologice specificate mai sus, activitatea microbiologică este slabă, litiera este bogată în substanțe rezistente la descompunere, iar procesul de humificare este slab, cu formare predominantă de acizi fulvici și cu acumulare de humus brut la suprafața solului. Sub acțiunea acizilor fulvici are loc alterarea silicaților primari și distrucția prin hidroliză a celor secundari, cu formarea de complecși organo-metalici solubili care sunt deplasați odată cu apa de percolare și depuși la adâncimi mai mari. Ca urmare, se diferențiază un orizont eluvial îmbogățit rezidual în silice (Ea) și unul iluvial (Bhs, Bs), ceva mai jos, în care se acumulează sescvioxizii și humusul migrați din partea superioară a profilului (Puiu Șt. și colab., 1983). Procesul de desfacere completă a silicaților primari în componentele de bază (fără formare de argilă), de migrare intensă a sescvioxizilor și/sau a humusului și de separare a unui orizont B spodic (Bs) și/sau B humicospodic (Bhs), cât și a unui orizont E albic (Ea) – E spodic (Es) în SRCS 1980 – poartă denumirea de proces de podzolare.

Criptopodzolurile sunt definite ca soluri care au orizont organic (O) și orizont organic A foarte acid și foarte humifer, urmat de orizont B criptospodic (Bcp) humifer. Orizontul criptospodic este orizontul spodic cu acumulare iluvială de material amorf activ, predominant humic și aluminic, fără coloritul roșcat specific orizontului spodic lipsește sau este mascat de conținutul ridicat de materie organică (Florea N., Munteanu I., 2003).

Aceste soluri prezintă la suprafață un orizont de țelină A_ț de câțiva centimetrii, urmat de orizontul A foarte humifer, cu ușoară tentă cenușie dată de granulele de cuarț, orizont B criptosodic și material prental cu un conținut mare de schelet.

Evoluția criptopodzolurilor este legată exclusiv de schimbarea modului de utilizare a terenului, de „scoaterea” acestuia de sub pădure și evoluție ulterioară sub pajiști secundare, motiv pentru care utilizarea actuală a unor astfel de soluri nu mai are legătură cu vegetația forestieră.

Clasa Histisoluri

Histosolul este solul cu orizont turbos (T) mai gros de 50 cm situat primii 100 cm, fără ca stratul mineral situat în primii 25 cm ai profilului să atingă grosimea de 20 cm; în clasificările anterioare a fost cunoscut și sub denumirea de sol de mlaștină.

În cazul turbăriilor oligotrofe climatul este umed și rece, substratul litologic sărac, apa freatică în exces puternic acidă, vegetația reprezentată mai ales prin mușchi de genul *Sphagnum*, iar relieful prin microdepresiuni cu drenaj lateral deficitar. În cazul turbăriilor eutrofe climatul este mai cald și mai uscat, materialul parental este adesea bogat în carbonați, pH neutru sau alcalin.

În condițiile unui exces permanent de apă, resturile organice nu se pot descompune decât parțial și fermentativ, acumulându-se treptat în straturi de diferite grosimi; deși se acumulează o cantitate foarte mare de substanțe organice, aceste soluri sunt sărace în humus fin, bine descompus.

CAPITOLUL II

PEISAJ CULTURAL. PEISAJ PASTORAL

Fiind un concept global, interdisciplinar, peisajul este utilizat într-o primă fază pentru a denumi o parte din natură, un gen de pictură sau o compoziție literară. Ulterior, i se atribuie utilizări și sensuri disputate de geografie, istoria artei, arhitectură, ecologie, etnologie, medicină etc., dând naștere unor termeni noi: peisaj natural, peisaj antropic, peisaj cultural, peisaj urban etc.

Până în prezent se pot individualiza trei discipline științifice care au ca obiect de studiu, peisajul: Ecologia peisajului în disciplinele biologice sau Geoecologia în adaptarea geografilor, Arhitectura peisajului și Geografia peisajului.

Statele membre ale Consiliului Europei au semnat la Florența, în 20 octombrie 2000, Convenția Europeană a Peisajului care definește peisajul ca o parte de teritoriu perceput ca atare de către populație, al cărui caracter este rezultatul acțiunii și interacțiunii factorilor naturali și/sau umani.

Conceptul de peisaj cultural, la nivel european, este din ce în ce mai des prezentat ca o împletire inseparabilă între natură și cultură. Noțiunea de peisaj cultural a fost abordată la mijlocul secolului al XX-lea de Carl Sauer și de Școala de la Berkley, care a arătat un interes deosebit față de componentele umane ale peisajului.

Pentru etnolog, aspectele de cultură specifice fiecărei etnii, numită de noi cultură populară, presupun abordarea realității originare, necivilizată sau semicivilizată a oamenilor. El nu trebuie să studieze doar latura „frumoasă” a poporului, ci așa cum spunea Vâlsan „trebuie să caute caracteristicile vieții și sufletului popular, de orice natură ar fi ele” (2001: 10). Toate lucrurile zămislite de țăran în cadrul peisajului natural, sunt sau devin cu timpul valori culturale.

Peisajul cultural este „rezultatul actului de creativitate umană în scopul satisfacerii nevoilor materiale și spirituale, lăsându-și de-a lungul timpului patina în peisaj și căpătând valoare culturală” (David L., 2010 a: 32).

Cercetările peisajului etnologic presupun o abordare multidisciplinară deoarece câmpul de studiu este comun mai multor științe: geografia, istoria, lingvistica, muzicologia, sociologia etc. Spre deosebire de alți specialiști, etnologul urmărește etnicul ca o realitate socio-istorică, economică și culturală. Peisajul natural constituie suportul de manifestare al etnicului, având ca rezultat o anumită morfologie și fizionomie a peisajului etnologic.

Peisajul etnologic este „parte componentă a peisajului cultural, care sintetizează toate fenomenele și procesele generatoare de cultură și civilizație ale unei etnii” (David L., 2010 a: 36). O cercetare etnologică completă trebuie să cuprindă atât o abordare etnografică, cât și una

folclorică. Nu putem cerceta, spre exemplu, obiceiul înmormântării urmărind numai aspectele etnografice (priveghiul, scaldă rituală etc) ci și aspectele folclorice (bocetele, cântecul bradului, zorile etc.).

Bibliografia peisajului etnografic românesc se reduce la câteva articole și studii elaborate de I. Ghinoiu (1978, 1981, 2005, 2007) și V. Butură (1978). Ei folosesc pentru prima dată, în anul 1978, termenul de peisaj etnografic. I. Ghinoiu definește peisajul etnografic contemporan ca „o sinteză inedită la care au contribuit spiritul inventiv al omului, creator de civilizație și cultură, mediul geografic și timpul” (1981: 93).

Peisajul etnografic este „mărturia durabilă a osmozei omului cu natura, a creativității lui generatoare de cultură și civilizație, portul cu care poporul a îmbrăcat și a gătit pământul pe care-l locuiește, în funcție de nevoile sale, de-a lungul mileniilor. Parte componentă a peisajului etnologic, acesta posedă anumite caracteristici ce-i permit acestuia, în raport cu alte peisaje, identificarea și delimitarea. El este consecința contextului socio-economic, religios, politic, istoric și cultural” (David L., 2010 a: 44).

Întrucât peisajul etnografic se suprapune peste formele de relief de ordinul II (munte, deal, podiș, câmpie) și peste cele identitare (microzonă, zonă, regiune, continent, planetă), acesta ne ajută să studiem și să interpretăm fenomenele și procesele culturale în areale bine delimitate teritorial. Peisajul etnografic are anumite caracteristici care ne ajută să înțelegem dinamica în timp și spațiu a sa:

- este mediul de viață prin care omul vine în contact cu natura înconjurătoare;
- este un patrimoniu care include valori naturale, sociale, economice și culturale;
- are o dezvoltare dinamică care îmbină armonios fenomenele arhaice, cu cele în formare și progresive, ceea ce-i determină continuitatea;
- este nerepetabil în toate aspectele lui caracteristice, este *original*, prin existența unui element care îi imprimă o notă dominantă;
- este o resursă economică, istorică, ecologică și culturală;
- are o valoare de identitate care permite locuitorilor săi să se situeze în timp și spațiu, să se identifice cu o cultură proprie și ca o colectivitate umană distinctă;
- este omogen prin interrelația și interacțiunea părților care îl alcătuiesc, funcționând ca un sistem care se desfășoară pe un anumit areal ce poate fi *delimitat* de o discontinuitate în spațiu;
- este complex datorită naturii diferite a componentelor sale: relief, soluri, ape, habitat, mijloace de subzistență, manifestări artistice, manifestări spirituale etc.

Evidențierea unităților de peisaj presupune delimitarea unor ansambluri spațiale, caracterizate printr-o evoluție comună și o fizionomie relativ omogenă, pe baza mai multor

criterii: *corologic* (unitățile de peisaj trebuie să acopere o suprafață bine definită în plan orizontal); *realității globale* (unitățile de peisaj rezultă din intercondiționarea tuturor componentelor etnografice); *discontinuității relative a spațiului geografic* în perspectiva temporalo-spațială. Ierarhizarea peisajului etnografic se face atât pe verticală - intraetnic cât și pe orizontală – interetnic. Elementele socio-economice și culturale, ce fac obiectul peisajului etnografic, trebuie studiate în extensiunea lor geografică, în profunzimea istorică, dar și ca unități etnice. Studiul interetnic ne permite să vedem originalitatea, influențele și preluările fiecărei culturi în parte, dar și identitatea și aportul acestora la patrimoniul cultural mondial, iar studiul intraetnic ne permite să studiem peisajul etnografic ca unitate teritorială unitară, bine delimitată geografic.

Peisajul etnografic este unitatea de bază și se suprapune peste formele de relief de ordinul II: munte, deal, podiș, câmpie. *Unitățile* peisajului etnografic sunt: *intraetnice*: regiunea, zona, microzona etnografică și satul propriu-zis care este baza constitutivă a peisajului etnografic și punctul de pornire al cercetătorului; *interetnice*: regiunea culturală corespunde unui areal mai extins și se referă la un număr mai mare de etnii, state, de exemplu: Regiunea Mediteranei, Peninsula Balcanică etc.; spațiul cultural se suprapune peste formele de relief de ordinul I și corespunde continentelor locuite permanent: Europa, Asia, Australia, Africa, America de Sud, America de Nord; mediul cultural înglobează civilizația umană.

Fenomenele și procesele etnografice au rezistat de-a lungul mileniilor chiar dacă nu au fost consemnate în scris, datorită faptului că ele au fost trăite și transmise de memoria socială din generație în generație, devenind o fântână limpede a genezei și continuității poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Prin varietatea și bogăția elementelor conținute, peisajul etnografic poate fi clasificat după diverse criterii:

- ❖ *modul de utilizare a terenurilor*: forestier, pastoral, piscicol, pomicol, viticol, agrar și mixt;
- ❖ *interacțiunea elementelor provenite din diferite peisaje*: individualizate și cu elemente de interferență moștenite sau împrumutate;
- ❖ *dinamică*: a) primare și derivate;
- ❖ b) involuate și evaluate;
- ❖ *straturile culturale identificate în structura sa*:
 - ❖ *origine*: autohtone, asimilate;
 - ❖ *evoluție*: arhaice, relict, moștenite, contemporane, progresive;
 - ❖ *religie*
- ❖ *starea de conservare a peisajului*: regresiv, instabil, stabil și progresiv;
- ❖ *valoarea estetică a peisajului*: spectaculos, deosebit, obișnuit.

Resursa fitogeografică pe care s-a dezvoltat peisajul pastoral sunt pășunile și fânețele naturale la care s-au adăugat, târziu, plantele furajere cultivate. Suprafața acoperită cu pășuni și fânețe a fost de 4.727.873 ha (19,83 % din suprafața țării) în anul 1990 iar în anul 2006 de 4.859.297 ha (20,38 % din suprafața țării, fig. 10). Existența cadrului natural prielnic, varietatea reliefului și a solului, bogăția floristică a covorului vegetal și a rețelei hidrografice etc., corelat cu extensiunea pășunilor și fânețelor (România deține cea mai mare suprafață de pășuni și fânețe din Europa) au favorizat dezvoltarea unei civilizații pastorale, cunoscută din Alpii francezi și până la Marea Caspică. România deține cea mai mare suprafață ocupată cu pășuni și fânețe din Europa, marea majoritate ecologice, urmată la mare distanță de Spania cu 2.000.000 ha (Ghid de valorificare a patrimoniului rural, 2006: 82).

Începând cu anul 6000 î.e.n (Mezolitic), s-au dezvoltat sisteme de păscut cu animale domestice (Vos și Meekes, 1999: 4), fiind, alături de vânătoare și culesul din natură, una dintre cele mai vechi ocupații ale omului. Păstoritul este o îndeletnicire străveche a populației carpato-dunărene și a fost, cum spunea Vâlsan (2001: 411) „cea mai înaltă școală de educație a tineretului, în trecutul îndepărtat (...), școală în care regula fundamentală era castitatea și munca pentru folosul comunității”.

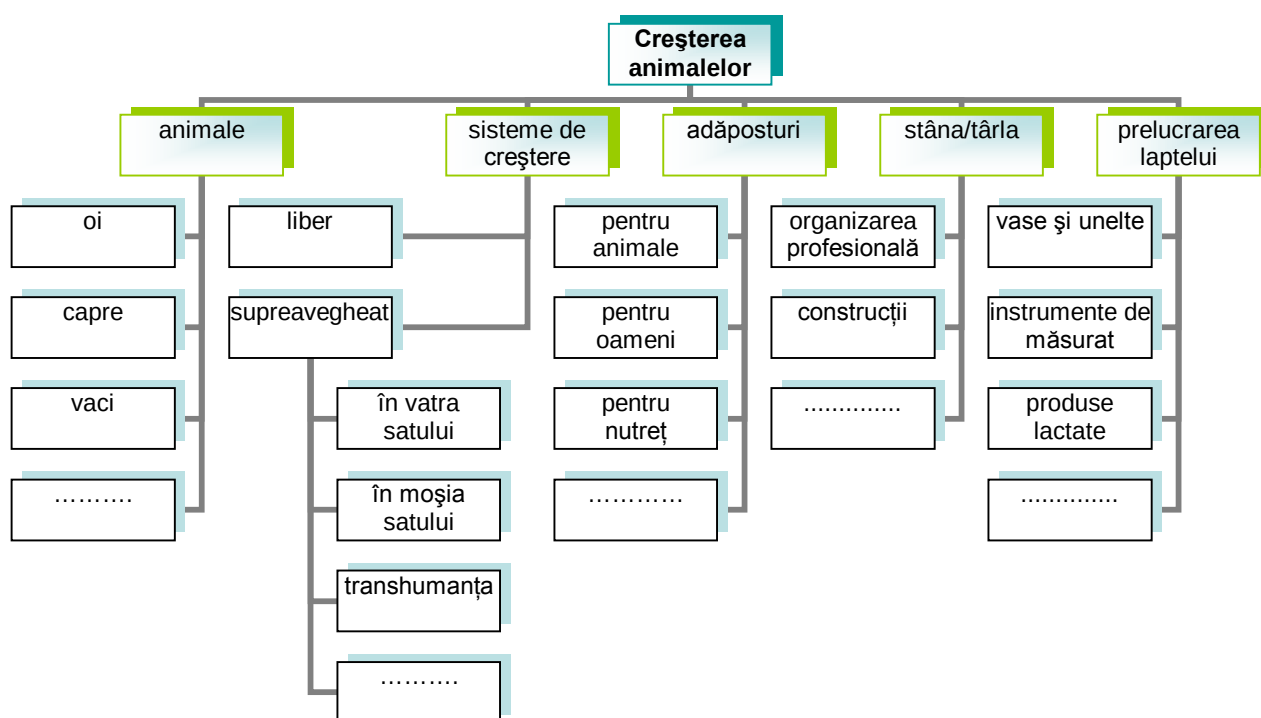

Fig. 2.1. Taxonomia patrimoniului pastoral (David L., 2010 a: 61)

CAPITOLUL III

AȘEZĂRILE UMANE PERMANENTE

3.1. Generația de așezări

În perioada evenimentelor istorice ce au urmat ocupației romane, locuitorii zonei și-au găsit adăpostire în pădurile care ocupau suprafețe întinse, la obârșia râurilor, departe de drumuri ce constituiau căi de acces ale popoarelor năvălitoare.

Până la apariția primelor documente scrise, locuirea și evoluția așezărilor omenești este cunoscută din numeroasele mărturii toponimice, lingvistice, etnografice, descoperiri arheologice, dar și prin prezența unor castre romane: Jidava situat în apropierea orașului Câmpulung, Scărișoara la Rucăr și Cumidava la Râșnov.

Primele atestări documentare datează din 1367 în actul (Florian Savan, 1966, *Viața satelor din Țara Bârsei în Evul Mediu*, București): „prin care magistratului Iacob, nobil de Drag, unul dintre cei mai mari feudali din Țara Bârsei, îi revine ca moștenire Branul este întâlnit sub numele de Terch” (Ioan Prahoveanu, 1998: 17).

De cealaltă parte a Culoarului este atestată documentar vama Dâmbovița în anul 1377: „schela Dragoslavele și Rucăr cum o întâlnim în documentele de epocă” (Simion Teodor, 1990: 32).

Printre primele documente cartografice care cuprind zona geografică studiată menționăm harta din anul 1560 (Antonio Lafreri, Valahia) unde Rucărul apare ortografiat ca Rudbon, iar pe harta întocmită de Gerard Mercator, din anul 1602, apare sub numele de Rudbom (Pârnuță Gh., 1971: 16, 17). Tot sub forma Rudbom apare Rucărul și în harta din anul 1630 apărută la Amsterdam. În această hartă, localitățile cartografiate sunt mai numeroase: Tuctzfelt (Bran) și Corona Brașovia (Brașov).

În harta stolnicului Constantin Cantacuzino (1700) sunt menționate localitățile Rucher (Rucăr) și Dragoslavia (Dragoslavele), care apare localizată mai la nord de Rucăr.

În 1771, harta lui C. H. Roth, mai puțin exactă din punct de vedere cartografic, redă localitatea Rucăr (Rukary).

Harta lui O. Specht (1790) redă domeniile medievale ca importante căi comerciale și vechi „drumuri ale oii”, indică amenajări ale unor cursuri de apă, suprafețe ocupate de culturi agricole și menționează satele Rucăr (Rukur) și Fundata, dar și cetatea de la Oradia (Orășii de lângă Podu Dâmboviței).

În anul 1864 la București este redactată Harta Satmari unde apar, în afară de localitățile menționate mai sus, localitățile: Podu Dâmboviței, cătunul Podul Dâmboviței (Dâmbovicioara), cătunul Izvorul (Ciocanu).

Localitățile brănene din Culoarul Rucăr – Bran ce apar în Harta administrativă a Transilvaniei din perioada 1895-1897 sunt: Torcsvar (Bran), Șimon, Moeciu inferior și superior, Cheia, Măgura, Fundata.

În secolul XX lucrările cartografice sunt mai bogate în conținut dar și mai corecte din punct de vedere cartografic. Putem menționa România – Harta Județelor pe cercuri comune, sate și cătune (1903) unde este menționat plaiul Nucșoara – Dâmbovița din care fac parte comuna rurală Rucăr și satele Podu Dâmboviței și Dâmbovicioara.

Harta turistică a zonei Rucăr – Bran (Brașov-1933) menționează toate satele existente și astăzi, doar localitățile Ciocanu și Fundățica apar sub denumirea de cătunarul Ciocanu și cătunașul Fundățica. În afară de localități, pe hartă mai apar șosele naționale, locale, poteci, cabane, stâne.

3.2. Toponimia

Toponimia ne ajută să înțelegem evoluția așezărilor, vechile îndeletniciri și evenimentele istorice mai importante ce au avut loc de-a lungul timpului.

Astfel, formele de habitat folosind pentru vatra lor culmi și măguri, au împrumutat numele de la topicele respective: Piatra, Măgura, Predeluț, în timp ce așezări ca Valea Caselor, Moieciu, Șimon ș.a., situate pe văi, au dat râurilor respective denumirea omonimă. Relieful carstic se răsfrânge prin nume sugestive precum: Cheia, Peștera, iar toponimul Fundata semnifică un loc îngust, periculos, înfundat.

Importanța drumului transcarpatic apare și în numele satelor Podu Dâmboviței (loc de traversare a Dâmboviței) și Drumul Carului (carul fiind secole de-a rândul principalul mijloc de transport).

Roirile populației se regăsesc în numeroase diminutive: Fundata – Fundățica, Rucăr – Rucăreni. Toponimul Rucăr apare în documente atât sub forma latină „Ruffa arbor” la cele germanice Rucker, Rothbaum, Rudbon, Rubdom, Ruckendorf (ar proveni din germanul Rucken = dos, spinare, cu sens de „satul din spatele munților”) și până la formele vechi românești Rucălău și Rucal (Pârnuță Gh., 1972: 17). Numele așezării Bran provine de la slovenul brana = poartă, loc de acces și poartă către Culoar (Simion T., 1990: 47). Astfel, satul Poarta (sat ce aparține de comuna Bran) se află poziționat chiar la intrarea în Culoar.

Unele așezări au căpătat numele unor persoane ce au locuit în localitățile respective astfel: Moeciu de la Moise, iar Șimon de la Șimon sau Simion.

Năvălirea popoarelor migratoare se reflectă în denumirea unor forme de relief precum Dealul Sasului, Plaiul Turcilor, Pecineagu sau în denumirea apelor: Râul Turcu.

Păstoritul, ocupație de bază a locuitorilor din Culoar, a determinat apariția unor toponime legate de amenajările temporare ale acestei activități: Dealul Stânei, Stănișoara, Odaia, legate de numele animalelor: Valea Mielului, Văcăria etc.. Oiconimul Valea Urdii provine din apelativul urdă, din fondul lexical traco-geto-dacic. El arată intensă activitate pastorală, așa cum reiese și din bogatul bagaj toponimic din zonă: la nord de cătun întâlnim toponimul Poiana Urdei, iar la sud, Valea Stânei.

În satul Măgura în zona destinată văratului vitelor întâlnim toponimul *sănuni* (Giuglea G., 1963: 176) care indică locul (lespedea de piatră) unde se dădea sare la vite.

Activitățile de despădurire sunt prezente în toponime indicând modul de obținere prin incendiere (Arsura, Arșița) sau prin doborâre (Curătura, Cureasca) și extinderea spațiului destinat pășunatului (Secătura, Pleașa etc.)

Vechimea drumului transcarpatic și rolul lui de „punte” între Muntenia și Transilvania s-a reflectat și în numele drumurilor care satisfăceau diversele activități economice – drumul oilor, drumul cașului, drumul cailor, drumul varului, drumul bradului. Și instalațiile de tehnică țărănească și-au lăsat amintirea în toponime, precum Valea Morilor, La Dârste, La joagăre, Valea Pivelor.

3.3. Răspândirea geografică

Structura actuală a rețelei de așezări este rezultatul unei îndelungate evoluții, al unor importante transformări calitative ce a avut loc în procesul oicumenizării Culoarului, ca și a unei continue extinderi teritoriale pe văi, versanți, interfluvii, bazinete depresionare, implicit a unei răspândiri în altitudine.

În timp, gradat, cu momente de progres, dar și de regres, așezările s-au înmulțit și au dus în prezent la individualizarea unui număr de 22 așezări omenești, cu caracter permanent (am inclus aici și cătunul Valea Urdii) și unui număr mult mai mare de adăpostori cu caracter temporar (odaie, hodaie, colibă, șură, stână etc.).

Relieful, acest factor geografic, pe lângă altele, a contribuit la păstrarea și permanentizarea elementului autohton. În procesul evoluției istorice, satul Culoarului Rucăr – Bran, apare ca rezultat al interdependenței factorilor geografici cu cei sociali, economici, culturali, religioși și istorici.

Gradul de fragmentare a reliefului a influențat posibilitatea de localizare atât a așezărilor, cât și a căilor de comunicație pe vale și pe culme. Prezența alternativă a văilor (Dâmbovița, Dâmbovicioara, Cheia, Turcul, Moeciu, Șimona etc.), lărgimea mai mare sau mai mică a

interfluviilor, culoarul Dâmboviței cu depresiunile Podu Dâmboviței și Rucăr au constituit elemente de maximă favorabilitate pentru localizarea așezărilor. Energia de relief, relativ ridicată, și-a pus amprenta asupra modului de dispunere și etajare a așezărilor pe verticală, alături de hipsometrie și geodeclivitatea. Analizând elementele morfometrice și morfografice (fig. nr. 1.3 -1.5) constatăm următoarele: 50% din populație este concentrată altimetric până la 800 m, 25% din populație între 800 – 1000m, 17,5% din populație între 1000 – 1200 m și 7,5% din populație peste 1200 m.

Poziția așezărilor omenești în raport cu relieful prezintă unele trăsături cu totul caracteristice, ca urmare a văilor care traversează Culoarul, variației înclinării versanților și prezenței interfluviilor.

După poziția geografică, ca tipuri fundamentale de sate, se disting: sate de vale și sate de interfluviu. Satele de vale au ca subtipuri: cel de fund de vale și de versant, iar satele de interfluviu au subtipurile: de interfluviu și de versant.

Satele de vale sunt bine prezentate pe valea Dâmboviței, Dâmbovicioarei, Turcul, Șimon, Sbăutoarea, sau a micilor lor afluenți. Cursurile de apă întrunesc cele mai bune condiții pentru dezvoltarea vieții umane și concentrează în lungul lor o mare parte din așezările omenești. În Culoarul Rucăr – Bran cea mai mare parte a satelor ocupă spațiile de vale.

Din categoria satelor de vale pot fi menționate: Lunca Gârții, Dragoslavele, Rucăr, Sățic, Dâmbovicioara, Cheia, Moeciu de Jos, Moeciu de Sus, Bran (de fund de vale); Podu Dâmboviței, Fundățica (de fund de vale și versant).

Cu toate că o mare parte a interfluviilor sunt folosite preponderent pentru activitățile pastorale unde există o largă răspândire a așezărilor temporare, nu au fost ocolite în amplasarea așezărilor permanente. Așa se face că întâlnim un număr apreciabil de sate de interfluviu: Fundata, Drumul Carului, Peștera, Măgura, Ciocanu, Șirnea.

Un alt factor ce a determinat amplasarea așezărilor omenești l-a constituit prezența pădurilor. De la pădure localnicii obținând numeroase produse de mare necesitate cât și prin dezvoltarea unor meșteșuguri tradiționale legate de prelucrarea lemnului cu mare vechime și continuitate, s-a realizat în aceste zone un adevărat proces de umanizare.

Creșterea numerică a populației, apariția a noi așezări omenești permanente sau temporare, intensificarea creșterii animalelor precum și utilizarea multiplă a lemnului explică tăierile masive de păduri. În prezent, pădurile ocupă 63,7 % din suprafața Culoarului. Practic nu este comună care să nu aibă vegetație forestieră și exploatare de masă lemnoasă.

Din acest impact om – pădure, în timp, s-au reliefat terenurile cu fânețe și păduri, care au reprezentat principala bază furajeră pentru creșterea animalelor. Păstoritul oferă o gamă largă de produse necesare traiului pentru populația Culoarului și este una din ocupațiile principale ale locuitorilor.

În repartitia actuală a așezărilor omenești o influență deosebită au avut-o elementele de ordin istoric. Primele gospodării țărănești erau dispuse în părțile mai înalte, fapt demonstrat în urma descoperirilor arheologice în raza localității Peștera

3.4. Mărimea demografică a așezărilor

Satul constituie comunitatea umană dominată în peisajul geografic românesc, fiind o formă foarte veche de organizare și locuire a spațiului carpato – dunăreano – pontic. El este integrat în spațiu, dar și în timp, într-un teritoriu înțeles cu tot ce se află și se petrece în legătură cu el, ca procese naturale, sociale, economice, tehnice.

La recensământul populației din 1912 în Culoarul Rucăr – Bran se concentrau 13 localități, concentrate în 6 comune: Rucăr; Dragoslavele; Dâmbovicioara (Dâmbovicioara, Podu Dâmboviței); Fundata (Fundata, Șirma); Moeciu (Moeciu de Jos, de Sus, Cheia, Măgura, Peștera); Bran (Bran, Șimon). Așezările Ciocanu, Fundățica și Drumul Carului au fost declarate localități în 1956, până atunci fiind cunoscute ca sate făcute mici (cătune).

Analiza mărimii demografice a așezărilor din Culoarul Rucăr – Bran evidențiază existența unui număr mare de sate mijlocii. Dacă comparăm evoluția satelor după mărime, la 1912, 1966 și 1992, la un interval de aproape un secol, constatăm că ponderile de mărime nu diferă prea mult de la un moment la altul al înregistrării. Aceasta apare oarecum normal dacă ținem seama că în economia acestei regiuni nu s-au produs schimbări importante încât să se facă simțită creșterea numărului populației așezărilor și trecerea lor în altă grupă de valoare.

În anul 1912 se evidențiază ponderea mare a satelor mijlocii (8). Sate mari (1500 – 5000 loc.) erau doar Rucăr și Moeciu de Jos, iar satele mici (250 – 500 loc.) și foarte mici (<250 loc.) erau Podu Dâmboviței, Cheia respectiv Fundățica, Ciocanu, Drumul Carului. Ponderea mare a satelor mijlocii poate fi explicată prin existența seculară a majorității satelor de aici, cât și prin faptul că în culoar se găsesc resurse relativ bogate ce au favorizat continuitatea populației.

Tabel nr. 3.1. Mărimea demografică a așezărilor (nr.loc.)

Anul			
Satul	1912	1966	1992
Rucăr	3758	5239	6251
Dragoslavele		2296	2418
Dâmbovicioara	594	663	510
Podu Dâmboviței	344	762	580
Ciocanu	Inclus la Dâmbovicioara	265	200

Fundata	772	774	631
Fundățica	Inclus la Fondata	226	194
Șîrma	948	903	509
Moeciu de Sus	667	902	950
Moeciu de Jos	1844	1986	2150
Cheia	280	509	560
Drumul Carului	Inclus la Moeciu de Sus	212	250
Peștera	880	943	1012
Măgura	594	832	850
Bran	1136	1718	1708
Șimon	980	1327	1278

Sursa: Recensămintele populației din anii 1912, 1966, 1992

Dacă în 1912 existau 8 sate mijlocii, în 1966 existau 9 sate mijlocii. Se remarcă creșterea populației în majoritatea satelor ceea ce a determinat trecerea lor în altă grupă numerică. Astfel, apare satul foarte mare (> 5000 loc.) Rucăr, iar satele Bran, Cheia, Ciocanu, Podu Dâmboviței trec dintr-o grupă inferioară în alta superioară. Se remarcă însă existența în continuare a satelor foarte mici Drumul Carului și Fundățica.

Această situație existentă în anul 1966 se menține și anul 1992, doar satul Ciocanu devine sat foarte mic, el fiind inclus, în anul 1966, în categoria satelor mici. Această stagnare a mărimii demografice a așezărilor poate fi explicată prin scăderea sporului natural, migrația populației către orașe ș.a.

În anul 2014 populația comunelor din Culoar este următoarea: Dragoslavele 2655 loc., Rucăr 6096 loc., Dâmbovicioara 944 loc., Fundata 779 loc., Moeciu 4692 loc., Bran 5340 loc.

3.5. Unități administrativ-teritoriale

Satul adăpostește o comunitate umană ai cărei membri sunt legați prin relații de rudenie și bună vecinătate, cuprinde o zonă rezidențială, *vatra* (intravilanul), și o zonă economică, *mereaua* sau *moșia* (extravilanul).

Sub raport administrativ, așezările din Culoar aparțin județului Argeș: comuna Rucăr, Dâmbovicioara, Dragoslavele și județului Brașov: comuna Fundata, Moeciu, Bran. În raport cu centrele urbane, Culoarul Rucăr-Bran se află în nordul municipiului Câmpulung (20 Km) și Târgoviște (60 Km) și la sud de marele centru urban Brașov (20 Km) și Zărnești (2 Km). Satele componente ale comunei Rucăr sunt: Rucăr și Sătic; ale comunei Dragoslavele: Dragoslavele și

Valea Hotarului; ale comunei Dâmbovicioara: Podu Dâmboviței, Dâmbovicioara, Ciocanu și cătul Valea Urdii; ale comunei Fundata: Fundata, Fundățica, Șirnea; ale comunei Moieciu: Moieciu de Jos, Moieciu de Sus, Cheia, Drumul Carului, Peștera, Măgura; ale comunei Bran: Bran, Șimon, Poarta, Predeluț, Sohodol.

Vetrele așezărilor celor șase comune se circumscriu Culoarului (mai puțin satele Predeluț și Poarta care fac parte din Țara Bârsei), însă moșia lor se întinde și în masivele montane învecinate. Astfel, limita administrativă a comunei Dragoslavele se întinde și în Munții Leaota și Iezer-Păpușa; comuna Rucăr în Munții Iezer-Păpușa, Făgăraș, Piatra Craiului; comuna Dâmbovicioara în Munții Piatra Craiului; comuna Fundata foarte puțin în Munții Piatra Craiului și Leaota; comuna Moieciu în Munții Leaota, Bucegi, Piatra Craiului; comuna Bran în Munții Bucegi.

3.6. Evoluția fizionomiei așezărilor

Indiferent de perioada la care ne referim, constatăm că nu există o legătură simplă între așezare (gospodărie, locuință etc.) și mediu. Pentru a răspunde cerințelor particulare ale modului său de viață, omul și-a creat un anumit tip de așezare, un anumit gen de habitat care se deosebește de altele prin anumite caracteristici, determinate de condițiile de favorabilitate și restrictivitate ale „locului”, dar și de „timp”.

Fizionomia și structura vetrelor de sate exprimă raporturile și efectele intercon condiționărilor și interrelațiilor dintre morfologia topografică a locului și o serie de factori: economici, culturali, religioși, politici, sociali, istorici. De aceea, structura vetrelor de sat, în foarte multe cazuri, reflectă etapele evoluției lor de-a lungul timpului prin adaptarea activă și continuă a acestora la noile condiții sociale, economice, culturale, politice etc. Această analiză a structurilor vetrelor de sat este necesar să fie corelată și cu funcții pe care acestea le-au îndeplinit într-o etapă sau alta a dezvoltării lor. Fizionomia satelor cuprinde: structura, textura și forma lor.

Structura satelor (modul de grupare, de dispunere a gospodăriilor) a fost studiată încă din 1926 de către Vintilă Mihăilescu, distingând trei categorii de sate: adunat, răsfi rat, risipit.

Satele adunate se caracterizează prin vetre bine conturate cu o densitate ridicată a gospodăriilor iar moșia (spațiul cultivat) se află aproape în întregime în afara vetrei.

Satul răsfi rat este considerat cel mai răspândit tip de sat, distanța dintre gospodării este mică și numai o parte din terenul cultivat se află în vatră. Cel risipit, dispersat sau împrăști at este întâlnit de obicei în zona montană, în zonele cu pășuni și fânețe, în zonele cu păduri sau în locurile ocupate în trecut de păduri, defrișate treptat pentru a face loc pășunilor. Vatra se confundă cu hotarul satului iar distanțele dintre gospodării poate oscila între 100 – 3000 m.

Textura reprezintă ordinea interioară a străzilor. Sunt cunoscute sate cu texturi: regulate sau neregulate, rectangulare sau circulare.

Din punct de vedere al formei, se deosebesc: cele geometrice (stelară, dreptunghiulară etc.) sau mononucleare, polinucleare, liniare etc.

Așezările din Culoarul Rucăr – Bran au în general o structură risipită sau răsfirată, având vatra organizată pe interfluvii, văi și versanți.

Satul Dragoslavele reședința comunei Dragoslavele, este amplasat pe valea Dâmboviței și a afluenților ei, dar și pe versanții limitrofi. Structura vetrei satului nu s-a modificat în perioada 1930 – 1997, fiind una răsfirată. Extinderea satului s-a realizat în perioada 1930 – 1997 prin adăugare succesivă de gospodării la marginile vetrei. În perioada 1977 – 1997 vatra s-a modificat prin completarea spațiilor libere din interiorul satului cât și prin construcții de clădiri relativ izolate la extremități.

Satul Rucăr, situat în depresiunea tectonică cu același nume, este un sat de fund de vale și versanți. Este desfășurat de-a lungul Dâmboviței și al afluentului acestuia Râușorul precum și de-a lungul șoselei naționale 73. A avut și are o structură adunată în centru și răsfirată pe margini. Sensul de extindere al satului, din anul 1930 până în prezent, s-a realizat în special prin adăugare succesivă de gospodării la marginile lui. Cu toate că suprafața vetrei satului a crescut din anul 1977 până în 1992, densitatea populației în această perioadă a scăzut, în timp ce suprafața vetrei satului a continuat să se extindă.

Foto 3.1. Satul Rucăr

Scăderea numărului populației paralel cu o creștere a suprafeței construibile a făcut ca densitatea pe suprafața locuibilă să fie în creștere, adică suprafața locuibilă ce-i revine unui

locuitor să fie mai mare în anul 1992 față de anul 1977. Structura adunată din centru este justificată și prin densitatea ridicată a gospodăriilor. Numărul acestora a fost în creștere continuă. Astfel, dacă în anul 1930 existau 958 gospodării, în anul 1992 numărul acestora practic s-a dublat - 2160.

Textura satului este mixtă, în sensul că la nucleul vechi al vetrei unde textura era neregulată, s-au adăugat părți noi la margine cu textură regulată.

Forma vetrei satului este tentaculară, ca două dreptunghiuri perpendiculare.

Satul Dâmbovicioara, reședința comunei Dâmbovicioara, este amplasat pe valea Dâmbovicioarei și versanții limitrofi.

Structura vetrei satului, nu s-a modificat în perioada 1930 – 1997, fiind una răsfirată. Sensul de extindere a satului s-a realizat în perioada 1930 – 1997 prin adăugare succesivă de gospodării la marginile vetrei. În perioada 1977 – 1997 vatra s-a modificat prin completarea spațiilor libere din interiorul satului cât și prin construcții de clădiri relativ izolate de la extremități. Numărul gospodăriilor a crescut mai mult în perioada 1977-1997 (cca. 2-3 gospodării pe an) față de perioada 1930 – 1977 (cca 1 gospodărie pe an). Totuși, numărul acestora este redus, reflectându-se în acest sens, structura răsfirată a vetrei satului.

În anul 1930, satul Dâmbovicioara avea o textură liniară pentru ca în perioada 1930 – 1997 prin construcțiile realizate de-a lungul drumurilor dar și a afluenților râului Dâmbovicioara să capete o textură bilineară. Forma vetrei satului este liniar tentaculară iar prin construcțiile realizate în ultimii ani, forma vetrei satului poate fi asemănată cu litera „H”.

Podu Dâmboviței este cel mai mare sat, după numărul de locuitori, al comunei Dâmbovicioara. Vatra satului este amplasată într-o depresiune tectonică, fiind străbătută de râul Dâmbovița și afluentul acestuia Dâmbovicioara, dar și de o serie de drumuri.

Foto 3.2. Satul Podu Dâmboviței

Structura morfologică a satului este răsfrată, cu nuclee unde gospodăriile sunt mai grupate. În cadrul nucleelor se constată adunare - spre centru, răsfrare – spre extremități. Construcțiile de locuințe au fost în continuă creștere, semnalându-se o triplare a numărului de gospodării în 1997 – 294, față de anul 1930 – 108.

Dacă în anul 1930 textura vetrei satului era liniară, în perioada următoare prin construcțiile realizate, textura a devenit neregulată.

Forma liniar – tentaculară din prima jumătate a secolului al XX-lea s-a păstrat și în următorii ani, dar forma tentaculară este din ce în ce mai evidentă. Vatra are formă de stea, reliefând, în acest sens, importanța căilor de comunicație de-a lungul cărora a avut loc extinderea satului.

Satul Ciocanu a devenit localitate în a doua jumătate a secolului al XX-lea, până atunci funcționând ca un cătun, strâns legat de satul Dâmbovicioara.

Vatra satului este amplasată pe interfluviu, având o structură risipită, cu o distanță între gospodării ce variază între 50 și 200 m. Sensul de extindere a satului s-a realizat prin construcții relativ izolate dar și prin construcții în spațiile libere din interiorul satului. În perioada 1977 – 1992 s-au construit în jur de 25 – 26 gospodării iar în prezent există în jur de 112 gospodării.

La izvoarele unui afluent al râului Giuvala, de-a lungul drumului național 73, se află vatra cătunului Valea Urdii. Dacă în 1977 existau circa 10 gospodării, astăzi întâlnim peste 30 de gospodării. Un rol deosebit în extinderea cătunului l-a avut poziția favorabilă de-a lungul drumului național, ce-i asigură o bună legătură cu satele vecine.

Suprafața vetrelor satelor din comuna Dâmbovicioara era în 1992 de 97 ha în creștere față de 1977, însă densitatea populației în vetrele satelor era în scădere în anul 1992 față de 1977. Această scădere a densității populației în vetrele satelor este generată în special de deplasările definitive în centrele urbane sau de un spor natural în scădere.

Această scădere a numărului populației a determinat o creștere a densității pe suprafața locuibilă astfel, dacă în 1977, unui locuitor îi revenea 31,3 m², în 1992 un locuitor dispunea de 47 m².

Satul Fundata, reședința comunei Fundata are vatra amplasată pe interfluviu de-a lungul drumului național 73.

Este un sat cu structură risipită (împrăștiată) fără textură, cu gospodării grupate pe cătune. Numărul mare de odăi, de case izolate accentuează caracterul de risipire a satului.

În perioada 1930 – 1977 s-au construit în jur de 17 gospodării, un număr destul de redus, pentru că în perioada 1977 – 1992 numărul gospodăriilor să crească cu 114. Această creștere a numărului de gospodării este explicată prin faptul că în anul 1973 satul Fundata a fost declarat experimental sat de interes turistic de către Ministerul Turismului. După anul 1989 s-au construit numeroase pensiuni turistice.

Odată cu modernizarea drumului național 73 după anul 1950, construcțiile de locuințe s-au axat în general de-a lungul acestuia.

Foto 3.3. Satul Fundata

Satul Fundățica, situat în apropierea satului Fundata, de-a lungul văii Giuvala, prezintă o dispersie a gospodăriilor alternând cu sălașe și odăi. Pitorescul acestor așezări, structura gospodăriilor în care se împletește tradiționalul cu modernul, gradul de confort și amenajările actuale au făcut ca el să fie declarat sat turistic.

În prima jumătate a secolului XX, cătunul Fundățica, era strâns legat de Fundata devenind localitate după anul 1950. Dacă în anul 1977 existau 65 gospodării, în anul 1997 numărul acestora a crescut la 74. Ca și în cazul satului Fundata, în prezent sunt construite sau sunt în stadiul de construcție o serie de locuințe ale populației urbane cu scop de recreere și odihnă.

Satul Șirnea, amplasat pe interfluviu avea o structură risipită până în anul 1930. În perioada următoare prin construirea de noi locuințe structura a rămas risipită, dar au apărut numeroase nuclee de gospodării. În anul 1997 exista un număr de 334 gospodării.

Textura vetrei este neregulată, având o formă polinucleară. Dacă în perioada 1930 – 1977 extinderea satului s-a realizat prin construcții de gospodării în interiorul vetrei și mai puțin la marginea ei, după anul 1980 construcțiile s-au realizat la marginea vetrei, de-a lungul drumului ce face legătura cu șoseaua națională 73. După 1989 și în special în ultimii 10 ani au apărut numeroase pensiuni și case de vacanță care au deteriorat peisajul rural tradițional.

Ca și celelalte două sate din comuna Fundata și satul Șirnea, este un sat turistic, toți țăranii de aici oferindu-și gospodăria turiștilor.

Satul Moeciu de Jos, este reședința comunei Moeciu, fiind amplasat pe valea râului Turcu și a afluentului acestuia Sbăutoarea. Gospodăriile sunt dispuse la baza versanților și pe terase.

Densitatea relativ mare din vatra satului a făcut ca încă de la începutul secolului al XX-lea să aibă o structură adunată în centru și răsfrată în exterior. Satul, fiind străbătut de drumul vechi al Branului, a înlesnit dezvoltarea acestuia de timpuriu, astfel în anul 1930 existau un număr mare de gospodării – 480. În anul 1997 numărul acestora aproape s-a dublat, extinderea satului realizându-se prin completarea spațiilor libere din interiorul satului și prin construcții la marginea lui.

Textura vetrei satului este legată atât de cadrul natural, cât și de perioada mai mare sau mai scurtă de constituire a vetrei. Este întâlnită o textură liniară, iar forma vetrei satului este una biliniară sau chiar triliniară.

Foto 3.4. Satul Moeciu de Jos

Satul Cheia, se întinde în continuarea satului Moeciu de Jos de-a lungul văii Turcului. La începutul secolului structura vetrei satului era una risipită cu gospodării distanțate prin livezi sau fânețe, gospodăria fiind plasată adesea în mijlocul lotului țărănesc. Prin construcțiile realizate în perioada „capitalistă” (numărul gospodăriilor s-au dublat în 1997 față de 1930), satul Cheia a căpătat o structură răsfrată în centru și risipită în exterior. Aceste gospodării au fost construite în special în interiorul satului în spațiile libere și la marginea lui.

Textura vetrei nu s-a modificat din anul 1930 până în prezent fiind una liniară, monoliniară, parțial biliniară, în porțiunea unde se trece la dedublarea străzii principale se ajunge la o formă dreptunghiulară.

Pe valea râului Turcu și a afluentului acestuia Săutoarea se desfășoară satul **Moeciu de Sus**, având gospodăriile amplasate la baza versanților și pe terase.

În perioada 1930 – 1997 fizionomia satului nu s-a schimbat, astfel structura vetrei satului este una răsfrată cu tendințe de adunare în mici nuclee, cu o textură liniară, monoliniară și biliniară și cu o formă liniar – tentaculară.

Gospodăriile au fost construite după anul 1930 la marginile vetrei satului, numărul acestora crescând de la 153 în 1930 la 307 în 1997. În ultimii ani au fost construite în special în interiorul satului o serie de pensiuni, hoteluri, moteluri destinate turismului.

Drumul Carului, este un sat amplasat pe interfluvii de-a lungul drumului național 73, devenind localitate după anul 1950, până atunci funcționând ca un cătun, puternic influențat de satul Moeciu de Jos situat în vecinătate.

Structura răsfrată a satului prezintă după anul 1980 o serie de nuclee situate la 50 – 100 m, față de drumul național.

Este un sat de tip stradă, cu textură simplă liniară.

Satele Peștera și Măgura, situate pe interfluvii, la poalele Pietrei Craiului, au o structură risipită, dispersată sau împrăștiată, cu gospodăriile separate de pășuni și fânețe, însă se remarcă unele nuclee cu gospodării mai răsfrate. Vatra satului se confundă cu hotarul satului iar distanțele dintre gospodării pot oscila între 50 și 200 m.

Foto 3.5. Satele Peștera și Măgura

Prezența satelor în vechi vetre de locuire, explică numărul mare de gospodării din anul 1930, iar prin dotarea cu energie electrică și realizarea unor drumuri practicabile și de automobile, numărul gospodăriilor aproape s-a dublat în 1997.

Comuna Bran are în componere patru sate, dar în cadrul Culoarului nu intră decât saelel Bran – Poarta și Șimon.

Satul Bran, reședința comunei Bran străbătută de râul Turcu și afluentul acestuia Poarta, avea în jurul anului 1930 o structură răsfirată și un nucleu de concentrare a gospodăriilor în jurul castelului Bran. De asemenea, în partea de sud a satului, pe râul Poarta, numărul mare de odăi și case izolate dă un caracter de risipire. În perioada următoare, 1930 – 1997 prin construcția de locuințe în interiorul vetrei satului, a făcut ca structura să fie una adunată în centru și răsfirată către exterior. Densitatea de gospodării în vatra satului este mare, înregistrând o creștere spectaculoasă a numărului de gospodării în perioada 1930 – 1977.

Forma vetrei satului a fost și este una tentaculară cu textură neregulată. Această formă tentaculară s-a născut pe văile cu o distribuție penată. Sensul de extindere a satului s-a realizat prin adăugare succesivă de gospodării la marginea vetrei, de completare a spațiilor libere din interiorul satului.

Șimon, este un sat de vale dublat de drum cu textură liniară. Structura vetrei satului a fost la începutul secolului una răsfirată, iar prin construcțiile de locuințe din perioada 1930 – 1977, când numărul acestora a crescut de trei ori, structura se menține răsfirată, dar cu tendințe de concentrare în areale discontinui.

În ultima perioadă, datorită fluxului de turiști care este în creștere, an de an s-au construit și o serie de case, în zone mai izolate.

În toate comunele din Culoarul Rucăr – Bran mărimea vetrelor satelor a crescut în anul 1992 față de anul 1977 ca și suprafața locuibilă, însă densitatea populației în vatra satului era în scădere în anul 1992 față de anul 1977. Această scădere este explicată printr-un spor natural în scădere, dar și printr-o migrație definitivă către centrele urbane din apropiere, în special a populației tinere și adulte.

Dacă densitatea populației în vatra satului a scăzut în perioada 1977-1992, densitatea pe suprafața locuibilă a crescut. Această evoluție este justificată de construirea de noi locuințe pe când populația satelor era în scădere. Aceste locuințe au fost construite și datorită declarării unor sate din Culoar ca sate turistice, la început cu caracter experimental (1973). O creștere esențială a suprafeței locuibile pe locuitor au înregistrat comunele Fundata și Dâmbovicioara. În aceste comune s-au construit în ultimii ani numeroase case destinate turismului, dar și o serie de locuitori din mediul urban și-au construit aici, a doua locuință destinată odihnei și recreerii.

În Culoarul Rucăr – Bran cea mai mare parte a satelor au o structură risipită sau răsfrată, cu gospodării despărțite de pășuni și fânețe. Se întâlnesc și sate cu o structură adunată, în special în centrul satului, cum este cazul satului Rucăr, Moeciu și Bran.

Numărul de gospodării a crescut în toate satele din Culoar în perioada 1930 – 1997, înregistrându-se o dublare a numărului acestora în 1997 față de 1930 și chiar o triplare, cum este cazul satului Șimon.

Sensul de extindere a satelor s-a realizat prin adăugare succesivă de gospodării la marginea vetrelor (Rucăr, Podu Dâmboviței, Dâmbovicioara, Moeciu de Sus), de completare a spațiilor libere din interiorul satelor (Șirnea, Moeciu de Jos, Cheia, Bran), sau prin construcția de clădiri noi relativ izolate (Fundata, Drumul Carului, Peștera, Măgura).

Textura caracteristică a vetrelor satelor este cea liniară, monolineară (Șimon, Drumul Carului) biliniară (Cheia, Moeciu de Sus, Dâmbovicioara) sau chiar triliniară (Moeciu de Jos). De asemenea, se întâlnește și o textură neregulată cum este cazul satelor Rucăr, Podu Dâmboviței, Șirnea, Bran.

După forma vetrei, satele întâlnite aici sunt: linear tentaculare Podu Dâmboviței, Dâmbovicioara, Moeciu de Sus, Bran) având tentaculi înnăscuți pe văi ce au o distribuție pavată. Se întâlnesc și sate cu forme geometrice cum este satul Cheia și chiar Moeciu de Jos (având o formă de dreptunghi) sau satul Rucăr (având vatra în formă de două dreptunghiuri perpendiculare).

3.7. Dispersia așezărilor rurale

Există o puternică diferențiere a așezărilor rurale sub raportul gradului de concentrare a satului. Cunoscut în literatura geografică și sub denumirea de dispersie, a constituit obiectul de cercetare al multor geografi care, folosind diferite valori cantitative și calitative, au elaborat o serie de indici de apreciere a unui grad sau altuia de dispersie.

Indicele de dispersie este un instrument de analiză a particularităților așezărilor rurale. Am folosit formula geografului francez **Demangeon**, prin care calculează indicele de dispersie a așezărilor:

$$Id = \frac{(N - N') \times n}{N},$$

Unde: Id= indicele de dispersie;

N = numărul total al locuitorilor comunei;

N' = numărul locuitorilor din satul de reședință;

n = numărul satelor nereședință.

Indicele de dispersie ne dă indicații asupra structurii așezărilor. Din calcule rezultă că valoarea ridicată a populației situate în afara nucleului localității înscris un indice mare de dispersie. În timp ce altă așezare cu o grupare în vatra localității, din aceeași categorie de mărime, înscris un indice mic.

În Culoarul Rucăr – Bran, indicele de dispersie al așezărilor este mic atât în anul 1930 cât și în anul 1992, ceea ce arată o grupare în vatra satului a populației în special a celui reședință de comună.

În comuna Rucăr indicele de dispersie este apropiat de 0 atât în 1930 cât și 1992, acest fapt fiind explicat prin numărul mic al satelor componente, două, cât și prin concentrarea populației în proporție de 95% în satul reședință. Un indice mic se înregistrează și în comuna Dâmbovicioara, dar se înregistrează o creștere a valorii indicelui de dispersie în anul 1992 - 1,2 față de 0,7 în 1930. Această creștere este rezultatul scăderii populației din satul reședință, satul Podu Dâmboviței având o populație mai numeroasă decât acesta.

În comuna Fundata indicele de dispersie are aceeași valoare în anul 1930 cât și în 1992. Indicele mic, unu se explică prin numărul mic al satelor componente, trei, cât și prin concentrarea populației în satul reședință.

Cele mai mari valori ale indicelui de dispersie le-a înregistrat comuna Moeciu - 2,4 în anul 1930 și 3 în anul 1992, datorită numărului mai mare a satelor componente, 6. Creșterea valorii indicelui de dispersie în anul 1992 se explică prin creșterea populației la nivel de comună pe când populația satului reședință a rămas aproximativ aceeași.

Comuna Bran are un indice de dispersie mic, 2, dar mai mare față de comunele din Culoar. Acest indice are aproape aceeași valoare în 1992 ca și în 1930, deoarece populația la nivelul comunei a crescut, ca și concentrarea populației în reședința de comună.

3.8. Locuința și gospodăria țărănească din vatra satului

Gospodăria și locuința conturează nucleul așezărilor. Nota definitivă a oricărui peisaj rural este dată de gospodărie – locuință și anexele acesteia – și de utilizarea terenurilor din moșie.

În Culoarul Rucăr – Bran întâlnim două tipuri de locuințe: locuința de tip muscelan și cea de tip brănean.

3.8.1. Locuința muscelană și implicit cele din comunele Dragoslavele, Rucăr, Dâmbovicioara, a parcurs trei etape evolutive: casa la nivelul solului, casa înaltă și casa contemporană tip vilă.

3.8.1.1. Casa la nivelul solului

Casa arhaică muscelană a fost un adăpost modest care solicita cheltuieli reduse pentru edificarea ei: „bătrânii povestesc că multe case s-au construit prin tăierea pe loc a materialului necesar pentru ridicarea lor” (Pârnuță Gh., 1972: 301). Pereții se construiau din bârne prinse la colțuri cu cuie de lemn, acoperișul din șindrilă de brad, iar mai târziu s-a folosit șita. Acoperișul în patru ape se prelungea cu streășina, podina era din blăni încheiate în scoc, iar casa se tencuia cu lut alb, varul începând să fie folosit mai târziu..

Planul construcției se compune, fie dintr-o încăpere, fie din două încăperi (tinda și odaia). Ulterior a apărut a treia cameră numită „casa mare”, folosită rar, la nunți sau la moarte și pentru păstrarea zestrei și a lucrurilor de valoare. Camera de locuit servea și de bucătărie. În fața casei, pe toată lungimea ei se găsea prispa joasă, deschisă și cu stâlpi înalți de susținere a acoperișului (idem: 302).

Prispa, deși nu forma o încăpere propriu-zisă, juca un rol utilitar deosebit: adăpost pentru unelte și produse agroalimentare, loc de odihnă și de dormit în timpul verii, servea la apărarea intrării în casă și a peretelui exterior de ploaie și zăpadă.

3.8.1.2. Casa tip vilă.

Tot mai des întâlnită în prezent, are modele arhitectonice diferite și variate, ce păstrează totuși câteva elemente tradiționale. Casa tip vilă prezintă câteva caracteristici: pivnița se reduce ca spațiu pentru păstrarea și depozitarea alimentelor și se sapă sub o parte din locuință, construcția se desfășoară pe mai multe nivele, numărul camerelor a crește semnificativ, bucătăria este amplasată la parter etc.

Acoperișul mai înalt, se multiplică în numeroase pante de scurgere, imitând parcă relieful fragmentat din jur. Foișorul și prispa se fărâmițează în balconașe, verande, logii, iar planul de construcție este puternic influențat de locuința urbană. Casele noi, în general numai cu parter, au două intrări: una pe stradă și alta spre curte. De afară se intră, de obicei, într-o verandă. La unele case numărul verandelor este însă mai mare decât numărul intrărilor.

Materialul de construcție este reprezentat de piatra de râu și piatra de Albești – pentru fundație, temelii, scări; cărămidă pentru pereți de la parter și țiglă, pentru acoperiș, iar etajul și acoperișul sunt construite în totalitate din lemn.

3.8.1.3. Anexele gospodărești.

Construcțiile zootehnice au ocupat și ocupă încă un loc însemnat în structura peisajului rural montan. Adăpostul vechi pentru bovine și ovine a fost coșarul construit din nuiete împletite pe furci bătute în pământ.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea coșarul este înlocuit cu grajdul construit din bârne și bolovani din râu, iar mai târziu din cărămidă. Pentru adăpostul oilor se mai construia surla din gard de nuiete, înalt de 0,5 m, peste care se așezau scânduri adunate la vârful. Dintre construcțiile

neacoperite amintim oboarele pentru vitele mari, târlele pentru oi și ceairele pentru porci. Fânul se păstra în clăi și în podurile grajdurilor.

Produsele agroalimentare se depozitau în pivniță și podul casei. Astăzi alimentele se păstrează în cămară, beci și magazie. În ladă, lucrată de rudari, se ținea porumbul, mălaiul, făina, iar în vasele de lemn (butoaie, butii, putini, donițe) țiuca, oțetul, magiunul și brânza.

Gospodăria mai cuprinde și alte amenajări: afumătorea pentru afumarea cașilor, grătia pentru uscarea poamelor la soare, cuptorul de pâine, instalații meșteșugărești.

3.8.2. Locuința de tip brănean este dezvoltată pe orizontală pe un singur nivel. I. Praoveanu (1998: 211) o clasifică astfel: casa monocelulară, cu două încăperi, cu trei încăperi, cu patru și mai multe încăperi.

Casa monocelulară este tipul arhaic de casă țărănească, specifică peisajului rural risipit, întâlnit în special în zonă fânețelor. Dezvoltarea casei monocelulare a constat în apariția tindei, folosită și ca acces.

Tipul cel mai vechi de casă cuprinde în plan, camere de locuit (cu multiple funcțiuni) și tindă, înscriindu-se în familia planurilor asimetrice, cu o singură intrare prin tindă. În fața casei este prispa deschisă, devenită ulterior târnaț (prispă cu balustradă și stâlpi).

Planurile mai dezvoltate cuprindeau o tindă centrală din care se intra de o parte și de alta în câte o cameră. La unele case în partea din spate a tindei era și un celar de dimensiuni mai reduse. Ele puteau să facă parte din ansamblul gospodăriei cu ocol întărit, ori să fie construite ca unități independente. La unele case de acest tip se întâlnește și acoperișul cu fronton în formă de trapez.

În prezent, în toate satele brănene, altă dată izolate, noul și vechiul se întâlnesc la fiecare pas în arhitectură. Transformările social-economice prin care au trecut satele se reflectă și în mutațiile petrecute în cadrul tipologiei locuințelor, prin construirea unor case mari, spațioase, care uneori dezvoltă stilul local de arhitectură, alteleori preiau tipuri specifice ținutului învecinat al Mușcelului. În ultimii 30 de ani a început să se extindă locuința pe două nivele, necunoscută în arhitectura tradițională a zonei. Prin adoptarea planului cu 4 – 6 camere de locuit, cu funcții diferențiate, casele se deosebesc destul de puțin de cele urbane. Materialele de construcții utilizate sunt aceleași ca în zona musceleană.

3.8.2.1. Gospodăria

În zona Branului este specifică gospodăria cu curte deschisă, cu crosnie, cu grajd, cu șură; gospodăria în organizare geometrică, pe două linii, pe trei linii; gospodăria cu ocol întărit sau casa cu curte - cu curte simplă, cu grajdul în față, cu șura în față, cu două locuințe, cu structură complexă (I. Praoveanu 1998: 184).

Gospodăria cu ocol este specifică satelor risipite din zonele de munte, unde se practică păstoritul. Are aspectul unei mici cetăți în jurul căreia sunt așezate cu spatele spre exterior și

fațadele spre interior, casa și construcțiile anexe. O poartă înaltă închide curtea interioară care constituie și un adăpost pentru oi în timpul iernii.

Materialul folosit pentru construirea locuinței erau bârnele lungi de brad așezate pe bolovani de piatră. Pereții construcțiilor au fost construiți din trunchiuri de copac, fasonate, cu muchii drepte, încheiate la „cheotori” drepte sau, mai recent, în coadă de rândunică. La construcțiile anexe s-au folosit bârnele rotunde, necioplite.

Întregul ansamblu este alcătuit din casa propriu-zisă, grajduri, șuri, adăposturi pentru furaje și unelte. Gospodăria cu ocol întărit este o veritabilă cetate țărănească, având o formă poligonală.

Gospodăria cu ocol întărit este din ce în ce mai rar întâlnită în Culoar datorită schimbărilor modului de viață al brănenilor.

Casa colibașilor brăneni, datând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și dispărută azi aproape în totalitate, era compusă din două până la trei camere (tindă, căsuță și casă mare). Amplasată pe o temelie de piatră, era construită din lemn și foarte răspândită în trecut, remarcându-se prin simplitate și funcționalitate (Simion T., 1990: 42).

3.9. Baza economică

Element de mare însemnătate în studiul sistemelor de așezări, baza economică este cea care generează, în esență, principalele relații.

Condițiile naturale ale Culoarului Rucăr – Bran sunt propice pentru dezvoltarea așezărilor, remarcându-se potențialul: agricol, turistic, silvic și hidraulic.

3.9.1 Activitățile industriale, sunt reprezentate de unități mici cu profiluri diferite, acoperind solicitările locale sau ale așezărilor vecine.

Economia forestieră are o pondere însemnată în baza economică a satelor din culoarul Rucăr – Bran, pădurile de foioase, dar în special de conifere dețin 63,7 %. În cazul comunei Rucăr suprafața ocupată cu păduri este de aproape de 70% iar în comuna Dâmbovicioara 61%. Cele mai reduse suprafețe ocupate cu păduri se întâlnesc în comuna Bran 30%. Exploatarea lemnului a constituit o ocupație stăveche a populației în această zonă. Prelucrarea lemnului a determinat amenajarea fierăstraielelor, joagărelor pentru confecționarea cherestelei.

Joagărele și fierăstraiele au cunoscut, începând din secolul al XIX-lea, o mare afluență. În zona brăneană erau 14 astfel de instalații la Moeciu de Sus, Șimon, Poarta, Șirnea (Praoveanu I., 1998: 59) și mult mai numeroase în lungul Dâmboviței, 60 și pe Râușor, 15 (Pârnuță Gh., 1972: 182). În această perioadă, la Rucăr funcționa o fabrică de ploști, iar într-unul din documentele istorice (1697), din timpul lui Constantin Brâncoveanu, sunt amintite pădurile de la Rucăr care furnizau catarge pentru șantierul naval din Giurgiu. După anul 1950, odată cu dezvoltarea

prelucrării lemnului a determinat scăderea până la dispariția totală a acestor instalații. Au apărut fabricile de cherestea de la Rucăr și Moeciu și o serie de gaterie în majoritatea satelor.

Bogăția lemnului din zonă, au determinat apariția unor mici ateliere de tâmplărie, meșterii de aici fiind foarte căutați pentru realizarea de construcții și de populația din afara zonei.

Folosind calcarele de la Mateiaș sau cele din zonă în comunele Rucăr și Dâmbovicioara se întâlnesc o serie de *cuptoare pentru obținerea varului*. Varul este folosit în construcția locuințelor din Culoar, însă o mare parte este vândut în zona de câmpie fie în schimbul banilor, fie al cerealelor.

Locuitorii Culoarului Rucăr – Bran au folosit forța râurilor de munte, repezi, cu debit bogat, construind instalații simple dar ingenioase.

Morile de apă, folosite pentru măcinatul cerealelor aveau o mare frecvență atât pe Dâmbovița, cât și pe râul Turcului. Pe lângă mori erau *pive* (cu ciocane) și *dârste* (vâltori), necesare prelucrării lemnului, lânii și a țesăturilor. În zona brăneană erau menționate la 1 mai 1930, 8 dârste și 11 pive, iar la Rucăr în 1863, 6 dârste și 4 pive (Simion T., 1990: 44). Densitatea lor a fost în strânsă legătură cu dezvoltarea păstoritului, iar scăderea considerabilă a numărului acestora se datorează tehnicilor moderne de prelucrare industrială, dar și reducerea efectivelor de animale. Din puținele exemplare rămase se poate vizita piva de la Rucăr.

Prezența unor efective numeroase de animale a determinat în trecut apariția unor *fabrici de prelucrarea laptelui* (Moeciu, Bran, Rucăr, Dâmbovicioara, Fundata) și de *obținerea brânzeturilor* (Rucăr).

3.9.2. Activitățile agricole din Culoarul Rucăr – Bran au evoluat continuu în sensul lor istoric, deoarece nu au fost perturbate de intervenția directă a statului. Aici proprietatea particulară asupra pământului s-a menționat de-a lungul timpului.

Tipul de activități agricole desfășurate în culoar este strâns legat de structura terenurilor agricole.

Terenurile arabile dețin în cadrul culoarului ponderi foarte reduse (1,3%) din totalul suprafeței acestuia. Ponderi mai ridicate decât valoarea din culoarul se înregistrează în comunele Bran (3,6%) și Moeciu (2,8%), în timp ce în comunele Rucăr (0,2%) și Dâmbovicioara (0,8%) sunt valori mai scăzute decât ponderea terenurilor arabile din totalul suprafeței la nivelul culoarului.

În cadrul terenurilor arabile se disting în primul rând suprafețele cultivate cu cartof, cu sfeclă, furaje, legume (fasole, varză, ceapă, etc.) întâlnite în toate comunele. În comuna Bran se întâlnesc și suprafețe cultivate cu cereale (ovăz și orz).

Prezența unui climat montan cu temperaturi scăzute au făcut ca *livezile* cu pomii fructiferi să fie reduse (0,4% din totalul suprafeței). Livezi mai extinse se întâlnesc în Bran

(1,9%) iar în comuna Fundata nu există suprafețe cu livezi. Printre pomi fructiferi ponderea cea mai însemnată revine mărului și prunului.

Pășunile și fânețele dețin 32,4 % din totalul suprafeței Culoarului Rucăr – Bran. În unele comune ca Bran, Moeciu, Fundata acestea au suprafețe mai extinse. Ca urmare a acestor importante resurse, creșterea animalelor deține locul principal în rândul ocupațiilor din zonă, constatându-se un număr mare al ovinelor și bovinelor.

3.9.3. Activitățile terțiare sunt bine reprezentate în raport cu populația Culoarului, atât în ceea ce privește structura, cât și repartitia teritorială.

Un loc important între activitățile terțiare revine celor **comerciale**. Culoarul Rucăr – Bran străbătut de drumul transcarpatic al Branului, a avut un rol deosebit în realizarea legăturilor dintre provinciile românești situate de o parte și de alta a carpaților, unind vechile capitale Câmpulung și Târgoviște de cetatea Brașovului. În jurul vămilelor de la Rucăr și Bran și a hanurilor a gravitat o intensă activitate comercială. În aceste puncte de vamă se organizau o serie de târguri și bălciuri în care erau comercializate o serie de produse, atât ale populației locale, cât și ale populației sosite din alte regiuni ale țării.

În prezent, activitățile comerciale care dispun de unități specializate dar mai ales de magazine mixte satisfac în bună măsură necesitățile locuitorilor.

Dacă până în anul 1990 aceste unități specializate și magazine mixte aparțineau statului după acest an, o dată cu trecerea la economia „de piață”, au început să apară o serie de societăți comerciale private.

În anul 1998 la nivelul culoarului existau un număr de aproximativ 350 societăți comerciale private iar în prezent, numărul acestora este mult mai ridicat. În structura mărfurilor vândute au fost predominante cele alimentare, lucru explicabil printr-un număr de turiști însemnat, în special în zona Bran.

Activitățile culturale de învățământ și sănătate sunt relativ restrânse, dotări mai importante preluând comunele Bran și Rucăr.

După cum este cunoscut, dezvoltarea *turismului* într-o zonă este condiționată de existența unor factori naturali în perimetrele de așezări, care prin calitățile lor, favorizează odihna, recreerea și refacerea forței de muncă. Totodată, din categoria atracțiilor turistice fac parte multe realizări ale generațiilor care s-au succedat mileniu de mileniu, secol de secol pe pământul țării, zonei sau al unei localități. Între acestea pot fi enumerate monumente de cultură și artă din diversele epoci istorice, o serie de obiective economice realizate în ultimii ani și multe altele.

Resursele turistice naturale ale Culoarului Rucăr – Bran sunt bogate, variate și cvasiuniform răspândite în teritoriu. Nota caracteristică este dată de relieful carstic bine dezvoltat în zona Rucăr – Dâmbovicioara. Râurile care coboară din Munții Făgăraș, Piatra Craiului și Leaota au săpat în calcarele de aici văi înguste și adânci, dând naștere pe un teritoriu relativ

restrâns, celui mai mare complex de chei aflate la noi în țară. Amintim astfel numeroasele chei de pe văile Dâmboviței (Cheia Mică a Dâmboviței, Cheia Mare a Dâmboviței), Dâmbovicioarei (Cheia văii Seaca Pietrelor, Cheia Văii cu Apă, Cheia Brustureului, Cheia Văii Muierii, Cheia Peșterii, Cheia Mică și Mare a Dâmbovicioarei) Raței (Cheia Raței) Orăștii (Cheia Orăștii) Cheia (Cheia Curmături, Cheia Cheii) Rudărița (Cheia Rudăriței, Prepeleacului) Urdăriței (Cheia Urdăriței) Crovului (Cheia Crovului) Ghimbav (Cheia Ghimbavului). În platforma brăneană întâlnim pe râul Turcu cheile Turcului sau Moeciului de Sus și Prăpastia Zărneștilor pe râul Vlădușei.

O asemenea rocă (calcarul) foarte extinsă a permis dezvoltarea tuturor formelor de eroziune subterane și de suprafață. Foarte frecvente sunt peșterile cum ar fi: Peștera Dâmbovicioara, Peștera Urșilor de pe Valea Dâmboviței, Peștera Uluce de pe Valea Rudăriței, Peștera cu lileci din apropierea localității Peștera.

O mare activitate turistică prezintă și peisajul pitoresc din Culoar, precum și prezența în apropiere a masivelor Piatra Craiului, Bucegi, Leaota.

Potențialul turistic antropic. Se disting între altele, monumentele istorice și de arhitectură, potențialul etnografic, cât și realizările prezentului.

Principalul monument istoric îl constituie Castelul Bran (1377). El a asigurat îndeosebi securitatea drumului comercial ce străbătea culoarul de la Bran spre Rucăr încă din timpuri străvechi. În zona comunei Rucăr în perioada stăpânirii romane în Dacia exista aici castelul de la Scărișoara. Bătălia de la Posada (1330) care după unele surse a avut loc în apropiere de Rucăr, la Pleașa Posadei, a fost una dintre cele mai glorioase pagini din istoria noastră, surprinsă în cunoscuta „Cronică pictată de la Viena” (Pârnuță Gh., 1972: 27). Ruinele cetății de la Orația, mausoleul de la Mateiaș, ruinele cetății de la Cetățeni sunt importante obiective de vizitat.

Un potențial turistic are prezența în Culoar a două zone etnografice: brăneană și musceleană. La Bran, în incinta castelului, se află Muzeul etnografic, o fereastră larg deschisă spre civilizația rurală carpatică, ce reunește în colecțiile sale cele mai semnificative forme de habitat, instalații de tehnică țărănească, costume populare și ceramică.

Arhitectura brăneană, cu case ce îți dau impresia de fortificație, cu poartă înaltă, ca și în arhitectura musceleană, pentru care este specifică casă cu pridvor vărui în alb, alături de amenajările tehnice tradiționale: pive, joagăre, precum și portul popular sau obiceiurile specifice constituie de asemenea atracții turistice incontestabile.

3. 10. Tipurile funcționale ale așezărilor

Satul este o sinteză de componente teritoriale, demografice și funcționale, în care funcțiile evidențiază legătura între componența demografică și cea teritorială. În aprecierea

funcției (sau funcțiilor) unui centru rural se pleacă, în primul rând, de la compararea și identificarea tipurilor de activități. Criteriile de bază în stabilirea tipurilor de activitate sunt cele ale structurii profesionale ale populației ocupate, în strânsă corelație cu criteriul valoric al producției. Poziția geografică constituie, de asemenea, un factor important în definirea caracterului economic. Existența cadrului natural prielnic, varietatea reliefului și a solului, bogăția floristică a covorului vegetal și a rețelei hidrografice etc., corelat cu extensiunea pășunilor și fânețelor au favorizat dezvoltarea în Culoarul Rucăr-Bran a unei civilizații pastorale, cunoscută în țară și peste hotare.

Utilizarea indicatorului structurii profesionale a populației drept criteriu de bază în determinarea tipurilor funcționale de așezări cere însă o oarecare prudență. Dacă locul de muncă se suprapune rezidenței sau moșiei acestuia, iar activitatea productivă se desfășoară în limitele administrativ – teritoriale, atunci structura profesională indică funcția sau funcțiile așezării. În momentul în care intervine însă mișcarea pendulatorie a forței de muncă, iar activitatea productivă se desfășoară în afara limitelor administrativ – teritoriale, atunci structura profesională nu mai contribuie la continuarea funcției așezării analizate, definirea ei necesitând indicatori suplimentari.

În depistarea tipurilor funcționale ale satelor cele mai performante rezultate sunt obținute prin utilizarea diagramei triunghiulare, folosind ca indicator structura profesională a populației.

Rezultatele obținute însă trebuie corelate cu observațiile directe pe teren, deoarece numai acestea pot să ofere datele necesare stabilirii subtipurilor principale.

În România primele preocupări privind tipologia funcțională a satelor, au aparținut geografului Vintilă Mihăilescu, care în 1927 a publicat „Harta principalelor tipuri de așezări rurale din România”. El deosebea:

- satele cu gospodării ale crescătorilor de vite de la munte, aici încadrând toate satele din Culoarul Rucăr – Bran.
- satul funcțiunilor mixte din regiunile de coline .
- satul unde predomină o agricultură intensivă sau extensivă și creșterea animalelor

Prima clasificare de mare amploare s-a realizat în 1960 de I. Băcănaru și colaboratorii, în vederea participării la cel de-al XIX-lea Congres Internațional de Geografie de la Stockholm. Acesta identifică trei tipuri de sate, fiecare având numeroase subtipuri funcționale în legătură cu domeniul economico-social în care își desfășoară activitatea populația activă a satelor: așezări rurale cu funcții agricole; așezări rurale cu activități industriale (cu industrie extractivă, cu industrie prelucrătoare); așezări cu funcții mixte.

Dacă luăm în considerare clasificarea lui I. Băcănaru, așezările din Culoarul Rucăr – Bran au următoarele funcții: funcții agricole zootehnice; funcții industriale (industria lemnului, industria alimentară); funcții mixte (agricole – forestiere, turistice).

O altă clarificare este cea din Atlasul României (1979) când s-a luat ca unitate de bază nu satul, ci comuna. Indicatorii utilizați au avut în vedere activitățile primare, secundare și terțiare, precum și structura populației active din 1966.

Ultima clasificare, este din Geografia României volumul II (1984), în care se reia analiza comunelor din România prin prisma componentelor habitatului. Pentru determinarea funcțiilor au fost utilizate o serie de indicatori demografici, economici, teritoriali: structura profesională a populației, expresia valorică a producției, valoarea desfacerilor de mărfuri, gradul și modul de utilizare a teritoriului, numărul de înnoptări turistice.

Pe baza metodologiei folosite, au fost deosebite: așezări rurale cu funcții predominant agricole; așezări rurale cu funcții predominant industriale; așezări rurale cu funcții mixte; așezări rurale cu funcții speciale.

Așezările rurale cu funcții predominant agricole, se caracterizează prin predominarea populației agricole, care reprezintă peste 65% din populația activă, iar valoarea producției agricole depășește 70% din valoarea producției globale.

În cadrul acestui tip funcțional se pot individualiza următoarele subtipuri: așezări legumicole; cerealiere și cerealiere de creșterea animalelor; viticole; de creșterea animalelor asociate cu activități de întreținerea pădurilor și expoartări forestiere; cu activități meșteșugărești de industrii mici și artizanale; cu funcții agricole și de servicii exterioare.

În cadrul așezărilor rurale cu funcții predominant industriale, după aspectul calitativ al activității industriale și profilul acesteia se deosebesc așezări rurale cu industrie extractivă; cu industrie prelucrătoare a materiilor prime agricole și așezări rurale cu industrie extractivă și prelucrătoare.

În cadrul acestor localități, participarea industriei la realizarea producției globale este mai mare de 75%, iar peste 65% din populația activă a așezării este ocupată în această ramură economică.

În cadrul așezărilor cu funcții mixte activitatea agricolă se poate îmbina în diferite proporții, pe lângă activitățile industriale și cu activități piscicole, turistice, forestiere, generând o serie de subtipuri funcționale: agroforestiere (asociate frecvent cu prelucrarea lemnului); agricole cu activități în transporturi; agroindustriale; agropiscicole.

Așezările rurale cu funcții speciale sunt din ce în ce mai numeroase. În cadrul acestui tip funcțional se deosebesc așezări rurale cu funcții turistice sau balneoclimaterice și care au și funcție agricolă, forestieră sau chiar industrială; cu funcții piscicole și turistice.

În nicio altă zonă montană nu s-a resimțit mai mult importanța unui drum transcarpatic ca cel al Branului, construirea lui determinând apariția și dezvoltarea așezărilor și al unor îndeletniciri specifice: păstoritul și lucrul la pădure. În jurul punctelor de vamă situate pendulator la Rucăr și Bran și a hanurilor a gravitat o intensă activitate comercială.

Prezența unor păduri bogate a determinat construcția unor joagăre și fierăstraie cu ajutorul cărora se prelucra lemnul adus prin plutărit pe râurile mari: Dâmbovița, Turcu. În documente se menționează fabrica de ploști de la Rucăr și faptul că lemnul din zonă era folosit pentru confecționarea catargelor pentru flota otomană, în șantierul naval de la Giurgiu (Pârnuță Gh., 1972: 178).

Păstoritul constituie o ocupație străveche a locuitorilor din Culoar. Creșterea animalelor a jucat un rol important în viața așezărilor din zonă. Existând un număr mare de ovine, prelucrarea lânii necesita amenajări simple, dar eficiente, cum au fost: piva cu ciocane, ori dârsta cu vâltoare ce foloseau energia hidrolică.

Pentru analiza evoluției funcțiilor așezărilor rurale din Culoarul Rucăr – Bran, am folosit clasificarea din Geografia României volumul II (1984). Această analiză am efectuat-o pe trei ani de comparație 1966, 1992 și 1997 (David L., 2015 c). Pentru anul 1997 am folosit datele culese din teren și de la primăriile comunelor legate de structura profesională a populației.

În anul **1966** așezările rurale din culoarul Rucăr Bran aveau următoarele funcții:

- *Funcția agricolă* întâlnită în comuna Fundata și în satele Drumul Carului, Măgura, Peștera, în care principala activitate a locuitorilor o constituie creșterea animalelor, asociată cu exploatările forestiere și întreținerea pădurilor. Industria de prelucrare a materiilor prime agricole ocupă un loc secundar în cadrul acestora.

- *Funcțiile mixte* sunt specifice comunelor Rucăr, Dâmbovicioara, Bran, Moeciu, unde activitățile agricole și cele neagricole concură în mod aproximativ egal la definirea tipului funcțional. Se remarcă astfel așezările agroforestiere cum sunt satele din comuna Dâmbovicioara, unde creșterea animalelor este principala preocupare a locuitorilor. Totuși, o parte însemnată din populația activă (28%) desfășoară activități legate de prelucrarea lemnului sau a produselor animaliere. Satele din comunele Rucăr, Bran, Moeciu sunt așezări agroindustriale. Funcția agricolă legată de creșterea animalelor este dublată de o industrie de prelucrare a materiilor prime agricole, aici existând fabrici pentru obținerea brânzeturilor, dar și pentru prelucrarea lânii. Se întâlnește și o industrie de morărit și panificații prin prezența unor mori ce folosesc energia hidrolică și a unor brutării, în special în satele reședință de comună. În satul Bran se întâlnește și o industrie artizanală.

În anul **1992** se remarcă urmările perioadei de industrializare forțată din perioada comunistă, este cazul unor fabrici construite în vetrele unor sate din Culoarul Rucăr – Bran: la Rucăr se află o fabrică pentru obținerea cherestelei, atelier de subansamble pentru întreprinderea de autoturisme de tren de la Câmpulung, un șantier pentru construirea unui baraj pe afluentul Dâmboviței – Râușorul; la Moeciu, o fabrică pentru prelucrarea laptelui etc., dar se înregistrează și un flux de forță de muncă ce se deplasează zilnic către centrele industriale din jur.

Această forță de muncă, deși lucrează în afara limitelor administrativ – teritoriale este înregistrată însă în datele statistice ca populație activă ocupată în industrie în așezarea de reședință. Comunele Rucăr, Bran, Moeciu, se confruntă cu această situație, deci este bine să menționăm faptul că procentele nu conturează funcțiile reale ale satelor respective.

În anul 1973 în urma ordinului Ministerului Turismului se declară experimental sate de interes turistic următoarele localități: Rucăr, Fundata, Șirnea. Din păcate, prin decretul nr. 225 din 1974, s-a interzis cazarea turiștilor în locuințele particularilor. Totuși, sătenii au continuat să cazeze turiști în mod ilegal, iar primele activități turistice importante au apărut după decembrie 1989 în zonele Rucăr, Moeciu, Bran, Șirnea, extinzându-se treptat în tot Culoarul.

Tot după 1989 se remarcă o creștere spectaculoasă a activităților comerciale prin înființarea unor societăți comerciale familiale, reprezentate în general de magazine mixte, dar și de unele unități mici de producție.

Astfel în anul 1992 așezările din comunele Rucăr, Bran, Moeciu, au funcții mixte predominând populația ocupată în industrie, urmată de cea ocupată în servicii și un procent redus în agricultură. Însă, dacă ținem cont de populația ce are locul de muncă în afara localității de reședință, procentele sunt aproape egale între populația activă ocupată în industrie și cea ocupată în servicii.

Așezările din comuna Fundata ca și satele Măgura, Peștera, Drumul Carului din comuna Moeciu si-au păstrat funcția principală, cea agricolă de creșterea animalelor remarcându-se și aici o creștere a populației active ocupate în servicii. Comuna Dâmbovicioara și-a menținut tipul funcțional agroforestier, dar se remarcă un transfer de populație ocupată în activitățile agricole către cele de servicii.

În anul **1997** se pot observa consecințele trecerii la un nou sistem economic ce a influențat și va continua să influențeze funcționalitatea așezărilor rurale din Culoar.

Criza economică a dezorganizat și paralizat funcția industrială din unele sate, fie total, fie parțial. Se trece la o nouă organizare, iar prin deplasările definitive din mediul urban în mediul rural, ca urmare a restructurării economice, ponderea populației active ocupată în agricultură este în creștere.

Această populație ce migrează în mediul rural, este populația care, în perioada anilor 1970-1989, s-a stabilit în mediul urban ca urmare a cererii mari de forță de muncă în marile centre industriale.

Paralel cu reorganizarea agriculturii s-au dezvoltat și serviciile. Dezvoltarea sectorului privat a determinat dezvoltarea funcției comerciale, astfel, în prezent, în Culoar există peste 350 societăți comerciale private, cel mai mare număr înregistrându-se în comuna Bran. După 1992, funcția turistică a cunoscut cea mai însemnată ascensiune, în prezent toate satele din Culoar fiind cunoscute ca sate turistice.

Tabel nr. 3.2. - Structura populației active din Culoarul Rucăr – Bran (%)

Com.	1966			1992		
	Industry and construction	Agriculture	Services	Industry and construction	Agriculture	Services
Dâmbovicioara	28,7	56	15,1	29,4	45,5	25
Rucăr	39,2	40,1	20,6	55,5	12,8	31,5
Bran	34	44,3	21,7	56	15,5	28,3
Fundata	16,1	69,8	14	13,1	69,4	17,4
Moeciu	32,4	47,3	20,1	56,3	17,9	25,6
Com.	1997			2011		
	Industry and construction	Agriculture	Services	Industry and construction	Agriculture	Services
Dâmbovicioara	27,1	44,5	28,4	15,3	60,2	24,5
Rucăr	48,6	18,3	33,1	21,57	48,08	30,35
Bran	50,2	17,6	32,2	17,83	25,26	56,91
Fundata	12,6	66,1	21,3	13,25	52,26	34,49
Moeciu	49,8	20,4	29,8	13,48	28,12	58,4

Sursa : Recensămintele populației din anii 1966,1992, 1997, 2011 și datele statistice de la primării

Turismul rural a început prin inițiative personale. Pe măsură ce interesul a crescut (după anul 2000 și în special după 2007, odată cu aderarea României la UE) s-au înființat o serie de mici firme, au luat naștere asociații locale, iar apoi cele naționale. Din rândul acestora amintim OVR (Operațiun Villages Rumains) și ANTREC (Asociația Națională de Turism Rural, Ecologic și Cultural).

Analizând monograma funcțională a așezărilor din Culoarul Rucăr-Bran (vezi fig 3.1) se observă că tipurile funcționale ale așezărilor nu s-au modificat considerabil față de 1992, astfel: funcții mixte au satele din comunele Rucăr, Bran, Moeciu unde predomină activități legate de industria de prelucrare a materilor prime agricole, industria de panificație, de prelucrare a lemnului, industria artizanală.

NOMOGRAMA FUNCȚIONALĂ A COMUNELOR DIN CULOARUL RUCĂR - BRAN

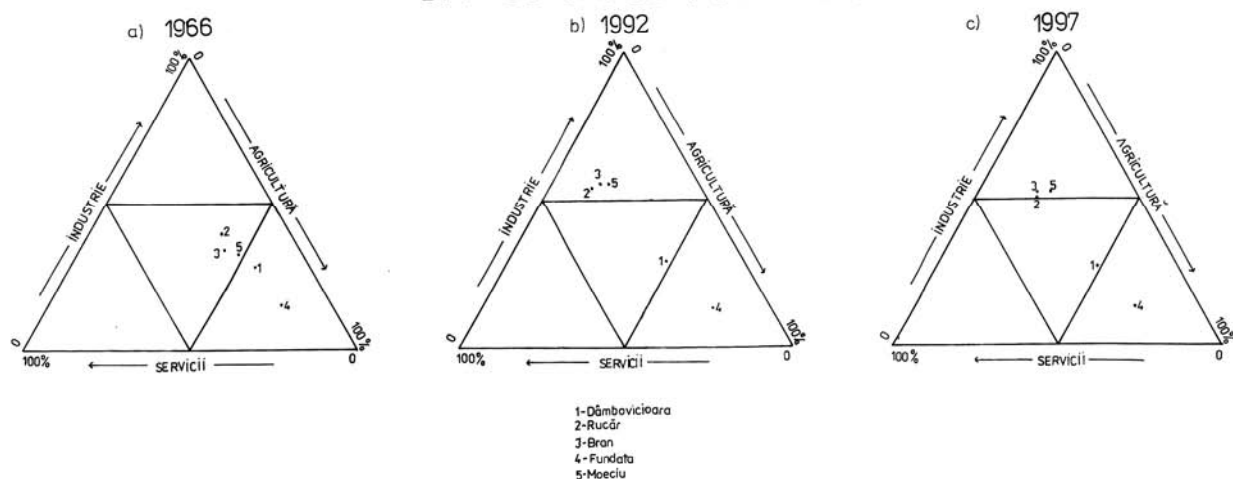

Fig. 3.1. Monograma funcțională a localităților, sursa datelor INS

Populația activă ocupată în activitățile comerciale și turistice depășește ponderea populației ocupate în agricultură. Tot funcții mixte au și satele din comuna Dâmbovicioara, însă predomină activitățile agricole urmate de cele de servicii.

Comuna Fundata își menține funcția agricolă de creșterea animalelor, remarcându-se și în cadrul satelor din această comună o creștere a ponderii populației active ocupate în servicii.

După 1992 se înregistrează o dezvoltare a turismului rural, tot mai mulți turiști dorind să petreacă o vacanță de neuitat cât mai aproape de frumusețile naturii și cât mai departe de forfota marilor orașe, de zgomot și de poluare.

Din punct de vedere al structurii sale, populația activă, alături de numărul salariaților, este un element deosebit de important în definirea profilului economic al Culoarului Rucăr-Bran, al tipului funcțional al așezărilor. Ea relevă gradul de participare a populației la activitatea productivă sau neproductivă care caracterizează această unitate naturală.

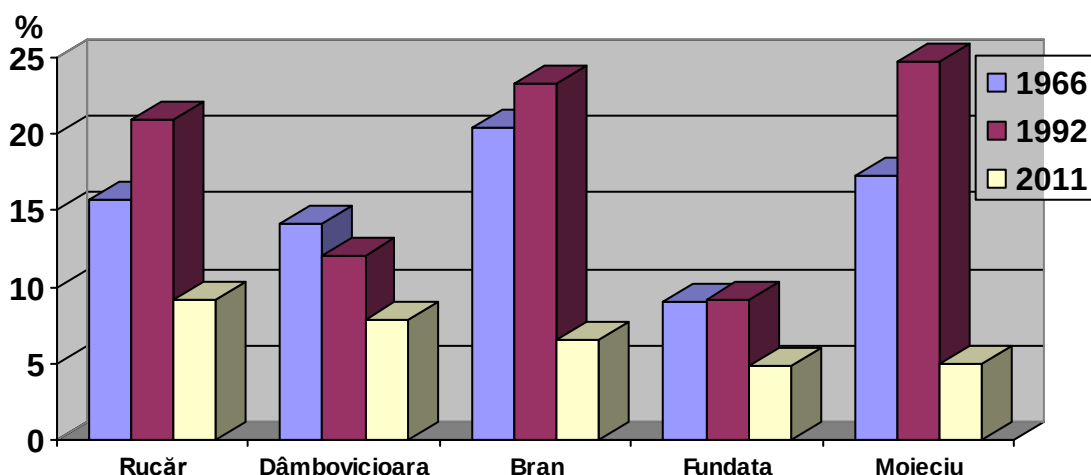
Urmărind ponderea populației inactive din totalul populației (vezi fig. 3.2.-3.4.) se observă că aceasta reprezenta, în anul 1966, 48,8%, iar în 1992 se observă o scădere de până la 48,2%. Această reducere a populației inactive se datorează, în principal, faptului că populația vârstnică continuă să lucreze până la vârste de 65-70 de ani. În profil teritorial, se poate observa, în comunele Bran și Dâmbovicioara, o creștere a populației inactive în anul 1992 față de anul 1966.

În ceea ce privește populația activă, aceasta are valori ridicate atât în anul 1966, cât și în 1992, în comunele Bran (60,5% în 1966, 53% în 1992), Moeciu (53,3% în 1966, 56,6% în 1992), Fundata (56% în 1966, 79,4% în 1992). La polul opus se situează comunele Dâmbovicioara

(48,1% în anul 1966, 45,7% în 1992), Rucăr (40,2% - 1966, 40,3% - 1992), unde ponderea populației vârstnice întreținute a crescut considerabil în intervalul 1966-1992.

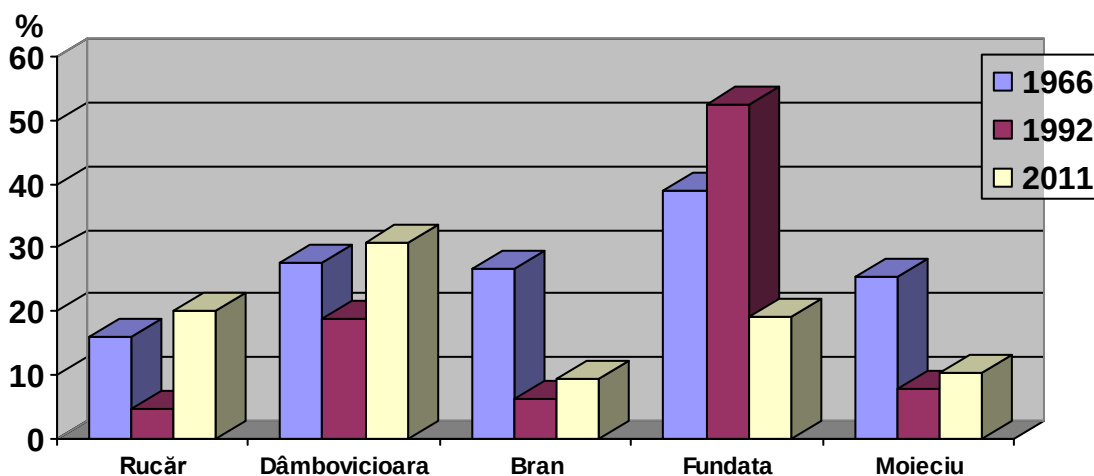
În anul 1966, ponderea cea mai mare din totalul populației active îl deținea populația ocupată în agricultură (24,7%), urmată de populația ocupată în industrie (16,5%) și servicii (10%). În profil teritorial, comuna Fundata are o pondere a populației active în agricultură de 39% pe când comuna Rucăr – 16,1%.

Fig 3.2. Culoarul Rucăr-Bran. Structura populației active - Industria

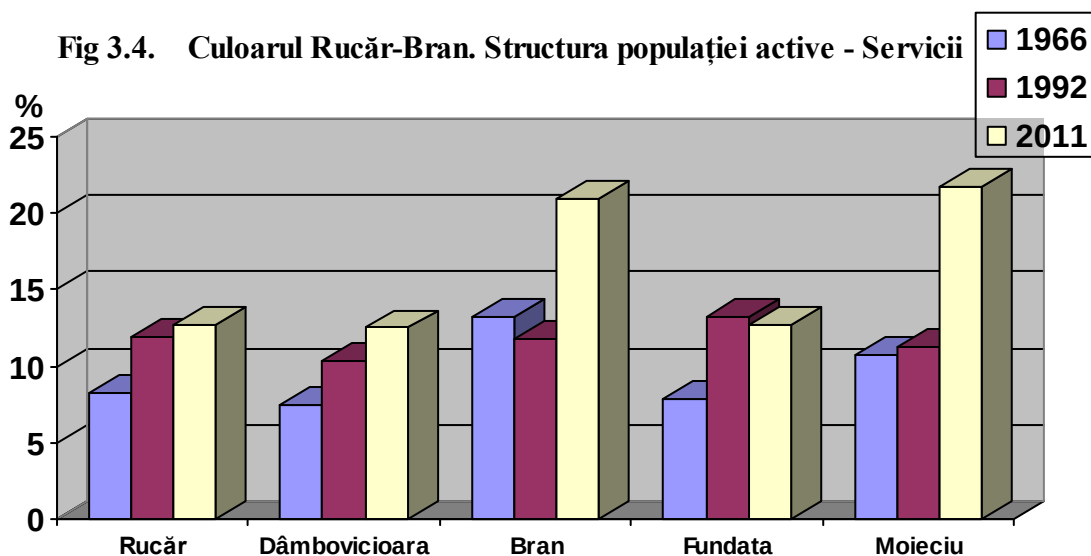
Această situație se schimbă radical în anul 1992, când cea mai mare parte a populației active este ocupată în industrie (22%). Acest lucru este explicat prin extinderea industrializării în perioada 1970-1980 la nivelul întregii țări și deci a necesarului de forță de muncă în marile orașe. Populația activă ocupată în agricultură a scăzut mult (9,8%), fiind depășită ca pondere de populația ocupată în servicii (11,9%).

Fig 3.3. Culoarul Rucăr-Bran. Structura populației active - Agricultura

Datorită restructurării economice, după anul 1990, o pondere de 7,8% din totalul populației o reprezintă șomerii. În profil teritorial, doar în comunele Dâmbovicioara și Fundata există o situație diferită față de cea obișnuită la nivelul Culoarului. Astfel, în comuna

Dâmbovicioara cel mai mare număr al populației ocupat în agricultură (190 – 14,7%) sau în servicii (187 – 14,4%). În comuna Fundata populația ocupată în agricultură depășește 50% din totalul populației (52,5%), iar în servicii 13,2%.

Numărul redus al populației ocupate în industrie în aceste două comune se datorează în principal distanței mai mari față de centrele industriale, dar și a unei slabe calificări a forței de muncă. Se poate remarca numărul mare al șomerilor în comunele Moieciu (644) și Bran (648).

Turismul rural a constituit o șansă pentru noi surse de venituri, prin crearea unui sistem de servicii care include și oferta de produse autohtone. Astfel, se stopează exodul populației sătești spre oraș. Estimăm că, în următorii ani, în mod natural se va îmbunătăți infrastructura, va crește confortul la cazare și se vor valorifica pe plan local produsele autohtone (artizanat, legume și fructe, lactate, preparate din carne etc.).

Astăzi așezările din Culoarul Rucăr – Bran sunt cunoscute ca sate turistice. Pentru a facilita legătura mai rapidă a turiștilor cu țăranii, în gospodăriile cărora urmează să-și petreacă vacanța au fost înființate o serie de centre de cazare astfel: la Bran și Rucăr de sucursale ANTREC și la Șirnea există un centru de cazare, ce acoperă așezările din sectorul Giuvala.

Astfel, populația activă din totalul populației din comunele Bran și Moieciu, în anul 2011, era ocupată în servicii 21 % și 21,7 %, cu o creștere de aproximativ 10 de procente față de anul 1997. În schimb, în acest interval de 14 ani se înregistrează o reducere a populației ocupate în industrie de la 23,3 % în anul 1997, la 6,6 % în com. Bran, și de la 24,8 % în anul 1997 la 5 % în anul 2011, în com. Moieciu. Si în com. Dâmbovicioara se înregistrează o creștere a populației ocupată în servicii de la 10,4 % în anul 1997 la 12,5 %, în anul 2011. În comunele Dâmbovicioara și Rucăr s-a înregistrat o diminuare a populației ocupate în industrie și în construcții și o majorare a procentului populației ocupate în agricultură. În schimb în comuna Fundata populația activă ocupată în agricultură a înregistrat o scădere semnificativă de la 52,5 %

în anul 1992 la 19,2 % în anul 2011. Acest lucru este justificat de creșterea populației inactive (gradul ridicat de îmbătrânire a populației).

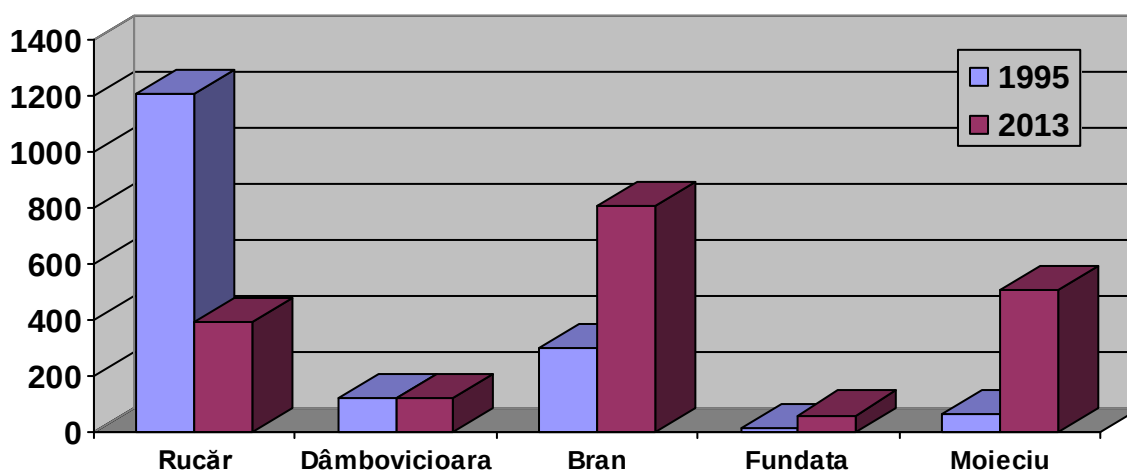
Tabelul nr. 3.3 Numărul salariaților din Culoarul Rucăr – Bran

Comuna	1995	2013
Rucăr	1207	392
Dâmbovicioara	124	124
Bran	302	806
Fundata	14	60
Moieciu	63	508

Sursa: www.insse.ro

În perioada 1995-2013 (fig. 3.5.), ca urmare a restructurării industriei, numărul salariaților scade în partea sudică a Culoarului în com. Rucăr de la 1207 în anul 1995, la 392 persoane, în 2013. În schimb, în partea centrală și nordică a Culoarului, datorită dezvoltării turismului, numărul salariaților crește de la 302 persoane în 1995 la 806 persoane în 2013, în com. Bran; de la 14 salariați în anul 1995 la 60 de salariați în 2013, în com. Fundata și de la 63 salariați în anul 1995 la 508 salariați în anul 2013, în com. Moieciu.

fig. 3.5. Numărul salariaților din Culoarul Rucăr-Bran (1995-2013)

Concluzii

Se poate observa că așezările rurale din comunele Bran, Moieciu, au avut de-a lungul timpului o funcție mixtă. Activitățile agricole și neagricole concură în mod aproximativ egal la definirea timpului funcțional, atât ca pondere a populației ocupate, cât și ca participarea la realizarea producției globale. Dacă până în jurul anului 1970 activitățile agricole erau predominante, activitățile industriale aveau o pondere mai redusă, după anul 1989 activitățile industriale erau majoritare(peste 50%).

Populația ocupată în servicii a depășit numeric pe cea ocupată în agricultură, ponderea ei aflându-se într-o continuă ascensiune. În perioada 1992-1997 ca urmare a trecerii la un nou sistem economic, are loc o diminuare a activităților industriale și se trece la reorganizarea agriculturii.

După anul 2000 și în special după 2007, odată cu aderarea României la UE, cea mai puternică dezvoltare au înregistrat serviciile din mediul rural, în special prin funcția turistică și comercială.

Și comunele Dâmbovicioara și Rucăr sunt așezări cu funcții mixte, agroforestiere, activitățile agricole îmbinându-se cu prelucrarea lemnului și activitățile turistice. După anul 1992 dezvoltarea puternică a serviciilor a făcut ca populația ocupată în activitățile comerciale și turistice să depășească pe cea ocupată în activitățile industriale de prelucrare. După anul 1997, odată cu restructurarea industriei, funcția principală a comunelor a devenit cea agricolă.

Satele din comuna Fundata precum și satele Măgura, Peștera, Drumul Carului (din comuna Moeciu), Ciocanul (din comuna Dâmbovicioara) au avut și au o funcție agricolă, de creșterea animalelor asociată însă cu activități legate de întreținerea pădurilor și de exploatarea forestiere, caracterul extensiv al economiei agricole fiind subliniat de pulverizarea accentuată a gospodăriilor. După 1992 se înregistrează o dezvoltare a turismului rural, tot mai mulți turiști dorind să petreacă o vacanță de neuitat în zona Rucăr-Bran.

3. 11. Relații între așezările rurale din Culoar și zonele limitrofe

Așezările omenești nu pot exista izolat fiind necesare schimburi de materii prime, energie și informații cu alte așezări, tinzându-se spre echilibrarea excedentelor și deficitelor acestora. În acest sens, se stabilesc diferite tipuri de relații dintre care se remarcă cele economice, demografice și de servicii.

3. 11.1. relații economice.

Dominanța în Culoarul Rucăr – Bran a ruralului se reflectă în caracterul preponderent divergent al relațiilor economice stabilite între așezările din Culoar și centrele urbane din apropiere: Câmpulung, Râșnov, Zărnești și în special Brașov. Aceste fluxuri orientate către oraș cuprind produse agroalimentare (produse animaliere, textile, fructe etc.), materii prime (lemn, lână etc.) etc.. Se remarcă și un flux dinspre oraș spre rural, în special al produselor prelucrate.

Ca poli de convergență locală a relațiilor economice, în cadrul Culoarului Rucăr-Bran se disting: Rucăr, Moeciu, Bran a căror piață atrage surplusul unor produse animaliere și vegetale de pe teritoriul comunelor învecinate. În acest sens, amintim târgul săptămânal organizat în ziua de duminică la Rucăr și numeroase târguri organizate la Rucăr, Moeciu și Bran în timpul anului.

3.11. 2. relații demografice

Sunt mult mai complexe, cunoscându-se două nuanțe distincte: una reprezentată de deplasările definitive și cealaltă mult mai evidentă de deplasările navetiste.

Depasările definitive au la bază, de regulă, considerente economice reale dar și unele de natură socială. Relevantă este ponderea populației tinere, care, după absolvirea studiilor nu se mai întorc în satul natal. Această pondere cunoaște o reducere treptată, atât datorită „secării” rezervorului rural, cât mai ales, procesului de restructurare economică a orașelor, astfel, din această cauză, se remarcă în ultimii ani un flux al forței de muncă dinspre oraș spre sat.

Navetismul a fost intens la nivelul Culoarului în perioada comunistă. După anul 1989 și până în jurul anilor 2000-2004 a fost relativ intens, antrenând peste două mii persoane. Forța de muncă era atrasă în special de orașul Brașov (1400 de persoane) provenind, în special, din comunele Moeciu și Bran și un număr redus din Fundata. Alt pol de atracție al forței de muncă îl constituie orașul Râșnov spre care se îndreaptă un număr mai redus de persoane (peste 100). Câmpulung este al doilea centru ca importanță din apropierea Culoarului, numărul total de navetiști atrași depășind 500 de persoane. În prezent, odată cu falimentarea industriei navetismul către marile centre urbane din apropiere este redus. În schimb, după anul 2005, în zona Bran-Moieciu, când numărul pensiunilor, hotelurilor, restaurantelor etc. a crescut semnificativ, se înregistrează un aflux de forță de muncă din centrele urbane către aceeași zonă.

În ceea ce privește forța de muncă ocupată cu creșterea animalelor (păstoritul) din Culoar, aceasta provine din „bătătură” sau din zonele învecinate: Săcele, Făgăraș, Boteni, Jugur, Mățău etc. Întâlnim și o deplasare a ciobanilor brăneni și rucăreni, și de ocupare a unui loc de muncă la stânele din munții din apropierea Culoarului.

3.11. 3. relațiile de servicii

Cele mai semnificative relații sunt cele administrative stabilite între reședințele de comună și satele componente ale acestora. De natură permanentă, aceste relații generează sisteme locale de așezări, care au la bază dotările comerciale, sociale, de învățământ și administrative ale centrului reșediță de comună.

Din acest punct de vedere cele mai dotate sate sunt: Rucăr și Bran, ce dispun de licee, spitale, cinematografe ce atrag populația din Culoar. Aceste dotări nu satisfac necesarul de servicii ale tuturor așezărilor, generând relații ocazionale sau temporare cu orașele învecinate, mult mai bine dotate. Astfel, în domeniul relațiilor de învățământ se remarcă atracția exercitată de orașul Brașov, Câmpulung dotate cu instituții de învățământ superior. În domeniul sănătății, orașele sunt mult mai bine dotate, atât din punct de vedere al tehnologiei cât și a cadrelor calificate.

Capitolul IV

PĂSTORITUL

4.1. Pajiști naturale - pășuni și fânețe

Păstoritul oferă o gamă variată de produse necesare populației: lapte, produse lactate, carne, lână ș.a. Existența cadrului natural prielnic, varietatea reliefului și a solului, bogăția floristică a covorului vegetal și a rețelei hidrografice etc., corelat cu extensiunea pășunilor și fânețelor (România deține cea mai mare suprafață de pășuni și fânețe din Europa) au favorizat locuirea permanentă a Culoarului și dezvoltarea păstoritului, ce a evoluat de la ocupație de subzistență la ocupație intensivă.

Analizând structura fondului funciar (2013 – sursa INS) a localităților din Culoarul Rucăr-Bran, se observă că din totalul suprafeței de 62.080 ha aproximativ 32,4 % este ocupată cu pășuni și fânețe naturale. Cele mai mari suprefețe ocupate cu pășuni și fânețe naturale le întâlnim în comunele: Bran – 74 % din totalul suprafeței comunei, Fundata – 40 % din totalul suprafeței comunei, Dâmbovicioara – 31,3 % din totalul suprafeței comunei, Rucăr – 27 % din totalul suprafeței comunei. Suprafețe reduse de pășuni și fânețe întâlnim în comunele Dragoslavele – 16,8 % din totalul suprafeței comunei și în comuna Moieciu 22,4 % din totalul suprafeței comunei.

Tabel nr. 4.1. Modul de folosință după suprafața agricolă – 2013

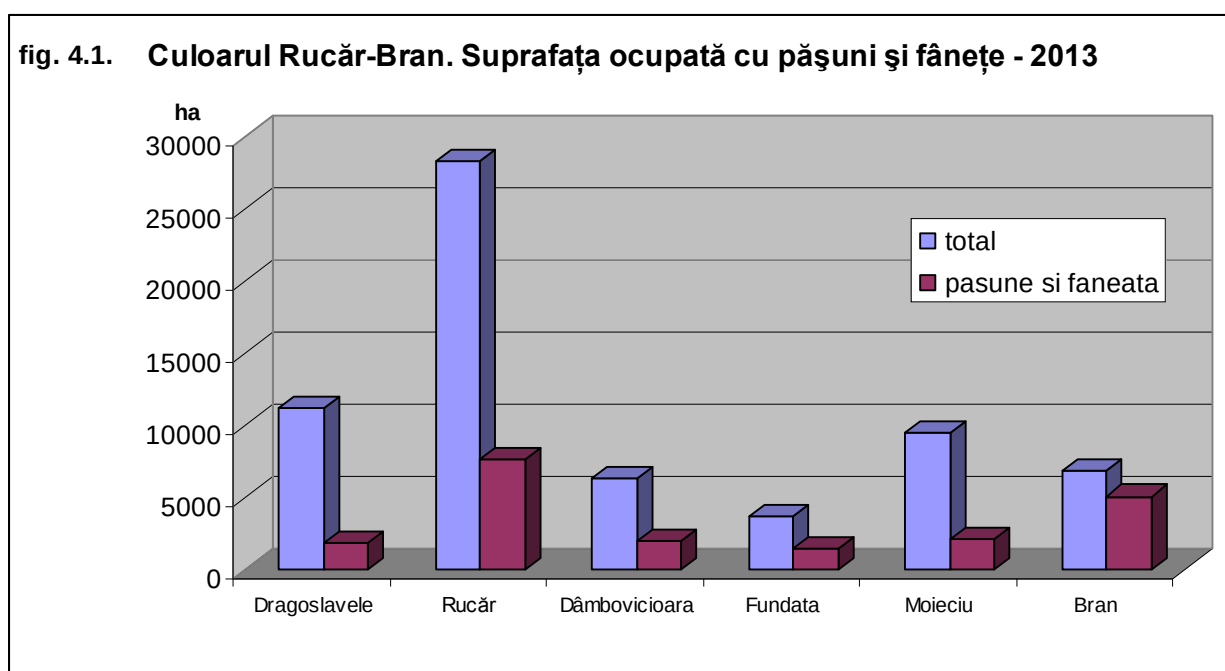
localitate	Total - ha	Pășuni și fânețe - ha
Dragoslavele	11145	1882
Rucăr	28362	7657
Dâmbovicioara	6307	1978
Fundata	3681	1463
Moieciu	9481	2125
Bran	6785	5051
Total	62080	20126

Sursa: INS

Pășunile și fânețele ocupă suprafețe mari în zona subalpină și alpină, pe versanți, în poienile și plaiurile din pădurile de rășinoase și de amestec.

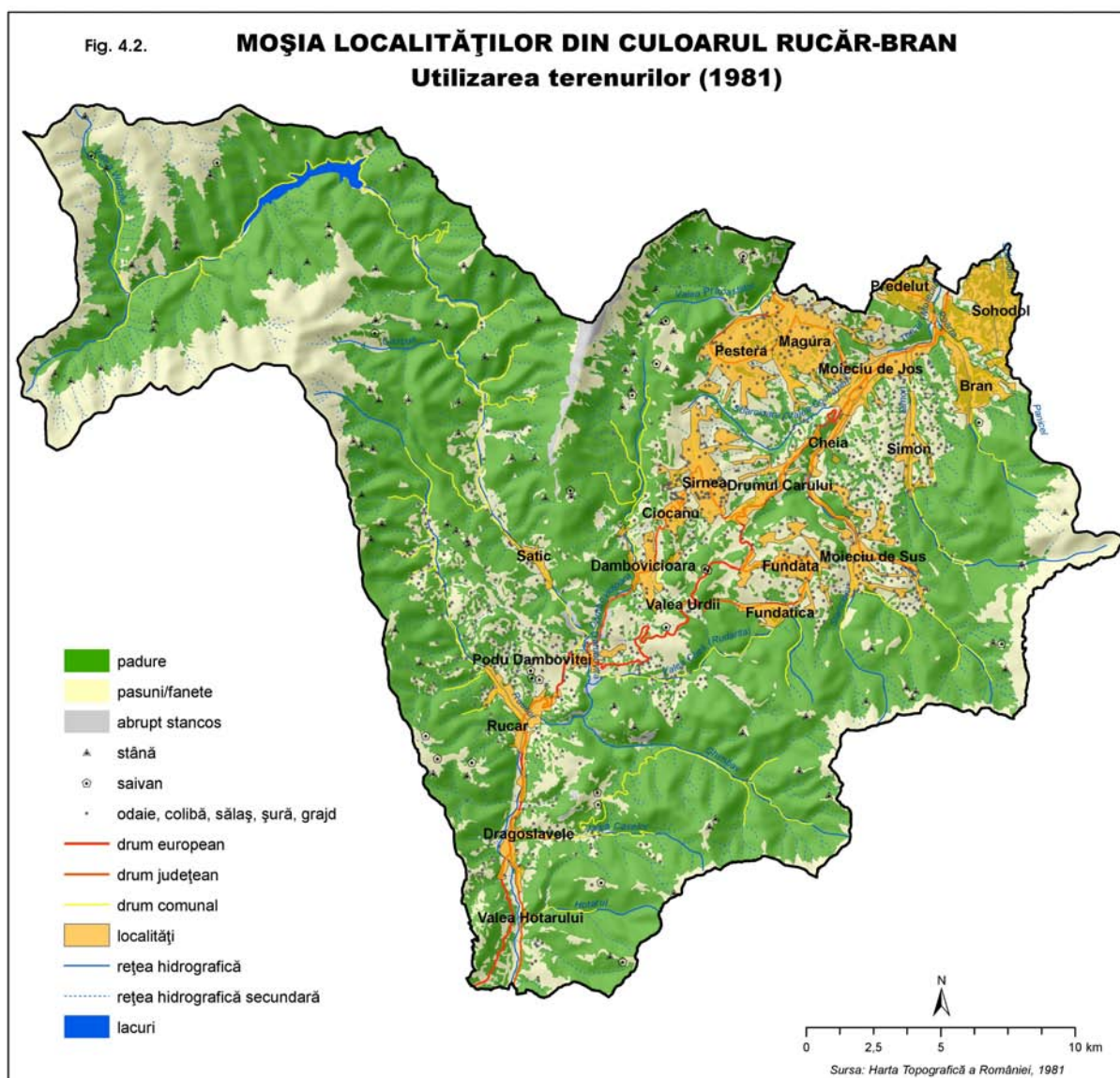
În funcție de altitudine, de varietatea reliefului și de zonele de vegetație, pășunile și fânețele sunt etajate astfel:

- Pajiști din zona subalpină și alpină, la altitudini mai mari de 1400 – 1500 m (vezi capitolul 1, vegetația) și sunt folosite ca pășuni de vară pentru pășunatul animalelor. Aici sunt instalate cele mai multe stâne.
- Pajiști situate la altitudini mai mici de 1400 -1500 m și până la 1200 m în etajul montan de molidișuri. Sunt folosite ca fânețe, dar și ca pășune în perioada de vară și de toamnă.
- Pajiști situate până la 1200 m în etajul pădurilor de fag și de fag în amestec cu rășinoasele. Sunt folosite, în cea mai mare parte, ca fâneață sau ca pășune de primăvara și până în toamnă târziu. Sălașele sunt aici locuite vara, în perioada fânului și toamna târziu până iarna, când sunt iernate animalele până la epuizarea fânului.

Analizând structura fondului funciar a localităților din Culoarul Rucăr-Bran în intervalul 1981-2013, se observă că din totalul suprafeței de 62.080 ha aproximativ 34,4 % era ocupată cu pășuni și fânețe naturale în anul 1981 (vezi fig 4.2.), iar în anul 2013 aproximativ 32,4 % era ocupată cu pășuni și fânețe naturale. În acest interval de 32 de ani procentul pășunilor și fânețelor naturale a scăzut cu 2 %, în schimb vegetația forestieră a crescut cu 2 %. Acest lucru este în strânsă legătură cu diminuarea turmelor de animale, dacă în trecut la stâne erau animale de ordinul miilor de capete, acum întâlnim animale de ordinul sutelor, rar depășind o mie. Multe din aceste pășuni au fost lăsate în pârloagă, pe care cu timpul au crescut arbuști și ulterior s-au împădurit.

În trecut, proprietarii de animale mergeau la curățură câteva zile (în funcție de numărul de animale deținute) în fiecare vară. În prezent, acest lucru nu se mai întâmplă, foarte rar stăpânii de munte curăță pășunea.

Baza furajeră pentru perioada de iarnă este asigurată prin cosirea fânețelor. Primele brazde de iarbă sunt cosite la sfârșitul lunii iunie și în luna iulie, produsul obținut este fânul. În luna august iarba este cosită a doua oară și se numește otavă, un fân mai mărunț și mai puțin păios, foarte dorit de animale.

Foto 4.1. Brazde de iarbă

În trecut, cositorii și oamenii angajați cu ziua (care ajutau la uscatul fânului) erau oameni din sat. În prezent, cositul este efectuat de persoane de etnie romă sau de persoane cu motocoasă, venite din alte zone. După ce fânul este uscat, este depozitat în podul odăilor sau în clăi, situate în imediata apropiere a acestora sau în gospodăria din sat. Baciul Negritu Ioan (82 de ani), din satul

Șirnea ne explică cum se face fânul: „După cosit rămâne brazda. Noi o siripim cu furcoiu’, cu furcoiu’, dup-aceia o-ntoarcem, dup-aceia, după ce se usucă o facem copite, copite, care are cal, le cară cu calu’, noi le cărăm cu drugii, le băgăm în șop, dăm cu griebă, facem frumos, dup-aceia după ce le băgăm în șop, le așezăm frumos în pod, și le facem așa pătuli în pod. Facem clăie, batem pari, facem tâșari, facem un tâșar jos, ca să nu să strice fânul’, ăă... frunze, crăci... dănaștea, frunze, sau de exemplu, cine are, pune niște butuci de lemn și c-un pod de scândură, și pune dup-aceia fânul’ și-l facem până... 10 copite, punem până facem burta clăii, dup-aceia-i punem profte, dup-aceia lărgim clăia, să-i facem burtă și dup-aceia după ce-i facem burtă, depinde câtă fână avem, dac-avem prea mult, o lărgim mai mult, dacă nu, o strângem mai repede, și dup-aceia-i facem vârf, îi punem un nailon, cine are, nailon de... nailon, așa, dup-aceia-i punem păuze ș-am terminat-o și ne dăm jos cu sfoara pă scară. Păuzele sânt ce punem pă nailon, ca să nu curgă dănaștea, să nu intre ploaia. Otava o facem oritură, otava. Ce este a doua tranșă după coasă, aia o facem oritură, cum iese asta, acum. Da... nu, o siripim și otava toată deodată și dup-aceia o-ncepem și-o facem o... orii când o-ntoarcem a doua oară”.

Foto 4.2. Prelucrarea fânului: brazde de iarbă (în plan apropiat) și căpițe și clăi (în plan îndepărtat)

Pășunatul în interiorul pădurii reprezintă o activitate cu efecte dezastruoase pentru regenerarea pădurii. Problemele cele mai mari au fost cauzate de pășunatul în pădure înainte de 1900, atunci când efectivele de animale erau mult mai mari decât în perioadele următoare. Prevederile Codului Silvic din 1881, altfel foarte stricte în ceea ce privește acest fenomen, nu au reușit nici să-l diminueze și cu atât mai puțin să-l stopeze.

Foto 4.3. Claie de fân făcută la odaie

Efectele negative ale acestui fenomen s-au diminuat treptat până în 1980, când permisivitatea exagerată a legislației atunci în vigoare l-a favorizat, rămânând

totuși departe de nivelul sfârșitului de secol XIX. După 1990, pășunatul în păduri a scăzut din nou, urmare a celor două coduri silvice din 1996 și 2008, care îl interzic cu desăvârșire. Legislației i se adaugă și reducerea numărului de animale și a pajiștilor secundare cu valoare furajeră ridicată din interiorul pădurii. Suprafețele de curând defrișate, chiar dacă sunt foarte extinse, nu dispun de pășuni care să prezinte interes pentru activitatea pastorală.

4.2. Tipuri de păstorit

Presiunea antropică prin activitățile pastorale asupra cadrului natural este în prezent mult mai scăzută, comparativ cu perioada interbelică și cu atât mai mult cu sfârșitul secolului al XIX-lea. După anul 1989 și până în anul 2007, practicarea păstoritului a înregistrat un declin. Un imbold puternic a înregistrat creșterea animalelor în Culoar după anul 2007, odată cu introducerea de subvenții pe terenuri și animale de către Agenția de Plăți și Intervenții în Agricultură. Chiar dacă numărul stânelor a crescut, efectivele de animale au scăzut semnificativ. Dacă în trecut „economii de oi” aveau câte 4-5000 de oi, în prezent, la stână, întâlnim oi de ordinul sutelor. Un alt aspect de semnalat este faptul că în trecut la stâne se creșteau numai oi, foarte rar vaci, în prezent stânele au animale mixte: oi și vaci.

Rasele de oi crescute în Culoarul Rucăr-Bran sunt: țurcane, țigăi, stogoșe (rezultate din încrucișarea celor două rase anterioare). Oile țurcane se caracterizează prin talia mare, având astfel producție de carne, dar și prin rezistența deosebită la intemperii, umezeală și la diferență de climă. Au o lână lungă și groasă, pufoasă și aspră, de culoare albă, dar și neagră. Oile țigăi, importate din Rusia în sec al XIX-lea (N. Dunăre, 1972: 168), s-au aclimatizat repede și spre deosebire de oile țurcane au firul de lână uniform, relativ scurt, dar fin și moale, creț.

În funcție de contextul istoric, economic și social, dar și de diversitatea condițiilor locale în care a apărut și s-a dezvoltat păstoritul s-au diferențiat mai multe tipuri.

Romulus Vuia (1981) elaborează cel mai complet și complex sistem de clasificare a păstoritului românesc. El stabilește următoarele criterii pentru tipologia păstoritului:

- nivelul economic al așezărilor: agricole, agricole-pastorale, pastorale din zona fânețelor, pastorale care dispun de fânețe restrânse;
- modul de asociere a stăpânilor de oi: individuale, prin asocierea mai multor proprietari de oi;
- etapele și perioada păstoritului, zonele de vegetație: zona luncilor prielnică iernatului turmelor, zona regiunilor de șes și de deal care a favorizat un păstorit local, zona fânețelor care asigură rezerva de fân pentru iernat, zona pășunii alpine;
- animale întâlnite la stână: oi, vaci;
- personalul întâlnit la stână și în perioada iernatului;
- tipul de stână și strungă;
- sistemul de măsurare și împărțire a laptelui și brânzei;
- modul de preparare a laptelui și a produselor;
- aria de răspândire a păstoritului.

Pe baza acestor criterii el împarte tipurile de păstorit în patru categorii: *păstorit agricol local*, *altul agricol cu stâna în munte*, *păstoritul din zona fânețelor* și, în fine, *păstoritul transhumant*.

Foto 4.4.,4.5. Iernatul oilor în vatra satului

N. Dunăre (1981: 22) identifică patru tipuri etnologice de viață pastorală tradițională: *păstorit sedentar*, practicat pe lângă casa omului în sat; *păstorit local*, practicat pe hotarul agricol din imediata vecinătate a vetrei satului. Acesta are două subtipuri: păstorit local fără staul și fără stână (și el cu două subvariante: păstorit liber ziua și noaptea și păstorit liber numai în cursul zilei) și păstorit local cu staul și strungă, fără stână, laptele fiind transportat și preparat în sat; *păstoritul pendulator* ce presupune văratul animalelor sus în pajiștile alpine și iernatul în vatra sau moșia satului (foto 4.4., 4.5.). Acesta are două subtipuri: de pendulare simplă, turmele stau primăvara pe ogoarele satului, vărează la munte, petrec toamna pe miriștile satului și iernează în

sat; de pendulare dublă, în care oile și vacile pasc în preajma satului primăvara, vara la pășunea alpină, toamna revin în preajma satului pe miriști, iar iarna urcă în zona fânețelor și a așezărilor temporare, unde țăranii au recoltat și depozitat fânul.

Transhumanța, care presupune vâratul animalelor pe pășuni montane și iernatul în zonele joase și la câmpie, are două subtipuri: transhumanța redusă, ce implică vâratul în zonele alpine (foto 4.6.) și iernatul în zonele vecine în preajma pădurilor și fânețelor de sub munți; transhumanța amplă ce presupune iernatul în zona de câmpie, așa s-a ajuns până la Dunăre, Marea Neagră, uneori chiar până la Adrianopole.

foto 4.6. Plecarea oilor în transhumanță

Ion Vlăduțiu (1973) are un mod original de abordare a păstoritului. El folosește denumirea de sistem de creștere a animalelor în loc de tipuri de păstorit. Dintre criteriile folosite de el amintim:

- ponderea ocupației în economia satului: sate agricole, agro-pastorale, pastoral-agricole, pastorale;
- aria teritorială: păstorit local sau sedentar pe hotarul satului, pendulator – vara la munte, iarna în sat, transhumant;
- modul de îngrijire a animalelor: creștere liberă fără păstori, creștere în turmă numai vara, creștere în turmă permanentă, creșterea în strabulație (grajd).

Potrivit ariei de răspândire, I. Praoveanu (1998: 50) clasifică păstoritul brănenilor în: păstorit local, de pendulare și transhumant. Păstoritul local are două variante: local fără stână și local cu stână. Cel local fără stână are două subtipuri: individual și în cirezi.

Păstoritul este un fenomen amplu, influențat de altitudine, varietatea reliefului, climă, vegetație, căi de comunicație ș.a. În Culoarul Rucăr-Bran întâlnim următoarele tipuri de păstorit:

a. după aria de răspândire:

1. **păstorit local**, văratul animalelor (oi și vaci) are loc în vatra satului și în zonele adiacente din hotar. Are două subtipuri: păstorit local fără stână și păstorit local cu stână.

1.1. *Păstorit local fără stână* presupune prepararea produselor lactate în gospodărie și poate fi:

1.1.1. *familial*, animalele vărează pe proprietățile individuale păzite de membrii familiei sau pasc liber;

1.1.2. *organizat*, animalele pasc pe islazul satului sau prin asocierea mai multor proprietari și pasc pe mai multe proprietăți din sat. Înnoptatul animalelor are loc în gospodărie;

Foto 4.7. Stâna din satul Fundățica, Podul Cășeriei a lui Gigi Stoian

1.2. *Păstorit local cu stână*, întâlnit în vatra satului sau în imediata vecinătate a acesteia, este întâlnit în ultima perioadă deoarece numărul de animale a scăzut mult. Existând un număr redus de animale, proprietarii de terenuri își permit să pășuneze o parte din proprietate și pe timpul verii. Este construită o stână similară celei din zona înaltă: cu fierbătoare, cu stîna foilor, cu comarnic, cu strungă, cu oborare ș.a. Are două subtipuri:

1.2.1. *simplu*, animalele unei singure familii și cele ale vecinilor sau rudelor vărează pe proprietățile individuale sau islaz, păzite de membrii familiei sau ciobani tocmiți;

1.2.2. *organizat*, animalele mai multor proprietari pasc pe izlazul satului sau pe mai multe proprietăți, păzite de ciobani (foto 4.7., 4.8.).

Foto 4.8. Stâna din satul Fundățica, Podul Cășeriei a lui Gigi Stoian

2. **pendulator**, animalele (oi și vaci) sunt adunate din sat, dar și din satele învecinate. Stâna este amplasată în munții din moșia localității, dar proprietarii de animale dau animalele pentru vârat și în funcție de stăpânul de munte sau baci, foarte importantă este calitatea brânzei de burduf primită, chiar dacă stâna este în alt munte decât cei ai localității. Iernatul are loc la gospodăria din sat sau la odăile/sălașele din vatra satului, iar uneori după consumarea fânului, coboară la gospodăria din sat. Este de două tipuri:

2.1. *simplu*, animalele sunt aduse direct la stână sau la casa stăpânului de munte în luna mai și vârate până în septembrie când fiecare proprietar își ia animalele acasă;

2.2. *dublu*, animalele sunt aduse la casa stăpânului de munte în a doua parte a lunii aprilie (pe la Sf. Gheorghe) și sunt primăvărate prin grădinile din jurul satului sau prin zonele limitrofe – Muscel, Țara Bârsei. La sfârșitul lunii mai sau mai repede, dacă timpul este bun, urcă la munte unde coboară la Sf. Maria Mică. Dacă timpul este bun rămân până spre sfârșitul lunii septembrie. După răvășit animalele sunt tomnate prin zonele limitrofe – Muscel, Țara Bârsei, Țara

Făgăraşului până la început de iarnă (noiembrie, decembrie) când sunt date proprietarilor şi luate în gospodăria proprie.

3. iernatul oilor la baltă sau transhumanţa, practică de oiери încă din secolul al XVI-lea, a atins apogeul în secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Pentru folosirea eficientă a păşunilor şi fâneţelor aflate la mare distanţă de sat, uneori la sute de km prin Bălţile şi Delta Dunării, pe ţărmurile Adriatice şi Gurile Bosforului, prin stepele Caucazului şi Mării Caspice, păstorii au trasat „drumuri ale oilor” şi „drumuri ale sării” devenite, ulterior, importante artere de circulaţie. Păstoritul de transhumanţă se desfăşoară exclusiv în afara vetrei satului în toate anotimpurile – vară, toamnă, iarnă, primăvară. Acest lucru se datorează lipsei terenurilor, astfel, fânul recoltat este insuficient pentru iernatul oilor. Ciobanii însoţesc turmele aproape tot anul: „casa Ț-e măgar, casa...casa ie dān bălării şi uşa di-ncotro vii... aia ie casa noastră” spune responsabilul Mitică Pârnuţă din satul Rucăr. Transhumanţa practică este de două tipuri:

3.1. *simplă*, vāratul oilor se face împreună cu vacile din sat la stānele din moşia localităţilor din Culoar, iar tomnatul, iernatul, primāvāratul oilor (vacile rămān în sat) se face, pentru satele brānene, în Ţara Bārsei şi Ţara Fāgāraşului, iar pentru satele rucārene în zona Muscelelor, Cāmpia Tārgoviştei.

3.2. *amplă*, vāratul oilor se face împreună cu vacile din sat la stānele din moşia localităţilor din Culoar, iar tomnatul, iernatul, primāvāratul oilor (vacile rămān în sat) se face în Cāmpia Romānă.

La Rucăr şi Dragoslavele am întâlnit doi stāpāni de munte (responsabili): Mitică Pârnuţă care iernează oile lângă Gāieşti şi Petre Vlādāu care iernează oile lângă Baloteşti. De câţiva ani Mitică Pârnuţă nu mai iernează „sub cerul liber”, în Bārāgan, ci a închiriat un saivan lângă Gāieşti la o fermă, deoarece după anul 2000 a întâmpinat numeroase probleme cu proprietarii terenurilor: „pā Bārāganu în 2001, la Olteniţa acolo, unde intrā Dāmboviţa în Argeş, la Budeşti unde ie mama, mama ȱgāniei, dā ȱgani, ieram cu pā malu’ Argeşului, fātam oilii, oili-n timpu’ februarie, martie, şi-aveam 570 dā sterpe pā cāmp, pā colea, pā colea, sā dāsurca băieȱi pā unde sā putea şi i-a găsit un francez acolo pā raza comunii Sohatu, p-o pārloagă, ce-a... ne-a luat oilii... domne, i-a bātut pā băieȱi, i-a legat mǎgarii di-un Giip sā-i tārāie-n canal, în Dāmboviţā, dacā n-aveam un om bun la Bucureşti, om bun, nu mai scotiam oilii dā la āştia. Nu mai scoteam oile. Am zis cā fac infarct, cā-nnebunesc, nu mai... Pānā la urmā, mi-a oprit 100 dān iele şi le-a dat drumu’ la ālālante. I-a luat şi chimiru’ după băieȱi, chimir, mata ştii ce-nseamnă chimir, chimir ciobānesc, c-am chimir colea io, āşa... dā’ avea banii pā iel, avea actilii şi iei şi banii... un golan dān sat d-acolo, dā’ golanu’ s-a dat cu francezu’ cāă... avea dā muncā la iel şi pā dracu’ sā-l ia! Şi io m-am dus la Bucureşti, am zis, bă, l-a găsit pā drum ca sā ştiu io ce acȱionez, nu bă, nu l-a

găsit pă niciun drum... nu le-a găsit pă niciun drum, domnule. Le-a gă... le-a du... când m-am dus cu băiatu’- ăsta dă la București... ne-a costat bani grei. Când m-am dus cu... a zis francezu’, zăcea dă ce nu spusai a cui ie oilii, păi ai lăsat p-ăștia să spuie a cui ie oilii? Hai trebe să-ți spui io că ie oilii lu... Țiriac sau ai lu’ Băsiescu... oilii i-a li noastre, a li cui ie oilii, sântem dâ n România, m-ai luat după porloagă cu oilii. Nu te mai lasă nimenea pă nicăieri, nu te mai lasă, a venit lege-asta a proprietății, noi n-avem cum să stăm cu oilii aici în zona noastră, că nu poți, n-ai cu ce le ierna. N-ai cu ce le ierna 7-800, 1000 dă oi, n-ai cu ce le ierna. Trebe să le vinzi jumate să le scoți pă-s... pă-lălante dâ n iarnă. N-ai cu ce le ierna aicea. Te duci p-acolo, c-acolo ai, da’ ie riscant, zice că faci și dregi, da’ dormi noaptea lângă iele, stai 24 dâ n 24 cu iele, pleci în septembrie și vii în mai, stai numa’ pân’ lume-asta străină, în lume-asta străină, casa Ț-e măgar, casa...casa ie dâ n bălării și ușa di-ncotro vii... aia ie casa noastră. Casa dâ n bălării și ușa dâ n cotro vii... aia ie casa ciobanului... aia supt ploaie, supt ceru’ liber, ie greu, ie foarte greu”.

În iarna și primăvara anului 2015 l-am însoțit pe responsabilul Petre Vlădău, 62 de ani, din Dragoslavele, în transumanță lângă orașul Balotești din Ilfov. A rămas cu oile la stâna Roșu până pe 2 octombrie când a coborât să facă „baie” oilor pentru râie, căpușe, păduchi ș.a., la Stoinești: „le făceam baie, păi... iera loc făcut baie se... așa le băgam, daa... le bă... le făceam baie cu intobosan... tot cu d-ăsta, to’ cu d-ăsta îi făceam baie. Păi... ca să moară căpușiii, avia căpuși d-ălea... să nu să fă... umple dă râie... iera râia caree... siigur, le spălai dăă... Aia nu ștu’... dă când am pomenit, am pomenit intobosanu’ ăsta, bun dă râie, și bun dă căpuși. Da, da, ste... iera steregoaia... spălam și cu steregoaie, păi o fierbeam... o fierbeam pă stere... o pisam și făceam și spălam... da, cu steregoaie, da, bună” (informator Nica Moise, 92 de ani din satul Rucăr).

După baie le-a păscut în hotarul satului până pe 15 octombrie când a plecat „la iernat”. De regulă pleca la câmpie după Sf. Maria Mică, dar acum n-a fost lăsat de doctorul veterinar, fiind răspândită boala limbii albastre.

După o lună de mers pe traseul Dragoslavele – Târgoviște – Ploiești – Balotești au ajuns pe câmpurile rămase în pârlăogă din jurul localității Săftica. Turma a fost de 1300 oi, din care 700 de capete au fost proprietatea responsabilului.

Foto 4.9., 4.10., Baia Oilor în satul Stoinești, responsabil Petre Vlădău, sat Dragoslavele

Au format două cârduri: unul de mînzări (gestante) și unul de sterpe. Un cârd are trei ciobani din care unul este conducătorul lor numit vătaf. Alături de turmă sunt măgari și câini. Măgarii sunt folosiți pentru transport: crăcanele pentru tuci, îmbrăcămintea, tuciul, brânza, apa etc. După fătat, sfârșitul lunii februarie – începutul lunii martie, ciobanii au făcut semnele de proprietate la urechile mieilor cu briceagul. Imediat după Paști turmele s-au pornit spre Dragoslavele unde au ajuns în luna mai.

Dacă în trecut erau cunoscuți „economii de vite” brăneni care aveau turme de ordinul miilor de oi, în prezent ciobanii brăneni au cârduri de ordinul sutelor de oi. Nu am întâlnit acum niciun responsabil brănean care să practice transhumanța amplă. În prezent, am cules doar amintiri ale ciobanilor care au mers „la baltă” (Balta Brăilei și Balta Ialomiței), în Dobrogea sau în Bărăgan. Roman Voinescu de 99 de ani din satul Moieciu de Sus ne povestește cum se făcea transhumanța acum aproape un secol: „Și la năcaz, că frontiera a fost p-aicea, aproape dă noi, și pășunatu’, că asta a-nființat transhumanța, adică crescătorii dă animale a fugit toți, toți la păduri sau la munte unde iera pășunat dă vărat, da’ dă iernat trebia să caute locu’ dă pășunat, că n-avea cu ce le ierna, ș-atuncea a trecut în Dâmbovița, județu’ Dâmbovița, că așa, piste frontieră noi dădeam dă Austro-Ungaria, care iera... ăă... supt unguri și ungurii au... locurile bune, Rizlovu, Cristianu, ăștia... ai noștri tot la munte, și nevoiți, va să zică, ei avea casa aicea cu pașaport, cu piste frontieră, a trecut la munte vara.

A venit toamna, toamna a trebuit să plece cu oilii, unde? Cum pleacă cocorii, animale, păsări, ce ai văzut, că pleacă cârduri la locu’ dă iernat... și toamna când ajungea acasă, iera în juru’ lu’ întâi octombrie iera, pregătea, așa am spus ș-atuncea... pregătea măgaru’, asinu’ că casa... io nu știu’ alt... că alt nume dă cioban și-n toate cărțile care le-am citit ieu, nu auzi decât păstori, că păstori dă animal, păstoru’ s-a născut în staulu’ oilor. Că astea două am vrut să le spui atunci, da’ ăsta nu l-am spus, că n-am apucat, că ciobanu’ nu are... să mă oprești, că vreți să știți multe... să aive una alta, asta-i... când vezi că iau... oprește-mă... Păi, păstor, păstor iera vorba, da’ cioban ieste numilii.... păi, ie păstor ăla, că-n carte nu găsești... păstori... păi dacă io nu găsesc, nu știu’ ce-a-nsemnat, păstori știu, da, știu aia... adică după o... un strungar, după strungar, dascăl după copil, deci ce... Păi, ce iera cioban... de aceia a pus Dumnezeu cioban... păstori, că păștea oilii... da. Strungaru’ mâna oilii la ușă. Aicea, aicea sânt născut dîn părinții mei. Moeciu dă Sus, da. Și... să spun... am spus treaba... de tata și pă frații miei... și un văr al meu dîn Șimon, a format o târlă, atunci nu să zicea fermă, târlă după... că d-aia docu... știu io ce vorbesc, târlă să numea unde doarme oilii, și nu să zicea fermă, târla lu’ cutare, după numilii târlii, da’... după gunoiu’ unde dormea oilii, a dat târla, târla lu’ cutare, târla lu’ cutare, care iera dă avea și 100 și 50 și 1000, c-a fost în Bran... ăă... Neculaie Pușcaru, zis Polichibelu, avea 5000 dă oi, pă timpu’...

Deci, să una, le-amestecă... toamna, că să fiu corect, toamna când să făcea toamna trebia că la munte nu mai iera pășune, iera zăpadă, și-atunci pregătea măgaru’ care iera casa pă măgar,

făcea ibânci la măgar, adică ibânci unde punea șaua, samaru' să numea. Dășagi, 2 saci puși unu' lângă altu', unde punea-n iel tot ce trebuia. Și bote dă apă, c-atuncea nu iera ca acuma... bidoane dă lâna, și femeia care lucra, aia iera... și acolo punea săculețu', sacu' cu mălai, săculețu' cu legumă dac-avea, leguma ie ce mănâncă, săculețu' cu sare, săculețu' cu lingurlii, un blid, blid, castron, cum ie-acuma, ca să ia apa, și echipa măgaru', îl punea pă magar întâi dășagii, p-ormă celelalte, și samaru', pă care iera așa: avea dâ 4 bețe, și la cap încovoiat și susține unu' cu altu' și iera ciorchine, să numea așa, ca să poată agăța dă iel... ce avea nevoie. Și avea crăcâni, crăcânilii iera 3 atuncea bețe, bețe, nu iera ca acuma vărgele... iera 3 bețe îngăurite la un cap, și un inel dă sârmă ș-un cârlig între iele care făcea focu' și s-agăța ceaunu' și făcea mămăligă-n iel și mâncare, ce făcea. Că, mămăligă, ce făcea alceva? Ce legume să facă după oi? Și când punea pă măgar avea un ștreang care care iera ... lețolit la ăia 2... ștreang, da... funie, funie, că d-aia zic c-are mai multe nume, d-aia zic io dă cioban. Iera leciorit așa și băga, punea, după ce-a pus tot băgaju' pă măgar, că dasupra punea bunda, cojocu', ca să... caz dă ploaie, să scurgea ploaia pă iel... și băga crăcânilii și toporu' după ăla, după ăla dâ ăla față, și-n spate tot așa, și-l lega dă punctu' c a lu' ăla și ăllant, și stringea și pleca cu iel. Samaru' avea ... samaru', șaua, măgarului avea chingă și-aicea la chept, legat dă ia la chept, și la cur... și a dă la chept, când ișa la deal, ca să nu să ducă bagaju' , samaru' cu totu'... A dă la spate cât o ia dăvale.

Foto 4.11. Magarii transportă bagajul ciobanilor Foto nr. 4.12. Pregătirea mămăligii pe crăcane

Și la baltă... că și la câmpie, la baltă măgaru' iera... găsa 2 arbori așa aproape, să băga și dacă n-avea chingilii-ălea îi rămânea samaru' și rămânea mânzii, deci d-aia îi făcea chingilii alea. Pă drum, pleca dă la munte, tuleam la Sinaia, dă la Sinaia loam pân' la Comarnic așa și treceam la Câmpina și dă la Câmpina, parcă ie un sat, Băicoi, că ie ani dă zile... am mai fost p-acolo, dă la Băicoi și pân' la Ploiești, circa 30 dă km. Să numea Braniciogu, ăsta iera moartea ciobanilor, acu' zic cuvântu' dă cioban, că mi-a plăcut... de ce? Pentru că pân' sat mai te hodineai, da' mergeai pă drum, în driapata iera, că toamna iera, încă să culegea cerealilii, pă mijlocu'... atuncea nu iera mașini, rar când trecea o mașină, da' iera căruțe care iera mai periculoase ca mașini... că-n căruțe iera 3-4 inși și venea pântre oi, ăla striga, bă, dă mă oilii, mă... fă loc... loa

oi, o punea subsoară ș-o... trebuia să fii cu ochii-n 14... Și iera dă la Băicoi și până la Ploiești... numa la Paralela 45, așa-i zice acuma... atuncea-i zicea Movila Vulpilor sau cele Două Cărciumi... așa-i zicea când ieram atuncea. Ș-acolo aveam oleac' dă hodină... că iera acolo... ș-acu' o fi... cărciumă mare, iera loc dă hodină... căruțe, cărd dă oi... Iera... nu iera nimica, dacă stiteai, că n-aveai, todauna făceai dă caraulă, chiar noaptea dacă stăteai oleacă, or' dacă plecai oleacă, iera hoți. Paznic dă... caraulă, paznic, d-ăștia... cum să zice, paznic... la fabrică, portar, portaru' oilor, care păzea oilii, că nu iera...

Șă-ț spui ce-am pățit odată: parcă-n Buzău m-am... că m-am tot gândit io acuma, în Buzău aveam oi bolnaver dă șchiop, dă febră aftoasă... atunci să-ncepea... și fugeam, cam noaptea mânăm, că ziua ne era frică că vine doctorii, că duci boala, știi... d-aicea, acolo și... am stat acolo și noi n-am știut că-n marginea orașului iera o gă... dă ceapă, o tarla mare dă ceapă, și noaptea pă mine m-a lăsat paznic... o oră, două, că ierai mort dă somn, mergeai pă drum, iera piramide, grămezi. Sub formă dă piramidă, care iera, repara drumu', știi... sau stâlpu' dă telefon, mergeai, loai stâlpu-n brațe, ziceai că-l iei pă... și șideam pă... aveam grijă dă oi, ieram obosit, și am adormit, și când aveam un frate, al doilea mai mare, da' iera om bun, că ăl mai mare ne mai bătea câteodată, că înainte educatoru' iera bătaia. Cel mai bun, și d-aia iera oamenii dăștepți și învăța treabă, nu ca acuma, să nu-i dai lu' hi-miu o palmă, că nu știu' ce să-ntâmplă... așa... Mă când s-a sculat, oilii nu mai iera-n târlă, în târlă unde-a dormit... m-am dus, oilii-n ceapă, mânca ceapă... a pus unu' pă măgar, că măgaru' iera legat acolo dă unde-a fost stâlpu' și mână și fugi că... da' nu ne-a urmărit niminea. Unde ne-am dus? Păi, ți-am spus, la Ploiești ajungeam... Ploiești, Mizil, Buzău, Albești, Valea Călugărească, Rosetti, Râmnicu Sărat, și Brăila. Da, astea iera, noi la Brăila... nuu... așa iera: balta, azi, îi zice deltă, balta pentru mocanii-ăștia dâna partea... că am uitat să spun... iera care făcea transhumanța, iera dă la Sibiu, ăia să numea țuțuieni foarte buni meseriași, și oieri mari, brăneniile zicea moroieni, nu le zicea brăneni, de ce zicea moroieni? Că noi nu văram oilii pă moșia noastră, pă județu' Moroieni... pă județu', comuna Moroieni care aparține dă Dâmbovița. Și d-aia ne zicea Moroieni, d-aici dă la Brescu, brescani, d-aici dă la Covasna, covă... covășneni, păi... n-a prea fost... le zicea tot moroieni, că ce-a fost în parte-asta... acolo nu mai iera județu' Moroieni, să zicea la Rucăr, la Dâmbovița... nu știu' cum zicea... nu prea iera căui, în Dâmbovița nu iera. În Argeș. De ce? Că iera gălbeaza, iera gălbează, un microb care să... prin iarbă, îl mănâncă, și dă mărimea unghiei, da' negru. Și îl mănâncă și îl și face până-i roade plămâni... și moare oaia. Pă urma s-anfințat, a ieșit galbinonu'...

Așa... și dă la Sinaia, dă la Ploiești, dă la Albești, ie o comună, Albești, aia iera dăspărțitoarea. Pleca unii, să'cea spre Călărași și spre Fetești, și unii spre Brăila. Brăila... parte-asta, că acu'... mata ai fost... și d-acolo mergeam la Urziceni, la Fetești, și alții la Călărași. Unii să'cea la Că... c-avea cunoștințe, terenuri... iera Călărașiu, Feteștiu, iera Burdușanii, Ceganii, Stelnica, aicea, dâncolo iera Ghicețu, Măcin, Topologu, Jijila, Galbănu, Zaclău, astea iera în

Tulcea, da' dă la Brăila dacă treceam Dunărea dincolo, treceam în județu' Tulcea și iera o comună Za... Ghicetu.

Foto 4.13. Plecarea turmei în transhumanță

Foto 4.14. Iernatul oilor la balta

Mai încolo iera Măcinu și între... acolo se împreuna cracii Dunării, Borcea și cu Dunărea veche, Dunărea veche iera pă la Brăila, și aia mergea pă și aia iera balta între... și ajungeam la Brăila, la Brăila ajungeam acolo, ieșă în Port, iera bacu' cu podu' venea și puneam tot ce aveam, 3-4 cârduri dă oi, nu putea să le amestecăm, da' cât-un cârd duceai... că, mocanii care mergea în transumanță avea și cai, crescătorii dă cai. Și avea câte-o herghelie dă cai. De egziemplu, avea câte 30-40 dă cai, atuncea când mă duceam io. Măgarii iera. Măgarii, trebia să aibă la cârd cel puțin 2 măgari, dă cârd, ca să poată duce bagaju' la 3-4 oameni, știi... pentru... asta iera. Păi, nu puneam, că, caii iera neînvățați, că numa iepilii țineam. Țineam numa femeilii, iapa. Numa atâta. Păi, ce puteai? Vacilii să duci? Porcii să duci? Da' caii și oilii iera-n cârd, caii să ținea iei... că nu știa caii, să-nvăța.

Da, să spun și asta, spun și asta. Odată, d-aia sar io multe, că sânt multe dă știut, știi... odată ne-am dus, ieram cu un frate al doilea, ăl mai mare, c-am fost 6 băieți la noi, frați la părinți, și iera niște țuțuieni care țuțuienii, nu-ți tăia salcie, că d-aia să'cea la baltă, că ierna oilii cu salcie, îți povestesc și dă salcie ce-nsemna... și țuțuienii, iei cam văra oilii și-n baltă, țigăi, c-avea oi țigăi unii, și-unii avea țurcâni, țurcânilii nu prea rezista la căldură, da' țigănilii rezista... și atuncea n-a prea fost porumb și a fost nevoiți, știi, să taie salcia la oi și ale lor nu mizdrea că oilii noastre, domne, așa dă-nvățate iera, că iarna tăiam salcie la un cârd dă oi, trebia să fie 3 oameni, 2 oameni am...și tăia la salcie cu topoarilii, așa, ș-un băiat păzea oilii. Tăia până la amiaz', copacii dă... aia, și după amiaz' îi puneam... așa cu degetu' adică capu' gros încoace, ca oilii le băgam așa... că dacă legam așa, să zmulgea-ncet, și crăcile-ălea, le tăiai dânc carne, așa, așa mai rămânea... și oilii, iarna îngheța, băgam oilii noaptea în stu... în aruncătură, așa ziceam, mânca muguru-ăla și coja o parte, a doua zi, le băgam în aruncătur-aia iară... aruncătura iera tăietur-aia... Și, uite, sufla așa: huu! Și loa așa oaia, sufla și făcea... caii loa așa... da' caii are dinți și sus

și jos, și să cunoștea, d-aia să putea hrăni, asta iera, și-atuncea țuțuieii ăia a vorbit, bă Neculaie, zice, noi am loat un parchet dă parchet că așa iera ocolu' silvic, de pandurii care exploata că și-n balta iera salcie și plop și a ajuns maturitate și-l vindea ocolu' și loai un parchet dă... cutare și-l tăiai și îl plăteai, iera pușcăriașii dă-l tăia dă multe ori. Și, zice, băgați oilii noastre, că ale lor nu știa să mizdrească, adică să cojască, că le didea porumb, zicea bagi vo' 100 dă oi dâncârdu' vostru, oilii noastre ca să le, că dă foame să-nvață... ca să le-nvețe și p-ale noastre să mizdrească. Și am stat acolo, aveam târla noi, separat, un japșe, un lac dă apă așa, japșe știam, japșa este o groapă luungă așa sau rotundă, unde rămâne apa până mai târziu și am stat până primăvara, la japșa acuma, când vedeai iera pește mult, în japșă, și io mă duceam dimineața mă sculam, că numa cu frati-miu ieram, la oi, și zice, scoate, ia apă dânc japșă, mă duceam la japșă cu castronu', puneam în ceaun ș-aduceam să pui dă fasole... ce-aveam noi, și într-o noapte a plouat, a nins, a plouat și p-ormă a nins, și-a-nghetă și-atuncea a-nghetă și Dunărea și jepile, că ploaia cu zăpadă s-a făcut gheață, și-a-nghetă Dunărea, iera chiar în fața orașului Măcin, care iera Dobrogea, dâncolo dă Dobrogea. Și primăvara când am văzut că vine... s-apropie oilii dă fătăt, că la-ntâi martie, începe oilii să fete, așa le băga când didea primăvara. Și, hai să plecăm cu oilii să trecem, că videam că crește apa și să trecem dincolo, c-aveam alt loc dă primăvărat, mai bun dăcât... și noaptea a plouat la munte, și căldura, a crescut apa și s-a dăpărtat gheața dă la malu' mării, dă la malu' Dunării, și iera așa ca v-un metru, și-atuncea am dat bătaie și... că mergeam pă gheață, că ținea gheața căruțe cu lemne pă gheață, și a adus dânc sat, dânc Măcin, că nu ie scândură p-acolo, corlăți dă căruță, și-am pus un pod așa, și-am făcut și-a loat-o măgaru-nainte și cu batalu', fiecare cârd avea batal. Ie un berbec castrat care venea la mână și-l loai sigur, loai bășt, bășt, mergea-nainte ca ș-un câine, și-a loat măgaru' ca să nu să strângă oilii multe pă gheață, să rupă gheața, că s-a-ntâmplat și d-asta-ți povestesc... să-ntâmplă că oilii grămadă... și crăpa gheața și trecea sub gheață, și cu măgaru', și numa una câte una, câte una, ca să nu... și... un văr de-al nostru care ne-am dăspărțit dă iel că după ce să... să făcea ciobanii care iera, făcea ale lor, făcea altă târlă, și ăsta rămăsese cu noi acolo, și-avea 1200 dă oi ali lui și vo' 20 dă cai.

Și-ntr-o noapte, io nu ieram cu iel atunci, io ieram în altă parte, io ieram în balta Pisichii-n altă parte, la colțu' Dunării, la... să varsă Siretu-n Dunăre, și noi ieram dâncolo, și... iei a fost la salcie, și tăia și făcea, îi didea salcia dăgeaba, da' făcea lemnillii și stinghiillii știi, și atât a putut scăpa dânc 1200 dă oi, 14 oi și 2 cai. S-a-necat și câni și măgari... că a venit zăporu' și zăporu' cum spuneam, dacă să-ntâmplă să rupă gheața, venea gheața, să puna și nu iera ca acuma vapoare d-ăstea care vine și sparge, cu tunurillii, artileria bătea, dă rupea, că d-aia să făcea zăporu' dă-neca balta, că să puna curmeziș sloiu' dă gheață și apa bufnea alături și găsea și intra-n baltă. Acuma ieste ăă... vapoare d-ăstea și merge pă iele și sparge numa' dăcât. Am trecut oilii toate, am scăpat. Dacă mai întârziām și-nainte, că a venit noaptea și cum vine un vânt călduros și... într-o noapte, într-o zi, a început să crească apa la Dunăre și s-a depărtat dă gheață,

și... a intrat apa-n baltă, sigur. Păi... n-aveai... păi n-aveai... că... cu ce iera să... uite... dacă treceai, iese alta... Că oilii-alea care-a sc... 14 oi și 2 cai, oilii... a loat cu brațu' ciobanii și-a pus 14 oi pă stâlpii cu lemn, și oilii... pă stâlpii cu lemne, pă... și caii, 2 cai, a venit... și-a fost... cum iese povestea... a fost 2 cai și-alătura, și-a băgat capu' așa-ntră iele și cu capu' sus a stat pân-a ieșit, și n-a mai crescut apa, că s-a-ntâmplat, a-nțepenit, sau s-a rupt gheața, sau cine știe... și-a putut scăpa. Și aia a scăpat, 2 cai și 14, dân 1200 dă oi.

Da, pă-ntâi octombrie, în juru' lu' întâi octombre, dă la stână și până la Brăila, făceam toamna cca 8-10 zile, dacă mergeam încet și dacă iera... nu, zile... zile. Da, da, mergeam și noaptea și ziua. Pân la Brăila... păi... n-aveai un' să stai, că asta iera termenu'... un' să stai... să oprești oilii acolo pentr-o zi, două... să-ntârzii... Nu mai iera că st... iera oameni și buni, care strângea după câmp, hai, bă, vacarilor, băgați oilii să mănânce p-aicea... da io... primăvara făceam 2-3 săptămâni încoace. De ce? Oilii iera iernate, mai... mai slăbite, și iera mieii, că te uitai când mergea cârdu' dă oi, în urmă dă la... rămânea o zi-ntreagă, iera mieii toți, s-alegea-n urmă, că iera mai nevoia... știi... Păi oilii... vorbesc d-ali noastre... avea frati-miu al mare vo' 5-600, al doilea... 500, al treilea avea 300, io aveam vo 50-60, că ieram mai mic, și p-ormă mai iera și ciobani atașați cu noi, cu oilii mai puține, care ie, nu putea să ducă, da' venea ciobani cu noi și scotea oilii lor... trebuia să fie... că... ca să... ca să poți să ai... că la... la... în baltă... un cârd mai mare dă 600 dă oi, nu poți să le păzești, că ie buruiănă, iese ghiurlug, nu se vede... ghiurlug... buruiănă... nu să vede... noziș d-ăsta... nu vezi oilii, să bagă pân' buruieni...

La câmp ieși și 1000, că le vezi, ie cârd, da' la câmp vine alte necazuri... spui și d-astea... c-am avut oameni... că atuncea a fost și-unu care... unu Manganu, care a stat lângă mine, unde stăteam io, ăla a fost pă... la câmp cioban... Da, mai lom... mai loam oi, că loa... io dă egziemplu... să vorghesc așa... loa p-ale lu' cumnatu', p-ale frați, p-a-lu ta-su'... care nu le-am pierdut... loam oi dân sat, că trebuia să... să ai cât mai multe, ca să-ți convie... că dacă trebuia să fii, să... să... aveam oi dă mai multe rase... țigăi, se cheamă cu lâna scurtă, țurcăni, cu lâna lungă, negri iera dă stregal, și la mârliț, când să-mperechea oilii, trebuia să fie berbeci de culoarea oii, c-alfel... ieșă mieii... lâna... nici țurcană, nici țigană... cum nu trebuia... Nu... toamna... pân' la-ntâi mai, nu mai veneam la munte. Da... dân munte plecam, da, dă la stână, și pă drum... Mânzărili... cam 3 cârduri pleca... d-o târlă așa potrivită... ăă... iera mânzărili un cârd și sterpili, adică cârlanii dă anu' trecut, un cârd, și cârlanii dă anu' ăsta, un cârd. 3 cârduri și bierbecii iera separat, cârd separat. Nu-i băga-n oi, că fâta oilii iarna când iera ger mare, murea mieii, îngheța mieii... d-aia le fâtam... că balta fiind mai joasă, iera mai... făcea primăvară mai dân timp, să topea zăpada mai repede ca... la munte iera iernilii dă 8 luni, că dă la octombre, dă multe ori ninge, în baltă iera până la Crăciun, după Crăciun încolo, când iera iarnă. Îi bagam la... stai... la 10 octombre, dă la 10 octombrie-ncolo-i băga. Și fâtau... păi... oilii ține 5 luni, începea să vină la 1 martie, da. Păi... plecam așa: la un cârd de 5-600 de oi, iera 3 oameni, 2 oameni mari și un băiat. ăla iera

șefu' dă cârd, care iera vatafu', asa-i... vâtafu', sigur. Și al doilea iera bolitiș, ajutoru' lui, bolitiș, așa zice, bolitiș. Aia iera porecla lor, știi... Și un copil care iera mânător, știi... du-te băă... fă foc, bă, vara mâna oilii la ușă acolo... că la baltă, du-te bă... oprește după măgari... adu-ne lemne, adu apă... asta ie treaba... și la drum mai loam oameni cu plată, că nu aveam, nu puteam, că la... pă drum când veneam, trebia să fie cel puțin 4 oameni la 3-400 dă oi.

Foto 4.15. Vătaful cârdului

Unu-nainte, să le ție... ce... că avea un rost... unu-nainte, șefu' dă cârd, dădea-nainte, unu' p-o aripă, aripă este stânga și aripă dreapta, în urmă, și partea dreaptă, și unu-n urmă, băiatu' în urmă, ca să le poți să le stăpânești... că venea mașină, venea

căruțe, venea cărăuli, venea... iera bucate dă grâu dincolo și așa le puteai păzi. La fătat, iar iera circ mare, pentru că nu aveam... iera... care iera... ferme dă boieri sau grajd mari, avea făcute saivane-n baltă... dân stuf sau papură, făcea niște fân și făcea o aripă așa dă saivan, care ținea dă... de adăpost când începea vântu' să bată. Da' n-aveai fân grămadă cum iera aici la fermă să-i dai, și pleci dimineața c-un cârd dă oi, ăle care făta-i ziceam groase, ăle crude care ziceam... le ziceam crude, ăle care... fătate... crude iera alea care făta atunci până să fie mieii, și groase, alea nefătate, că iera burtoase. Așa... zice, unde ie groasilii, bă? Groasilii iera oilii nefătate. Unde ie cârdurilii, bă? Colo-n parte-aia... după ce 3-4 zile, o săptămână să zbură mieii și roga... iera zburate, le zicea, știi? Iera zburate, adică iera, nu mai iera tinere, zburate le zicea. Și d-aia atunci a, spus... pă mine m-a dus... ierau un... așa, un grind mai ridicat, înconjurat dă apă, și ca să pot trece acolo, că pă baltă, ișa la stăpân toți, nu iera hotar, să-nvoiește toți... balta Brăilii... domeniu' Statului, și la munte ai hotar fiecare, la baltă acolo care-i mai dăștept, să o iei înainte. Și m-am dus acolo cu un dă vo' 300 dă zburate, dă berbecuți, că le-alegea să mănca iarbă ca fiind încercuit, n-a trecut multe oi, și-a făcut pleteri, punte. Pleteru' să numește așa: bătea două fuște, dacă balta iera pă, făcea două fuște așa, cu cap, capu' ăsta și pune o curmezea și la cap dâncolo dă apă, altu', și punea pâlhari, că iera un arbore subțire care îl pune, și pune doi d-ăia, și piste iele împletea nuiele și puneam și piste pământ puneam papură, puneam papură și puneam pă urmă pământ și făceam la intrare acolo, să făcea așa un gard ca să stea câte una pă punte, că trecea apa, și m-a trecut cu oilii acolo și mi-a dat, cum spuneam, sacu' cu mălai, ceaunu', și toporu' și chibritilii, băiete, mănca măcăligă cu zama iei, și, știi că spuneam că... în baltă ieste păsări sălbatice, găște, rațe, lișițe, și...ăă... rațilii-și făcea cuibu' afară, că venea apa-n baltă și unde iera sălcii, și atâta timp cât stitea, nu șt... că ploi cum ie acum, nu-nceta ploii, seceta nu

scădea apa la baltă, și iera apă-n baltă, vai de lume, ciobanii cu oilii... și creștea mustață așa, un băț așa, o salcie mică așa, făcea o barbă ca barba călugărului... și io mergeam, iera Vinerea Paștilui, și mergeam așa greu, că ieram cu bunda pă mine, că iera primăvara, frig, și mergeam, iera Vinerea Paștilor, și mergeam... băă... acasă acolo taie mielul mă, acumă face ouă roșii, mănâncă cozonac și io mănânc măligă goală... zamă cu mămligă, că n-aveai ce mânca, ce? Că oilii dacă nu le mulgeai, iera-n sabulație, sabulație, așa să cheamă, sabulație adică perioada dă gestare care... sabulație... și-acumă să vorbește... Păi, zburătoare, care iera miei care fugea, care... da, da, nu oilii... miei, adică s-a zburat miei, că d-aia crude... Plecătorii iera care i-a tăiat miei și le mulgeam. Aia iera mănzări, ori plăcatori, că dacă aveai mai puține prindeai și aplecai un miel, după aplecatu' o țineai să sugă un miel care n-avea mămă-sa lapte, și aia iera, dă la aia avea nume dă plăcatori, până când le-nțărca, atuncea le zicea mănze, după ce-a format cârdul complet. Da, plăcătorii-nțărca. Când înțărcai miei veneam la munte și la munte-nțărca, iera plăcatori, da, da, cum vrei să zici, mănzări sau plăcatori. Noi ziceam mănzări, că nu iera-nțărca. Păi, intra-n rândul groaselor. Groase, adică are mielul-n burtă, da. După ce făta, zic... nu... iera... care iera crude, le zicea zburate, crudii, zburatili... crude care aduce mielul... zbură așa... crudii iera primii care să scula... așa... numa când iera miei... și crudii p-ormă zbură, p-ormă miei... miei cu miei. Și mergând io așa, năcăjit că aveam 12 ani, 13 ani aveam atuncea... numa atâta... și mergeam înainte și drrrrrrrrr... o rață, că rața iera foarte șmecheră, cel mult... numa dacă videă că o să calci pă ia, să scula, și i s-a părut c-o s-o calc, și-a zburat... când mă uit, iera... nu știu... până... până la 15 ouă... le-am sunat, am spart să văd dacă... le-am sunat așa la ureche, zic... ie bune, le-am pus în căciulă și m-am dus la târlă, târlă unde dormeam cu oilii noaptea acolo, că ieram numa singur, și le-am pus în ceaun vo' lighioană să le mănânce, și noaptea, în noaptea dă Paște, vinerea, da' iera sâmbăta noaptea, da' mâncam cu dulce, to' cu terci am mâncat, terci, cum să zice la pușcăriași, terci... puneam după ce făceam mămliga, sau puneam zamă mai multă și până să... puneam mălai mai mult și scurgeam în castron zama, și mestecam mămliga, și mâncam mămliga cu zama ei, aia... așa... și noaptea, bă, ce să fac, noaptea dă Paște am făcut un săcotei mic dă nuiel dă salcie și-am băgat vo' 10 miei, că miei iera mici, ca să nu sugă la oi, oilii sta-n juru' țarcului, că plângea dă miei... și le-am muls, nu dă tot, ca să las și la miei și am făcut în ceaun și am pus ceaunul la fiert, și-am spart ouă și-am mâncat, ouă cu mălai... și am avut, am făcut și io Paștilii.

Ciobanu' face servicii 24 dîn 24 dă ore, dacă ie ploaie, dacă ie căldură, că ie soare, norocu' lui că nu-l plouă, nu nimica... dacă ie ploaie, cum a fost zăpezile astea... iel trebe să stea-n curu' oilor... trebe să le păzască. Noaptea, un' să le bage? Dacă la porneală... asta n-am spus, că în baltă când ne duceam, pornea oilii noaptea... nu știu' dă ce iera ob... ca să facă oilii bune, nu știu'... venea și zicea... zice, băă,... să ai așa un loc unde iera o japșă sau un pâlă dă stuf sau dă papură... Stufu' iese... trestia aia care... aia iera... în baltă să face trestia și papura, știi ce ie

papura, nu? Tot în baltă să face... și iera pădure d-aia și în marginea aia iera olea' dă zăpuș acolo. Bă, zice, uite, deseară aicea stai și mă mâna pă mine, așa după la 3-4, zice, ia măgaru', du-te acolo, adună lemne, fă o fântână lângă japșă, că nu te puteai să iei apă, că te udai la picioare, că iera nămol și apa scădea, sau iera mustață, apă stătută și făceam la 1 m sau mai bine dă marginea apii o groapă c-o săpăligă dă lemn și scoteam pământu' afară și-ntr-un ceas, două ișa apa pân' strecurată dîn baltă, dîn japșa aia dîn baltă-i zice la aia... și ișa apa pân' pământ, izvor... și apa creștea-n izvor pân' la nivelu' apii, și lăsați până să limpeza și scoteai apă și făceai mămăligă. Adunai lemne, făceai focu', făceai treabă acolo, știi, la... asta, și noaptea când însera, iera gata, mămăliga făcută, mâncam, dac-aveam fasole, fierbeam fasole, că aia puteai să faci, alceva ce să faci... ciorbă dă carne, ce să faci... așa, și venea și iel cu oilii dîn porneală, și oilii iera sătule, venea, să culcau și iera-nvățate, pă la... în juru' lu' 12, trebia să te scoli, să chemi la porneală, dacă nu le chemai tu, pleca ieie... și dă multe ori plecau, și iera lupărie-n baltă mânca dă... dă... dacă nu păzeai... bine, aveai câni buni... și odată, odată a cumpărat niște pește frati-miu ăsta ăl mare, și iera sărat și unde să-l ții, că să-mpuța... l-am făcut dasupra focului o... un pătăl așa dîn furcă și-a pus dasupra focului, și a venit timpu' să plece oilii, că nu puteai să le mai ții... iera-nvățate... la porneală... și să făcea... pleca cu clopotu' așa lung ca să nu sune...

Iera obișnuită treaba asta... și frati-miu-l dorea burta, care iera cio... că numa cu iel ieram la oi, și zice, bă, Romane, zice, du-te tu cu oilii la porneală, da, bă, ...să nu te culci, că... copii... copil... te ia somnu'... mă, să ai grijă... și io m-am dus cu oilii la... și p-ormă ne-am întors înapoi, da' iera vântu' și oilii le plăcea să ducă-n vânt așa... și io m-am pus în genunchi, că să nu bată vântu-n urma oilor... și, știu dă la mama... m-am dus și-am adormit, și oilii s-a-ntors înapoi și s-a dus dăparte pân' la coada lacului și a trecut Dâmbovița și frati-miu când s-a pomenit, a auzit clopotu' acolo la oi, dâncolo... și a plecat săracu' repede... băă... băă... n-a mai stat... gata să saie pă apă, că nu mai știa, și și-a adus aminte și-a venit pân' la coada și-a venit cu oilii, da' nu mi-a dat o palmă, săracu' că iera un băiat bun, păi, mă prăpăditule, păi, dacă... da' aveam câini, iera câini d-ăia dă oi, câini ca lumea... creșcuți lângă oi... și mă gândesc dă multe ori la... multe d-ăstea am pățit.

Păi... cu bunda, cu căpătâi, cojocu' la marginea oilor, d-aia am spus io atuncea că păstoru' dă oi sau ciobanu' face 24 dîn 24, că ziua... merge și-acuma, să duce la munte, l-a plouat toată ziua, sara vine, n-ai stână, n-ai adăpost... păi cum să faci adăpost dacă iera... iera o prostie, că puteai să faci, da' nu mai veneai că după ce puneai pă măgar acolo când plecai la... am spus că veneai cu măgaru'. Nu mai făceai, că balta ie atât dă mare, că după cum...

Și numai când începea să-ngețe pământu' trăgeai câte 2-3 noți într-o târlă. Adică iera... îngheța ploilii, știi... baliga dă oaie produce căldură, știi... și-atunci nu mai porneai noaptea... să cocea iarba și ținea, iera iarba coaptă și ținea dă foame... că în baltă, când dă la munte, că la munte iera iarba veche, îmbătrânită, în baltă fiind apă, în baltă creștea iarba crudă și când ne

duceam, dideai cu bățu', așa să rupea... și sigur că nu ținea dă foame dacă iera iarba crudă. Și d-aia le pornești, că... o mânca săracii și...

Foto 4.16. Jujeul - bățul de la gâtul câinilor - este pus pentru a împiedica prinderea animalelor și a păsărilor sălbatice (îi lovește în piept și în picioare)

Da... noaptea te culcai, și dacă nu te scula bă... șefu'... nu te puteai scula dă zăpadă, și treceai pântre oi, dă egziemplu, n-ai cum... că dă egziemplu la Bărăganu iera treaba... la un adăpost... ai văzt, cum face cu mașinilii pă câmp, face și nu mai poate mișca nici mașină, nici nimica, și s-a-ntâmplat d-aia... ciobanu' ie om isteț domne, la noi în sat.

Să spui și treaba asta cum a fost: și vezi, noaptea când ninge, oaia stă culcată acolo, ninge, ninge... când să scoale iera plin dă zăpadă... da... scoală bă... că dacă ninge pân' la ziuă... Cu ce mânca, că... când didea zăpada dup-aia ne duceam la salcie, da' iera... că balta iera un fel dă rogoz, da' nu rogoz d-ăla ca p-aici, așa ca și iarbă mare, dacă a nins pă ia, a culcat-o jos... și te duceai înaintea oilor, 2, 3 cât iera la cârd, și cu bățu' scuturai așa, icea, colo, colo, și oilii venea și mânca, și-apăi bătea iele cu picioru' și toată ziua stitea acolo pă locu' ăla, vinea, și mânca, sătura, că dă foamee... mânca... când iera iarbă nu mânca... prima zi când venea zăpada... aia iera... că vine odată zăpadă într-o noapte dă toamnă și te-apuca fără, că tăiai la salcie cât te... cât te pune criza dă iarbă... și atunci când venea-ntr-o noapte zăpadă, atunci scuturai, alfel ziua te... băiatu-ăla... 2 să ia la salcie, până la amiază, o arânja, când însera venea cu oilii și venea dă la iarbă, că mânca ceea ce făcea iel cu bățu' știi...

Că după cum ierai dă vrenic, așa puteai să te dăscurci. Da, atâta mânca. Păi d-aia ajungea primăvara dă nu.... și... așa. Băga oilii-n aruncătură și șidea pân' la un ceas, două dânsar, cu oilii-n aruncătură... Dimineața le ducea tot în aruncătură, aruncătură, tăietura aia să numea...și

atunci trebuia să le cojească că sara mânca muguru'... muguru' la crăci, vârful... mânca, știi... și să 'cea mânca și p-ormă pleca la porneală pă câmp, dacă iera balta mică, dacă iera balta mare, stitea toată ziua pă... aruncătură. Când fătă, da... păi atunci iera necazuri mari... fătă... scoală bă, du-te și trage mielul'... ajutai, trăgeai mielul' ca să fete mai... cum face moașili acuma... trăgeai, apăsai asupra coadiei și scotea căpățâna și trăgea mielul' afară, aveai un cuțit de lemn, o surcea așa, o țineai la tine și loai mielul' de ceafă aicea, rădeai de mații ăia și puneai oaia jos, când fătă-n câmp, că... când fătă-n târlă iera una, noaptea... și la porneală... că fătă unii ziua, că fătă câte 10, 20 de oi pă zi... cum iera cârdul' de mare. Și după ce-l rădeai bine, puneai oaia jos, băgai mielul' să sugă, îl puneai... țâța-n gură, unii nu sugea... sugea, îl băgai... aveai trăiste și-l puneai pe măgar, d-aia iera ciochina aia... o traistă agățată și cu mielul' cu capul afară și oiii venea după măgari, mânca iarbă și zghiera la miel.

Foto 4.17., 4.18. Fătutul oilor la câmp, la marginea unei păduri

Și dacă veneai sara la târlă scoteai mieii de ședea și făceai cârdul' de crude, nu cu ălelalte, c-alfel puteai să umbli după iele știi... că oaia stătea de miel, că dacă iera zburată, fugea și oaia și mielul', știi... până termina de fătat oiii, și te duceai, seara veneai cu măgarul' încărcat de miei pe măgar, dideai oiii jos și de multe ori câte-o oaie, uita mielul', că s-amesteca, d-aia-l rădeam, că oaia-l lingea, lingea toți mații ăia după iel, îl lingea... îl făcea zvântat știi... da' cu oiii pleca-nainte, la porneală, le dădea porneală... numa alea care sta... și în felul' ăsta iera... iera, da' la fătat mai venea, ciobanii ca să fie mai multe, făceai cârduri mai multe, mai multe, și-atuncea la fătat să știa, aducea oameni din sat care iera învățați, știa... care avea oi și iei. Unii după altii... păi, nu... păi... iera fiecare cu cârdul' lui, le păzeai... tot... sigur, păi, în baltă mai tare, că mârlea un berbec negru o oaie albă, ișea mielul' bălțat... sau unul țigău una țurcană, ișea, d-aia iera alese... cârlanii iera mieii de primăvara... da, stitea ... învățați la iarbă... că la munte-i înțarcam".

Păstoritul în Culoarul Rucăr –Bran poate fi clasificat folosind și alte criterii:

b. după categoriile de animale, la toate stânele am găsit porci și cai:

1. cu stână de oi;

2. cu stână mixtă, de oi și vaci.
- c. după structura economică a așezărilor:
1. pastorale în care economia are un caracter exclusiv pastoral: Șirnea, Ciocanu, Valea Urdii, Peștera, Măgura, Fundata;
 2. pastoralo-forestiere în care ocupațiile de bază sunt păstoritul și lucrul la pădure: Rucăr, Dragoslavele, Dâmbovicioara, Podu Dâmboviței;
 3. turistico-pastorale în care activitățile turistice sunt completate de practicarea păstoritului: Bran, Poarta, Moieciu de Jos, de Sus, Fundățica.
- d. după modul de asociere a proprietarilor de animale:
1. simplă, rar întâlnim cazuri în care animalele de la stână să aparțină unui singur proprietar. În schimb, întâlnim cazuri în care marea majoritate a animalelor de la stână aparțin unui singur proprietar. Responsabilul a luat la stână și animalele prietenilor, rudelor sau vecinilor.
 2. complexă, prin asocierea mai multor proprietari de animale.
- e. după locul de amplasare a stânelor:
1. în vatra satului sau în imediata apropiere a acesteia: Șirnea, Fundata, Fundățica ș.a
 2. în munte, în moșia satului
- f. după caracterul păstoritului:
1. de subzistență, marea majoritate a populației care cresc animale pentru consumul propriu;
 2. intensiv, pentru comercializare, este vorba despre marii proprietari de animale care vând produsele lactate.
- g. după tipul de stână:
1. cu două camere: Grohotiș
 2. cu trei camere: Coja, Sântilia ș.a.
 3. cu patru și mai multe camere: Pietrele ș.a.
- h. după tipul de proprietate a stânei:
1. privată
 2. obștească
 3. a statului

În trecut, în timp ce turmele satului se aflau în grija unui număr redus de păstori, marea majoritate a populației satului se ocupa cu meșteșugurile și cu activitățile comerciale legate de economia pastorală. Abundența materiilor prime textile de origine animală a impulsionat dezvoltarea industriei casnice și a instalațiilor tehnice de prelucrare a lânii, precum și a produselor din lână (pive, vâltori, dârste), așa după cum abundența pieilor și blănurilor a

favorizat dezvoltarea cojocăritului. Astăzi doar la Bran există o dârstă, dar lâna nu mai are valoare fiind cumpărată de țigani pe sume derizorii.

4.3. Organizarea stânei

Tocmeala muntelui. Închirierea muntelui de către responsabil s-a făcut la început de an, primăvara și chiar de pe un an pe altul. În general se plăteau bani, dar înțelegerea presupunea și o plată în natură: o parte din produsele lactate, îmbrăcăminte și vărutul unor animale ale proprietarului muntelui: „și statu’, da. Păi, depindea la care loai. Păi, la boieri, te-nțelegeai cu iel, boieru’ nu spunea dacă loai muntelui dă la iel, da’ boierii până... cam ținea iei, avia și iei oi, aveau vitili lor și să... dacă te-nțelegeai... da’ n-avea toți nici boierii... Ăhă hă... păi, putea-ntâmpla că îl loa d-acu’...d-anu’... dă var-asta pentru la anu’. Depindea, dacă te purtai, te respectai cum tribui cu boieru’... mai da la vară, dacă nu... nu-i mai da. Te și... concura altu’, iera concurențe. Cine didea... bani... bani, brânză, cum te-nțelegeai. Ăăăă... cum iera banii... iera... ei... iera rar care iera... rar până la 10000 dă lei. 10... adică... dacă iera muntelui bun așa. Asta n-aș putea să... avea... avea și mai puțin d-100 dă ectare, pășune, păi, pășune, pădure... La licitație... păi în... cam în luna lu’ martie să făcea licitație, ăă... și la Stat, și la... păi, nu tot... unii într-o timp, unii într-o lună, alții alta. Depindea dă munte. Orice munte, nu iera același priet, diepindea dă muntelui, dacă iera muntelui cu iarbă bună, și nu știu’ ce cutare... ș-avea suprafața mai mare... păi, iera comisie formată... comisie, și concurenții, oamenii... venia câte 10-20 dă oameni sau mai mulți și care... depuneai ofertă, ș-apăi dacă să... nu să-nțelegea... hai la verval, p-ormă la licitație dă... cine... mai dă cineva peste... că să făcea... ie oferta... ș-o depuneai și să citea și la urmă președintilii dă ședință, nu știu’ ce... sau al obștii sau al cui iera, zice, vria cineva să mai dia mai mult, să-ncepea la verv... la oral... așa... să scula care ie... dacă... da, și atât. Alt... scula... io dau atât! Alt, io dau atât! Da’ diepuneai garanție... siigur! Piste tot. Păi, mai dideai ș-aicea... și la obște, păi, puțână, adică îi cinsteai păă... președinte, pă contabil, pă...” (inf. Nica Moise, 93 de ani, Rucăr).

La brăneni, munții alodiali domeniului feudal al cetății Bran „erau în posesia orașului Brașov, în calitate de stăpân feudal, și erau administrați de către castelani și dați în folosință brănenilor cu mai multe dobitoace, contra unei taxe anuale achitate domnului de pământ pentru fiecare munte în semn de reînnoire a feudului de către colon (Arhivele Statului Brașov, Urbarii, Brașov, 14/II, 15/II, 1819). După desființarea domeniului feudal al Branului o parte din munți rămân în proprietatea mocanilor brăneni” (I Praoveanu, 2012: 131).

În prezent stăpânul de munte participă la licitație pentru munții aflați în proprietatea statului și a obștei. La prețul de pornire al licitației se ține cont de subvenția care este obținută de arendaș de la APIA (Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură), care este destul de consistentă 250-400 euro/ha. În ceea ce privește proprietatea privată, înțelegerea este făcută pe

un an sau chiar pe mai mulți ani și presupune: o plată în bani pe hectar, văratul animalelor, iar subvenția de la APIA este luată de proprietarul terenului: „da, da, da, bani, te-nțelegi cu bani, brânză, produse. Sânt, sânt care-mi dă și animalii. Da, la hectar. 1 milion jumate’, 2 milioane, depinde cum te-nțelegi, depinde și dă zonă și cum... ce pășunat... mai multe... Suvenția nu prea o lasă, o cam ia ici, ici o ia, toți. Nu mi-a lăsat. Normalu’, da, cine folosește... românașu’... da. Le dai și bani, le dai și produse, ia și suvenția, noi ne-alegem cu munca mai mult” (inf. George Stoian, 36 de ani, Fundățica).

Tocmeala ciobanilor se făcea iarna sau la sfârșitul iernii. Dacă ciobanii erau pricepuți și de încredere, stăpânii de munte se învoiau cu ei cu un an înainte, uneori rămâneau la același responsabil ani la rândul. Înțelegerea se făcea pentru vărat sau pentru tot anul. Simbria lor consta în bani sau/și în natură: oi, haine, produse lactate, erau scutiți de plată pentru animalele lor: „și mâncare și țigări, am unii cu țigări, unii fără țigări, cum te-nțelegi primăvara cu omu’. Păi am pă baiatu’-ăla mic, dă face mămăliga, baci’, nu, iel și le cumpără iel, la mânzări iară am un băiat, nu fumiază, așa mai am doi băieți la vaci, și iei tot așa cu țigări. Păi, au salarii bune! 15, 16 milioane, plus țigări, mâncare, tot ce trebuie, plus animale, are câte 2, 3 vaci, oi scutite, adică nuu... plătește. Păi și băutură... nu tre’ să bia și ei cât-un pahar dă țuică, câte-o bere, câte-o... Nuu... bine, că io pot să le las acia, da’, nu, nu, n-am probleme cu... să... da, nu, nu... deci bia așa la... la simț. Un pahar, două acolo, deci, nu, nu...Baciul...Păi are 15 milioane, vro’ 7 vaci, are mai mult, vine la vro’ 23 de milioane pe lună” (inf. George Stoian, 36 de ani, Fundățica).

Baciul este ciobanul cel mai bine plătit de la stână. De el depinde eficiența economică a stânei.

Tocmeala stăpânului de munte cu proprietarii de animale se făcea iarna și primăvara sau se înnoia învoiala de pe un an pe altul, dacă proprietarul era mulțumit de calitatea produselor lactate și de cum au fost îngrijite animalele. Pentru vărat, proprietarii primesc la un litru de lapte de vacă 6 kg de brânză de burduf și un kg de urdă, măsuratul laptelui se făcea la jumătatea verii 1-15 iulie. La oi nu se măsoara laptele, înțelegerea se făcea pe cap de oaie pentru care primesc 3-4 kg de brânză de burduf, un kg de urdă și 100 grame de unt: „la oi nu e măsurat. Nu. Oile... e 3 kg de brânză, pă cap dă oaie, 1 kg de urdă și 100 gr. unt. La vaci, de exemplu, dacă a avut o vacă 10 kg, 5 dimineața, 5 seara, să-nmulțește cu 6, 60 de kg de brânză ori 10 dă urdă” (inf. Duruian Lucian, 40 de ani, Rucăr); „6 dă brânză și 1 dă urdă, la litru’ dă lapte. Numa’ brânză și urdă. Și la oi, 4 kg dă brânză și 1 kg dă urdă. 5 kg” (inf. George Stoian, 36 de ani, Fundățica).

Strângerea animalelor și formarea târlei are loc în gospodăria responsabilului, când fiecare proprietar aduce animalele în strunga și oborul stăpânului de munte. El predă animalele, pe baza semnului de proprietate individual, ciobanilor care au grijă de ele până la răvășit. Unii proprietari preferau să mulgă vacile cât mai mult timp și să ducă animalele direct la stâna din munte.

Din banii pentru vâratul animalelor: 500 de lei pe cap de vacă și 50 de lei de oaie, la care se adaugă alți 50 de lei pentru tomnat, responsabilul plătește simbria ciobanilor: „5 milioane. 500 dă lei, dă vacă. Și dă oaie, 50 dă lei, da. Noi, la 1 octombrie le răvășim, alea le dăm, rămâne numa' ale mele personal, și oilii care vrea să le lase, tot așa, 50 dă lei, le lasă da. Să mârlească, că n-au bierbeci. Nu, nu, tot tomnatu' dă oi. Păi până-n decem... până pă la întâi ianuarie așa, normal depinde și dă timp, că dacă ninge, le dai mai repede, aproape dă Sărbători, dă Crăciun sau dă Sfântu' Neculaie. Dacă ninge și ie zăpadă mare, mare, le răvășiești, dacă nu-i zăpadă, dacă nu ie zăpadă mare iese la păiș, la... miergi pă la pădure, miergi pă la... pă unde ie ierburi d-ăstea, a rămas necosite, să găsiește, să găsiește mâncare pentru animale” (inf. George Stoian, 36 de ani, Fundățica).

Personalul stânei.

Responsabilul sau stăpânul de munte este proprietarul stânei. El tocmește muntele, tocmește ciobani și se învoiește cu proprietarii de animale pentru vâratul lor. Este un fel de manager al stânei: plătește muntele, plătește simbria ciobanilor, adună animalele pentru vârat, asigură hrana și băutura ciobanilor, măsoară laptele vacilor, calculează cantitatea de brânză de burduf și urdă ce trebuia s-o primească proprietarii, comercializează brânza la negustori sau în piețe, în centrele urbane din apropiere, uneori participă la realizarea brânzei și la muls, împarte la răvășit brânza proprietarilor.

Ciobanii (baci, mânzărari, sterpari, cârlănari, mânători, văcari). Dacă până în anii 1990 erau numeroși și cunoscuți în toată țara ciobanii brăneni și rucăreni, în prezent, numărul lor s-a redus considerabil, existând o acută lipsă de personal. Astfel, s-a ajuns ca stăpânii de munte să tocmească pentru vârat oameni din alte zone geografice, de alte etnii, puțin cunoscători ai acestei ocupații, lipsiți de dăruire și seriozitate. N-a fost decât un pas ca această „mândrie” de altădată a locuitorilor din zonă – ciobănia, să fie considerată în prezent, o muncă de rușine, părinții refuzând categoric să-și lase băieții să practice păstoritul. Astăzi, la stână întâlnim adesea puțini ciobani pricepuți, ce practică această ocupație de plăcere, băieței (14-18 ani) și bărbați cu o situație materială precară, persoane de altă etnie. Informatorul Moise Borhan, de 75 de ani din Mățău, ne povestește despre atașamentul față de oi și mândria de a fi cioban: „pân' să plec militar... mă... am practicat meseria asta. Mi-a plăcut dă oi, dă când eram mic. Dă când eram mic. Mi-a plăcut, și am oi și-acu', am vândut mereu și mai am și-acu' oi. Mi-a plăcut, mi-a plăcut. Dacă nu-mi plăcea, dacă nu-ți place o meserie, n-o practici. Da, da, când am plecat în armată, îmi fătase oi o mioară frumoasă, nu-mi iera că plec militar că știam, ieram învățat pân' străini, da' când... am pupat mielele-alea, și-am început să plâng, pă cuvânt. Îmi vine și-acu' să plâng. Nu-mi era că plec, că știam pân' străinătate, m-am dus, am făcut armată frumoasă, doi ani am făcut așa. Da' mi-a fost milă dă ele că era mici și era niște miele frumoase...Eee... îmi plăcea dă iele-așa! M-am dus și le-am pupat, poate, poate părinții nu i-am pupat, și am pupat mielele și-am plecat”.

Baciul este „cheia” la stână, este directorul stânei. Practic el răspunde de stână și de eficiența economică a ei. Această eficiență se materializează în cantitatea și calitatea produselor lactate: brânza de burduf, urda, untul, jintița etc. Dacă produsele lactate nu erau de calitate stăpânul de munte risca să nu le poată comercializa, și, mai rău, putea să rămână fără animale pentru anul următor dacă proprietarii erau nemulțumiți de brânza de burduf primită la răvășit. El uneori mulge la oi și vaci împreună cu ciobani, încheagă laptele, stoarce cașul, fierbe zărul, face urda, jintița, pune cașul la uscat și la dospit, leagă buduroaiele, frământă cașul și bagă brânza la burduf, la bășică și în coajă de brad. Face mâncare, supraveghează activitatea ciobanilor, ține evidența brânzei. Baciul impune regulile la stână legate de curățenie, ciobanii stau în stână doar după muls, la masă, fiecare cioban face treaba pentru care este tocmnit, ascultă și respectă indicațiile date de baci ș.a. Dacă aceste reguli nu sunt respectate și ciobanii fac ce vor la stână, atunci avem de-a face cu o stână dezorganizată, după cum spune și zicala: *Stână fără câini*.

Mânzărarii erau ciobanii care pășteau mânzările (oile cu lapte). Dacă cârdul era de 400 - 500 de oi existau doi mânzărari iar, dacă cârdul era mai mare erau trei mânzărari. Dintre ei unul era vataful, „șeful” lor, un cioban cu experiență și de încredere. Ei mulg oile, vacile, fac mămăliga și au grijă de oi. Ziua de muncă începe la 4 dimineața cu mulsul, dura cam două ore, mănâncă și apoi pleacă cu cârdul la porneală (la pășune). Se întorc la ora 12 pentru muls și apoi la ora 8-9 seara. Apoi pleacă pe înserat cu mânzările până la miezul nopții, când le înnopta în târlă.

Mânzărarii luau oile în primire primăvara și le dădea în primire proprietarilor toamna la răvășit. Dacă o oaie murea de boală sau era mâncată de animalele sălbatice trebuia să prezinte partialul – o bucată din pielea oii cu semnul de proprietate. Dacă nu puteau să scoată partial de la urs, atunci trebuia să plătească oaia. Mânzărari nu dorm în stână, intră în stână doar să mănânce. În trecut dormeau în cojoc la areapă, la marginea oilor. În prezent, dorm într-un adăpost temporar numit boșcă/satelit aflat lângă strungă (vezi capitolul V).

Sterparii pășteau cârdul de sterpe, iar *cârlănarii* cârdul de cârlani. Ei pășteau cârdurile pe culmile munților, în golul alpin unde pășunea era mai „săracă”. Aici își constuiau un bordei, parțial îngropat, din pietre sau lemn și acoperit cu cetină (crengi de brad) și glij de pământ. Bordeiul era folosit pentru depozitul hainelor și a hranei. Ei dorm la areapă, lângă cârdul de sterpe sau cârlani. Coborau la stână o dată pe săptămână pentru a lua hrană și băutură, pe care o transportă cu măgarii.

Mânătorul este ajutorul de baci. De obicei este un copil de școală, provine adesea dintr-o familie săracă sau era orfan. El dă oile la ușă în timpul mulsului, spală gălețile de muls, aduce apă și lemne pentru foc, făcea curățenie în stână, întreținea focul în vatră, spăla vasele folosite la prepararea brânzei. Dormea alături de baci în stână.

Văcarul păzește cârdul de vaci, ajută la mulsul vacilor și al mânzărilor. El doarme în bocșă lângă oborul vacilor.

Pe lângă simbrie, ciobanii aveau dreptul la cinci-zece zile învoire, să meargă în sat la fân: „da, câte 10 zile, pleacă și iei la fân, la... liberu’ lor. Tre’ să plece... în 4 luni, 5 luni dă zile, are și iei drepturi... Da, da, ne-nțelegem dâ’n timp, facem pân’ rânduială, adică să fie personal, să rămâie la stână, nu pleacă to... toți odată, vrem să plecăm 2-3 odată, acuma-n data de... deci nu. Pleacă, vine unu’ d-acasă, pleacă următoru’” (inf. George Stoian, 36 de ani, Fundățica).

4.4. Prelucrarea laptelui la stână

În Culoarul Rucăr-Bran laptele este prelucrat în stână, în fierbătoare. Într-un colț al încăperii este vatra focului, o vatră liberă înconjurată cu bolovani, care are o cujbă sau urzoi, un suport de lemn ce se învâрте la 180 de grade, pe care se agață cazanul cu laptele sau ceaunul.

La începutul verii, oile se mulg în comarnic, de trei ori pe zi până la sfârșitul lunii iulie sau la Sf. Maria Mare, după care oile rămân în doi „lapți”: „Ăă... pă la 4. Mulgem oilii, dup-aia le pregătim mâncare. O oră jumate le mulgeam. După ce le mulgem, le lăsăm să se odihnească, mergem să mâncăm și iar plecăm la pășune. Ajungem până aproape dă Vârful Omu. Da. Că le-am lăsat de 12, nu le mai mulgem la 12. Păi terenu’ care s-a mai mâncat și nu mai avem hrană ca lumea pentru iele și plecăm cu iele până... și mai venim seara. Pă la 8 jumate 9. La începutul verii le mulgeam dimineața, băgam la doișpe, și plecam cu iele la 2 jumate 3, le mai băgam seara

la 9” (inf. Cârstea Constantin, 62 de ani, Starchiojd, cioban la stâna din Fundățica). Oile se „dau la ușă” de către mânător și sunt mulse de ciobani, baci și chiar de stăpânul de munte.

Foto 4.19. Mulsul oilor în comarnic

În trecut, pentru mulsul oilor se foloseau găleți din doage de lemn, conice, largi la fund strânse cu „chișuri” (cercuri) de alun sau cu cercuri metalice. Vacile se mulgeau în șistare din doage de lemn. Aveau o doagă mai lungă cu o gaură în partea superioară de unde se ținea și care funcționa ca un mâner. În prezent, vasele folosite la mulsul oilor și vacilor sunt din aluminiu. Găleata pentru mulsul oilor are două baiere de lână sau șnur de cânepă, pe care stă cupa, o cană mică din aluminiu sau email. Oile se mulg în cupă și când cupa este plină se varsă în găleată, evitându-se astfel căderea excrementelor și mizeriilor de pe lână direct în găleată.

Foto 4.20. Găleata de aluminiu

Foto 4.21. Găleata din doage de lemn

Laptele muls de la oi și vaci se amestecă și se varsă printr-o strecurătoare (sită din pânză de cânepă) în bidoane de aluminiu de 25 de litri. Acestea sunt transportate cu căruța cu cai la stână.

Laptele folosit la obținerea cașului pentru brânza de burduf trebuie să aibă în jur de 35 grade pentru „a-i da cheag”. Mulsul durează în jur de 2 ore, astfel, laptele se răcește. După ce se varsă prin strecurătoare în ciubăr, hârdău sau închegătoare (vas de dimensiuni mai mari 100-150 l, confecționat din doage de lemn), o parte din lapte se încălzește în cazan. Baciul ia temperatura laptelui folosind un „termometru natural”, bagă mâna în lapte până la cot. Apoi amestecă laptele din cazan cu cel din ciubăr. Se dă cheag din rânză de miel sau vițel și se lasă 45 de minute la închegat.

Foto 4.22. Vatra focului, cazan de aramă agățat de cujbă

Foto 4.23. „Adunatul” cașului

Cheagul este făcut din rânză (stomac) de miel sau vițel „crud”, neînțărcat, care nu a apucat să mănânce iarbă nici măcar o zi. În rânză se bagă corastră (laptele muls imediat după fătare) și sare, și se lasă la uscat 30 de zile. Apoi, se bagă în bidon cu apă și sare două săptămâni să se macereze, după care se varsă în găleată, se frământă, se strecoară și se pune în sticle.

Foto 4.24. „Ruperea” cașului de brânză în crintă

Foto 4.25. Storsul cașului de brânză în crintă peste care s-a pus popul cu zăvodar sau tăbârcea de care s-a legat un bolovan

După 45 de minute laptele se încheagă și baciul începe să-l bată cu bătătorul, îl strânge și apoi îl adună cu mâna ca o minge, îl ia cu sidila sau învelitoarea și îl pune în crintă la scurs. În crintă, cașul de brânză se „rupe” (frământă) de trei ori. Zărul care se scurge după a treia frământare a cașului de brânză este mai gras și se numește janț. Janțul este băgat în putinei, se lasă 2-3 zile să se acrească și apoi se bate cu bătătorul până se scoate untul.

Foto 4.26. Buduroi din doage de brad

Foto 4.27. Buduroi din coajă de brad

După ce este rupt a treia oară, cașul de brânză este pus la stors 3-4 ore în crintă peste care se pune popul cu zăvodar sau tăbârcea de care se leagă un bolovan. Este mutat apoi în Stâna Foilor, unde stă la uscat pe o poliță 12-24 de ore, după care este băgat în buduroi. În trecut buduroiul era făcut din coajă de brad (am întâlnit la Stâna din Sântilia), în prezent este făcut din doage de brad. Cașii de brânză stau la dospit în buduroi 8-10 zile, dacă este cald fermentează mai repede.

Cașul de brânză dospit este curățat, apoi este zdrobit și mărunțit prin mașina de tocat carne. În trecut cașul se mărunțea pe răvar. După ce este mărunțit cașul se pune într-o copaie de lemn unde se frământă cu sare (800 g se sare neiodată la 40 kg de caș). Se face apoi bulzulețe sau păpuși mici, care să poată fi îndesate bine în țescoavă (piele de oaie), coajă (scoarță) de brad, bășică de porc, obținându-se brânza de burduf. Mai nou, se ambalează în saci de plastic sau rafie.

Foto 4.28. Tehnici de zdrobit cașul de brânză dospit: mașină de tocat și răvar

La burduf se pun țâncușe de lemn: „țâncușe pentru burduf să știe, ca să știe data când s-a băgat brânza, cantitatea respectivă, și să vadă, și de fapt, pretenția o are și cel, clientu' care are vaca. Din lemn, să face din șită, din șită, să crestează și să scrie pă ia. Să leagă, să coase lângă... la capu' burdufului” (inf. Duruian Nicu, 62 de ani Rucăr).

Foto 4.29. Brânză de burduf: în țescoavă, în coajă de brad, la bășicuță

Zărul rămas după ce s-a încheșat cașul se pune în cazan și se fierbe apoximativ o oră, peste care se pune fiști – zăr pus la acrit 2-3 săptămâni. Când se alege, rămâne zărul jos și urdă stă la suprafață, se ia cu o lingură și se pune într-o zăgârnă sau sidilă și se lasă la scurs. Urda se consumă proaspătă, dulce sau sărată. Pentru iarnă, se bagă în saci de rafie sau cânepă.

Jintița este ca un fel de iaurt ce se obține din zărul fiert. Înainte să urdească, se ia ca o spumă, mai crudă și se pune într-o botă, șteand sau căldare, se bate și se lasă la acrit.

Laptele gros sau laptele de șteand se face în luna septembrie, din laptele de oaie, care se fierbe, se bagă în șteand și se consumă iarna: „să numește și lapte dă șteant, toamna când să face, da' numai lapte de șteant. Ala să face dân lapte de oaie fiert, să fierbe bine, să lasă să răcească, să bagă în șteanduri din ăstea, să lasă o perioadă până la Crăciun aproape, din la toamna când îl bagi în sectembrie pân' la Crăciun și atunci să umblă la iel. Atât stă, ca să să fermenteze” (inf. Duruian Nicolaie, 62 de ani, Rucăr).

Telemeaua și cașul se fac, de obicei, în gospodăria din sat primăvara și toamna, rar se face vara la stână. După ce se încheagă laptele, cașul se pune într-o sidilă și se lasă la scurs o jumătate de zi. Ulterior, se taie cuburi sau felii și se bagă la saramură în hârdaie sau cutii: „în zona noastră, caș, în zona Sibiului, telemea. Să face și la noi telemea da' nu să face ca a dân Sibiu. Telemeaua ie mai mult dă oaie, și cașu' să face dă vacă și asta-i diferența: că ie mult mai grasă telemeaua decât cea... laptele fiind mai gras de oaie, ie mai bun decât cel dă vacă. Facem, da' mai puțin vara. Facem primăvara, facem toamna, când nu mai ie lapte mult” (inf. Duruian Nicolaie, 62 de ani, Rucăr).

4.5. Semne de proprietate

În Culoarul Rucăr-Bran întâlnim două tipuri de semne de proprietate: semne individuale ale proprietarilor și semne de cârd ale stăpânilor de munte.

Semnele de cârd erau aplicate de stăpânul de munte la formarea turmei de oi, căneala (înseamnă pe spinarea oi) era făcută cu vopsea de diferite culori, sau cu danga de fier înmuiată în smoală caldă.

Fiecare proprietar avea semnul lui distinct, pe care-l făcea la urechea oii cu briceagul, foarfeca sau cu preduceaua. Semnul era făcut în ziua când era fătat mielul (vezi fig. 4.3.). Urechea cu semnul de proprietate constituia dovada pe care ciobanul trebuia să o dea proprietarului atunci când oaia era mâncată de animalele sălbatice sau murea de vreo boală: „dac-o ia, am pățit la fel ca... cum să vă spun io, dacă o ia și nu scoatem nimic, și n-avem semn, o plătim. N-avem dovada. Dacă rămâne semn și aia, spunem patronului și ne scade dă ia, adică nu ne-o opreștela salariu, nu nimica, dacă... s-a-ntâmplat, să-ntâmplă, că la asta iee... Până acu' ne-a ocolit Dumniezău, da' nu să știe. Mai...De exemplu, are la ureche, are fiecare semnu' lui,

are și d-ăstacum a ieșit acuma, matricolu’- ălacu număr, și din ăla trebe să rămână marc dacă ieste, danga, să zice aicea la noi, marcă. Danga, o vopsea pă... pă spinare, și semnu’ ăsta-i. Să rămână, să-i dovedești omului că i-a lui. Nu poți să te duci cu un picior, sau cu petic di piele, că asta ie, nu rămâne. Păi să-ntâmplă dă nu, nu-i lasă, și mai ie și așa, mai ie...Păi, nu putem. Dacă apucăm s-o scoatem cu câinii, luăm semnu’ uite, deci o punem acolo, dacă ie vorba să-l aștept pă iel ca să plece...” (inf. Cârstea Constantin, 62 de ani, Starchiojd).

Foto 4.30. Semnul de proprietate a cârdului – căneală roșie

În ultimii ani a apărut un sistem de inventariere a animalelor la ANSVSA (Autoritate Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor), aplicat de medicul veterinar. Acesta montează cu un clește special la urechea animalelor crotalii – o bucată de plastic dur pe care este trecut un număr de înregistrare. Medicul veterinar întocmește actul animalului („pașaportul”), în care sunt trecute numeroase date: rasa, data nașterii, numărul de crotal, proprietarul ș.a.

Foto 4.31. Semnul de proprietate individual - crotalul

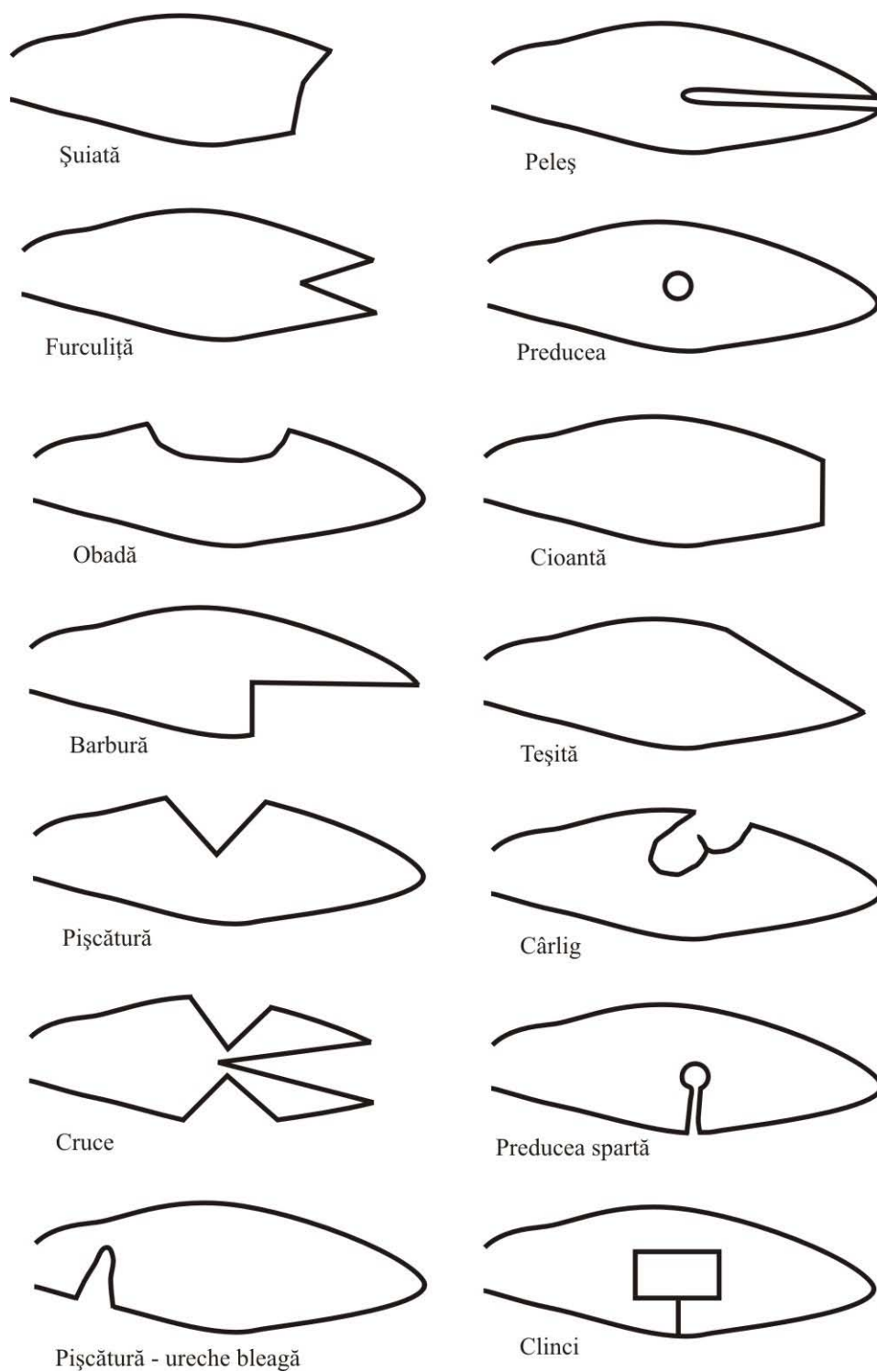

Fig. 4.3. Semnele de proprietate individuale

4.6. Calendarul pastoral

Oierii români au un calendar pastoral împărțit numai în două anotimpuri, *iarna*, patronată de Sâmedru (26 octombrie), reprezentare mitică care desfrunzește codrul, și *vara*, patronată de fratele acestuia, Sângiorz (23 aprilie), care înfrunzește codrul (I Ghinoiu, 2014).

Organizarea vieții pastorale se face ținând seama de mediul geografic (climă, vegetație, hidrografie etc.) și de bioritmurile animalelor.

Prima perioadă a ciclului pastoral, văratul, începe la sfârșitul lunii aprilie dacă timpul este frumos, dar, în marea majoritate a cazurilor, în jurul datei de 1 iunie. Turmele de animale sunt aduse la casa responsabilului (stăpânul de munte) sau direct la stână, dacă nu au primăvărat pe hotarul satului sau în zonele limitrofe. Fiecare proprietar de animale le dădea în primire responsabilului sau vătafului pe baza semnelor de proprietate de la ureche. Oile strânse la sfârșitul lunii martie pășunau în jurul satelor sau în zonele mai joase. Cu câteva zile înainte de a urca la munte, oile erau tunse să aibă timp să se „împăieze lâna” (Praoveanu I), ca să nu moară de frig dacă vine vreme rea. Responsabilul Duruian Nicolaie de 62 de ani din Rucăr ne explică când și cum începe sezonul pastoral: „primăvara până 25 mai ieșim cu iele aicea la...Le-aduc proprietarii, da. Vin cu iele. Unii le mai lom și noi d-acasă, cu copiii, da' cam în general, le-aduc proprii... proprietarii. Le-aduc aicea. Bine, stâna rămâne amenajată după... dă ani, de când a... venim mai dăvreme și le mai...punem la punct, mai aducem îmbunătățiri, ce mai trebuie făcut p-acia și... ca să putem să ne dăsfășurăm activitatea așa cum trebuie, când începem să mulgem, să avem unde lucra”.

Caii și măgarii sunt folosiți pentru transportul poduselor lactate în sat și pentru aducerea alimentelor la stână. Lângă stână este construit un coteț unde se cresc porci. La stână, animalele erau împărțite și păscute separat: cireada de vite și cârdurile de oi. Acum sunt separați și miei de oi și astfel se formau 3-4 cârduri: cârdul de mânzări (oi de lapte), care pasc iarba cea mai bună din jurul stânei, cârdul de miei, cârdul de sterpe care pasc iarba cea mai „săracă” din golul alpin. Cârlandii și sterpele înnoptează pe pășune, ciobanii au amenajat un bordei în zona înaltă. La jumătatea verii se măsura laptele doar la vite, la oi nu se măsura laptele: „păi, avem... înregistrăm până la caiet. Sigur, avem...Avem, deci, dimineața să mulge cu măsură, să măsoară dimineața și seara. Până 15 iulie. Și dimineața și seara, să face totalu'. Da, face totalu' și atunci să înmulțește la 6” (inf. Duruian Nicolaie, 62 de ani, sat Rucăr).

La începutul lunii septembrie, cam după Sf. Maria Mică, are loc răvășitul oilor, adică spargerea turmei. Fiecare proprietar ia în primire animalele și se socotește cu stăpânul de munte privind plata pentru vărat și pentru produsele lactate ce i se cuvin, potrivit înțelegerii încheiate la formarea stânei.

Răvășitul constă în identificarea oilor pe baza semnelor de proprietate individual de la ureche sau după crotal. În general, proprietarii își cunoșteau animalele doar dacă le văd. De asemenea, verifică starea de sănătate a animalelor și modul cum au fost îngrijite: dacă sunt murdare, au un corn lipsă ș.a.

Foto 4.32. Răvășitul oilor, stâna din Dealul Sasului

Spargerea turmei însemna și momentul înțărării oilor cu lapte și de formare a unei noi turme în care sunt băgați și berbecii în oi. Proprietarii luau vacile în gospodărie, iar dacă au oi puține le luau și pe acestea. Dacă aveau oi mai multe le lasă, în funcție de înțelegerea cu responsabilul, pentru tomnat, care varia în funcție de vreme, de obicei până venea prima zăpadă: „cam pe 10 septembrie. Pă 10 septembrie... vine poa' să vină... deci omu' vine și ia vaca după 1 septembrie, care cum vrea. Deci... o stână-nchisă ie după 1 iunie până pă 1 septembrie, deci aia ie, 3, pă 3 luni dă zile. Dup-aia după 1 septembrie, vine omu'-și ia vaca, care vrea le mai lasă așa. Cu ali mele și mai lasă... încă vro' 10 străine... și-am stat aici pân-a nins. Dup-aia iernăm acasă. Acasă... în grajd, le dăm fân. După ce să pune pă zăpadă, numa-n grajd le ținem. Nu mai ai unde să le dai drumu', nu mai ai...” (inf. Duruian Ciprian, 30 de ani, Rucăr).

4.7. Nedei, târguri, bâlciuri

Existența unui surplus sau a unui deficit de produse la nivelul satelor creează, în mod inevitabil, relații de natură economică sau demografică. Economia rurală nu putea fi închisă, unele dări domnești, în special birul, se plăteau în bani și, ca urmare, surplusul de produse trebuia comercializat și transformat în bani. Dar, chiar în faza în care alimentele, îmbrăcămintea, încălțăminte, articolele de uz casnic se obțineau pe plan local, în cadrul gospodăriei rurale, rămâneau numeroase alte produse (sarea, uneltele din fier, pânza etc.) care trebuiau cumpărate. Pentru a face negoț sunt însă necesare drumuri și prilejuri care să reunească un număr suficient

de vânzători și cumpărători. Ocaziile cele mai prielnice schimbului au fost zilele de prăznuire a sfinților creștini.

După opinia etnologului Ion Ghinoiu (1994: 281) sărbătorirea zeului soarelui și focului practicat pe înălțimile munților în luna iulie, devine Nedeie sau Sântilie. Întrucât orice prilej de adunare a oamenilor devine ocazie favorabilă pentru cunoașterea și împrietenirea oamenilor, în special a tinerilor în vederea căsătoriei, pentru petrecere și divertisment, împăcarea pricinilor ivite de-a lungul anului, încheierea unor înțelegeri și luarea unor hotărâri comune, care privesc întreaga obște, pentru efectuarea schimburilor de produse complementare și altele, hramurile bisericilor românești au fost un factor esențial care a asigurat coeziunea sufletească și materială, pe plan strict local, zonal și național. Aceste praznicioase au fost numite Hram, Zbor, Iarmaroc, Bâlci, Nedeie, Govie, Rugă, Târg.

Foto 4.33. Nedeia munților, 19-20 iulie 2014, sat Fundățica, județul Brașov

Facem precizarea că „Sântilie, zeu al focului și soarelui în panteonul românesc, este identificat cu Helios din mitologia Greacă și cu Gebeleisis din mitologia geto-dacă. El a preluat numele și data de celebrare (20 iulie) ale Sfântului Prooroc Ilie” (Ghinoiu I., 2001: 169-170). Legat de perioada de desfășurare a nedeii/bâlciului, amintim că Sântilie era considerat în mediile păstorești miez de vară: ziua de celebrare marca mijlocul sezonului pastoral care începea la Sângiorz sau în luna mai și se încheia la început de septembrie (Sf. Maria Mare) uneori, dacă timpul era frumos, la Sâmedru.

În această perioadă, când turma prospera, viața păstorilor se îmbunătățea mult: singurătate, privațiuni, alt peisaj, altă hrană, altă viață socială. De la urcarea oilor la munte și până la Sântilie „baci, cioban, vâcar orice ar fi, nu coboară de la munte la vale, nici nu trebuie să vadă trup de femeie, ci trebuie să rămână curați, căci altfel merge tare rău la stână” (Herseni

Tr., 1941: 103). Începând cu secolul al XXI-lea, interdicția femeilor de a urca la stână a slăbit în unele masive muntoase, în special la stânele situate aproape de vatra satului. De exemplu, la stâna din Dealul Sasului femeia a ajuns să conducă chiar treburile stânei.

Pentru că participau locuitori din cele trei mari provincii românești – Muntenia, Moldova, Transilvania – nedeile au fost numite de I. Conea „târguri de două țări” sau „de trei țări”. În munții vecini Culoarului Rucăr-Bran se organizau nedei în Poiana Sântilia din Munții Leaota, în Munții Căpitanu și Găinațu din Iezer Păpușa și începând cu anul 1969, la Fundata. Nedeile s-au desfășurat veacuri de-a rânduri în poienile înalte ale munților, la poale de pădure, în zona întinselor pășuni, cu plaiuri netede și domoale pentru acces, aproape de o stână sau de o sursă de apă, reunind anual o mulțime de locuitori din satele montane și din Subcarpați, dar și din regiunile mai îndepărtate.

Cuvântul nedeie, ca de altfel și cel de târg, „e de origine slavă: *Sveta Nedeliija*, în slavonă înseamnă *Sfânta Duminică*. La români, *nedelia* slavă nu a putut înlocui pe *duminica* latină. Cuvântul slav s-a deplasat asupra noțiunii de rugă, hram, adunare de oameni și târg sau bălci...” (Vâlsan G., 2001: 412).

După o lungă perioadă de înflorire, nedeile coboară în vetrele localităților (Fundata), în zonele subcarpatice (Bălciul de la Câmpulung), sau au dispărut (nedeile din Munții Căpitanu și Găinațu din Iezer Păpușa). Odată migrată către poalele munților, nedeia a căpătat sensul de bălci, pierzându-l pe cel de sărbătoare pastorală. În trecut, nedeile țineau trei zile: „în ziua întâi își petrec numai feciorii, în a doua zi toți, iar în a treia zi încălesc nedeia” (idem, 2001: 414).

Foto 4.34., 4.35. Nedeia munților, 19-20 iulie 2014, sat Fundățica, județul Brașov

În Poiana Sântilia, în 20 iulie, în trecut se organiza nedeia sau cum spunea I. Praoveanu (1998: 77): „Sfântul Ilie este data unei sărbători pastorale organizate pe muntele Sântilie situate la hotarul Branului cu Muscelul și Dâmbovița”. Acest târg de două țări (Transilvania și Muntenia) era o amplă sărbătoare pastorală organizată în Munții Leaota. Era o manifestare complexă: de petrecere, de schimburi comerciale, de cunoaștere a tinerilor, uneori de căsătorie. Este și locul de întâlnire a ciobanilor cu familia, fiind cunoscut faptul că femeile nu aveau voie

să urce la stână. Această interdicție nu se mai respectă în prezent, decât la puține stâne, în special la cele greu accesibile. Începând cu anul 1969, nedeia munților este organizată în satul Fundata, iar de câțiva ani, în satul Fundățica. Are cu totul o altă semnificație, îndeosebi folclorică, cultural-artistică, de schimburi comerciale și pe alocuri de propagandă politică.

Foto 4.36., 4.37. Expoziție de animale, Rucăr, Județul Argeș

Astăzi, bâlciul de la Câmpulung sosește cu o săptămână înainte de Sfântul Ilie și ține până la Pantelimon. „Când eram copil venea doar cu câteva zile înainte de Sfântul Ilie, ca să aibă timp să se pregătească” (inf. Penică Iosif, 89 ani, Rucăr, jud. Argeș). În ultimii ani se constată o participare redusă. Să ne imaginăm vremea unei nedei de Sântilie „nu departe de Rucăr. Într-o poiană pitorească, aleasă cu grijă, încât de dimineață urcă grupuri de oameni – bărbați, femei, copii, bătrâni și tineri – pentru a petrece o zi de sărbătoare, a schimba o vorbă. A vinde și a cumpăra, a face legături pentru o viață. Umbrare mari, pentru a preveni vreo ploaie, repede stârnită de norii înșelători, stau gata pregătite. Negustorii de tot felul, unii veniți din locuri mai îndepărtate, și-au expus mărfurile în voie, lăutarii cântă îndrăcit în mijlocul horelor pe care le încing flăcăii și fetele, în straie noi de sărbătoare. Bătrânii s-au adunat în pâlcuri, vorbind despre una și despre alta, dar mai ales despre păstorit, despre lungile drumuri de transhumanță...” (Simion T., 1990: p. 82). Deși a trecut foarte mult timp de la desfășurarea acestor revelioane montane, nedeia/bâlciul este organizată în jurul aceleiași zile de Sfântul Ilie, când are și cea mai mare afluență de participanți, având mai mult o semnificație comercială și mai puțin culturală.

Foto 4.38., 4.39. Bâlciul de la Câmpulung Mușcel, județul Argeș

Capitolul V

AȘEZĂRILE TEMPORARE

5.1. Tipuri

Culoarul Rucăr – Bran prezintă o densitate ridicată a acestor așezări, ce beneficiază de adăpost climatic, expoziție favorabilă, bogăție de izvoare, pășuni, fânețe. Ele s-au extins treptat, paralel cu extinderea defrișărilor, a intensificării creșterii animalelor.

Specifice peisajului pastoral, așezările cu caracter temporar se găsesc uneori izolate, iar altele grupate, formând adevărate „sate de înălțime”, așa cum spunea C. Giurcăneanu (1988: 78). Denumirea lor cea mai răspândită este cea de sălaș sau odaie (hodaie). Local, mai apar și sub numele de: bordei, colibă, șură, ogrăzi etc. Ele au funcții multiple: de adăpost pentru oameni și animale în perioada fânului sau în perioada iernatului, pentru depozitarea nutrețurilor, a produselor lactate etc. De-a lungul timpului, multe din aceste așezări pastorale au asigurat, prin locuirea lor permanentă, creșterea demografică și intensificarea creșterii animalelor, constituind nucleul de formare al așezărilor permanente.

Pentru amplasarea lor, oamenii au evitat văile adânci și relieful accidentat, preferând locurile înșorite și șesurile domoale, au ținut seama de direcția vânturilor dominante, de prezența unei surse de apă, ca și de apropierea drumurilor, potecilor și a așezărilor permanente.

Așezările temporare apar ca o a doua gospodărie, cea din vatra satelor fiind folosită doar pentru odihnă și adăpostul sătenilor. Ele reprezintă un dublet economico – social și funcțional a gospodăriei stabile din sat.

Un tip de așezare temporară îl constituie **saivanul**, care este un adăpost temporar de dimensiuni mari, contruit în timpul comunismului și este amplasat în toți munții din Culoar sau în apropierea așezărilor permanente. Acesta este folosit pentru adăpostitul oilor și bovinelor în perioadele ploaiase sau pentru animalele ce coboară de la munte, dar și ca un depozit al produselor animale. Informatorul Nica Moise, de 92 de ani, din satul Rucăr, ne povestește cu regret că aceste saivane s-au distrus după 1989: „saivane s-a construit după... cam după '60 sau '55, după ce-a venit comuniștii. Păi, pentru adăpostu' dă vite, iera o... cum să spun... atunci pă timpu'... imediat după ce-a venit comuniștii... nu știu' ce... cutare, a dat ordinii care... dă unde-a venit... nu știu' ce... cutare... o-ngrijre foarte mare pentru munți, munții să să curețe, nu știu' ce... s-a făcut saivane, s-a făcut drumuri pă unde nu iera, iera drum, dă ți-era frică să mergi cu picioru'... și cu... te ce'ai cu caii, cu magari pân' pădure, bușeai, că... cazane pă iele, bușeai și le spărgeai. Păi, cine? Ciobanii. Păi, avia fiecare munte. În fiecare munte a făcut saivan, pentru că munții nu să... iera dăspărțiți, aici, cum ie grădinili... păi, când iera timpu' rău, când iera timpu'

rău, le băga-n saivane. Când iera... ei... când iera timpu' bun, dormia p-afară, dac-avea strunga, avia, dacă nu, dormia pă poiană. Păi... pânăă... a ținut până... '90, cam așa ceva. Apăi, nu le-a mai îngrijit niminea, nici munții, nici stânilii nu s-a mai făcut, nici... înainte să didea, făceai stâni, făceai... iera, dac-aveai ... colea, te duceai și arănjai cu iei, îi mânjeai cu câte ceva și-ți didea, didea ordin la Secția Agricolă să să facă stână în cutare munte, să să facă saivan, să... da. Iera. Ieu am făcut, 3 stâni am făcut și saivane, da', cum să spui, finanțat"

Sălașele cunoscute în această zonă sub denumirea de odăi, hodăi sau hodăițe, colibe, sălaș, șură etc. au extinderea cea mai mare. Acestea sunt construite din lemn (bârne de brad cioplite, acoperite cu șită sau șindrilă) sau piatră (rar), cu una sau două camere și uneori au grajd pentru animale. Grajdul, afirmă I. Praoveanu (manuscris), este: „mai călduros, lipit cu lut prin interior, printre bârne, iar prin exterior cu jabghiu (mușchi de pădure) și un grajd pentru oi, de obicei construit în crosnie, adică în prelungirea acoperișului pe latura din spate. În interiorul grajdului, pe jos se așterne frunză de fag sau anin”. Ele sunt locuite temporar de toamna până primăvara și apoi în timpul verii și chiar permanent (în cazuri mai rare). Vitele și oile se cresc la asemenea construcții, dar ele pot constitui și dublu popas, dintre munte și zone joase, al turmelor de oi: odată toamna, la coborâtul oilor, când se pasc otăvile, iar a doua oară, primăvara, la urcușul spre munte, când se paște iarba fragedă pentru miei. Vara sunt folosite pentru recoltatul fânului, o parte fiind depozitat în podul lor sau lângă ele în „clăi”, iar o altă parte este transportată în sat (foto nr. 5.1, 5.2.).

Foto 5.1. Hodăiță în localitatea Drumul Carului

Este important de remarcat că unii locuitori dețin astfel de sălașe nu numai în moșia satelor lor, ci și în hotarele altor sate. Acest lucru s-a realizat prin vânzări de terenuri sau moștenire. În general este de semnalat faptul că odăile, hodăile și hodăițele au constituit în procesul istoric nuclee de formare ale unor așezări permanente (cătunele).

Analizând figura nr. 5.2. se poate observa că hodăițele sunt situate în imediata apropiere a vetrei satului, în partea de nord a Culoarului, în zona brăneană. În schimb, în zona de sud a Culoarului, acestea sunt risipite la distanțe mai mari, pe culmile din jur a vetrelor localităților. Prin luna februarie, aproape de fătat, animalele sunt coborâte la gospodăria din vatra localităților, unde stăteau, de cele mai multe ori, până la plecarea la munte.

Foto 5.2. Hodăiță în satul Fundățica

Sălașe și pajiști secundare sunt în Munții Iezer, dar în special pe stânga Dâmboviței, în Munții Leaota și la 1400 m, cu incidență mare în jurul altitudinii de 1200 m (corespunzătoare nivelului de eroziune Gornovița), adică acolo unde oamenii au găsit terenuri cu înclinare mai mică.

Stâna este amplasată în zonele înalte, este locuită de primăvara până toamna, fiind caracteristică creșterii animalelor (ovinelor și bovinelor).

Stâna este o construcție durabilă, situată în zona întinselor pajiști alpine, folosite ani de-a rândul pentru vâratul animalelor. Caracterul temporar al stânei este influențat și de climă. În acest scop s-a încercat o reprezentare grafică a evoluției temperaturilor medii anuale la stația Fundata. Analizând figura 5.1. se observă o tendință de ușoară creștere a valorilor termice de la 4,4° C în anul 1986 la 5,4° C în anul 2000. În zona mai înaltă temperatura medie are valori de 0-2° C, iar în lunile de vară temperatura variază între 10 și 14° C. Important pentru păstorit este durata medie a stratului de zăpadă. Dacă la Rucăr și Bran numărul de zile cu strat de zăpadă este 120-140 de zile, la Fundata este de 200 de zile, iar în zonă înaltă depășește 200 de zile. Astfel, influențată de condițiile climatice, stâna este funcțională numai în perioada de vară. Turmele de oi și cirezile de vaci urcă la stâna la sfârșitul lunii mai, uneori când iarna este grea și la începutul lunii iunie.

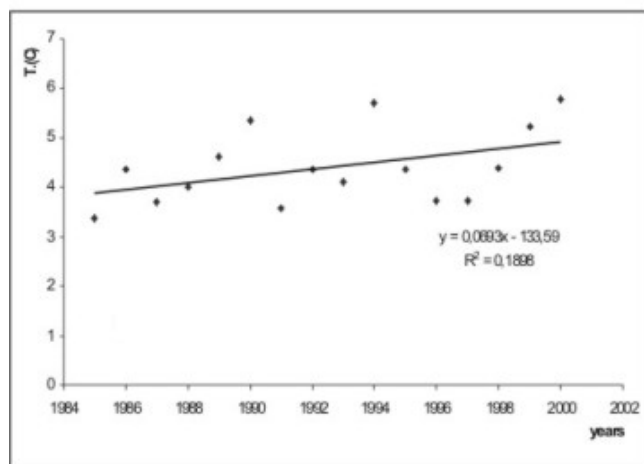
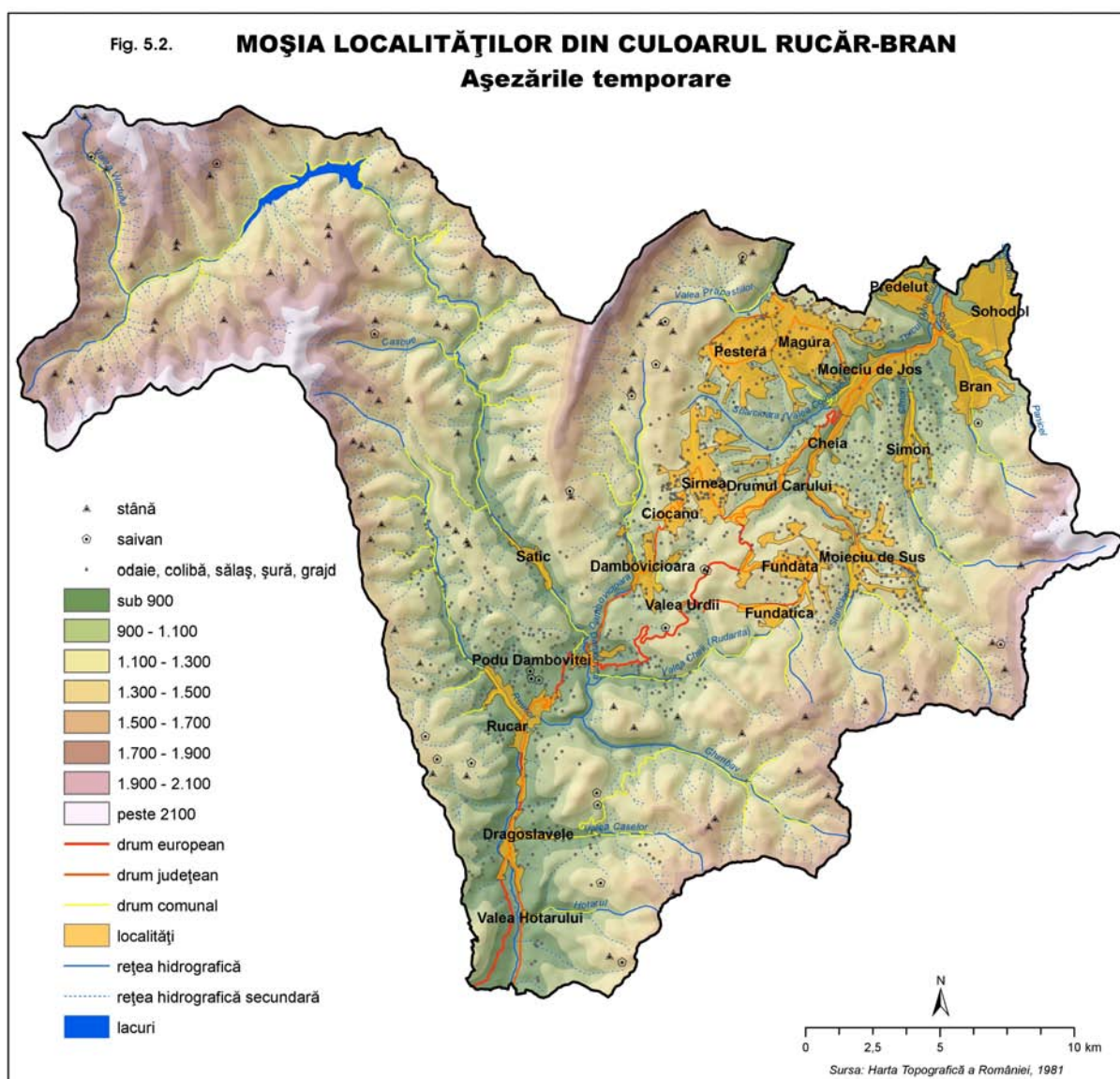

Fig.. 5.1. Variația temperaturii medii anuale pentru perioada 1986-2000,
la stația meteo Fundata (1384 m)

Văratul animalelor se încheie la începutul lunii septembrie, în preajma sărbătorii Sf. Maria Mare, conform zicalei: „La Sf. Maria Mare / Cobor oile la vale”. Dacă vremea este bună, turmele coboară spre sfârșitul lunii.

Stânele sunt amplasate în locuri ferite de vânturi, apropiate de un izvor și de poteci, lângă pădure sau în poiană, preferându-se locurile însorite și domoale, acolo unde fânețele au extindere mai mare și de mai bună calitate. Stăpânii de munte sau responsabili, având nevoie de lemne de foc, și-au amplasat stâna în apropierea pădurii, lângă izvoarele care, de cele mai multe ori, se găsesc în pădure. Focul din fierbătoare, aflat în grija baciului sau a mânătorului, nu trebuie să se stingă din momentul urcării și până la părăsirea muntelui de către turme. Construirea stânelor, focul ce trebuie să ardă permanent în stână, procurarea coajei de brad necesară pentru ambalarea brânzei, confecționarea vaselor, consumă lemn. Coroborat cu extinderea suprafețelor cu pajiști necesare pășunatului (foarte des s-a practicat de către ciobani incendiarea jnepenișurilor) contribuie în timp la coborârea limitei superioare a pădurii.

Până în preajma anilor 1980 lemnul era principalul material folosit la construirea stânei: pereții, tavanul, războiul și măgarul pentru acoperiș erau construite din bârne de conifere; acoperișul din șită sau șindrilă. Doar temelia era din piatră și podeaua din pământ bătut. Pentru o bună izolare, între bârne și la îmbinarea lor se îndesa mușchi și licheni. Marea majoritate a vaselor de muls, a celor folosite la prelucrarea laptelui, buduroaiele pentru dospit cașii, troaca pentru frământat brânza ș.a., erau confecționate din scânduri sau doage de conifere. Produsele lactate obținute la stână erau 100% ecologice. Și cheagul folosit la obținerea cașului de brânză era obținut din rânză (stomac) de miel sau vițel. După 1989, materialele de construcție folosite la stână s-au diversificat: metalul – tabla folosită la acoperiș, vasele de aluminiu, mașina de tocat cașii de brânză ș.a.; plasticul – vasele, folia folosită la acoperiș, la izolarea pereților ș.a.; betonul folosit la pardoseală și chiar la temelie.

Foto 5.3. Strunga oilor, Stâna Pietrele

La o distanță de 50-100 m de stână găsim strunga oilor, construită din corlăți, lemne subțiri de brad, mestecăn, sau fag. Strunga are trei compartimente, așa cum ne explică

Munteanu Nicolae Laurențiu, de 31 de ani, ajutor de baci la stâna din Pietrele: „ie strunga... care, dă la strungă? A... ie strunga, coteț și ariată. Strungă, ariata ie-n față. Da, da, unde stă oile...În spatele comarnicului, coteț. În spatele cotețului, strunga. Ariata, unde sunt oile, și d-acolo din strungă le bagă... din ariată le bagă în strungă, și din strungă în coteț”. La o distanță mică de strunga oilor se află oborul vacilor, construit din prăjini de brad.

Tipul vechi de stână avea un plan simplu și eficient format din două încăperi: fierbătoarea și stâna foilor, comarnicul fiind situat între ele sau în lateral (fig. 5.3.). Gârbacea Nicolae (85 de ani), din satul Șimon ne-a confirmat atât faptul că stâna veche avea două camere, dar și că strungaera împrejmuiește gunoiul animalelor: „Să vă spun io acuma... ăă... și dă la-nceput a fost stâni care n-avea comarnicu’ la stână, iera comarnicu’ mai dăparte așa, da’ majoritatea iera cu comarnicu’-n stână. Așa s-a pomenit de la bătrâni. P-ormă a-nceput să le... că nu iera ceva bun, pentru că, când a-nceput să mânuiască munții, muta strunga cu comarnic cu tot, dacă să făcea noroi, îl muta mai încolo, și-apăi anu’-alălant iera stăoină, iarbă d-aia grasă, păștea vitilii. Da’ asta mai... care făcea, care nu... Am... am fost la stână unde iera comarnicu’ așa pă... cum v-am spus, și strunga iera făcută dâ... din gunoi dă oaie, deci iera mânătoru’, avea un drig, așa o blană așa, pusă-ntr-un... găurită la mijloc, pusă-ntr-un băț așa, și-mpingea gunoiu’ dâ... strungă, pă marginile strungii și până să ridica sus dă... nu mai putea oilii să iasă, așa iera. P-ormă s-a-nceput să facă corlăți, să mai dăștepte lumea”.

Foto 5.4. Stâna veche din Grohotiș, Munții Bucegi

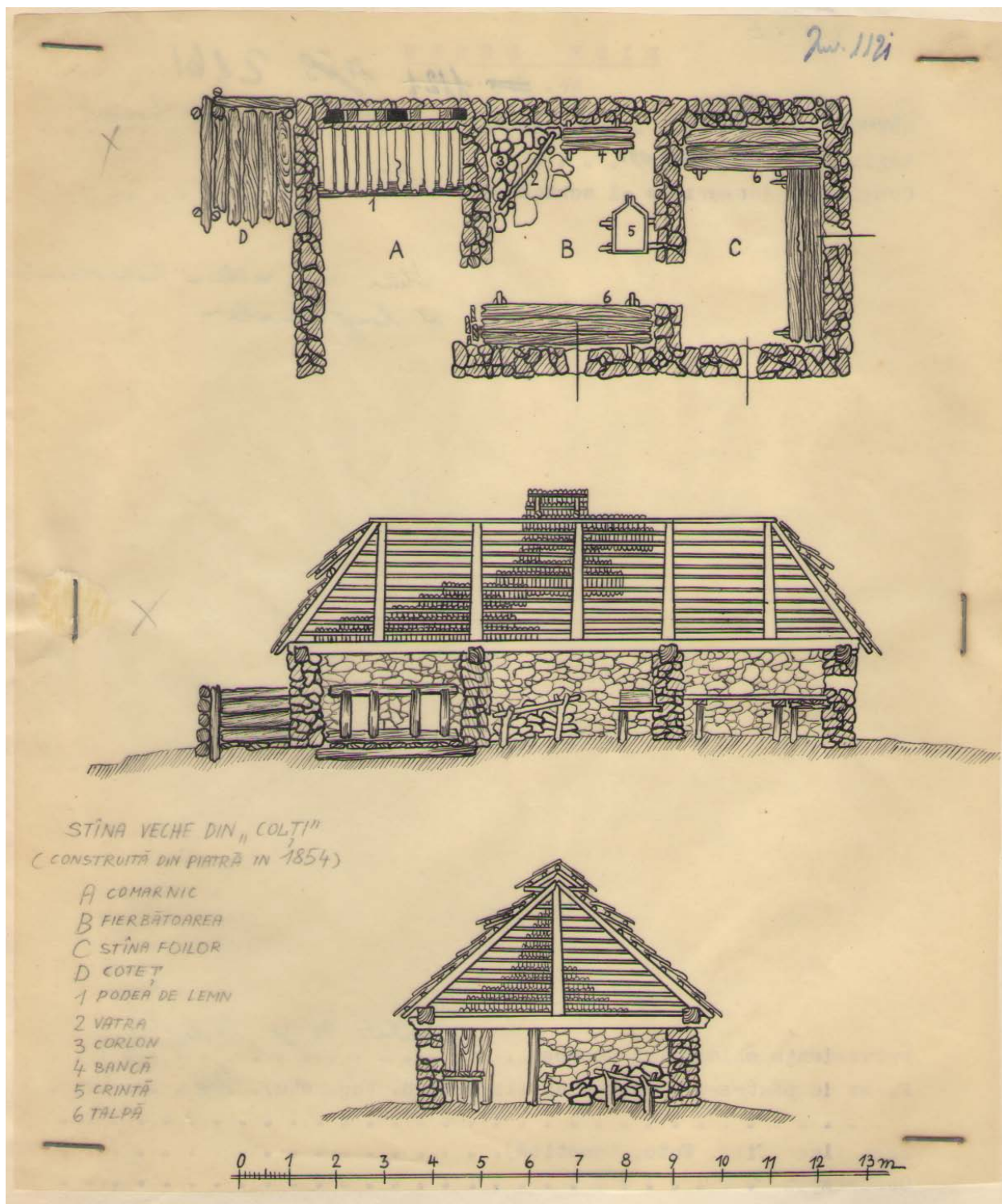

Fig. 5.3. Planul stânei din Colți. Sursa Arhiva IEF, nr. inventar 1121

Ulterior a apărut stâna cu trei încăperi, dispusă în L, sau liniar, iar comarnicul și strunga s-au mutat lângă stână, la mică distanță (foto 5.3.). În prezent, întâlnim stâne cu trei încăperi, comarnicul este situat în strungă, la mică distanță de stână; cu patru încăperi, fierbătoarea este separată de stâna foilor și de stâna brânzei (foto 5.6.); cu cinci încăperi. Comarnicul este situat în strungă.

Foto 5.5. Stâna Coja din Munții Piatra Craiului

STANA COJA

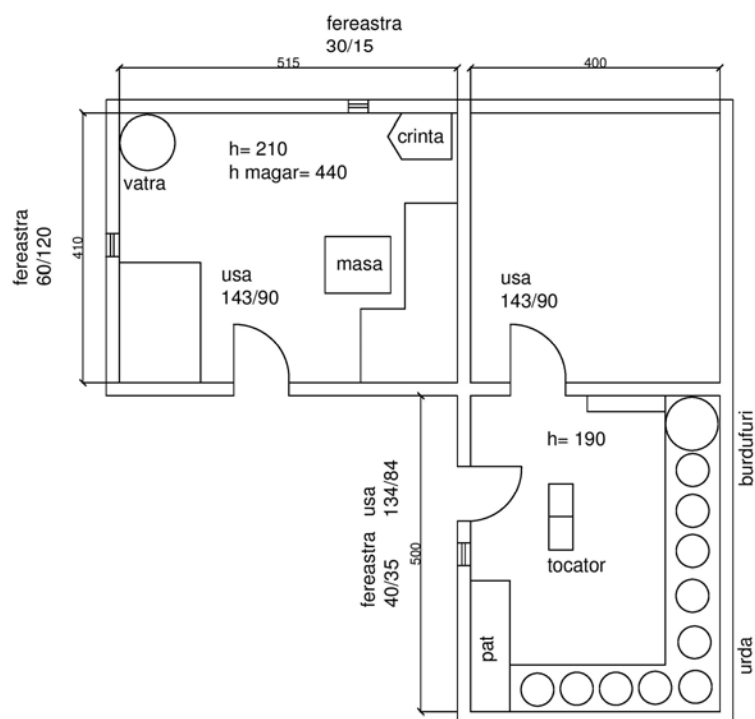

Fig. 5.4. Releveul Stânei Coja din Munții Piatra Craiului

Foto 5.6. Stâna Pietrele din Munții Piatra Craiului

STANA PIETRELE (noua)

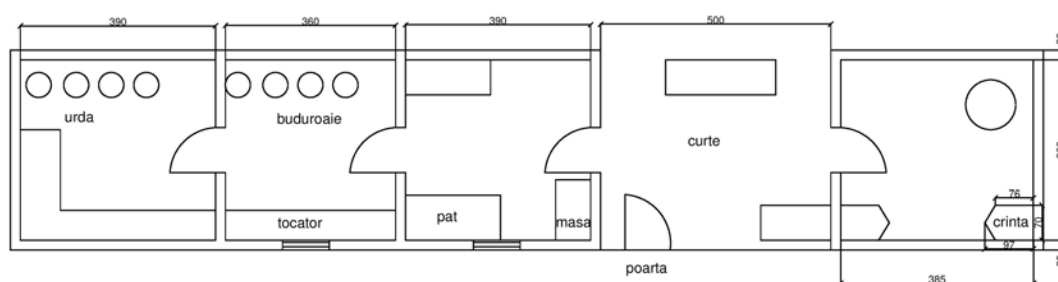

Fig 5.5. Releveul Stânei Pietrele din Munții Piatra Craiului

Foto 5.7. Stâna veche Pietrele din Munții Piatra Craiului

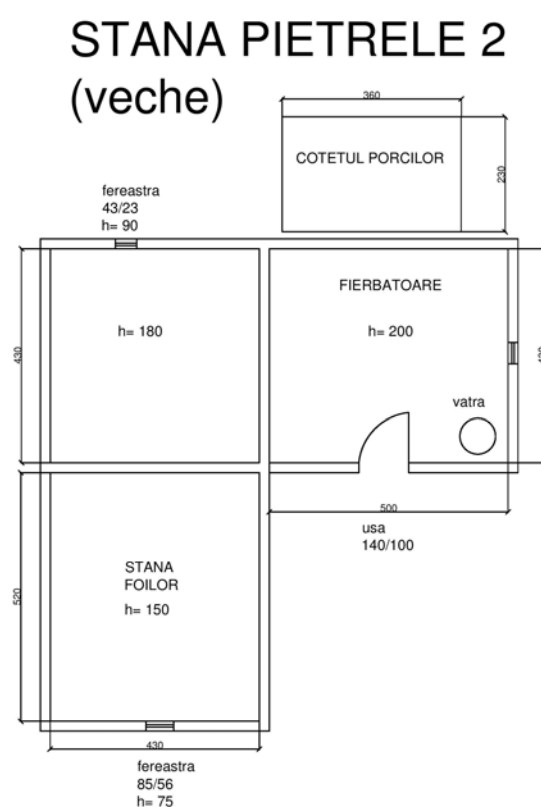

Fig. 5.6. Releveul Stânei Pietrele din Munții Piatra Craiului

Foto 5.8. Stâna Grind din Munții Piatra Craiului

STANA GRIND

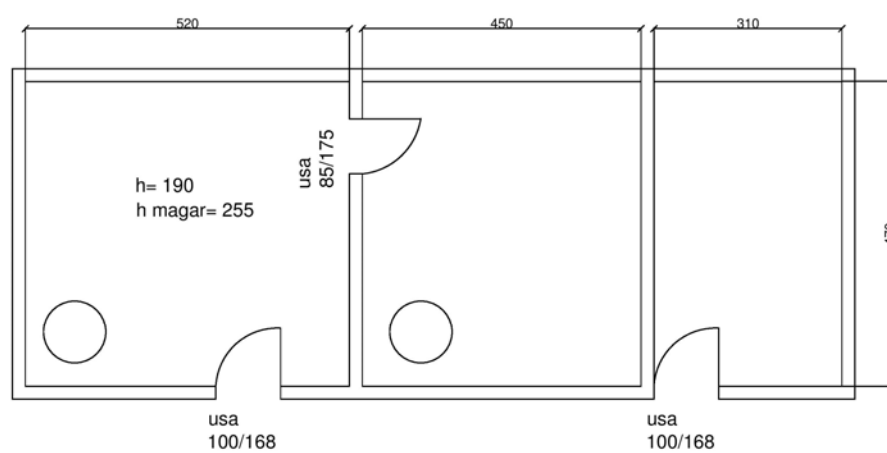

Fig . 5.7. Releveul Stânei Grind din Munții Piatra Craiului

Foto 5.9. Stâna Sântilia din Munții Leaota

STANA SANTILIA

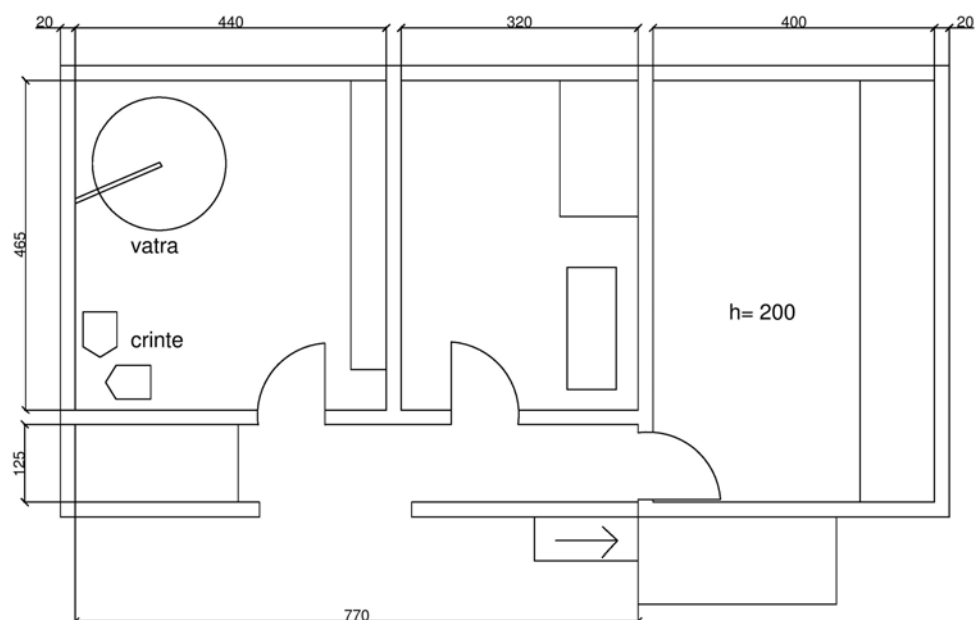

Fig. 5.8. Releveul Stânei Sântilia din Munții Leaota

Foto 5.10. Stâna Grohotiș din Munții Bucegi

STANA GROHOTIS

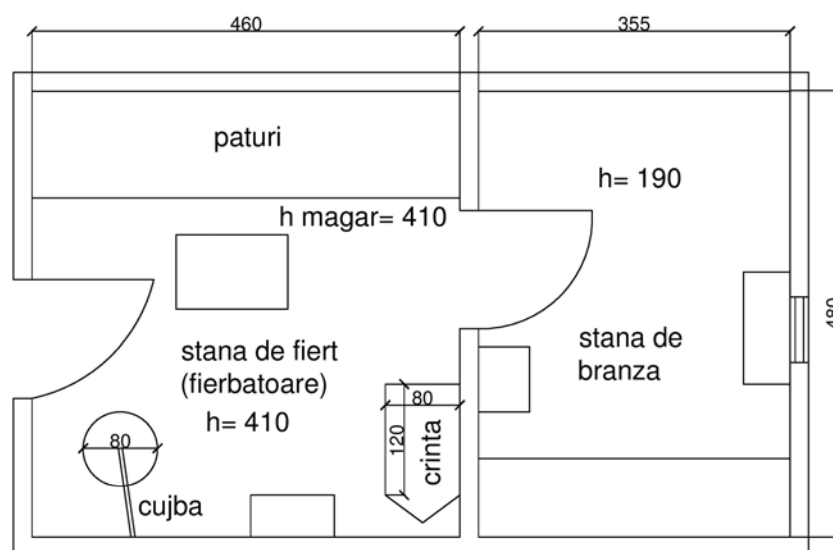

Fig. 5.9. Releveul Stânei Grohotiș din Munții Bucegi

În stână dorm baciul și mânătorul. Ciobanii și văcarul dorm în boșcă: „boșcă. Ee... satelit, are mai multe denumiri: satelit, boșcă, da' ca să... satelit” (inf. Duruian Lucian, 40 de ani, satul Rucăr). Este o construcție relativ nouă, în trecut ciobanii dormeau în cojoace la areapă (la marginea cârdului): „Pă poiană jos acolo, da. P-ormă a-nceput să facă cotețe d-ăstea dă dormea ciobanu', așa, cum să vă spun io... n-am cum să vă esplic... ca când ar fi o cocină dă câini, da' ma... mai mare așa, deci ca să poată omu' să să culce, acoperită să nu-l plouă și să băga acolo și dormea” (Gârbacea Nicolae, 85 de ani, satul Șimon).

În zona alpină, unde pășunea este de slabă calitate, pasc sterpele și cârlanii. Sterparii și cârlânarii depozitează hrana (coboară o dată pe săptămână la stână pentru aprovizionare) în bordei. Bordeiu este o așezare temporară folosită doar vara, construit din pietre, semiîngropat și acoperit cu cetină (crengi de rășinoase) sau lespezi de piatră.

Foto 5.11., 5.12. Boșcă/satelit/coteț, adăpost temporar pentru înnoptatul ciobanilor

5.2. Dinamica amplasamentului stânelor

Studierea și reprezentarea amplasamentului stânei dintr-un peisaj geografic începe, de obicei, prin consultarea, interpretarea și compararea hărților topografice.

Metodologia de lucru. O analiză cât mai complexă și completă de dinamică teritorială într-un anumit spațiu presupune utilizarea unui fond de date, îndeosebi cartografic, deosebit de variat și care să acopere o perioadă de timp suficient de mare, astfel încât rezultatele studiului să poată fi considerate concludente.

Surse de date utilizate.

Hărțile topografice. Pentru arealul geografic analizat, s-au folosit următoarele hărți topografice:

- *Planurile Directoare de Tragere (PDT)* au fost realizate în intervalul 1916-1918 în proiecția Lambert-Cholesky, la diferite scări (1:20 000, 1:100 000 și 1:200 000). Relieful este reprezentat, pe majoritatea hărților, prin curbe de nivel iar pe anumite planșe, prin metoda hașurilor. Curbele de nivel au echidistanța de 100 m pentru cele principale, de 20 m pentru cele

normale și de 10 m pentru cele ajutătoare. Culorile utilizate pentru aceste hărți sunt maron (pentru relief), verde (pentru reprezentarea vegetației pe anumite foi de hartă din Bucovina, Moldova, Dobrogea) și negru pentru restul reprezentării. Până în anul 1959, când au fost editate și tipărite ultimele hărți în proiecția Lambert-Cholesky, acestea au fost actualizate în mod repetat, atât în ceea ce privește toponimia, cât și în ceea ce privește acoperirea/utilizarea terenului, pe baza aerofotogramelor. Pe lângă informațiile legate de relief, hărțile furnizează informații și cu privire la acoperirea/utilizarea terenului (suprafețe împădurite, vii etc.), rețeaua de așezări omenești existente la acea vreme, precum și la rețeaua de căi de comunicație rutiere și feroviar, inclusiv amenajările pastorale, respectiv stânele (fig. 5.5.).

Pentru teritoriul analizat, s-au folosit foile de hartă la scara 1:20 000, actualizate între 1940 și 1958 (în funcție de foaie). Hărțile sunt disponibile în format GeoTiff, georeferențiate în proiecția Stereo 70 (<http://www.earth.unibuc.ro>).

- *Harta Topografică Militară* utilizată în cadrul acestui studiu este cea tipărită în anul 1981, la scara 1:25 000. Acestea au fost publicate sub egida Direcției Topografice Militare, proiecția originală fiind Gauss-Krüger. Hărțile topografice oferă detalii importante cu privire la relief, utilizarea terenurilor, rețeaua hidrografică, rețeaua de așezări umane și la rețeaua de căi de comunicații, precum și la alte puncte de interes, inclusiv stânele și saivanele. Semnul cartografic folosit pentru stână este un pătrat, lângă care este trecut „stn.” (fig 5.6.). Aceste materiale cartografice sunt disponibile sub forma unui mozaic georeferențiat, în proiecția Stereo 70, pe site-ul <http://www.opengis.unibuc.ro>.

Ortofotoplanurile sunt realizate între anii 2003 și 2005 și date spre utilizare din anul 2006. Au fost realizate și sunt gestionate de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCPPI). Au rezoluție spațială de 0,5 m.

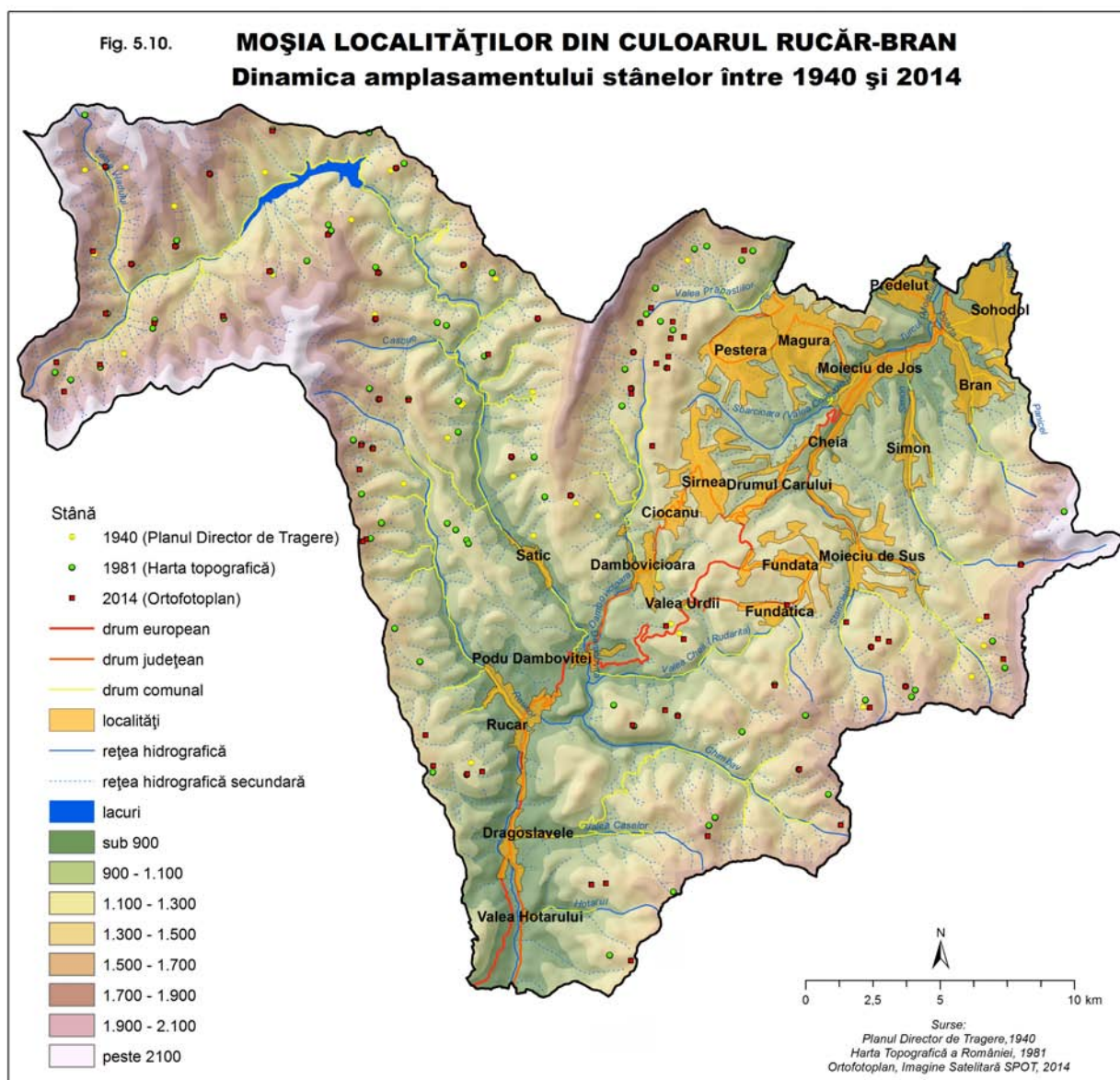
Prelucrarea acestor surse de date a constat în primul rând, în extragerea stânelor de pe Planurile Directoare de Tragere (1940-1958), Harta Topografică Militară (1981) și ortofotoplanuri (2006, actualizate cu ajutorul capturilor Google Earth 2014), care au fost trecute în format vectorial într-un strat tematic de tip punct.

S-a folosit ca hartă finală de lucru harta hipsometrică. Pe această hartă de bază s-au suprapus toate celelalte straturi tematice, având semne cartografice diferite pentru reprezentarea stânei, în funcție de harta de proveniență: cerc roșu pentru ortofotoplan; cerc verde pentru harta topografică; cerc galben pentru Planul Directoar de Tragere.

Rezultatele obținute evidențiază evoluția amplasamentelor stânelor, situate în munții din moșia localităților din Culoarul Rucăr-Bran. Conținutul hărților sus menționate au fost confruntate cu Harta Așezărilor temporare și cu observații directe efectuate în anul 2014, la unele dintre aceste stâne. Este posibil ca pe hărțile vechi să nu fi fost cartate toate stânele (s-a cartat conform tehnicilor vremii) și să le întâlnim pe alte hărți sau în documente istorice.

Altitudinea optimă în răspândirea stânelor arată caracterul climatic al muntelui. Mara N. Popp (1933: 277) clasifică munții după altitudinea optimă în răspândirea stânelor astfel: văratici și iernatici. Această clasificare o face în funcție de orientarea versanților muntelui: „în legătură cu noțiunea de față – loc însorit, bogat în pășuni și de dos – loc umbrit, bogat în păduri”. Fața muntelui fiind mai văratică permite stânelor să fie amplasate la altitudini mai mari (vezi fig. 1.3. – 1.5.). Astfel, stâna urcă până la 1800 m și peste pe versantul muntean al Făgărașului, până la 1700-1800 m în Munții Iezer și Bucegi, până la 1600 m în Munții Leaota și până la 1500 m în Munții Piatra Craiului (fig nr. 5.6.).

În munții din moșia localităților din Culoarul Rucăr-Bran întâlnim (în 2014) un număr de aproximativ 70 de stâne. Cel mai multe stâne, 83, au existat în preajma anilor 1981, practic numărul acestora este aproape dublu față de anul 1940, când existau 44 de stâne.

În Culoarul Rucăr-Bran prin stână se înțelege atât ansamblu arhitectural (gospodăria) din zona montană, cât și construcția (locuința) unde se prepară și sunt depozitate produsele lactate.

Construită, în general, pe o temelie solidă de piatră, mai nou de beton, stâna nu este folosită permanent, ci numai un anumit număr de ani, un an sau chiar o jumătate de vară. Întâlnim două situații: a. stâna fixă, dar se mutau animalele. De exemplu în Muntele Coja există două stâne, folosite pe rând, un an se târlește la o stână și anul următor la cealaltă. „Nu, stânii nu să mută, mutături să fac numai cu vitele, deci dânr-un munte-n altu’, da’ stânele rămân pă loc. Deci să face un fel dee... de mutătoare, așa să numește, da’ la... ca stână, clădire... așa, deci sunt făcute și s-aduce, să mută, să... Într-un an stă sus, poa’ să stea și-o juma’ dă vară într-un munte, să ducă pă jumătate dă vară cealantă să îi mute-n altă parte, pentru că crește iarba, pentru să mănânce stăoină, să mănânce dâן plin. Stăoina ie dâן ăsta, ie o iarbă care crește după ce să fac oboarele, deci, în var-asta-am făcut oboarele, la anu’ crește stăoina, așa să numește. Ie o iarbă mai grasă, o iarbă mult mai cuvenit la lapte și la asta” (informator Duruian Nicolaie, 60 de ani, satul Rucăr.

b. Cea de-a doua situație este cea de stână mutătoare. Gârbacea Nicolae (85 de ani) din satul Șimon afirmă: „să muta dacă să făcea noroi, sau seca izvoru’ dă apă unde lua pentru stână și iera-n altă parte a poienii muntelui, muta acolo. Iera locu’ curat. [Se muta] poate la 10, 15... depinde, depinde dă omu’ gospodaru’ ăla care lua muntii. Sigur, strica... să-ntâmpla dă făcu și nouă, o muta p-aia o strica și țara cu caii bânilii și aducea un meșter care știa să lucreze, o monta și... face, cum să nu”. La stâna veche din Pietrele, din Munții Piatra Craiului, am întâlnit însemne pe grinzile de la pereții stânei, așa cum susține și Dorin Oncioiu din Moieciu, care menționează o numerotare a acestora în caz de mutare (foto 5.13.)

Foto 5.13. 5.14. Stâna veche din Pietrele. Numerotarea grinzilor

5.3. Studii de caz

Surse de date utilizate.

Hărțile Austriece au fost realizate la scara 1:200.000, în urma celei de-a III-a campanie militară de ridicări topografice a Imperiului Austro-Ungar (începând cu anul 1869). Provinciile istorice românești sunt cuprinse în întregime, în cadrul acestei acțiuni finalizate în jurul anului 1910. Pe lângă multitudinea de informații de geografie fizică sau socio-economică, aceste foi de hartă prezintă și amplasamentul stânelor, reprezentate printr-un cerc cu un triunghi deasupra (fig. 5.4.).

Harta turistică a Asociației Turing-Clubul României. În perioada interbelică, România a cunoscut o dezvoltare deosebită a turismului de orice fel. După modelul țărilor din occident, amatorii de turism au simțit nevoia constituirii de asociații care să le reprezinte interesele și pasiunile. Așa a luat naștere, în 1926, Asociația Turing-Clubul României (Asociație de turism și pentru protecția naturii), patronată de Mihai Haret, prin care se urmărea dezvoltarea turismului și cunoașterea țării de către toți românii. Sub egida T.C.R., la Institutul cartografic „Unirea” Brașov, între anii 1930 – 1940, s-au publicat o serie de hărți turistice printre care și Harta Turistică Piatra Craiului – Zărnești – Bran – Rucăr (1933).

Acest material cartografic la scara 1:30.000 este foarte important în demersul nostru, datorită faptului că se poate identifica cu acuratețe mare amplasamentul stânelor din anul 1933. Semnul cartografic folosit pentru stână este un cerc cu un triunghi plin deasupra (fig. 5.5).

Hărțile topografice. Pentru arealul geografic analizat, s-au folosit următoarele hărți topografice: *Planurile Directoare de Tragere* (PDT), în care amenajările pastorale, respectiv stânele sunt reprezentate prin (fig. 5.6.) și *Harta Topografică Militară*

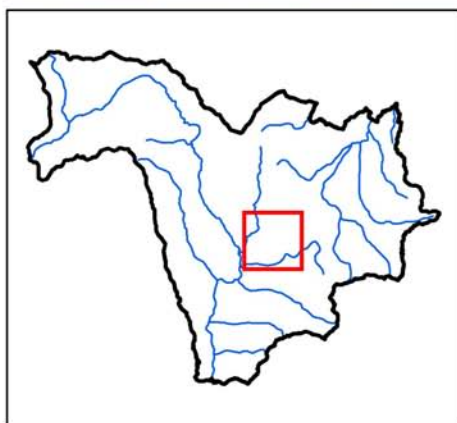
Ortofotoplanurile sunt realizate între anii 2003 și 2005 și date spre utilizare din anul 2006. Au fost realizate și sunt gestionate de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCPI). Au rezoluție spațială de 0,5 m.

Prelucrarea acestor surse de date a constatat în primul rând, în extragerea stânelor de pe Harta Austriacă (1911), Harta turistică a Asociației Turing-Clubul României (1933), Planurile Directoare de Tragere (1940-1958), Harta Topografică Militară (1981) și ortofotoplanuri (2006, actualizate cu ajutorul capturilor Google Earth 2014), care au fost trecute în format vectorial, într-un strat tematic de tip punct.

S-a folosit ca hartă finală de lucru ortofotoplanul, deoarece are o rezoluție spațială de 0,5 m. Pe această hartă de bază, s-au suprapus toate celelalte straturi tematice, având semne cartografice diferite pentru reprezentarea stânei, în funcție de harta de proveniență: pătrat pentru ortofotoplan; cerc gol pentru harta topografică; două cercuri concentrice, cel din mijloc fiind

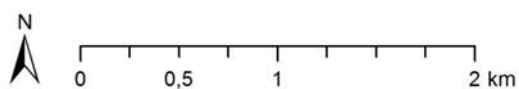
plin, pentru Planul Directoar de Tragere; cerc cu bară pe mijloc pentru harta turistică și cerc cu cruce în mijloc pentru harta austriacă.

**DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNEI DIN DEALUL SASULUI
HARTA AUSTRIACA (1911)
CULOARUL RUCAR-BRAN**

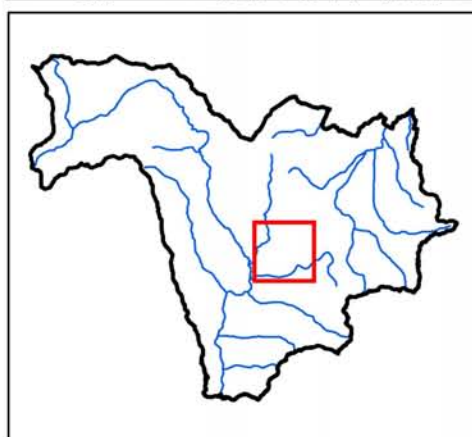
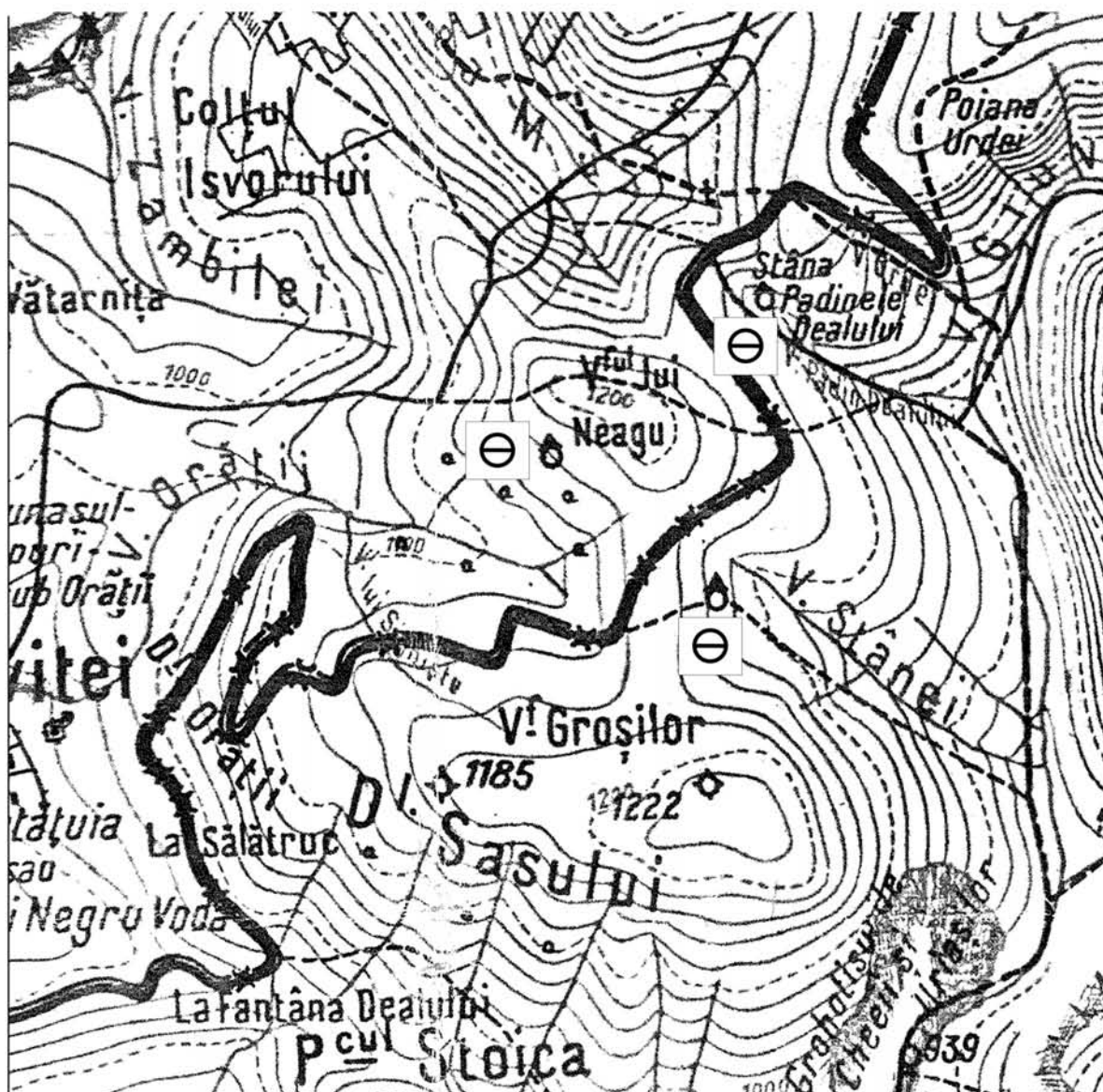

⊗ 1911 (Austrian Topographic Map)

Fig. 5.11.

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STĂNEI DIN DEALUL SASULUI
HARTA TURISTICA (1933)
CULOARUL RUCAR-BRAN

⊖ 1933 (Touristic Map - Romanian Tourism Club)

Fig. 5.12.

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNEI DIN MUNTELE GROHOTIȘ
PLANUL DIRECTOR DE TRAGERE (1940)
Masivul Bucegi (1940-2014)

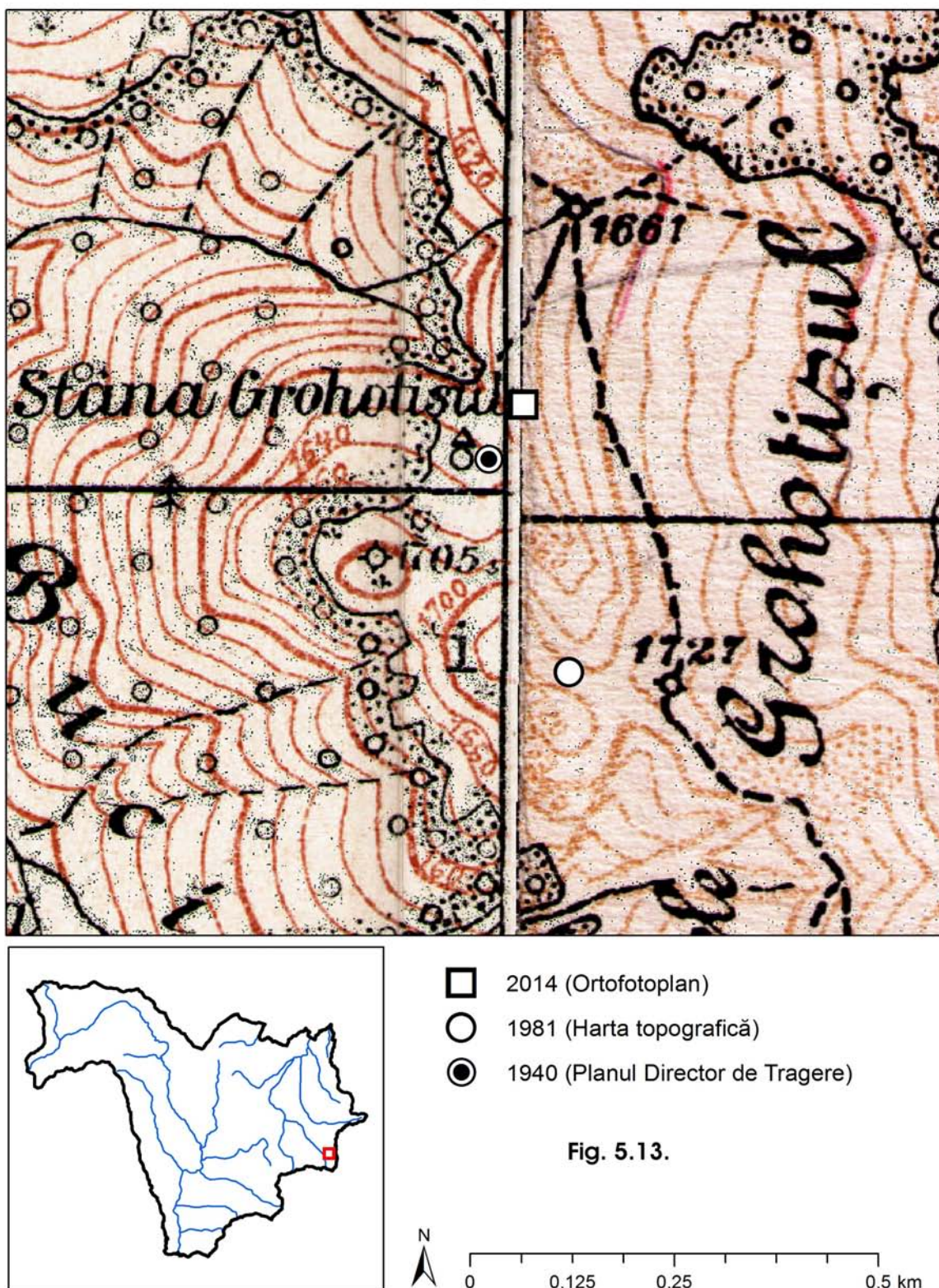
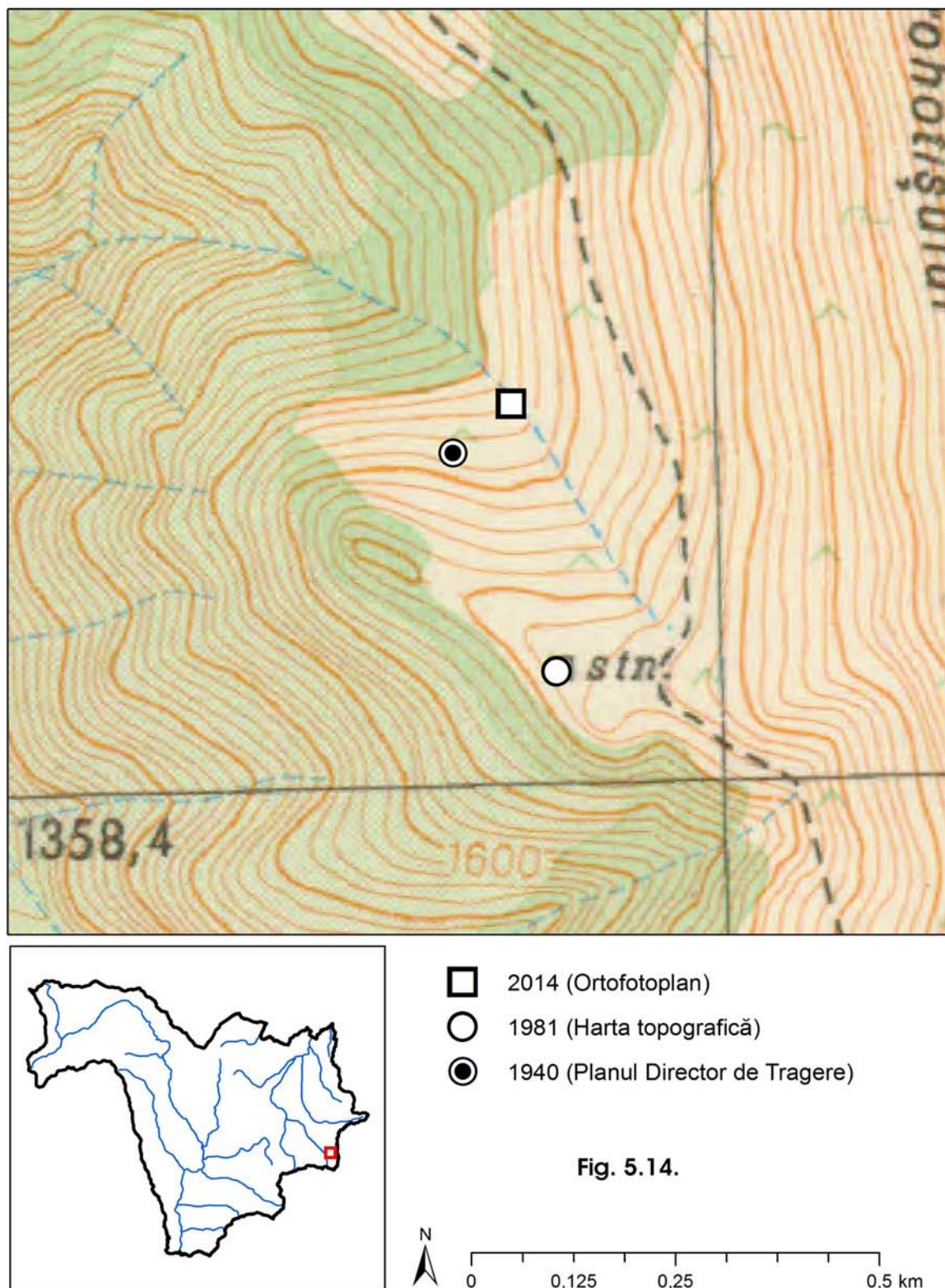

Fig. 5.13.

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNEI DIN MUNTELE GROHOTIȘ
HARTA TOPOGRAFICĂ (1981)
Masivul Bucegi (1940-2014)

Rezultatele obținute evidențiază evoluția amplasamentelor stânelor, situate în munții din moșia localităților din Culoarul Rucăr-Bran. Conținutul hărților sus menționate au fost confruntate cu Harta Așezărilor temporare și cu observații directe efectuate în anul 2014, la unele dintre aceste stâne. Este posibil ca pe hărțile vechi să nu fi fost cartate toate stânele (s-a cartat conform tehnicilor vremii) și să le întâlnim menționate pe alte hărți sau în documente istorice.

Pe hărțile topografice sunt reprezentate toate elementele vizibile, cartografiabile, fără a scoate în evidență unul sau altul dintre elementele peisajului geografic. În ceea ce privește dinamica amplasamentului stânei, am considerat necesară o abordare distinctă, pe studii de caz, ce reflectă mai bine specificul problemei și ne permite să avem o imagine de ansamblu asupra fenomenului pastoral desfășurat în moșia localităților din Culoarul Rucăr-Bran. Aceste studii de caz reflectă schimbări reprezentative, ce acoperă areale din Munții Piatra Craiului, Bucegi, Făgăraș, Iezer, Leaota, dar și din interiorul Culoarului.

Stâna din Muntele Coja – Masivul Piatra Craiului

A variat ca altitudine între 1400 m și 1460 m (în anul 1933 pe Harta Turistică apare ca Stâna din Cozia - 1460 m), dar și ca amplasament, cu câteva sute de metri. A fost situată pe versant, doar în jurul anilor 1933 s-a situat aproape de culme. Orientarea versanților este spre vest, astfel stâna este parțial încălzită și însorită (după ora 12), bogată în pășuni sau cum spunea Mara Popp (1933: 277): „(...) ținând seama de orientarea culmei muntelui, în legătură cu noțiunea de «față» - loc însorit, bogat în pășuni și de «dos» al muntelui – loc umbrat, bogat în păduri. (...) În consecință munții văratici sunt cei mai ciobănoși”. În prezent, în Muntele Coja întâlnim două stâne situate la aproximativ 500 m una față de cealaltă. Sunt folosite prin rotație, un an este amenajată o stână, în anul următorul cealaltă stână. Se urmărește astfel târlirea uniformă a terenului și evitarea „arderii” pășunilor. Sunt construite din bârne de conifere, au temelie de piatră și învelite cu șindrilă, parțial cu tablă.

Sursa de apă este situată în apropiere (200-300 m) iar pentru iluminat se folosesc: lampa cu gaz, lanterna cu baterii, generatorul diesel. Stâna amenajată în anul 2014 este formată din trei încăperi (fierbătoarea, stâna foilor sau stâna de brânză) și este dispusă în L, iar stâna ce urmează să fie folosită anul următor are tot trei încăperi, însă o dispunere liniară.

Stâna din Muntele Berivoi – Masivul Făgăraș

În Munții Făgăraș stânele sunt amplasate pe fața muntelui, astfel expoziția sudică a versanților, care sunt calzi și însoriți, le permite să urce la peste 1600 m. Stâna din Muntele Berivoi a fost amplasată la începutul secolului al XX-lea pe valea Vladului, pentru ca la mijlocul secolului să migreze pe versanții din apropiere. Lipsa activității pastorale intense de altădată, însoțită de defrișări, incendieri etc. au determinat, începând cu anii 1980, stâna să coboare din nou pe vale, unde se află și în prezent. Tendința actuală este de coborâre a stânelor în culoarele

de vale unde au acces rapid la drumuri, poteci ș.a. (pentru transportul rapid al produselor lactate în sat sau la vânzare), la sursa de apă etc.

Stâna din Muntele Pecineagu – Masivul Iezer

Amplasamentul său a oscilat între 1500 și 1600 m, coborând de pe versanți pe vale. Dacă în anul 1911 exista o singură stână (ne referim doar la imaginea din fig.), în preajma anilor 1980 existau trei stâne. Era folosită o singură stână, prin rotație anuală sau multianuală.

Stânele din Dealul Sasului – Culoarul Rucăr-Bran

Altimetric au variat între 1100-1200 m. Pe Harta Austriacă (1911) apar două stâne, una amplasată la poalele Dealului Sasului și una aproape (1160 m) de Vârful lui Neagu, pe versantul sud-vestic. Pe Harta turistică din anul 1933 regăsim cele două stâne, dar și una situată lângă cătunul Valea Urdii, pe versantul sud-estic numită Stâna Padinele Dealului. Prezența lor în apropierea șoselei naționale Câmpulung – Brașov, menționată pe aceeași harta sub numele de Drumul Carului, a determinat vânzarea directă și rapidă a produselor lactate către turiști sau persoane aflate în tranzit. Acest lucru a făcut ca de-a lungul timpului, multe din aceste așezări temporare pastorale (stâne, odăi, colibe ș.a.), prin locuirea lor permanentă (roirea locuitorilor din satul Dâmbovicioara și Ciocanu), să devină nucleul de formare al unei așezări permanente, respectiv cătunul Valea Urdii. Oiconimul Valea Urdii provine din apelativul urdă, din fondul lexical traco-geto-dacic. El arată intensă activitate pastorală, așa cum reiese și din bogatul bagaj toponimic din zonă: la nord de cătun întâlnim toponimul poiana urdei, iar la sud, valea stânei.

În perioada comunismului, în locul stânelor apar saivanele, unul dintre ele existând și astăzi, fiind folosit în scop turistic. În prezent, în Dealul Sasului, întâlnim trei stâne: două de versant și una de culme (nu apare pe ortofotoplan, fiind situată puțin mai la sud). Stânele situate pe versant, pe mici platouri, au cinci încăperi, curent electric, acces auto. Strunga oilor și oborul vitelor sunt situate în imediata apropiere.

Stâna din Muntele Sântilia – Masivul Leaota

Și-a păstrat același amplasament, fiind situată la aproximativ 1460 m, pe versantul nord-vestic al Muntelui Sântilie. În prezent, stâna are trei încăperi, iar stăpânul de munte și personalul sunt din comuna Boteni, județul Argeș. Baciul este „cheia” la stână, practic răspunde de stână și de eficiența economică a ei. Această eficiență se materializează în cantitatea și calitatea produselor lactate: brânza de burduf, urda, untul, jintița etc. Aici am întâlnit o stână curată, cu un baci pedant și responsabil, cu vase de lemn (marea majoritate) pentru prepararea laptelui, cu buduroaie (recipient folosit pentru păstrarea cașului de brânză pus la dospit) din coajă de brad, așa cum foloseau bătrânii la începutul secolului al XX-lea, cu produse lactate de bună calitate.

Sântilie este numele popular al sărbătorii creștine de Sfântul Ilie serbat la 20 iulie, când se crede că vin ploi cu descărcări electrice și piatră. În Poiana Sântilia, la această dată, în trecut se organiza nedeia sau cum spunea I. Praoveanu (1998: 77): „Sfântul Ilie este data unei sărbători

pastorale organizate pe muntele Sântilie situate la hotarul Branului cu Muscelul și Dâmbovița”. Acest târg de două țări (Transilvania și Muntenia) era o amplă sărbătoare pastorală organizată în Munții Leaota. Începând cu anul 1969, nedeia munților este organizată în satul Fundata, iar de câțiva ani, în satul Fundățica.

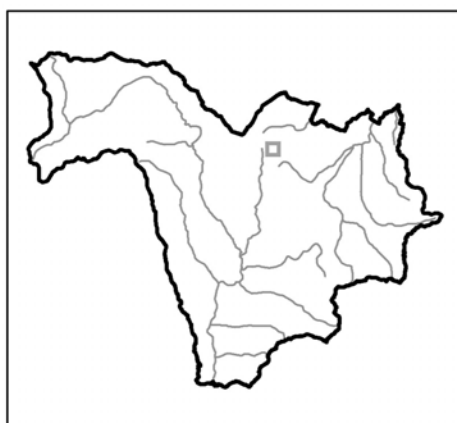
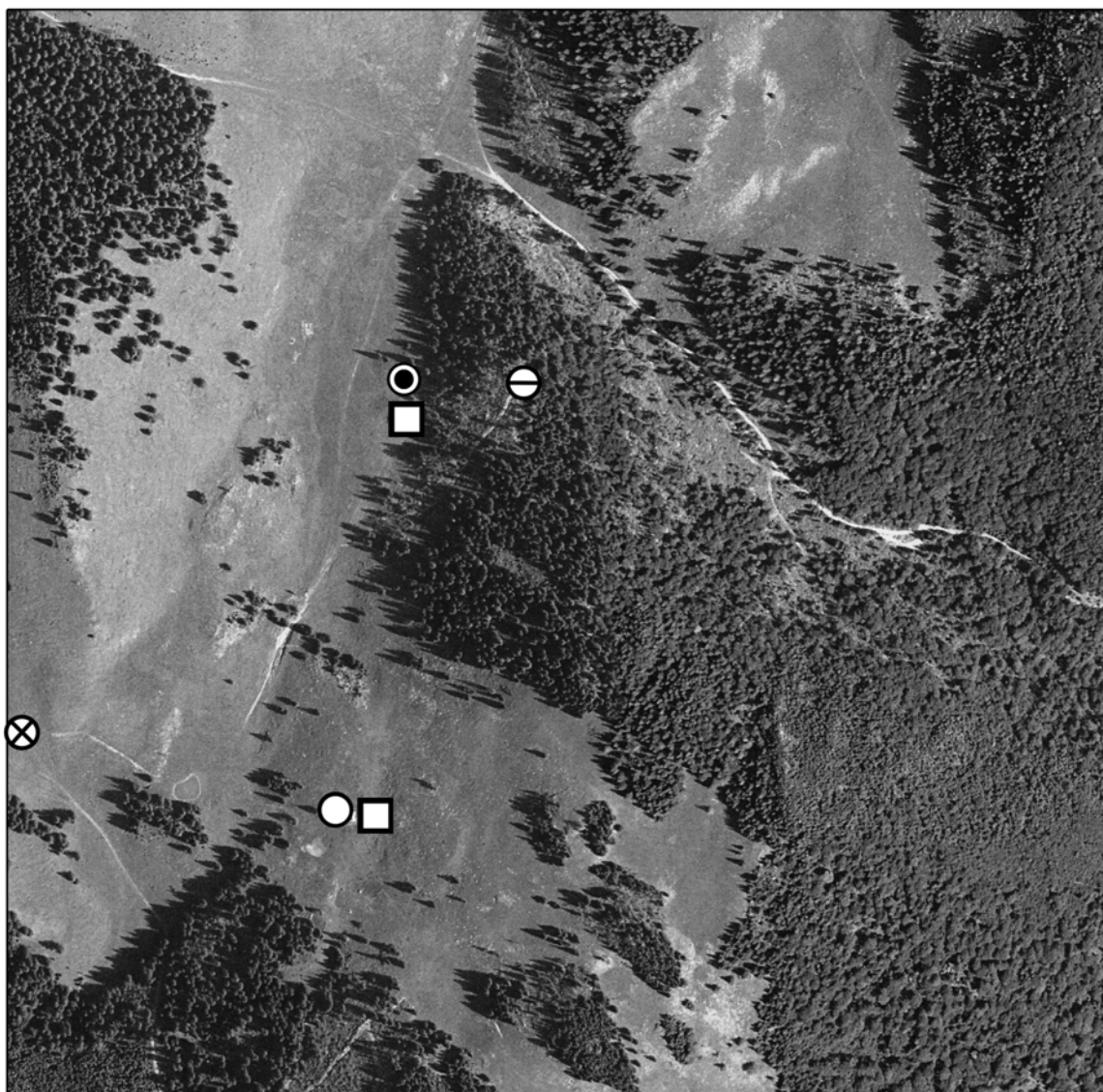
Foto 5.15. Stâna din Sântilia: buduroaie, brânză în coajă de brad ș.a.

Stâna din Muntele Grohotiș – Masivul Bucegi

În anul 1940, a fost amplasată la poalele Muntelui Grohotiș, pe versant, la altitudinea de 1640 m. Ulterior, în jurul anilor 1980, a urcat până la altitudinea de 1820 m, iar în prezent a revenit aproape de amplasamentul din prima jumătate a secolului al XX-lea. Stâna are în prezent două încăperi: stâna de fiert (fierbătoarea) și stâna de brânză. Buduroaiele, putineiul, hârdau, ciubărul ș.a sunt confecționate din doage de brad; crinta, masa unde se toaca cașii de brânză ș.a sunt făcute din scândură de brad. Stâna Grohotiș este veche ca amplasament și este construită conform planului unei stâne tradiționale, cu două încăperi, dar comarnicul și strunga sunt situate la câteva sute de metri.

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNELOR DIN MUNTELE COJA
ORTOFOTOPLAN (2014)
MUNTII PIATRA CRAIULUI

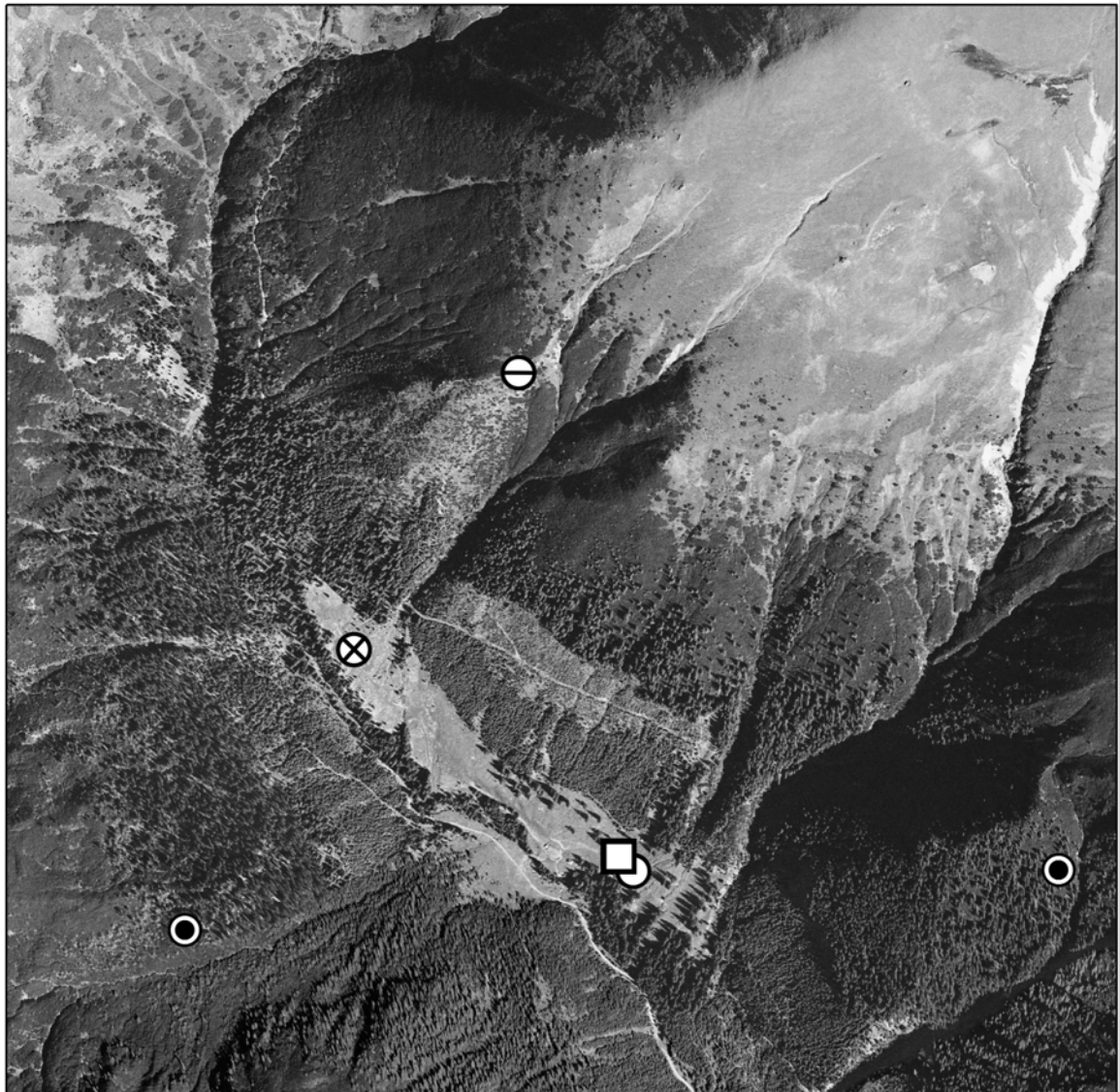

- Fig. 5.15.**
- 2014 (Ortophoto)
 - 1981 (Topographic Map)
 - 1940 (Topographic Map - PDT)
 - ⊖ 1933 (Touristic Map - Romanian Tourism Club)
 - ⊗ 1911 (Austrian Topographic Map)

0 0,125 0,25 0,5 km

**DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNELOR DIN MUNTELE BERIVOI
ORTOFOTOPLAN (2014)
MUNTII FAGARAS**

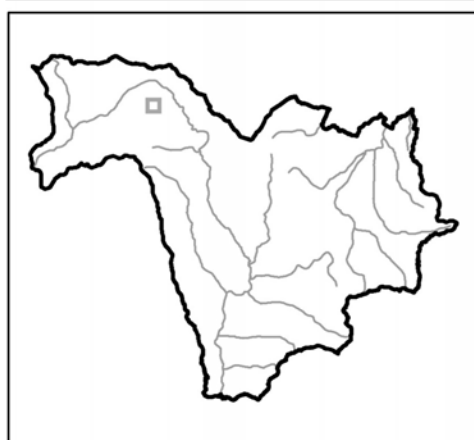
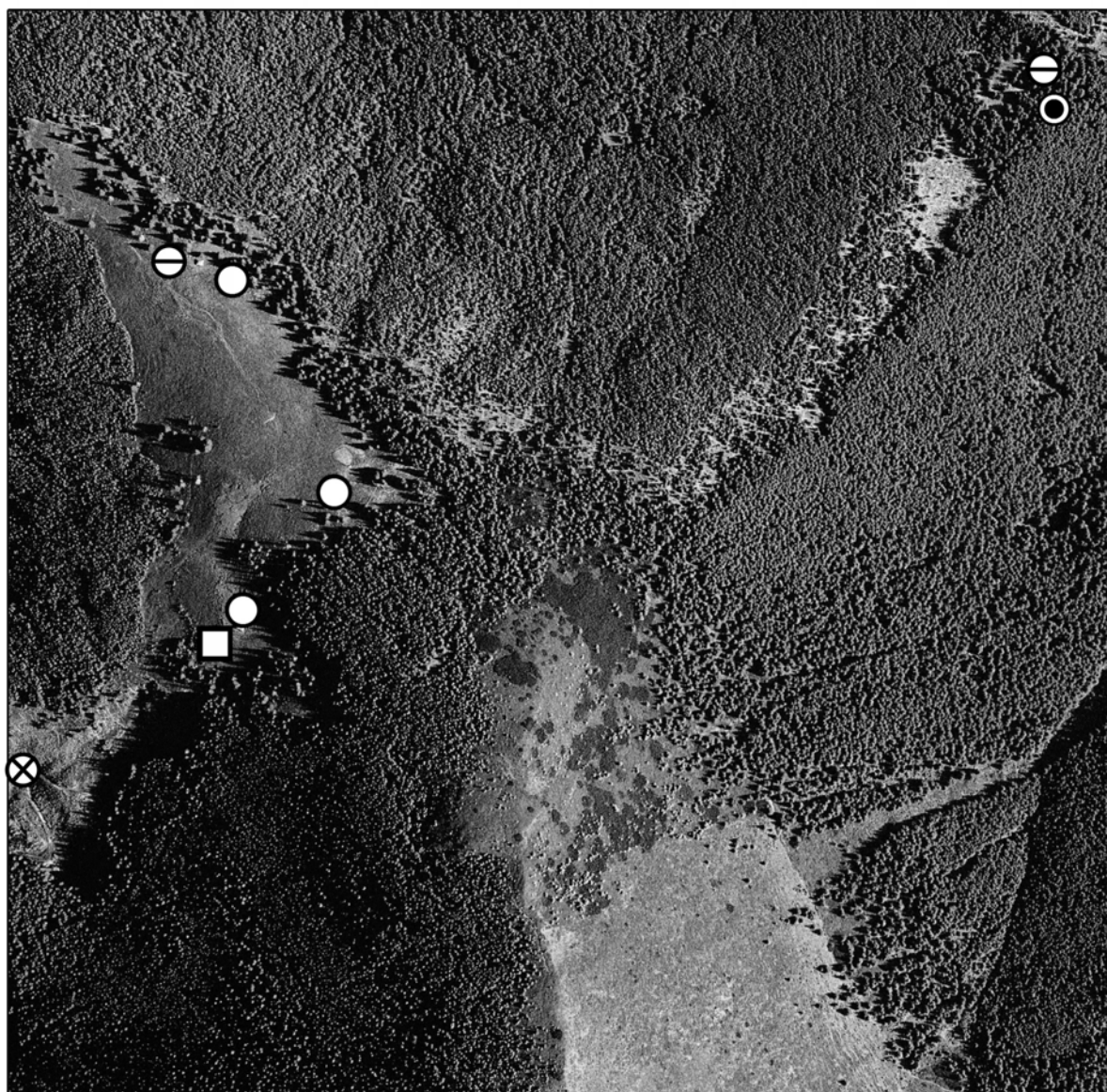

- Fig. 5.16.**
- 2014 (Ortophoto)
 - 1981 (Topographic Map)
 - 1940 (Topographic Map - PDT)
 - ⊖ 1933 (Touristic Map - Romanian Tourism Club)
 - ⊗ 1911 (Austrian Topographic Map)

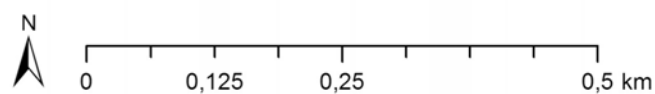

0 0,2 0,4 0,8 km

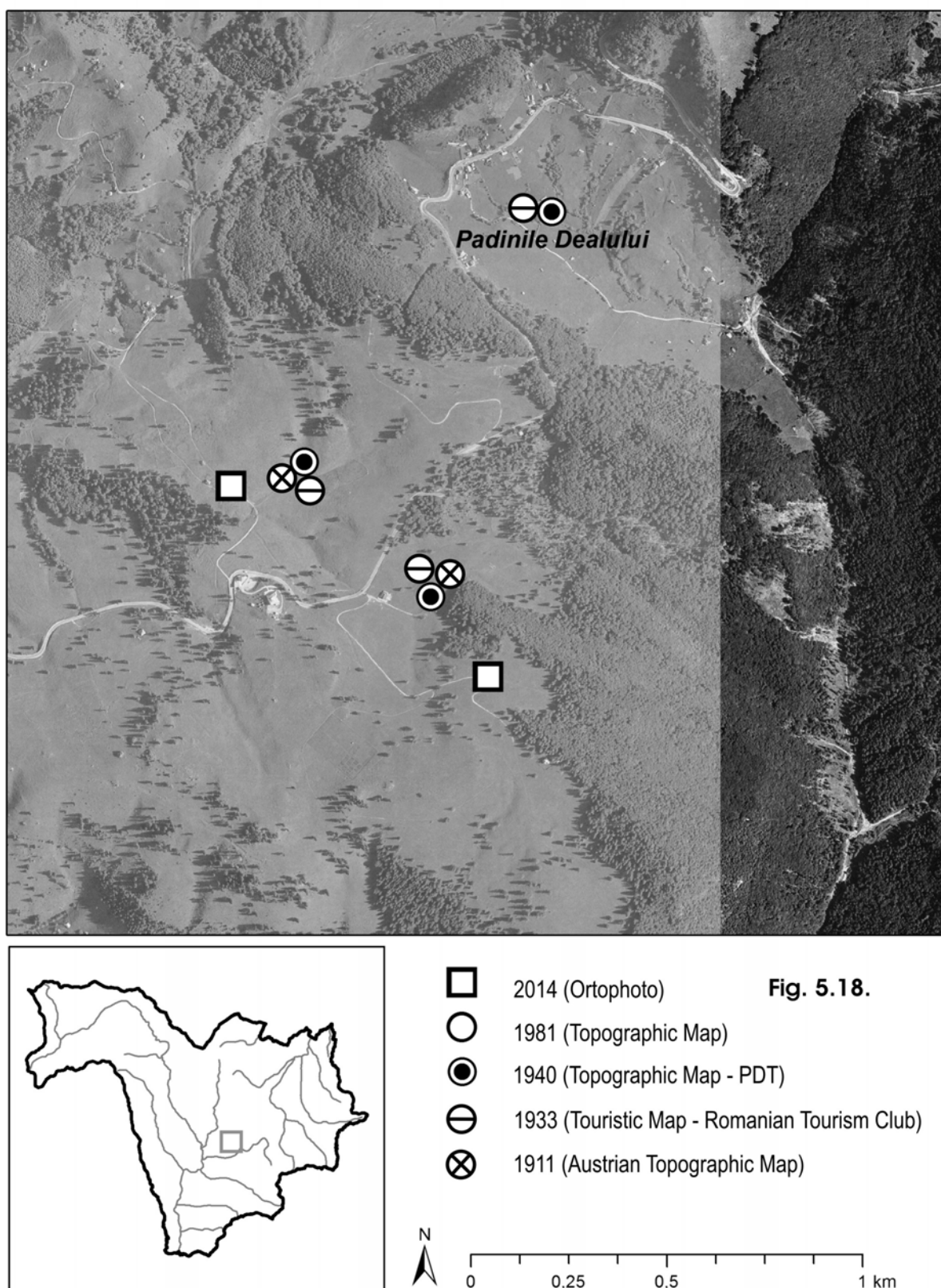
DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNELOR DIN MUNTELE PECINEAGU
ORTOFOTOPLAN (2014)
MUNTII IEZER

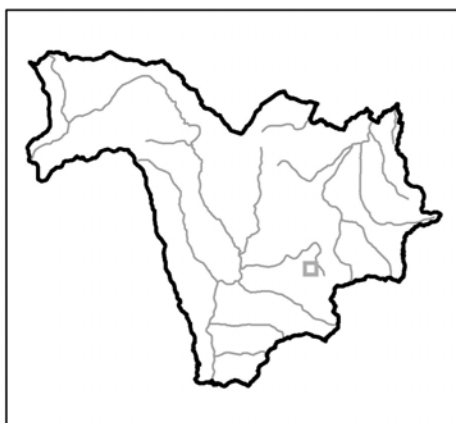
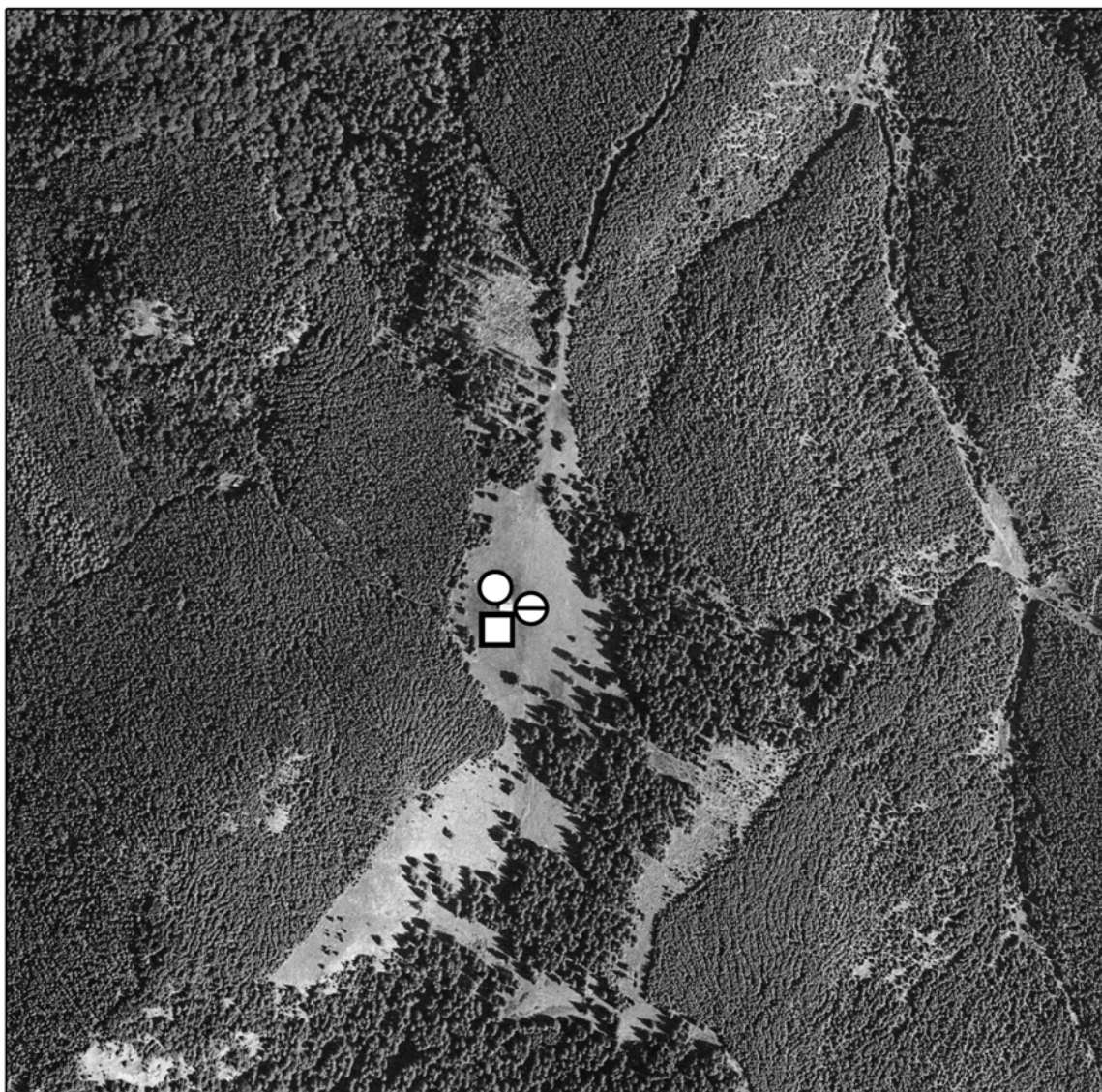
- Fig. 5.17.**
- 2014 (Ortophoto)
 - 1981 (Topographic Map)
 - 1940 (Topographic Map - PDT)
 - ⊖ 1933 (Touristic Map - Romanian Tourism Club)
 - ⊗ 1911 (Austrian Topographic Map)

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNELOR DIN DEALUL SASULUI
ORTOFOTOPLAN (2014)
CULOARUL RUCAR-BRAN

DINAMICA AMPLASAMENTULUI STÂNELOR DIN MUNTELE SÂNTILIA
ORTOFOTOPLAN (2014)
MASIVUL LEAOTA

- 2014 (Ortophoto)
 1981 (Topographic Map)
 1933 (Touristic Map - Romanian Tourism Club)

Fig. nr. 5.19.

0 0,125 0,25 0,5 km

Capitolul VI

METODE DE EVALUARE A PEISAJULUI PASTORAL.

INDICI ȘI INDICATORI

O modalitate de exprimare a dimensiunii, intensității și repartiției spațiale a efectelor impactului antropic asupra unităților de peisaj o reprezintă calcularea unor indicatori și indici sintetici de apreciere a artificializării peisajului etnografic.

Indicatorii sunt „informații cuantificabile care ne ajută să exprimăm și să vizualizăm modificările care se produc în timp” în peisaj (Popovici, 2008: 188).

Indicii reprezintă „mărimi rezultate din raportul a două valori diferite ale unui indicator, reliefând variația acestuia în timp și spațiu. Se exprimă în majoritatea cazurilor, în procente, dar poate fi utilizată și mărimea medie sau valoarea absolută” (Dicționar de Geografie Umană, coordonatori Erdeli G., Ielenicz M., 1999: 161).

Un indicator sau un indice ar trebui să întrunească următoarele criterii: să fie reprezentativ, să fie valid din punct de vedere științific, să fie simplu și ușor de interpretat, să conțină informații diacronice, să indice schimbările care au loc în peisaj, să poată fi reactualizat la intervale regulate de timp etc. (Indicators of Sustainable Development for the UK, 1996, apud Popovici, 2008: 188).

Dinamica în timp și spațiu a peisajului pastoral poate fi determinată utilizând următorii indici și indicatori: densitatea populației, presiunea umană asupra peisajului, indicele peisajului, indicele de naturalitate, indicele de transformare a peisajului, presiunea agricolă.

6.1. Densitatea populației

Reprezintă un indicator care ne ajută să evaluăm intensitatea modificării peisajului. Se calculează ca raport dintre populație și suprafața totală, exprimată în locuitori pe km².

$$D = N (\text{loc.}) / St (\text{km}^2) - \text{unde:}$$

D = densitate;

N = număr de locuitori;

St = suprafața totală.

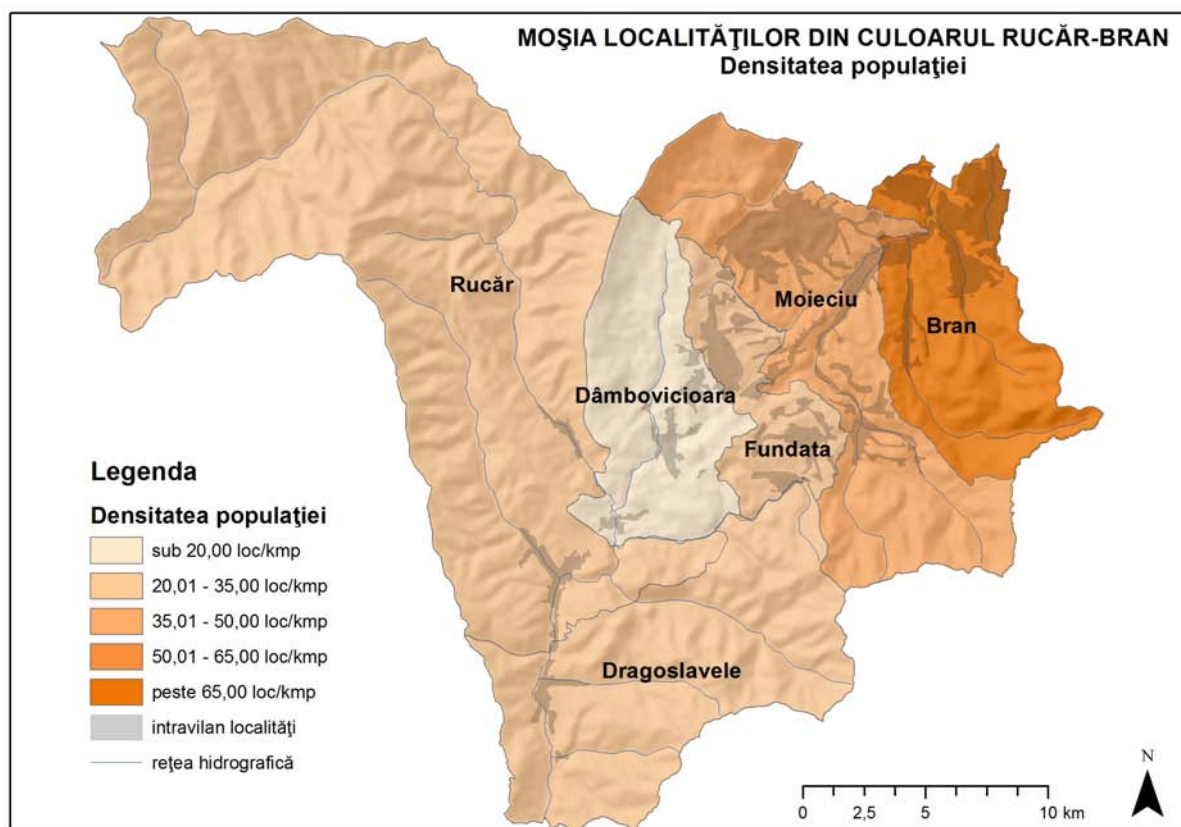

Fig. 6.1. Densitatea populației – 2013, sursa datelor INS

Densitatea populației din Culoarul Rucăr – Bran este de 33 loc/km². Ea a înregistrat în anul 2013 valori ce oscilează între 14,98 loc/km² în comuna Dâmbovicioara și 78,7 loc/km² în comuna Bran. Valori scăzute ale densității populației, sub media Culoarului, se înregistrează în comunele Rucăr 21,39 loc/km² și Dragoslavele 23,82 loc/km².

În schimb, valori ridicate peste media Culoarului se înregistrează în comuna Moieciu 49,48 loc/km².

Evoluția indicatorilor demografici din ultimii ani sugerează mutații substanțiale în ce privește densitatea populației totale din Culoarul Rucăr-Bran, ce a crescut de la 25,8 loc/km² în 1912 la 32,7 loc/km² în 1966 și la 35,5 loc/km² în 1992 și a scăzut la 33 loc/km² în anul 2013.

Specific pentru regiunea studiată este densitatea mică a populației, fapt care se explică atât prin suprafețele mari ale comunelor și numărul redus de locuitori, cât și prin sporul natural apropiat de 0 și a unui spor migratoriu preponderent negativ.

6.2. Presiunea umană

Presiunea umană asupra peisajelor etnografice reprezintă un indicator sintetic de apreciere a intensității impactului activităților umane asupra peisajului.

Formula aplicată pentru calcularea acestui indicator este:

$$P = S \text{ (ha)} / N \text{ (loc.)} - \text{unde:}$$

S = suprafața peisajului analizat;

N = numărul de locuitori.

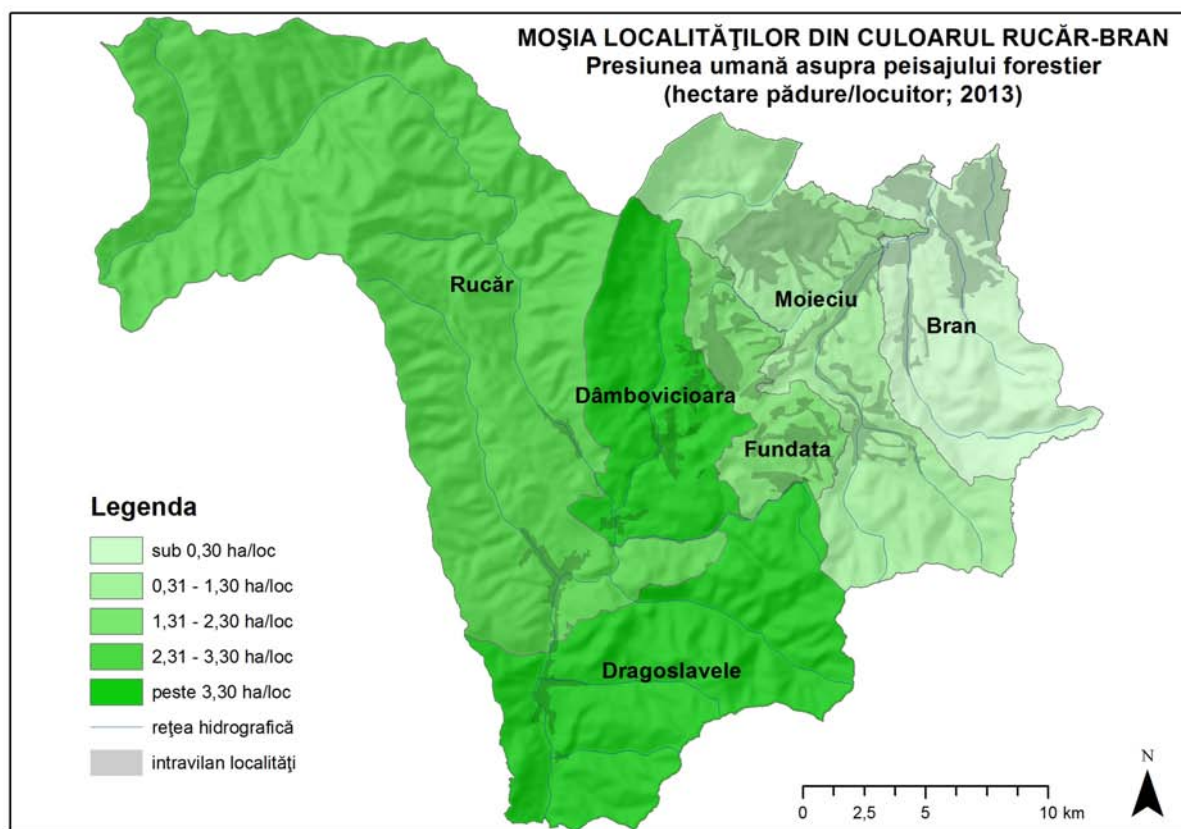

Fig. 6.2. Presiunea umană asupra peisajului forestier – 2013, sursa datelor INS

Presiunea umană asupra peisajului forestier înregistra în anul 2013 valori de 1,93 ha/loc. la nivelul Culoarului Rucăr-Bran, mult peste limita impusă de FAO de 0,3 ha/loc. Valorile cele mai ridicate sunt specifice zonei montane, fapt care trebuie coroborat și cu densitatea mică a populației, unde unei persoane din comuna Dâmbovicioara îi revine 4,2 ha de pădure, iar unuia

din comuna Dragoslavele îi revine peste 3,3 ha de pădure. Valori ridicate de 3,06 ha/loc. întâlnim și în comuna Rucăr și în comuna Fundata de 2,07 ha/loc. Cele mai mici valori se înregistrează în zona joasă, unde pădurile au fost defrișate pentru a face loc fânețelor și pășunilor: 1,16 ha/loc în comuna Moieciu și de 0,19 Ha/loc în comuna Bran. În comuna Bran valoarea presiunii umane asupra peisajului forestier este sub limita impusă de FAO de 0,3 ha/loc.

Presiunea umană asupra peisajului pastoral este relevantă în Culoarul Rucăr-Bran unde suprafețele ocupate cu pășuni și fânețe sunt de 0,98 ha/locuitor, adică mult peste media de 0,22 ha/loc. înregistrată în anul 2006 la nivelul României.

Cele mai mari valori de peste 2 ha/locuitor se înregistrează în comuna Dâmbovicioara 2,09 ha/loc. Valori ridicate de 1-2 ha/locuitor se înregistrează și în comunele Fundata 1,87 ha/loc și Rucăr 1,25 ha/loc. Cele mai mici valori, sub media Culoarului, sunt înregistrate în comuna Bran 0,94 ha/loc., Dragoslavele 0,7 ha/loc și Moieciu 0,45 ha/loc.

Analizând fig. 6.3. observăm că cele mai întinse pășuni și fânețe le întâlnim în sectorul mijlociu al Culoarului iar cele mai reduse suprafețe la întâlnim în partea brăneană.

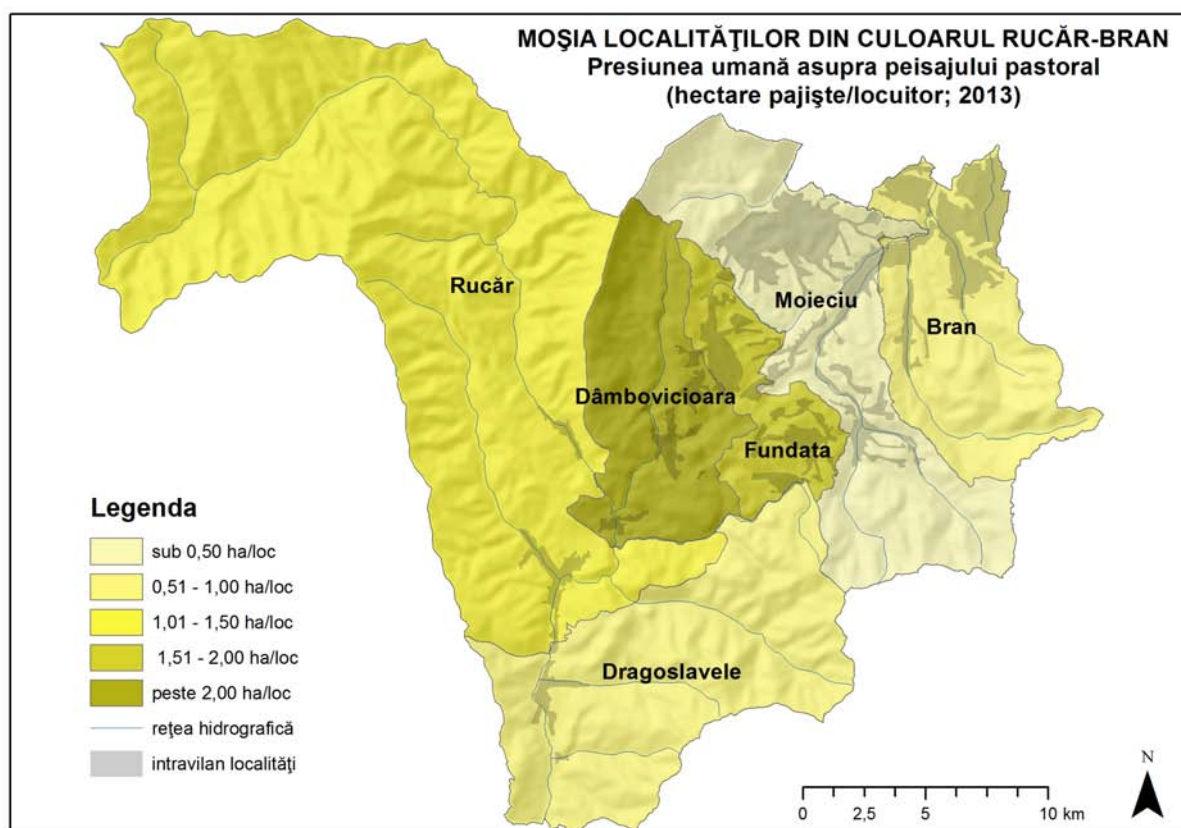

Fig. 6.3. Presiunea umană asupra peisajului pastoral – 2013, sursa datelor INS

6.3. Indicele peisajului etnografic

Este un indicator care evidențiază starea de sanogeneză a peisajului etnografic. Analizând valorile sale, putem determina tipul de peisaj etnografic specific ariei luate în studiu. El reprezintă raportul dintre ponderea suprafeței peisajului și suprafața analizată la care se raportează acesta.

$$Ip = Sp / St \times 100 - \text{unde:}$$

Sp = suprafața peisajului;

St = suprafața totală.

Indicele peisajului forestier. Economia forestieră are o pondere însemnată în baza economică a satelor din Culoarul Rucăr – Bran. Pădurile de foioase, dar în special de conifere, dețin 63,7 % din suprafața Culoarului. Această valoare este mai ridicată în comunele Dragoslavele 78,73 % și Rucăr 65,79 %. Sub media Culoarului, dar apropiate ca valoare, sunt întâlnite în comuna Dâmbovicioara 63,2 %, Moieciu 57,8 % și Fundata 43,9 %.

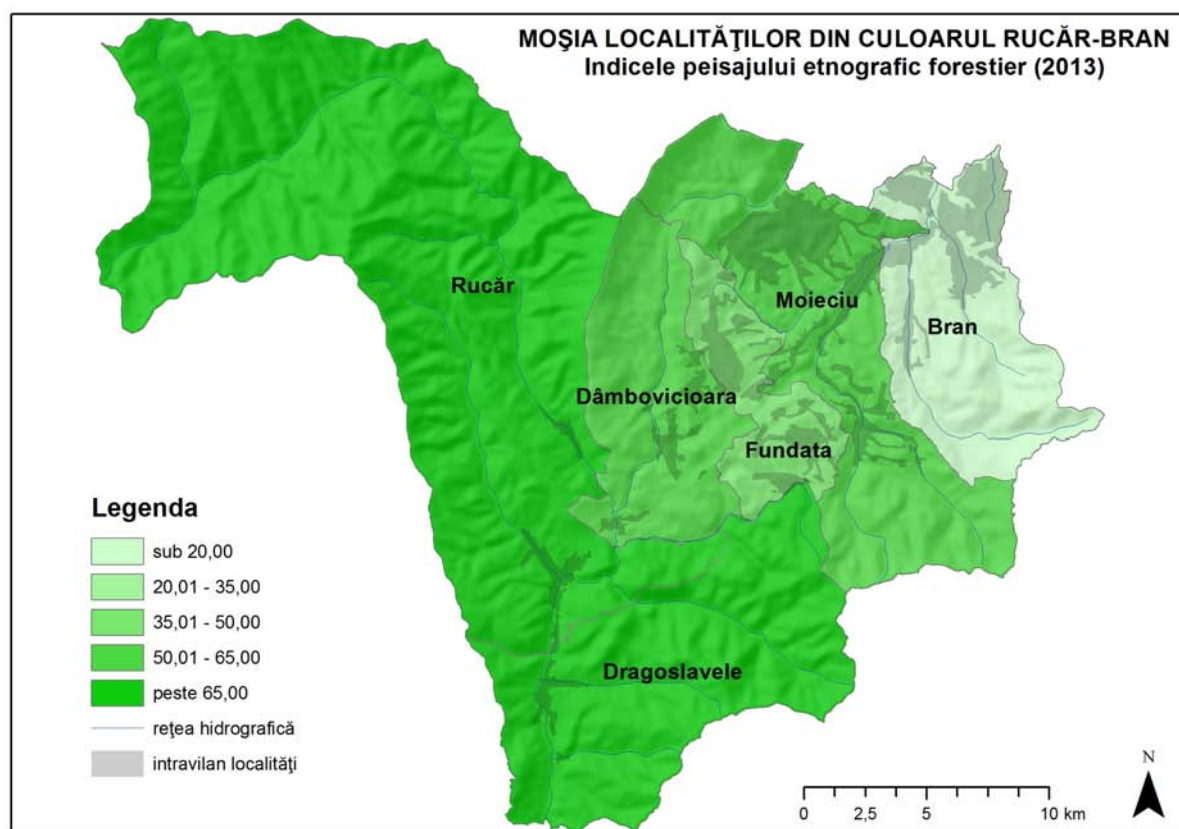

Fig. 6.4. Indicele peisajului etnografic forestier – 2013, sursa datelor INS

Cele mai mici valori le întâlnim în comuna Bran 15,6 %. Exploatarea lemnului a constituit o ocupație stăveche a populației din această zonă. Prelucrarea lemnului a determinat amenajarea fierăștrăilor, joagărelor pentru confecționarea cherestelei și a dus la apariția unor mici ateliere de tâmplărie.

Indicele peisajului pastoral. Dinamica suprafețelor ocupate cu pășuni și fânețe la nivelul Culoarului este în scădere în 2013, 32,4%, față de 34,4 % în anul 1981. Astfel, peisajul pastoral (vezi fig. 6.5.) are o întindere mare în comuna Bran 74,4 % și Fundata 39,7 % și valori mai mici în comuna Dragoslavele 16,8 % și în comuna Moieciu 22,4 %. Corelând fig nr. 6.5., 6.3. și 6.1. observăm următoarele aspecte: cele mai extinse pășuni și fânețe sunt întâlnite în comuna Bran, dar datorită densității ridicate a populației și a suprafeței reduse a comunei presiunea umană asupra peisajului pastoral este ridicată. La polul opus este comuna Fundata care are o suprafață întinsă de pășuni și fânețe și o populație mai puțin numeroasă. Comuna Rucăr are cea mai mare valoare a suprafețelor ocupate de pășuni și fânețe -7657 ha, dar raportat la întinderea comunei procentul acestora este de 26,99 %.

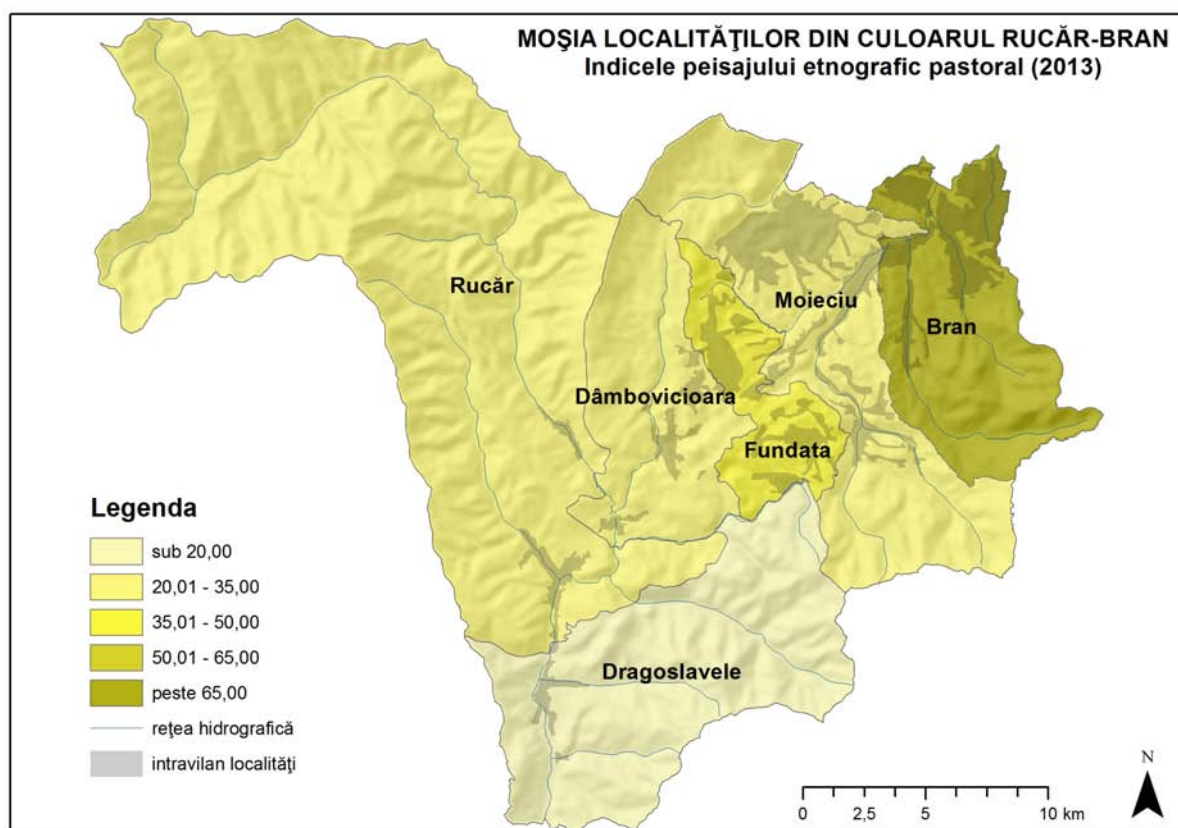

Fig. 6.5. Indicele peisajului etnografic pastoral – 2013, sursa datelor INS

6.4. Indicele de naturalitate a peisajului etnografic

El ne arată ponderea deținută de peisajele primare din totalul suprafeței Culoarului. Se calculează folosind următoarea formulă:

$$\text{Inat. Pe} = \text{Spăd.} + \text{Spăș.} + \text{Sf} + \text{Sap} / \text{Stotală} - \text{unde:}$$

Spăd. = suprafața ocupată cu păduri;

Spăș. = suprafața ocupată cu pășuni;

Sf = suprafața ocupată cu fânețe;

Sap = suprafața ocupată cu ape.

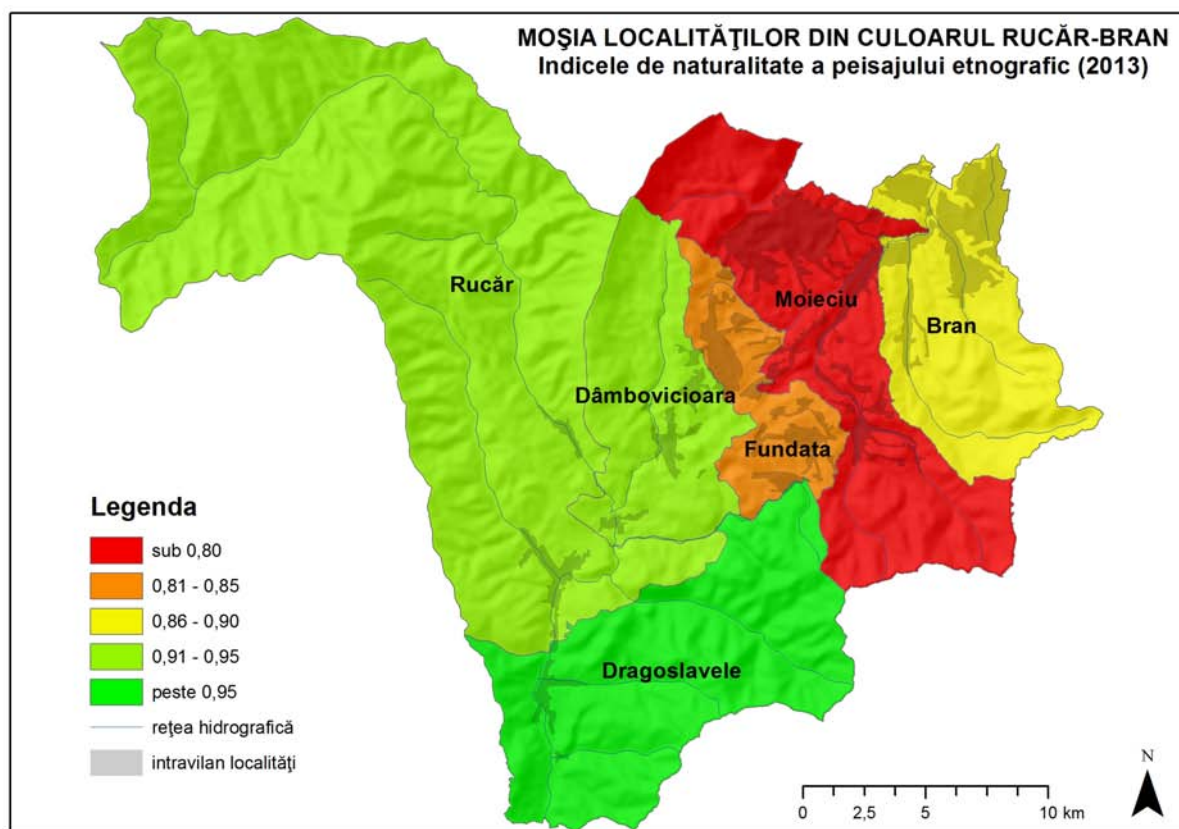

Fig. 6.6. Indicele de naturalitate a peisajului etnografic – 2013, sursa datelor INS

Valoarea acestui indicator la nivel Culoarului în procente este de 97 %. Această valoare ne indică un peisaj etnografic cu un echilibru slab afectat dacă ne raportăm la valoarea acestui indicator la nivel național care este de 52,24 %.

Pădurile sunt formațiuni vegetale care ocupau în trecut peste 70 % din suprafața Culoarului. Prin ample acțiuni umane de defrișare, deștelenire, dar și de desecare și îndiguire a râurilor, bălților și lacurilor, peisajele etnografice primare au suferit modificări de-a lungul timpului.

Valorile acestui indicator ne arată că în anul 2013 peisajele etnografice primare prezentau un echilibru:

- afectat: comuna Moieciu 78 %, comuna Fundata 85 %;
- slab afectat: comuna Bran 90 %, comunele Dâmbovicioara și Rucăr 94 %, comuna Dragoslavele 95 %.

6.5. Indicele transformării peisajului etnografic

Un alt indicator utilizat pentru a evidenția dinamica peisajului etnografic este indicele transformării peisajului etnografic. Peisajele primare: forestier, pastoral, piscicol s-au restrâns tot mai mult la nivel național din cauza lucrărilor oamenilor: de defrișare, deștelenire, îndiguire, asanare. Astfel, s-au extins peisajele derivate: agrar, viticol, pomicol.

$$I_{\text{transf.}} = \frac{Sp_{\text{păd.}} + Sp_{\text{păș.}} + Sf + Sap}{Sar + Sv + Sl} - \text{unde:}$$

Sp_{păd.} = suprafața ocupată cu păduri; Sp_{păș.} = suprafața ocupată cu pășuni; Sf = suprafața ocupată cu fânețe; Sap = suprafața ocupată cu ape;

Sar = suprafața arabilă; Sv = suprafața ocupată cu vii; Sl = suprafața ocupată cu livezi.

Valorile obținute prin calcularea acestui indice pentru țara noastră reflectă o stare puternic afectată a peisajului etnografic 1,26 unități. La nivelul Culoarului Rucăr-Bran indicele transformării peisajului etnografic are o valoare de 72,4 unități care ne arată peisaje slab afectate.

Aceste valori ale indicelui de transformare a peisajului etnografic pot fi încadrate:

- sub 25 unități – peisaje afectate: comuna Bran;
- în intervalul 25-50 unități – peisaje moderat afectate: comuna Moieciu, comuna Fundata;
- în intervalul 50-150 unități – peisaje slab afectate: comuna Dragoslavele;
- peste 150 unități – peisaje neafectate: comuna Rucăr și Dâmbovicioara.

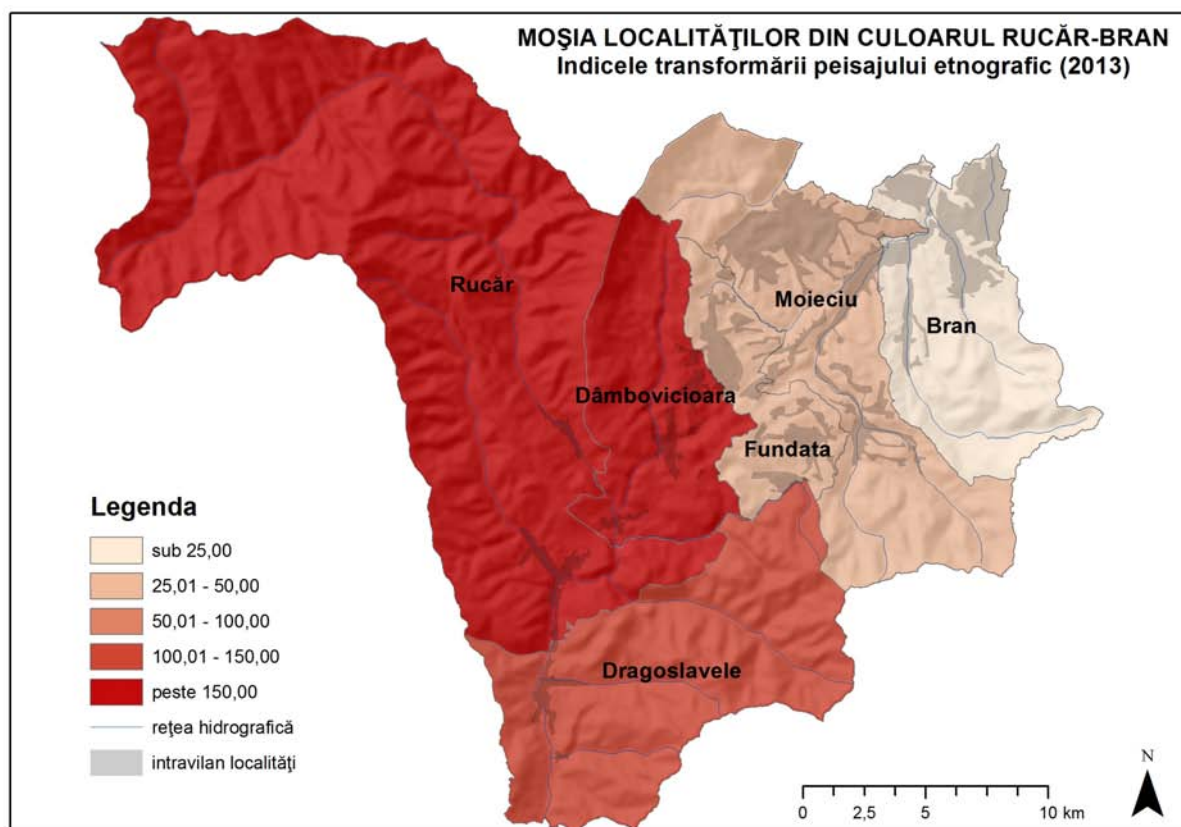

Fig. 6.7. Indicele transformării peisajului etnografic – 2013, sursa datelor INS

Tabel nr. 6.1. Structura fondului funciar și numărul de locuitori – 2013

localitate	Total - ha	Pășuni și fânețe - ha	Păduri - ha	Ape, bălți - ha	Livezi - ha	Arabil - ha	locuitori
Dragoslavele	11145	1882	8775	19	11	65	2655
Rucăr	28362	7657	18660	497	53	82	6096
Dâmbovicioara	6307	1978	3987	7	2	28	944
Fundata	3681	1463	1616	67	-	78	779
Moieciu	9481	2125	5482	25	4	235	4692
Bran	6785	5051	1063	-	69	206	5340
Total	62080	20126	39583	615	139	694	20506

Sursa: INS

6.6. Indicele presiunii agricole

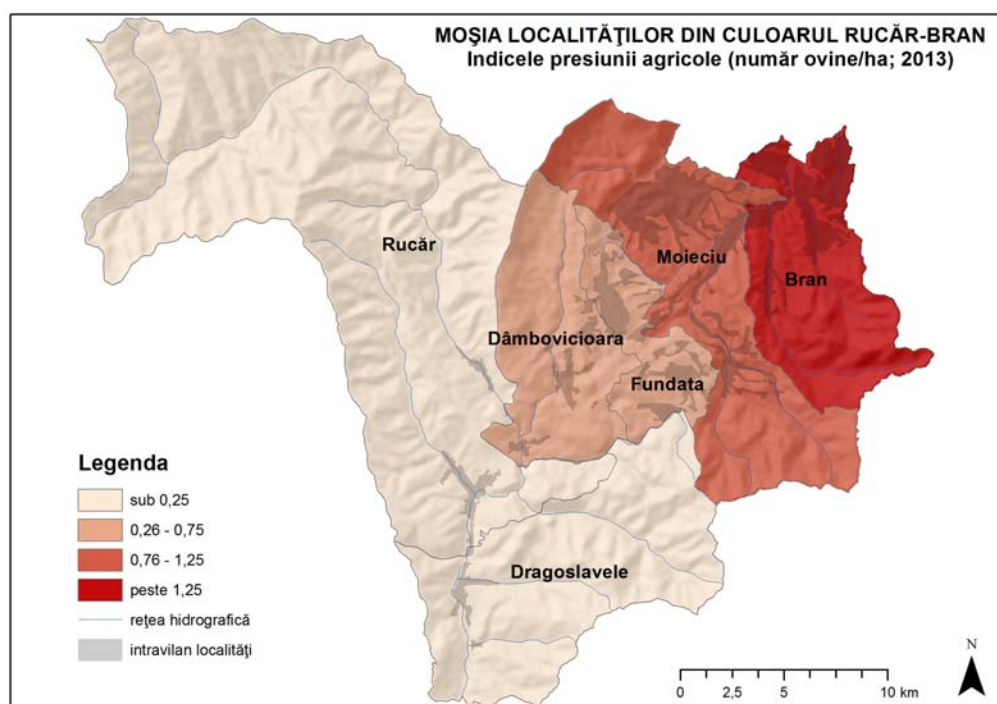

Fig. 6.8. Indicele presiunii agricole (ovine) – 2013, sursa datelor INS

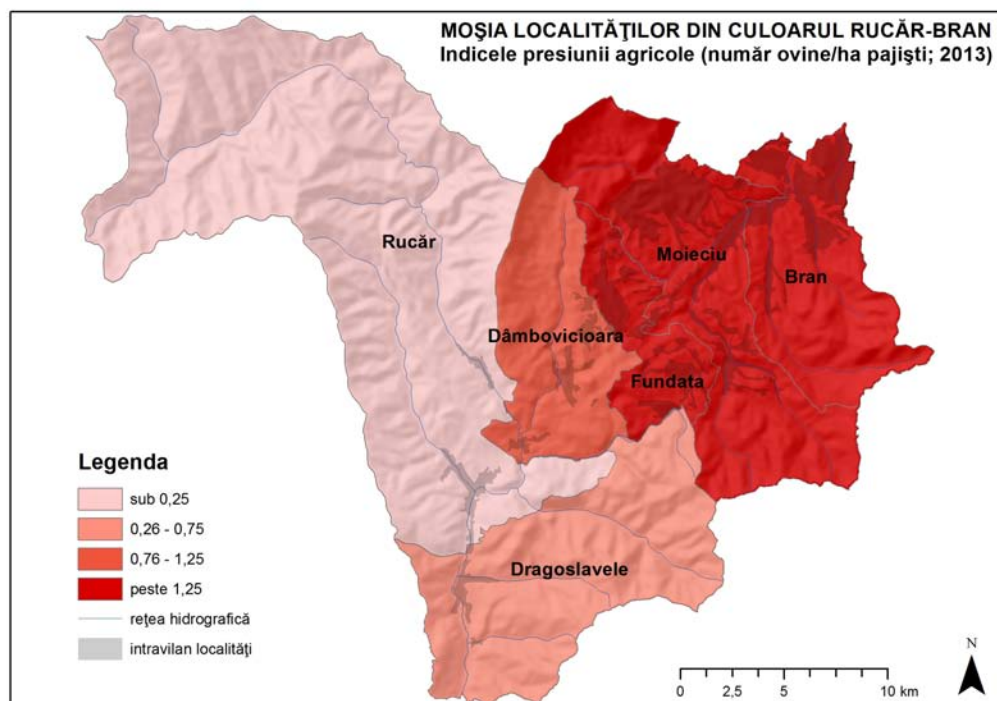

Fig. 6.9. Indicele presiunii agricole (ovine) – 2013, sursa datelor INS

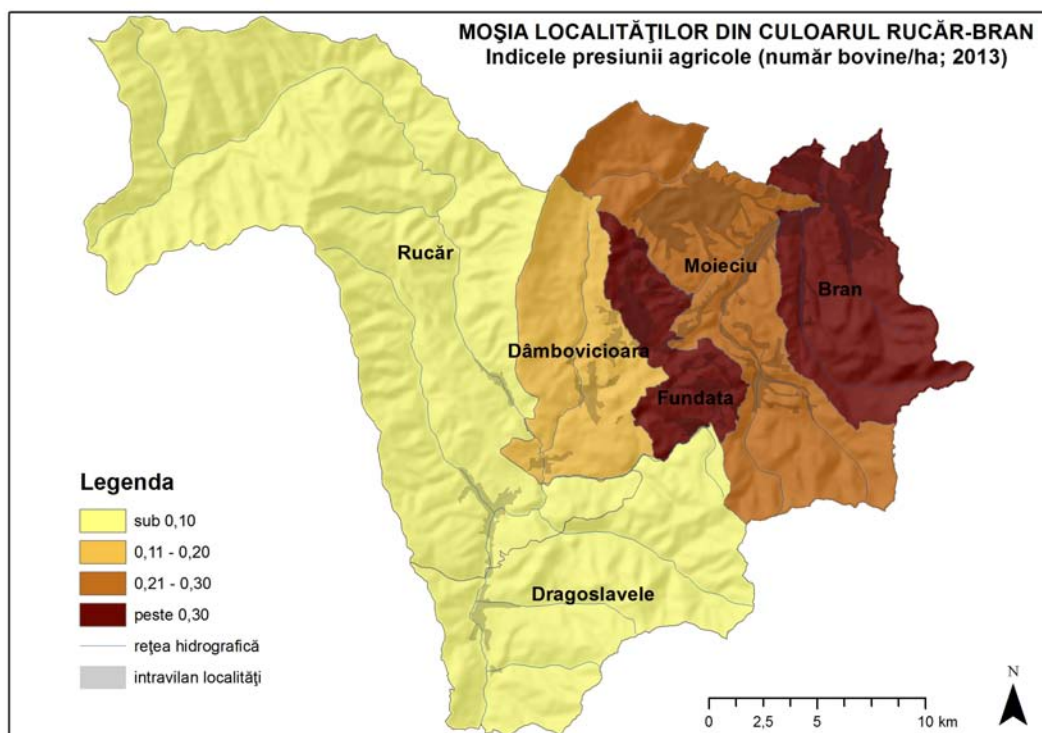

Fig. 6.10. Indicele presiunii agricole (bovine) – 2013, sursa datelor INS

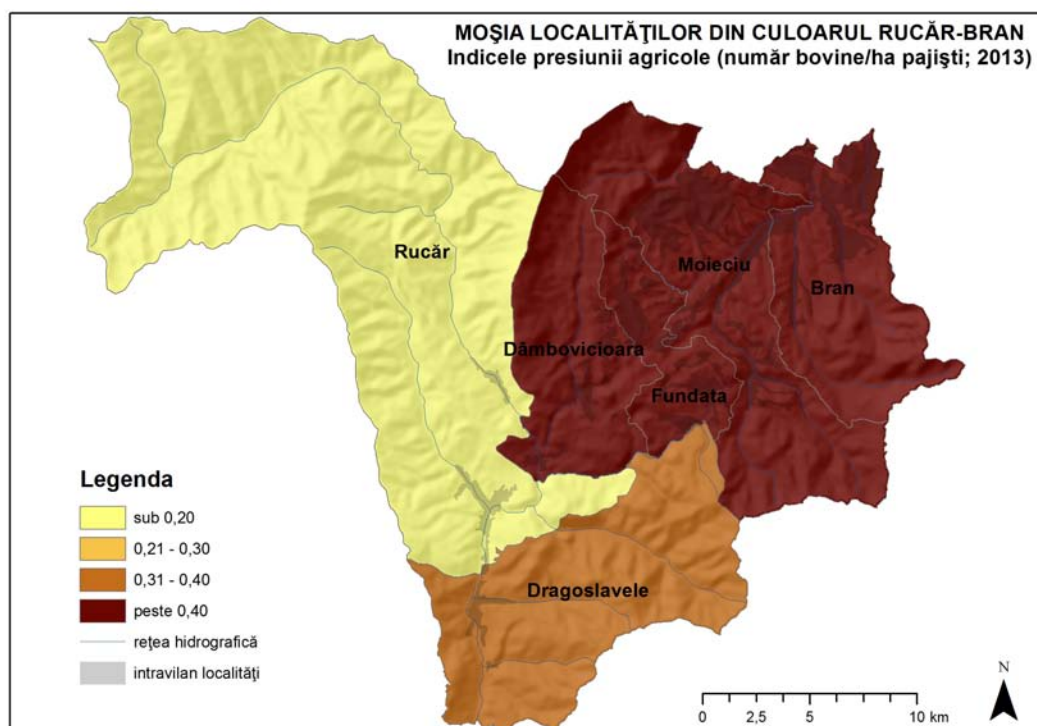

Fig. 6.11. Indicele presiunii agricole (bovine) – 2013, sursa datelor INS

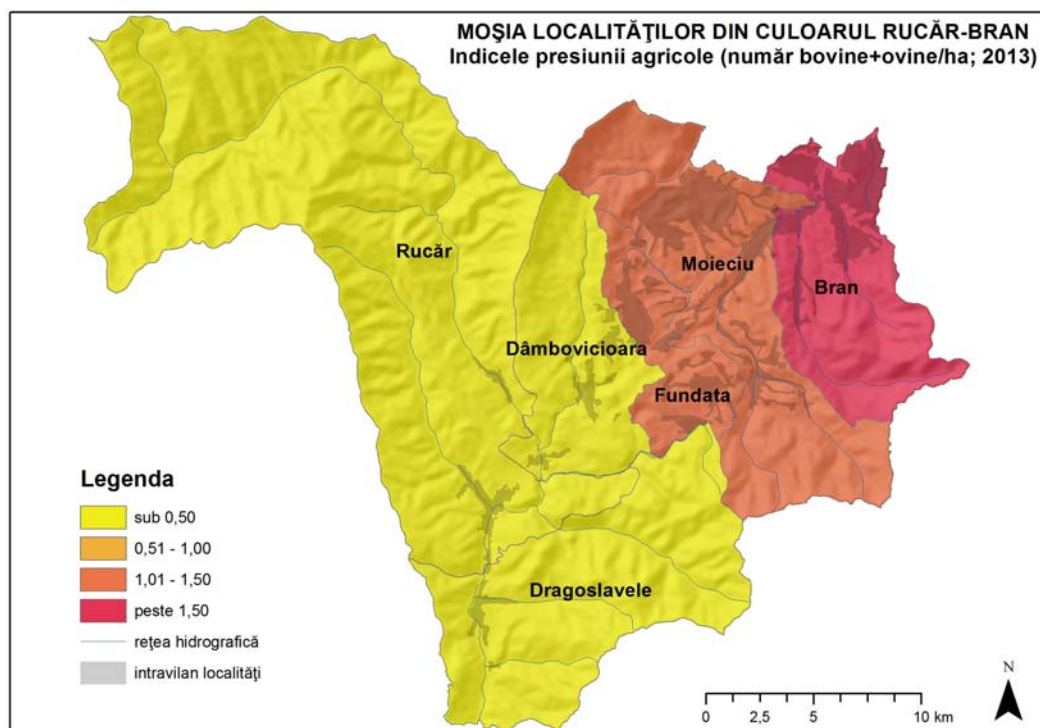

Fig. 6.12. Indicele presiunii agricole (ovine + bovine) – 2013, sursa datelor INS

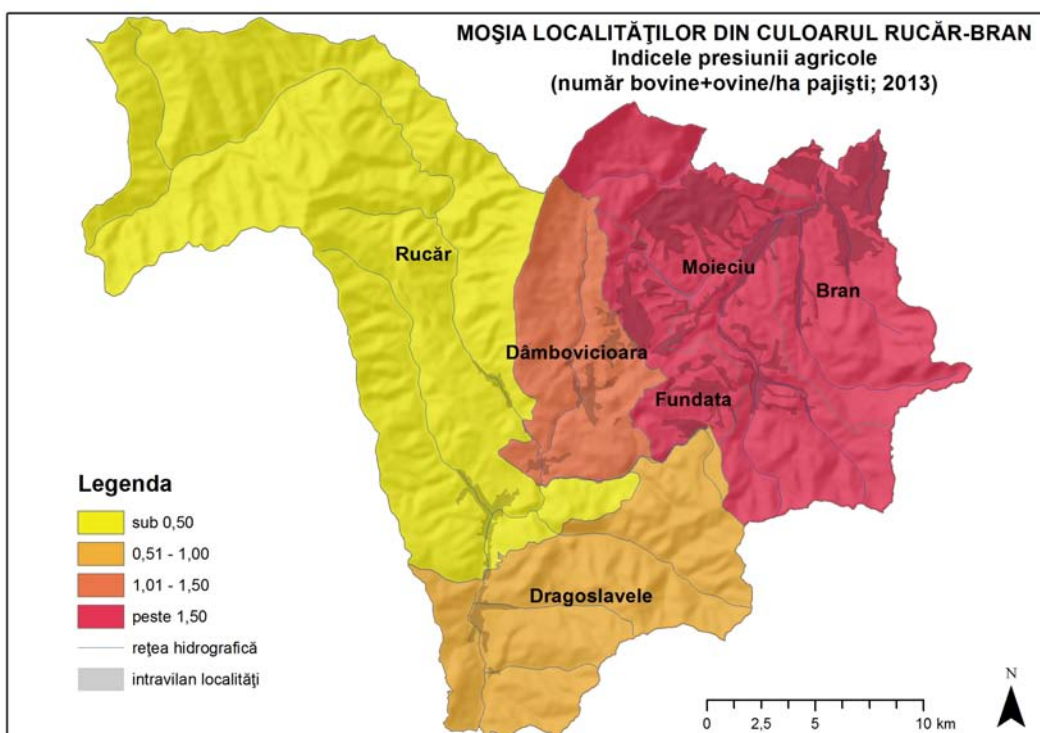

Fig. 6.13. Indicele presiunii agricole (ovine + bovine) – 2013, sursa datelor INS

Tabel nr. 6.2. Efectivele de ovine și bovine – 2003

localitate	ovine	bovine
Dragoslavele	938	609
Rucăr	1248	1302
Dâmbovicioara	1650	823
Fundata	2500	1256
Moieciu	11600	2295
Bran	21000	2855
Total	38936	9140

Sursa: INS

Căile de comunicații și transport au creat și au impulsionat dezvoltarea așezărilor, au intensificat comerțul, au răspândit și ieftinit mărfurile, au favorizat legăturile rapide între localități, au contribuit la creșterea numărului populației.

Culoarul Rucăr-Bran este traversat vechiul drum transcarpatic prin care se face legătura cu porturile dunărene sau peninsula Balcanică. De asemenea, pe acest drum se făcea legătura între Transilvania și primele capitale ale Țării Românești: Câmpulung, Curtea de Argeș și Târgoviște. Este cunoscut faptul că toți cei ce treceau prin Culoar trebuiau să plătească vamă la Bran sau la Rucăr. Însă erau numeroase drumurile și potecile clandestine.

În trecut, marii oieri brăneni, numiți „economi de vite” și crescătorii de vite rucăreni aveau în proprietate animale de ordinul zecilor și chiar sutelor de mii de capete. Pârnuță Gh. (1972: 176) afirmă că: „pe la 1800 păștea cu vitele pășunile munților din Rucăr un anume Oancea Burlacu. Se spune că avea 17000 de oi” iar în jurul anilor 1970 „se găsesc aici aproape 8000 de ovine și 1500 bovine, din care peste 1400 vaci cu lapte” (idem: 186). I. Praoveanu consemnează în lucrarea sa din anul 1983 (p. 269) că în „condicile visteriei Țării Românești în anul 1833 a urcat pe Plaiul Dâmbovița 120716 oi care alcătuiau 83 de turme, intrate pe la Bran și plecate din următoarele așezări: Moieciu 24, imon 13, Sohodol 9, Coacăza 4, Măgura 4, Poarta 4, Bran 3, Șirnea 1”.

În prezent în Culoarul Rucăr-Bran sunt în jur de 40000 de ovine și 10000 de bovine. Efectivele cele mai numeroase sunt întâlnite în comunele Bran și Moieciu.

CAPITOLUL VII

DEZVOLTAREA DURABILĂ A PEISAJULUI PASTORAL

De la păscutul oilor, preparatul laptelui, doinitul codrilor, hora satului și până la jobul de la birou, produsele lactate fabricate din substanțe chimice, discotecă, hip hopul și expresiile de cartier n-au trecut decât câteva „clipe de ani”.

Timpul pentru cioban era bine împărțit: iarna „moșea oile”, primăvara urca cu turma la munte, toamna răvășea și petrecea. Nu trecea nici o sărbătoare la care să nu participe, lua parte, atât la bucuriile, cât și la supărările satului, menținând relații puternice cu comunitatea. În schimb, pentru cetățeanul urban, stresul, sedentarismul, indiferența față de semeni face ca timpul să se scurgă rapid fără să observe când nisipul s-a scurs din clepsidră.

Orașul și satul sunt cele două lumi deosebite ca mod de viață: unul fiind promotorul inovațiilor, celălalt păstrătorul. Pe când unul distruge formele mai vechi de viață, celălalt suportă pasiv sau acceptă inovarea, iar peisajul etnografic necorupt de civilizația modernă este o zestre a satelor ce ne permite să cunoaștem cum au trăit bunicii și străbunicii noștri. Luginbühl (2009: 29) afirmă că: „dacă satul nu ar fi existat, orașul nu ar fi putut să se construiască, să se dezvolte, pur și simplu nu s-ar mai fi constituit deloc” sau cum spunea poetul și filozoful L. Blaga, *veșnicia s-a născut la sat*.

Multă vreme țăranul a modificat treptat și lent pământul pe care-l locuiește. În ultimii ani, același spațiu locuit de el este modificat într-un ritm alert. Peisajul pastoral suferă modificări iar în unele cazuri o transformare radicală ce pune în pericol întreaga moștenire culturală. Nu întâmplător, „teritoriile rurale sunt în centrul mizelor importante ale Europei în ceea ce privește dezvoltarea durabilă” (Collignon, 2009: 102). Tj. Ferguson și K.F. Anschuetz, care au condus o echipă de consultanți în proiectul The National Park Service (2003), afirmă că „resursele culturale sunt probe materiale din trecutul activităților umane. Finite și nerenovate aceste resurse tangibile încep să se deterioreze aproape din momentul creării lor” (www.nps.gov).

7.1. Identificarea cauzelor degradării

Peisajul pastoral a înregistrat în special după 1989 o transformare radicală, o degradare ireversibilă care va avea repercusiuni asupra vieții tradiționale sătești. Cauzele acestei degradări sunt: *naturale și antropice, locale și generale*.

Cauzele locale sunt endogene, fiind generate de factori decizionali locali sau de rezultatul acțiunilor întreprinse de colectivitățile locale. Putem enumera: exploatarea lemnului, pășunatul excesiv, extinderea infrastructurii etc.

Cauzele generale explică factorii fundamentali care stau la baza acțiunilor locale. Aceste cauze își au originea la nivel regional, național sau continental, uneori global fiind exogene și au un caracter complex, implicând interacțiunea dintre variabilele sociale, politice, economice, culturale, tehnologice, cum ar fi legislația privind turismul, creșterea animalelor ș.a.

Cauzele naturale determină schimbarea peisajului etnografic într-o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp, în funcție de viteza de manifestare a proceselor biofizice. Factorii naturali se află în permanentă interacțiune cu cei antropici, care pot atenua sau accelera intensitatea de manifestare spațio-temporală a fenomenelor naturale.

Caracteristicile cadrului natural (menționate mai sus) se pot constitui, atât ca factori de favorabilitate, dar și ca factori de restrictivitate în amplasarea așezărilor umane și a activităților locuitorilor acestora. Principalele elemente naturale cu impact asupra peisajului pastoral sunt: covorul floristic (vegetația), rețeaua hidrografică, aspectele climatice (secete, inundații etc.), fauna, procesele geomorfologice (alunecările de teren, eroziunea solului etc.).

Cauzele antropice rezidă din activitățile populației care, în funcție de intensitatea sau conversia utilizării terenurilor, pot fi considerate sursele imediate ale schimbării. Factorii antropici cu impact asupra peisajului pastoral pot fi împărțiți în factori demografici, economici, tehnologici, politici și culturali.

Factorii demografici. Omul este principala entitate care creează, modifică, dezvoltă și valorifică peisajul. Evaluările compartative dintre populație și utilizarea terenurilor (vezi indicatori și indici analizați mai sus), au scos în evidență faptul că sporirea numărului populației este strâns legată de transformarea peisajului etnografic, prin expansiunea terenurilor cultivate sau restrângerea suprafeței forestiere, dar și prin fragmentarea puternică a peisajului. Dintre aceștia menționăm:

- creșterea numerică a populației care determină extinderea spațiului pentru locuit, și a rețelei de căi de comunicație, necesarul de hrană este tot mai mare. Efecte negative asupra peisajului pastoral nu o au roirile satelor, ci rururbanizarea prin extinderea tot mai accentuată a arhitecturii urbane în sate prin construirea de pensiuni și hoteluri pe 3, 4 sau 5 etaje.

- mobilitatea teritorială a populației rural – urban, urban – rural dar și migrația internațională. Până în anul 1990 migrația internă a înregistrat un flux migratoriu dinspre sat spre oraș. Cea mai mare mobilitate a prezentat-o populația tânără și cea adultă, aptă de muncă.

Trecerea României la economia de piață a avut efecte negative pentru o parte din populația urbană, care a fost nevoită să se întoarcă în locurile natale. Creșterea populației rurale înregistrată după 1990 se datorează în primul rând procesului de restructurare economică și

privatizare a întreprinderilor, multe de dimensiuni mari, și în al doilea rând de posibilitățile oferite de mediul rural prin implementarea Legii nr. 18/1991 ce prevede redobândirea proprietății asupra pământului.

Dar se pare că această întoarcere a „orășenilor” a avut efecte negative asupra peisajului pastoral. Ei au venit la sat cu un anumit standard și mod de viață diferit total de cel rural, având nevoie de un minimum de confort (apă caldă, televizor cu cablu, telefon etc).

În ultimii ani, aceste fluxuri ale migrației interne se diminuează ca intensitate, ca urmare a intensificării migrației externe. Dacă în perioada 1990-2000 au părăsit țara peste 300.000 locuitori (România. Spațiu, Societate, Mediu, 2005: 193), odată cu aderarea României la UE acest flux al populației apte de muncă (18-50 de ani) s-a ridicat la câteva milioane de locuitori.

- mișcarea naturală a populației. Bilanțul natural în tot secolul al XX-lea a fost pozitiv până în anul 1992, după care s-au înregistrat constant valori negative cauzate de scăderile drastice ale natalității (idem: 191). Această îmbătrânire a populației, corelată cu depopularea satelor datorită migrației, va determina în viitorul apropiat înregistrarea unui număr din ce în ce mai mare de sate „goale”.

Factorii politici și instituționali sunt direct răspunzători de schimbările produse în peisajul etnografic din România. În decursul istoriei, factorii politici au avut un impact deosebit asupra modului de utilizare a terenurilor, influențând în primul rând extinderea terenurilor agricole în detrimentul pădurilor. Aceste politici, strâns legate de dezvoltarea economică, au vizat și exploatarea resurselor, amplasarea industriilor în zonele de exploatare situate în mediul rural. Enumerăm reformele agrare din anii: 1864, 1918-1921, 1945, 1989, Legea Funciară nr. 18/1991 etc.

Mult timp, aceste reforme, legi, ordonanțe de Guvern nu au vizat protejarea patrimoniului cultural. De exemplu, prin Legea Turismului au fost definiți termenii de *casă tradițională*, *pensiune agroturistică* și *pensiune turistică rurală*, astfel:

casă tradițională – structură de primire turistică cu funcțiune de cazare, care prezintă următoarele caracteristici: are capacitate de cazare până la 3 camere; este locuința principală a localnicului din zona rurală de amplasare; respectă stilul arhitectural tradițional regional, zonal sau local, după caz; proprietarul imobilului organizează și prestează în mod direct servicii turistice, fără personal angajat, oferă posibilitatea turiștilor de a experimenta stilul de viață specific al gospodăriilor rurale, de a lua parte la activitățile legate de agricultură precum creșterea animalelor și cultivarea plantelor / pomilor fructiferi, la activitățile meșteșugărești și în general la obiceiurile și viața tradițională specifică locului / zonei; serviciile turistice oferite în cadrul acestei structuri au un caracter ocazional și sezonier, fiind oferite în mod special în sezonul estival, al sărbătorilor legale sau religioase;

pensiune agroturistică – structură de primire turistică cu funcțiune de cazare, care prezintă următoarele caracteristici: are capacitate de cazare până la 8 camere; funcționează în clădiri care respectă stilul arhitectural tradițional regional, zonal sau local, după caz; este amplasată într-un mediu înconjurător caracterizat prin conservarea resurselor turistice naturale; asigură servicii de cazare și condiții de pregătire și servire a mesei în spații special amenajate; masa este preparată din produse și materii prime provenite preponderent din gospodăria proprie sau de la producători autorizați de pe plan local; oferă posibilitatea turiștilor de a lua parte la activitățile legate de agricultură, creșterea animalelor, cultivarea a diferite tipuri de plante, livezi de pomi fructiferi, la activitățile meșteșugărești și în general la obiceiurile și viața tradițională specifică locului / zonei; terenul pe care este amplasată are o suprafață de minim 1000 mp, exclusiv spații verzi și spații de parcare.

pensiune turistică rurală – structură de primire turistică cu funcțiune de cazare, amplasată în zone rurale, care prezintă următoarele caracteristici: are capacitate de cazare până la 15 camere; funcționează în clădiri care respectă stilul arhitectural tradițional regional, zonal sau local, după caz; este amplasată într-un mediu înconjurător caracterizat prin conservarea resurselor turistice naturale; asigură servicii de cazare și condiții de pregătire și servire a mesei în spații special amenajate.

Din definiția pensiunii turistice rurale înțelegem că avem de-a face cu un motel. Ce locuințe sunt acelea care au 15 camere? Nu este menționată sursa alimentelor (acestea trebuind să provină din surse proprii sau locale), fiind stipulat doar tipul de spațiu în care se vor servi aceste alimente. În aceste condiții, antreprenorul (provenind în special din mediul urban) și-a construit o locuință de 15 camere, adaptând o arhitectură și dotări moderne și își procură o parte din alimente de la marile centre comerciale din mediul urban.

Pentru a-și petrece vacanța, turistul zilelor noastre are exigențe sporite, preferând activități variate și are nevoie de un minimum de confort (apă caldă curentă, televizor cu cablu, telefon etc). Țăranul în această situație, trebuie să-și îmbunătățească serviciile de cazare și indirect să își apropie standardul de viață de cel de la oraș. Însă, uită să păstreze și să conserve specificul peisajului etnografic în care acesta se află. Locuința lui, care până nu de mult avea trei, patru camere, are în prezent 15 camere; grajdul și celelalte anexe gospodărești se transformă în terasă, baruri în aer liber; alimentele sunt procurate tot mai des de la centrele comerciale din marile orașe. Nu mai are timp să participe la activitățile gospodărești sau la diferite evenimente sătești (sărbători și obiceiuri din ciclul familial și calendaristic), fiind nevoit să-și dedice timpul turiștilor.

Factorii economici au impactul cel mai nociv asupra peisajului etnografic. Nivelul de dezvoltare economic și social este direct proporțional cu cererea, astfel, cu cât nivelul de dezvoltare este mai ridicat cu atât cererea de produse este mai mare, ceea ce determină creșterea

presiunii antropice asupra terenurilor și implicit o transformare accentuată a peisajului. Ana Popovici (2008 : 7) analizând dinamica utilizării terenurilor în Platforma Cotmeana afirmă că „schimbările utilizării terenurilor sunt determinate de modul în care indivizii sau comunitățile umane răspund la condițiile economice, aflate sub influența directă a factorilor instituționali”.

Principalii factori economici ce contribuie la modificarea peisajului pastoral sunt: rur-urbanizarea, sistematizarea satelor, schimbarea în structura proprietății funciare. Acești factori determină creșterea serviciilor.

Industria constituie o atracție pentru țăranul care, odinioară își producea produsele manual, optează să lucreze mecanizat în fabrici și să obțină și un venit mai consistent. Urbanizarea a apărut ca o consecință firească a industrializării, împreună au evoluat cu rapiditate și au constituit principalele cauze ale transformării și degradării peisajului pastoral. Sistematizarea rurală comunistă ce a constat într-un proces de transformare a satului într-un tip de așezare rurală complexă, având loc o rururbanizare (au fost implementate, în mod forțat, elemente de tip urban arhitectural și economic).

În ultimii ani, când piața imobiliară a înregistrat o creștere spectaculoasă, dezvoltatorii imobiliari și-au extins construcțiile în mediul rural din jurul orașelor și au construit pensiuni turistice „de 15 camere” în satele unde se practică turismul rural (Fundata, Bran, Moeciu etc.). Locuitorii, fiind tentați de sumele mari primite pentru terenuri, nu văd nicio valoare culturală a locurilor lor. Legislația lacunară permite acestor antreprenori să schimbe arhitectura zonei, să folosească tehnici și materiale moderne de construcție specifice orașului și să-i transforme pe țărani în orășeni în satul lor. Cel mai important și nociv element al turismului rural (agroturismul este în stare incipientă) este amplasarea unităților de cazare în vatra satului. Amplasarea acestor unități locative în interiorul satului transformă iremediabil vatra și, implicit, patrimoniul etnografic. Astfel, avem un mozaic arhitectural de case tradiționale și mastodonți de beton de 4-5 etaje. Urgent, trebuie reglementat legislativ amplasarea acestor unități de cazare turistică, astfel încât să fie mutate în moșia satelor și să afecțeze cât mai puțin vatra.

Cu cât populația devine mai numeroasă și nivelul de dezvoltare economică este mai ridicat, cu atât cererea de produse agroalimentare și servicii este mai mare. Astfel, terenurile cultivate se extind în detrimentul pădurilor și pășunilor, se dezvoltă infrastructura (rutieră și feroviară) determinând o fragmentare puternică a peisajului.

Un alt factor al fragmentării peisajului etnografic îl constituie schimbarea în structura proprietății funciare produse prin cooperativizarea agriculturii (în perioada comunistă) și revenirea la proprietatea privată în baza legii fondului funciar.

Factorii tehnologici influențează tot mai puternic modul de viață al locuitorului din mediul rural. O serie de elemente ale acestei culturi moderne sunt astăzi indispensabile țăranului: telefonul mobil, cardul bancar, mulgătoarea electrică, gardul electric, panourile solare etc.

Gradul de mecanizare ridicat și folosirea noilor tehnologii în toate peisajele etnografice au ca efect trecerea elementelor etnografice ce aveau valoare de utilitate în elemente etnografice cu valoare de mărturie, multe din ele având doar valoare estetică.

Factorii culturali sunt cei ce „țin de atitudinile individuale sau colective, de valori sau credință, de percepțiile individuale sau colective” (Popovici, 2008: 7).

Influența negativă pe care o are mass-media asupra vieții sociale rurale prin popularizarea și încurajarea anumitor emisiuni de televiziune și radio care promovează o serie de sărbători „de bulevard” (Sf. Valentin, Halloween) care nu fac parte din tradiția poporului român, au ca efect pierderea identității culturale. Oare poporul român nu are sărbători și obiceiuri? Se pare că cei care realizează aceste emisiuni nu cunosc niciun obicei de-al nostru: măsuratul laptelui, răvășitul oilor etc.

Aceaste forme de globalizare culturală (arhitecturală, sărbătorile de „bulevard” etc.), și socială sunt „asociată riscului de standardizare” (Agostini, 2009: 114).

Fragmentarea accentuată a peisajului etnografic alături de circulația haotică a elementelor etnografice dintr-un peisaj în altul și amprenta modernității fac ca aceste elemente etnografice să capete în unele locuri caracter de kitsch. De exemplu, ceramica de Horezu o întâlnim pe unde nu te aștepti prin țară și în plus găsești pictat pe ea, pe lângă elementele sale caracteristice, semnul dolarului, al monedei euro, nume de persoane etc.

Niciunul din factorii de cauzalitate prezentați mai sus nu acționează independent sau izolat, de aceea, în studiul modificărilor peisajului etnografic, accentul trebuie pus pe sinergiile cauzale sau pe intensitatea factorilor.

7.2. Managementul peisajului pastoral

Dezvoltarea rurală durabilă (fig. 7.1.) constă în „asigurarea pe termen lung a dezvoltării și stabilității sociale, economice și culturale, în intercondiționalitate cu protecția și conservarea mediului și a peisajelor, a menținerii fertilității solurilor, a asigurării habitatelor, a biodiversității, a păstrării tradițiilor și a patrimoniului cultural” (Ghid de valorificare a patrimoniului rural, 2006: 10).

După ce percepem și înțelegem organismul peisajului, trebuie să trecem la planificarea lui vizând: protejarea, conservarea, valorificarea, monitorizarea. von Haaren (2002: 80) susține că: „planificarea peisagistică modernă este procesul înțelegerii și direcționării relației dinamice dintre om și natură”.

Holl și Nilsson (1999: 15) arată că studii recente ale zonei rurale au demonstrat că „problemele naturale și sociale ale peisajului (apa potabilă poluată, biodiversitatea pe cale de dispariție, monotonia în agricultură, pierderea moștenirii culturale, scăderea locurilor de muncă

în zonele rurale, marginalizarea) sunt legate unele de altele, rezultând într-o amenințare complexă a peisajului cultural tradițional în Europa”.

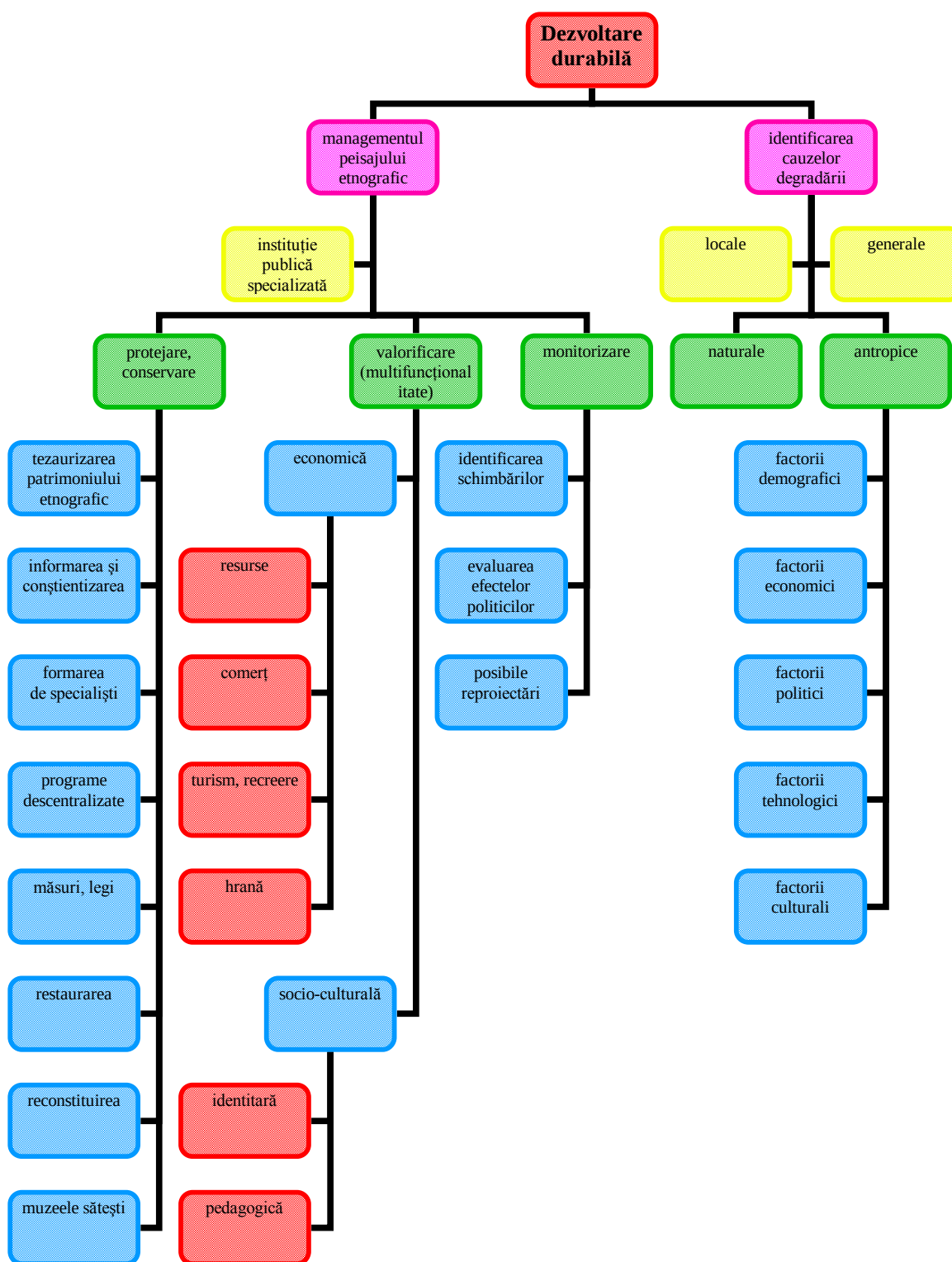

Fig. 7.1., Schema dezvoltării durabile a peisajului etnografic (după David L. 2010 a: 193)

7.2.1. Este impetuos necesar crearea unei *instituții publice* responsabilă cu conceperea și punerea în aplicare a unei politici care are drept scop **protejarea și conservarea** peisajului cultural rural, a identității noastre culturale. Această instituție trebuie să coopereze cu instituțiile

administrative și de guvernare și să fie descentralizată la nivel zonal și local, fiind formată din: oameni de știință (etnologi, arhitecți, geografi, ecologi, agronomi, istorici, arheologi etc.), reprezentanți din: diferite ministere (Culturii, Mediului, Turismului, Agriculturii etc.), administrația județeană, locală, asociații și ONG-uri de profil, cadre didactice locale etc. Menirea ei este (David L 2010 a: 200):

1.1. să implementeze Convenția Europeană a Peisajului care constituie principalul instrument legislativ de care beneficiază continentul nostru pentru protecția peisajului cultural și natural;

1.2. să formeze specialiști în cunoașterea intervenției asupra peisajelor, informarea și instruirea populației;

1.3. să creeze și să coordoneze proiecte și programe multidisciplinare naționale și internaționale care au drept scop: percepția peisajului, înregistrarea și inventarierea elementelor culturale;

1.4. să ajute la elaborarea suportului administrativ, legislativ și să conceapă metodologii și instrumente de implementare a acestora având ca scop dezvoltarea durabilă: protejare, conservare, amenajare, valorificare. Planificarea economică și luarea deciziilor trebuie să țină cont de patrimoniul natural și cultural, cărora să li se acorde importanța cuvenită.

Vos și Meekes (1999: 3) susțin că „perspectivele pentru un viitor susținut al peisajelor culturale istorice Europene sunt bazate pe următoarele observații: cererea societății pentru multifuncționalitate; înclinarea fermierilor de a îndeplini aceste cereri doar pentru că este profitabil din punct de vedere economic; sprijinul autorităților naționale și locale (și cele publice) pentru management ecologic și în cele din urmă, descentralizarea regulilor și a legilor peisagistice care favorizează soluții regionale”.

7.2.1.1. Inventarierea și arhivarea patrimoniului etnografic pastoral

Dezvoltarea accelerată a civilizației moderne are repercusiuni grave asupra culturii populare. Astfel, pentru a proteja și conserva pentru generațiile viitoare valorile socio-istorice, economice și culturale ale civilizației carpatice pastorale, trebuie să extindem cercetările etnografice asupra unui număr cât mai mare de sate sau ne rămâne, în scurt timp, să culegem amintirea din spusele bătrânilor, iar „ce se numește străveche cultură populară în ținutul nostru va dispărea în mare parte fără să se fi studiat” (Vâlsan, 2001: 10).

Culegerea de material etnografic și folcloric s-a realizat pe baza chestionarului (interviu direcționat, cu întrebări închise și deschise), cu înregistrarea pe reportofon digital. Interviuurile s-au realizat atât la stâne cu ciobanii și stăpânii de munte, cât și în vetrele satelor din Culoarul Rucăr-Bran cu ciobanii în etate. Am îmbogățit acest fond etnografic cu noi documente, cuprinzând elemente etnografice pastorale imortalizate fotografic și video.

Foto 7.1. Gârbacea Nicolaie, 85 de ani, Șimon

Foto 7.2. Preda Neculae, 35 de ani, baci la stâna din Grohotiș

În stagiul de cercetare postdoctorală din Italia am realizat cercetări de teren și am cules material etnografic și folcloric la stânele (baita) din regiunea Lazio, provincia Latina, în localitatea Aprilia și în regiunea Piemont, provincia Torino, în Munții Alpi (Alpii Cozie), în com. Prali, în satul Ghigo. Interviurile s-au realizat cu ciobanii italieni, dar și cu ciobanii români aflați la „lucru” în Italia.

Tezaurizarea acestei neprețuite comori populare, inclusiv a elementelor etnografice a căror utilitate s-a pierdut, este un demers necesar în păstrarea identității noastre culturale peste milenii. Astfel, am transcris materialele culese pe teren, le-am prelucrat și clasificat. În final, aceste culegeri etnografice le-am folosit în elaborarea lucrării postdoctorale, ca document și sintetizate sub forma unor materiale grafice și cartografice.

7.2.1.2. Comunicarea este poate cea mai grea provocare în orice activitate umană. **Informarea și conștientizarea** opiniei publice (mai ales a insiderilor), dar și a autorităților privind valoarea culturală a peisajelor și efectele modificării lor, constituie o primă etapă în procesul de protejare și conservare a peisajului etnografic pastoral.

Dintre pașii parcurși menționăm: elaborarea de cărți poștale, broșuri, cărți, cursuri, publicarea de articole în presă, expoziții, organizarea de simpozioane și realizarea unor site-uri. Toate aceste demersuri, de trezire identitară se pot desfășura în situ, dar și la nivel regional și național.

Degeaba adunăm și arhivăm materiale etnografice, facem studii, scriem cărți dacă nu concepem un proiect multi-media care să fie atractiv pentru cetățeni, administrație, turiști și pentru a putea fi folosit cu ușurință în promovarea turistică, acolo unde este cazul.

7.2.1.3. Este imperios necesară **formarea specialiștilor** în domeniul cunoașterii peisajelor, informarea și instruirea populației, implementarea și desfășurarea proiectelor și programelor, colaborarea și cooperarea cu cadrele didactice locale. Este necesar ca o parte dintre

specialiștii care trebuie formați în acest scop, prin acordarea de burse de studiu, să provină din mediul local, aceștia fiind cei mai buni cunoscători ai realității rurale.

7.2.1.4. Valoarea patrimoniului rural este scos în evidență prin realizarea unor **proiecte și programe** multidisciplinare locale, naționale și internaționale care au drept scop: percepția peisajului, înregistrarea și inventarierea elementelor culturale, dezvoltarea durabilă a patrimoniului rural.

Aceste proiecte sunt realizate de specialiștii autohtoni, dar și de cei în cadrul schimburilor culturale la nivel național și internațional.

Această importanță acordată peisajului a crescut constant în ultimii ani atât la nivel internațional cât și la nivel european. Acest lucru este demonstrat prin apariția a numeroase documente ale UNESCO, Uniunii Europene și Consiliului Europei etc., cum sunt: *Strategia globală pentru o listă echilibrată, reprezentativă și credibilă a patrimoniului mondial*, lansat de Comitetul Patrimoniului Mondial în 1994; *Convenția Europeană a Peisajului*, Florența 2000; *Ghidul european de observație al patrimoniului rural CEMAT*, Hanovra 2000, adoptat la Ljubliana 2003; *Cartea Australiană ICOMOS (Burra Charter) pentru Conservarea Locurilor cu semnificație culturală* (Stephenson, 2008: 128) ș.a., dar și la nivel național - proiecte naționale, regionale etc.: *Proiectele de cercetare daneze* (Holl și Nilsson, 1999: 18): *Omul, Peisajul și Biodiversitatea* (1995-1999), *Utilizarea pământului - Fermierul ca Manager al Peisajului* (1996-2001), *Peisajul Agrar în Danemarca* (1998-2001) etc.; *Regulamentul Belvedere* din Olanda, 1999 (Braaksma, 2009); *Patrimoniul rural*, început în Franța, în 1999, sub egida Ministerului Agriculturii (Moulias, 2009: 105); *Arhitectura rurală și peisajul rural, cercetare și management*, 2007-2010, inițiat de Ministerul de Cultură Estonian (Palang, 2009: 96); *Modelul circular de peisaj din Irlanda* (O'Regan, 2009: 133) etc.

Consiliul Europei a adoptat *Ghidul de implementare a Convenției Europene a Peisajului [Document T-FLOR (2007)8]*, la Conferința Convenției Europene a Peisajului, Strasbourg, 22-23 martie 2007, trasând „caracteristicile principale ale procesului de analiză și a planului de acțiune pentru includerea în peisaj a instrumentelor de planificare generală sau sectorială”.

7.2.1.5. După anii 1995-1996 încep să apară și în România, o serie de **acte normative** care să protejeze patrimoniul cultural: Legea nr. 137/1995 a protecției mediului; Legea 26/1996 privind Codul silvic; Legea 157/1997 privind ratificarea *Convenției pentru protecția patrimoniului architectural al Europei*; Legea 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural mobil; Legea 192/2001 privind fondul piscicol, pescuitul și acvacultura; Legea nr. 564/2001 pentru aprobarea OG nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice ce fac parte din Lista Patrimoniului Mondial; Ordinul MAPP nr. 52/2003 privind norme tehnice de producere, comercializare a vinurilor cu denumire de origine controlată, armonizate cu legislația Comunității Europene; Legea nr. 347/2004, legea muntelui etc. (Ghid de valorificare a patrimoniului rural, 2005: 158-160)

România este membră a Convenției Europene a Peisajului fiind ratificată prin Legea nr. 451 din 08.07.2002, publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 536, din 23.07.2002, subliniind că este în concordanță cu articolul 74, alineatul 2 din Constituția României. În anul 2005, a fost elaborat și emis *Ghidul de valorificare a patrimoniului rural*, o adaptare a ghidului european CEMAT ce constituie un bun instrument de lucru în elaborarea proiectelor care au ca scop dezvoltarea durabilă a patrimoniului rural. Deasemenea, obiceiul *Călușului*, doina ș.a. au intrat sub protecția UNESCO.

Existând o serie de instituții europene și naționale, precum și unele politici de protejare și conservare a peisajului, ar fi o idee bună crearea unei Zile Europene a Peisajului, așa cum spune și J. Moulias (2009: 110) că ar fi „minunat dacă toate țările europene s-ar pune de acord privind o Zi a Patrimoniului Rural care să exprime diversitatea culturală care este baza spiritului european”.

7.2.2. Valorificarea peisajului. Ca să existe viață într-un peisaj etnografic, în primul rand, trebuie să existe o populație care să-l creeze, să-l modifice și să-l reconstruiască permanent. Principala măsură de protejare constă în *oprirea exodului* tinerilor și adulților către mediul urban și străinătate. Ponderera populației rurale a înregistrat o scădere semnificativă în după 1989. Astfel, în satul Șirnea, Ciocanu, Peștera, Măgura înregistrăm o îmbătrânire a populației și o depopulare masivă, unde întâlnim numeroase case nelocuite și părăsite. Cauzele acestei diminuări rezultă din atracția exercitată de oraș și de statele dezvoltate economic, acestea oferind locuri de muncă sigure și un venit constant și mult mai mare.

Tinerii trebuie să înțeleagă că această ocupație milenară – păstoritul poate constitui baza unui trai decent prin valorificarea economică și turistică.

Nu putem opri țăranul să câștige mai bine, să-și caute un loc de muncă mai bine plătit (chiar dacă trebuie să se deplaseze zilnic sau chiar să se mute în mediul urban), să aibă un standard de viață ridicat și acces la tehnologiile informatice moderne, dar putem să-l ajutăm să gândească și să conștientizeze că trăiește pe o *mină de aur*, sau cum spune proverbul *nu da vrabia din mână, pe cea de pe gard!* De ce să-și caute de lucru în oraș când poate să câștige mai mult decât orășeanul făcând o agricultură ecologică, practicând meșteșugurile, agroturismul etc.

Turismul este, conform unei definiții clasice, o *activitate cu caracter recreativ și/sau sportiv, constând în parcurgerea pe jos sau cu diferite mijloace de transport a unor regiuni pitorești sau vizitarea unor obiective interesante din punct de vedere științific și cultural – artistic*.

Turismul rural este „turismul practicat în mediul rural, ca factor economic de dezvoltare locală, rezultând din serviciile prestate clienților în vederea satisfacerii nevoilor acestora” (Gloria Botez, N. Lupu, Adriana Miron, P. Nistoreanu, A. Penciu, Maria Stoian, S. Suteu, *Îndrumar pentru turismul rural*, 1998: 17).

Agroturismul a început prin inițiativă proprie. În România se practică de multă vreme cazarea neoficială, la săteni acasă, a turiștilor ocazionali. Pe măsură ce interesul a crescut, s-au înființat o serie de mici firme, au luat naștere asociații locale, iar apoi cele naționale și internaționale (OVR – Operation Villages Roumains, ANTREC – Asociația Națională de Turism Rural, Ecologic și Cultural).

Indiferent de preocupările lor, orașenii resimt, din când în când, nevoia de a se întoarce la natură și de a găsi echilibrul fizic și psihic pe care orașul nu îl mai poate oferi. Ei sunt atrași de frumosul, puritatea și armonia vieții rurale. Tot mai numeroși turiști sunt dornici să ia contact cu ospitalitatea țăranilor și cu valorile lor culturale.

Odihna, aerul curat, peisajele încântătoare, consumul de alimente naturale și proaspete, degustarea vinurilor, rachiurilor, a unor preparate din gastronomia țărănească sunt câteva argumente pentru practicarea *agroturismului*. La fel și sportul, vânătoarea, pescuitul, ascensiunile și drumețiile, munca fizică în gospodăria țăranului, posibilitatea de a se afla în mijlocul evenimentelor specifice locului (serbări, târguri, festivaluri, nedei etc.), determină tot mai multe familii din mediul urban să-și petreacă o parte din concediu în mediul rural. Nu mai tânjesc după hoteluri luxoase, dar n-ar renunța la un minimum de confort, asigurat de pensiunile agroturistice.

Agroturismul constituie o șansă pentru zonele defavorizate, prin crearea unui sistem de servicii care includ și oferta de produse autohtone obținute prin procedee tradiționale ce duc la noi surse de venituri. Prin dezvoltarea acestuia, se stopează exodul populației sătești spre oraș și străinătate, se va îmbunătăți infrastructura (drumurile, comunicațiile etc.), va crește confortul la cazare și se vor valorifica, pe plan local produsele autohtone (artizanat, legume, fructe, lactate, preparate din carne etc.).

La nivel european se pune accentul tot mai mult pe practicarea unei agriculturi ecologice, naturale fără a folosi fertilizatori artificiali. De sute de ani, ciobanul român obține, în mare parte, produse lactate ecologice de sute de ani. Surplusul de produse este *comercializat* pe plan local și, în cea mai mare parte, în mediul urban. Însă, aceste alimente naturale nu sunt vândute la adevăratul lor preț, mai scumpe decât cele „artificiale”, așa cum se întâmplă în marea majoritate a țărilor europene. Astfel, țăranii trebuie încurajați prin legi, fonduri nerambursabile, credite avantajoase etc., care sunt aplicabile și accesibile pentru toți, nu doar „pe hârtie”.

Căile de informare moderne (televizorul, presa, radioul, internetul), cursurile in situ (indiferent de vârsta locuitorilor), dar și contactul cu turiștii au ca rezultat *îmbunătățirea nivelului de educație*, favorizând creșterea interesului populației locale pentru păstrarea și conservarea obiectivelor naturale și culturale, care astfel pot fi valorificate. Valorificarea lor turistică, în special, determină dezvoltarea și revigorarea tradițiilor culturale, dezvoltă sentimentul civic și de solidaritate.

7.2.3. În societatea noastră contemporană, în care accentul se pune pe rapiditatea în mișcare, de unde și sintagma: *Secolul vitezei!*, modificările peisajului etnografic sunt ireversibile. Presiunea majoră exercitată asupra peisajului determină pierderea calităților sale. Astfel, toate aceste măsuri și încercări de stopare a degradării peisajului etnografic trebuie **monitorizate** pentru a identifica schimbările, a evalua efectele politicilor iar acolo unde nu se obțin rezultatele scontate, să se facă reproiectări.

Conștientizarea treptată a societății, a necesității de a susține, atât diversitatea culturală cât și rolul practic pe care îl au, în această epocă modernă, a elementele tradiționale, sperăm să găsească teren, să determine o protejare și o conservare durabilă a peisajelor etnografice, astfel încât generațiile viitoare să se poată bucura de această **zestre a satelor**.

Întoarcerea la natură este frecventă în ultimile decenii, dovadă fiind, spre exemplu, interesul crescut pentru procurarea produselor lactate naturale fără conservanți sau aditivi alimentari, cum este brânza de burduf sau cea în coajă de brad, covoarele de lână cusute manual. Exemplele sunt nenumărate, toate demonstrând că experiența de viață a părinților, bunicilor, străbunicilor etc. i-a învățat să folosească peisajul în care au trăit, astfel încât să nu-l distrugă. Numai așa ambii, omul și natura, au parte de sănătate.

7.3. Modele culturale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral în Culoarul Rucăr Bran

7.3.1. Turism durabil/turism ecologic. Peisajul etnografic pastoral este o imagine culturală de consum turistic. Satul turistic redă specificitatea și originalitatea etno-folclorică locală, zonală sau a peisajului etnografic și de aceea trebuie să fie promovat ca produs turistic global. Este corect ca promovarea satelor turistice să fie făcută menționând peisajul etnografic sau zona etnografică și nu județul.

Un rol important în practicarea unui agroturism durabil îl constituie formarea și pregătirea țăranului pentru a putea fi capabil să desfășoare activități turistice, dar în același timp să protejeze patrimoniul etnografic. Cursurile de pregătire ale țăranilor trebuie făcute in situ, de către specialiști din domeniul economiei, geografiei, etnografiei ș.a., dar trebuie implicați și intelectualii locali pentru o mai bună informare a populației rurale.

Țăranul trebuie instruit să-și amenajeze cel puțin o cameră în mod tradițional, fără să folosească elemente din alte peisaje sau zone etnografice, vizând sustenabilitatea calității peisajului (renunțarea la kitsch).

În funcție de sejurul pentru care a optat, turistul trebuie să viziteze și să cunoască toate obiectivele importante ale zonei. În acest caz, țăranului îi revine rolul de-a îi oferi un itinerariu

care să cuprindă pe lângă vizitarea unor muzee, elemente ale cadrului natural, situri arheologice ș.a. și elemente ale patrimoniului etnografic: o stână, gospodării având o arhitectură tradițională, centre meșteșugărești ș.a. Benefică este implicarea și participarea turistului la diferitele activități din gospodăria țaranului: mulsul, cositul fânului ș.a.

Agroturismul și turismul rural, prin diferitele lor forme: cultural, curativ, de agrement, religios, sportiv etc., pentru a putea fi practicat în mediul rural necesită existența unei infrastructuri (de cazare și căi de comunicație), surse de alimentație, desfășurarea de activități și o serie de servicii asigurate turistului. Dar care este diferența dintre ele? Agroturismul presupune cazarea turiștilor în gospodăria țaranului (formată din locuință, care nu are mai mult de 3-4 camere, anexe gospodărești active), servire de alimente și băuturi autohtone (proprie sau de pe plan local) naturale și proaspete și implicarea turiștilor în activitățile cotidiene desfășurate în cadrul gospodăriei, coroborate cu alte activități din mediul rural. Anexele gospodărești active sunt acele anexe care sunt folosite de țăran, unde trăiesc animale sau sunt depozitate unelte, nutrețuri etc. și nu au doar valoare estetică, de obiect de muzeu. Turismul rural presupune cazarea turiștilor în pensiuni turistice (care sunt în general formate doar din locuințe, iar proprietari pot fi și antreprenori din mediul urban), o alimentație parțial autohtonă și practicarea unor activități în mediul rural.

Pentru protejarea patrimoniului cultural rural subliniem necesitatea operării unor modificări la Legea Turismului, în sensul că:

- în ceea ce privește definirea pensiunii turistice, locuințele cetățenilor sau clădirile independente să respecte arhitectura locului, să fie amplasate în moșia satului, să fie amenajat un „mic colț” (o cameră) de tradiție populară iar alimentele și băuturile servite să provină în mare parte de pe plan local;
- pensiunea agroturistică este o structură turistică amplasată în moșia satului, având o capacitate de cazare de până la 5 camere, funcționând în cadrul gospodăriilor (locuință și anexe), păstrând arhitectura locului. Gospodăria, presupune existența unei locuințe și a anexelor gospodărești active. Interiorul locuinței trebuie să fie amenajat în mod tradițional, fără să fie folosite elemente etnografice din alte microzone, zone sau peisaje etnografice. Anexele gospodărești active sunt acele anexe care sunt folosite de țăran, unde sunt depozitate sau trăiesc animale, unelte, nutrețuri etc. și nu au doar valoare estetică, de obiect de muzeu;
- promovarea satelor turistice să fie făcută menționând peisajul etnografic sau zona etnografică;
- dezvoltatorii imobiliari și toți antreprenorii care construiesc în mediul rural locuințe, case de vacanță, moteluri, hoteluri trebuie să inventarieze și să protejeze elementele

etnografice ale locului, iar aceste construcții să fie amplasate în moșia satului, nu în vatră.

7.3.2. Muzeele sătești. Dezvoltarea tot mai accentuată a turismului rural, impune înființarea muzeelor etnografice sătești, care oferă posibilitatea prezervării identitarului cultural in situ. Ele vor reda specificul etnografic al satului respectiv, cuprinzând elemente etnografice în uz dar și endemice (care nu-și mai găsesc locul și rolul în societatea contemporană fiind pe cale de dispariție), ambele având valoare culturală.

Crearea acestor obiective turistice - muzeele etnografice sătești - care să intre în administrația Primăriei locale, a Consiliului Județean în cooperare cu instituțiile muzeale județene sau zonale, presupune o colaborare și o consultare cu specialiștii, în special etnografi și muzeografi, pentru a se realiza o bună aranjare a elementelor etnografice, atât din punct de vedere estetic, cât și thematic și pentru a se evita pe cât posibil kitch-ul.

Amenajarea unei gospodării locale, care să se constituie într-un muzeu în aer liber, are drept scop protejarea și conservarea specificului local, dar și posibilitatea cunoașterii de către turiști a tradițiilor locului: de la arhitectură, la ocupații și meșteșuguri, de la interiorul locuinței, la portul popular și la sărbători și obiceiuri.

Va trebui realizată o broșură care să conțină o caracterizare geografică și etnografică a locului, însoțită de CD-uri audio, video cu muzică populară locală, filme etnografice care să surprindă practicarea anumitor obiceiuri și sărbători, meșteșuguri locale ș.a. și care pot fi comercializate în cadrul muzeului.

7.3.3. Reconstituirea și revigorarea unor vechi sărbători și obiceiuri, a unor meșteșuguri și instalații tehnice, a unor tehnici de obținere a băuturilor tradiționale, a unor rețete tradiționale etc., contribuie la punerea în valoare a acestei inestimabile comori a satelor, la păstrarea identității culturale, la menținerea, practicarea și transmiterea lor generației tinere, constituind totodată obiective turistice și o sursă de venit, stopând exodul tinerilor. Meșterii locali trebuie încurajați să-și deschidă centre meșteșugărești în care să-și vândă o parte din produsele lor și să ofere posibilitatea turistului să vadă și să cunoască tehnica de realizare a acestor produse.

7.3.4. Restaurarea fondului construit tradițional: locuințele, anexele gospodărești, bisericile sătești, troițele, instalațiile tehnice etc. contribuie la protejarea și conservarea patrimoniului etnografic, redarea lor, matricei rurale și valorificării turistice a lor. Această restaurare se realizează în habitatul original, înlocuind unele materiale și elemente structurale deteriorate din construcția ce constituie mobilul activității in situ, cu elemente de același tip și aceleași materiale pe care le găsim în sat, păstrând astfel arhitectura originală.

7.3.5. Harta patrimoniului etnografic

Studierea, reprezentarea și valorificarea patrimoniului etnografic presupune identificarea, cunoașterea, tezaurizarea etc., dar și transpunerea acestor informații pe ortofotoplanuri.

Metodologia de lucru. O analiză cât mai complexă, completă și ușor de valorificat turistic a patrimoniului etnografic, în cazul nostru pastoral și forestier, într-un anumit spațiu, presupune utilizarea unui fond de date, îndeosebi cartografic, deosebit de variat și care să acopere o perioadă de timp suficient de mare astfel încât rezultatele studiului să poată fi considerate concludente.

Surse de date utilizate.

Documentele etnografice obținute prin culegerea de material etnografic și folcloric. S-au realizat pe baza chestionarului (interviu direcționat, cu întrebări închise și deschise), cu înregistrarea pe reportofon digital. Interviuurile s-au realizat atât cu persoane tinere și adulte cât și cu persoane în etate. La fișa informatorului s-a întrebat în plus: adresa exactă a respondentului cu stradă, cu număr de casă, cu număr de telefon și s-a solicitat acceptul ca să apară menționat pe viitoarea hartă și să poată fi contactat telefonic sau direct la adresă de turiști. Paralel cu, culegerea de material etnografic și folcloric s-au efectuat înregistrări video și imagini fotografice.

Ortofotoplanurile sunt realizate între anii 2003 și 2005 și date spre utilizare din anul 2006. Au fost realizate și sunt gestionate de Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară (ANCPPI). Au rezoluție spațială de 0,5 m.

Prelucrarea acestor surse de date a constat în primul rând în transcrierea și clasificarea materialului de teren în funcție de componentele patrimoniului: habitat, ocupații, meșteșuguri și instalații, alimentație, artă și port popular, sărbători și obiceiuri, care au fost trecute în format vectorial într-un strat tematic de tip punct.

S-a folosit ca hartă finală de lucru ortofotoplanul peste care s-a suprapus planul urbanistic general al satului. Pe această hartă de bază, pe care sunt trecute numele străzilor s-au suprapus toate celelalte straturi tematice, având semne cartografice diferite pentru fiecare componentă a patrimoniului etnografic, dar și a patrimoniului turistic: casă roșie pentru habitat, romb roșu vertical pentru ocupații, romb galben orizontal pentru meșteșuguri, triunghi albastru pentru artă și port popular, triunghi galben pentru alimentație, pătrat maro pentru sărbători și obiceiuri ș.a.

Fiecare respondent intervievat va avea un semn cartografic cu un număr de ordine (pe mostra de hartă realizată pentru satul Rucăr am trecut direct denumirea, deoarece am intervievat un număr redus de persoane) în funcție de componenta din care face parte. Pe hartă, pe verso vor fi detaliate informațiile despre numerele de ordine, clasificate după componentele patrimoniului etnografic: nume, vârstă, numele străzii, numărul casei, numărul de telefon. Vor apărea și imagini fotografice.

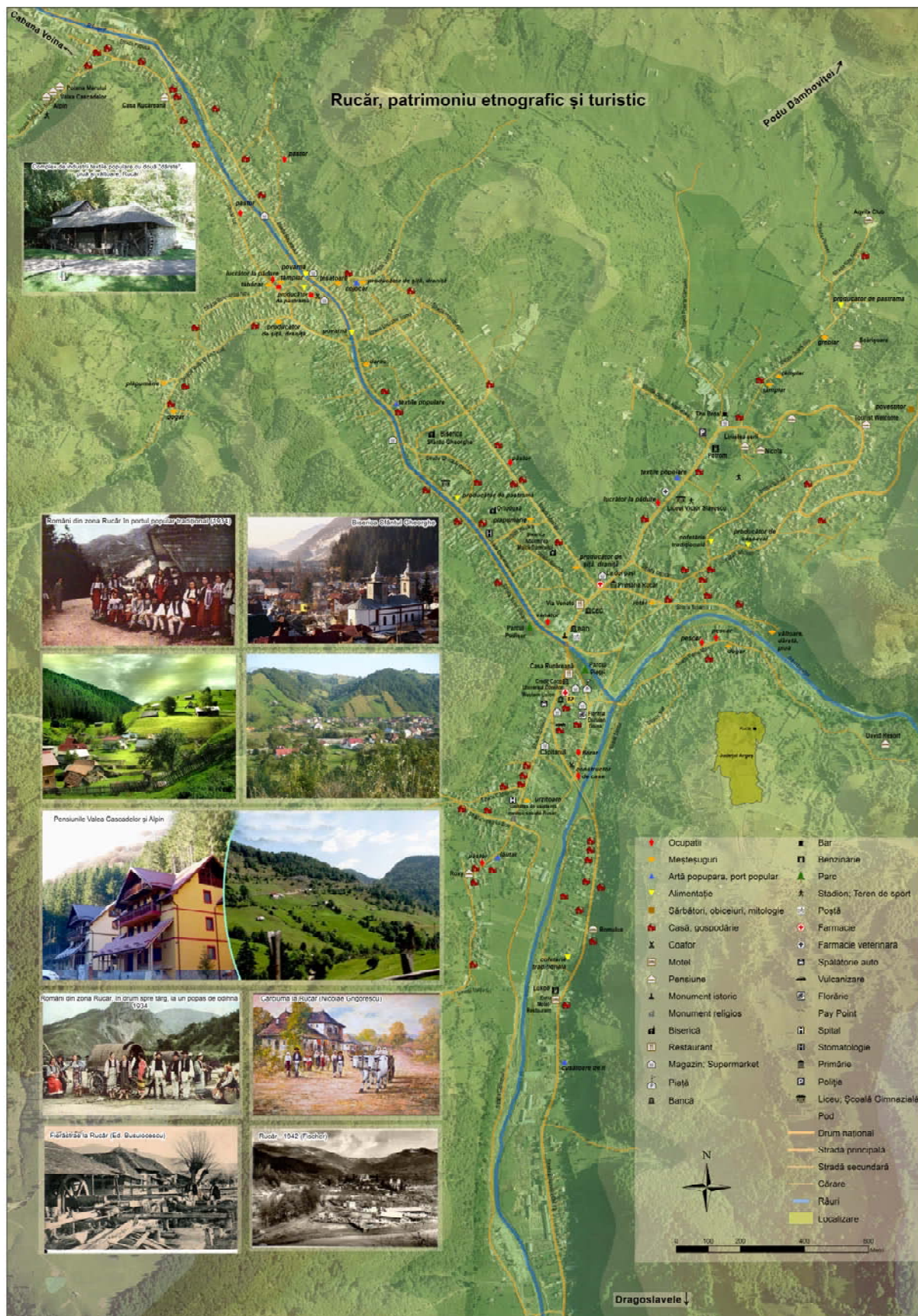

Fig. 7.2. Model de valorificare a patrimoniului etnografic

De exemplu, pe hartă peste casa situată pe strada Braşovului nr. 5 apare un romb roşu

vertical cu numărul de ordine 17 - . Pe verso la componeta ocupaţiei, la numărul de ordine 17 apare: Popescu Ion, 63 de ani, pescar, strada Braşovului nr. 5, telefon 0744.44.44.45.

Rezultatele obţinute evidenţiază şi valorifică patrimoniul etnografic şi turistic al satului. Turistul după un număr de zile petrecute în vatra satului se plictiseşte. Uneori, ruşinos să abodeze persoane din sat ezită să intre în contact cu ele. Această hartă ajută turistul să poată contacta orice persoană doreşte, telefonic şi apoi personal, putând astfel asista la executarea unor produse sau le poate achiziţiona, poate să stea de vorbă şi să povestească ş.a. şi astfel, poate sta un sejur îndelungat.

CONCLUZII

Toate lucrurile zămislite de țăran în cadrul peisajului natural sunt sau devin cu timpul, documente etnografice. Peisajul etnografic integrează naturalul cu socialul, omul modificând ori înlocuind componentele naturale (biotice și abiotice), în funcție de nevoile sale, de gradul de organizare și dezvoltare al colectivității din care face parte (David L., 2013: 199).

Culoarul Rucăr-Bran este o veche vatră culturală, unde creșterea animalelor este o îndeletnicire străveche ce se practică din generație în generație. G. Vâlsan (2001: 410) spunea: „Carpații românești păstrează încă o viață păstorească de oieri neobișnuit de dezvoltată. Poate nici un lanț de munți din Europa nu li se poate asemana în această privință”. Dacă până în anii 1990 ciobanii brăneni și rucăreni erau numeroși și cunoscuți în toată țara, în prezent, numărul lor s-a redus considerabil, existând o lipsă de personal. Astfel, s-a ajuns ca stăpânii de munte să tocmească pentru vârat, oameni din alte zone geografice, de alte etnii, puțin cunoscători ai acestei ocupații, lipsiți de dăruire și seriozitate. N-a fost decât un pas ca această „mândrie” de altădată a locuitorilor din zonă – ciobănia, să fie considerată în prezent, o muncă de rușine, părinții refuzând categoric să-și lase băieții să practice păstoritul. Astăzi, la stână întâlnim: puțini ciobani pricepuți, ce practică această ocupație de plăcere, băieței (14-18 ani) și bărbați cu o situație materială precară, persoane de altă etnie.

Semnalul de alarmă pe care îl tragem este faptul că aceste peisaje pastorale tradiționale create, dezvoltate și păstrate de-a lungul secolelor și milenii dispar sau sunt transformate rapid în ultimii ani. Problema majoră, a cărei rezolvare trebuie găsită, este lipsa acută de personal, a bărbaților care au ciobănia în „sânge”. Păstoritul fără ciobani nu poate exista.

În cadrul bursei de cercetare postdoctorală: am consultat bibliografia din literatura de specialitate din țară și străinătate; am consultat suportul cartografic existent; am efectuat cercetări de teren în satele și la stânele din Culoarul Rucăr-Bran; am cules, transcris și interpretat materiale etnografice și folclorice (peste 200 pagini); am efectuat observații directe; am cules și interpretat datele statistice de la INS; am realizat suportul cartografic și fotografic (mii de fotografii); am participat la 3 conferințe internaționale și naționale; am publicat și sunt în curs de apariție 4 articole în reviste BDI (2 în reviste ISI); am realizat modele culturale de dezvoltare durabilă a peisajului pastoral ș.a.

Analiza acestor date este prezentată mai jos luând în considerare punctele tari, punctele slabe, oportunitățile și pericolele degradării peisajului pastoral

Analiza SWAT

Puncte tari:

- Culoarul Rucăr-Bran este situat în centrul țării (fig. 1.1.);
- puncte de legătură între Transilvania și Muntenia;

- existența centrelor urbane în apropiere: Brașov, Câmpulung ș.a.;
- masivele muntoase sunt situate în apropierea vetrelor satelor;
- formațiunile cristaline formează fundamentul Culoarului;
- formațiunile sedimentare și calcarul sunt suprapuse cristalinelui;
- riscuri minime de producere a cutremurelor și a inundațiilor;
- relief carstic spectaculos: peșteri, chei etc.;
- peisaje montane intacte de o rară frumusețe;
- expoziția versanților și înclinarea pantelor favorabile instalării stânelor;
- relieful, prin altitudine și varietate, permite practicarea diferitelor tipuri de turism;
- temperaturi medii sub 30 grade în timpul verii;
- precipitații bogate;
- numeroase râuri, pârâuri, izvoare;
- întinderea mare a pajiștilor naturale:
- existența unui covor floristic bogat și ecologic;
- suprafețe întinse de pădure;
- faună bogată și variată;
- solul fertil favorabil dezvoltării pajiștilor naturale;
- lipsa surselor de poluare;
- acces la surse informaționale variate: internet, telefon mobil ș.a.
- produse lactate ecologice;
- stâne amenajate în mod tradițional;
- patrimoniu etnografic pastoral bogat și variat;
- practicarea transumanței și a unui păstorit tradițional;

Stâna veche din Pietrele – Masivul Piatra Craiului

Puncte slabe

- relieful, prin altitudine și înclinarea versanților, impune existența unor sate izolate;
- exploatarea intensă a lemnului;
- durata mare a stratului de zăpada (200 zile) permite pășunatul în zona montană doar vara;
- existența a numeroase animale sălbatice: lupi, urși ș.a.
- reducerea efectivelor de animale;
- lipsa de transparență a licitațiilor efectuate de primării pentru arendatul munților;
- sporul natural negativ;
- lipsa de personal, a bărbaților care să practice păstoritul;
- acces greu la piețele de desfacere a produselor lactate;
- folosirea betonului, plasticului și a metalului în construirea stânelor;
- dispariția stânei cu comarnic și apariția stânei cu 4-5 camere;
- introducerea la stână a vaselor de plastic și metal;
- dispariția interdicțiilor la stână: accesul femeilor, mâncatul de dulce în posturi ș.a.;
- folosirea plasticului în ambalarea brânzei de burduf;
- migrația urban-rural, dar în principal migrația internațională;
- cadrul legislativ lacunar și neconform cu realitatea;
- gradul de mecanizare ridicat și noile tehnologii sunt nocive peisajului pastoral: cositul mecanizat, mulgătorile electrice, gardul electric ș.a.
- impactul negativ asupra peisajului pastoral prin practicarea defectuoasă a turismului rural;
- urbanizarea satelor: construirea în veterele satelor a numeroase hoteluri, moteluri;
- insuficiența marcajelor pentru traseele turistice, a panourilor și a centrelor de informare;
- popularizarea mass-media a sărbătorilor de „bulevard” – Sf. Valentin, Halloween ș.a.
- circulația haotică a elementelor etnografice între peisaje – kitch-ul;
- depozitarea deșeurilor menajere în spații necorespunzătoare;
- extinderea infrastructurii în zonele izolate;
- lipsa de informatizare și conștientizare a locuitorilor privind valoarea culturală a peisajelor, efectele modificărilor, valorificarea;

Oportunități

- creșterea nivelului de conștientizare și informare a populației cu privire la posibilitatea de comercializare la adevarata valoare, a produselor lactate ecologice;
- accesul la piețele de desfacere a produselor lactate: hipermarketuri etc.;

- practicarea agroturismului;
- valorificarea potențialului turistic natural: peisaje spectaculoase, relief carstic, mediul nepoluat;
- revigorarea meșteșugurilor tradiționale;
- restaurarea caselor tradiționale și introducerea lor în circuitul turistic;
- identificarea, tezurizarea, conservarea și valorificarea patrimoniului pastoral;
- accesarea fondurilor nerambursabile pentru practicarea unui păstorit și turism tradițional și ecologic;
- promovarea satelor turistice să fie făcută menționând peisajul etnografic sau zona etnografică;
- existența programelor de formare profesională pentru locuitori, astfel încât să protejeze patrimoniul etnografic;
- dezvoltatorii imobiliari și toți antreprenorii care construiesc în mediul rural locuințe, case de vacanță, moteluri, hoteluri trebuie să inventarieze și să protejeze elementele etnografice ale locului, iar aceste construcții să fie amplasate în moșia satului, nu în vatră.

Stâna nouă din Pietrele – Masivul Piatra Craiului

Riscuri

- dispariția gospodăriei cu ocol întărit din zona Bran;
- rururbanizarea: extinderea tot mai accentuată a arhitecturii urbane în sate, prin construirea de pensiuni și hoteluri pe 3, 4 sau 5 etaje.;
- legislația fluctuantă și lacunară;
- exploatarea nerațională a resurselor neregenerabile: pădurea, fauna cinegetică ș.a.;
- „golirea” satelor – depopularea cauzată de migrația populației tinere;
- interesul scăzut al autorităților privind valorificarea turistică a peisajului pastoral;
- pierderea meșteșugurilor tradiționale;
- folosirea substanțelor chimice în realizarea produselor lactate;
- dispariția ciobanilor pricepuți, care să practice meseria cu plăcere și pasiune;
- mimarea păstoritului: creșterea animalelor în efective reduse pentru a putea obține subvențiile de la APIA;
- atingerea standardelor europene în privința creșterii animalelor determină dispariția păstoritului tradițional.

BIBLIOGRAFIE

- Agostini, Stella**, (2009), *Vernacular rural housing: heritage in the landscape*, in Landscape and rural heritage. European spatial planning and landscape, no 88. Sixth meeting of the Workshops of the Council of Europe for the implementation of the European Landcape Convention, Sibiu, Romania, 20-21 September 2007, Concil of Europe Publishing, pp. 113-124.
- Băcănaru, I** et al. 1960, *The International Geographical Congress held in Stockolm XIX*, in Natura nr. 5.
- Bârsan, A.** 1969: *Caracterizarea geomorfologică a platformei Bran*, Lucrări științifice I.A.N.B., seria A, volumul 12, București.
- Bârsan, A. , Bărbulescu, C. , Burcea, P. , Puiu, St.** 1964: *Pășunile și fânețele naturale din platforma Bran*, Natura, revista Societății de Științe Naturale și Geografice din R.P.R., nr. 2
- Brâncuș, Gr.** 1983: *Vocabularul autohton al limbii române*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Budiș, Monica** 2004: *Gospodăria rurală din România, vol. I, Muntenia, Oltenia, Dobrogea*, București: Editura Etnologică.
- Butură, V.** 1957-1958: *Adăposturile temporare în sud-estul Munților Apuseni*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca
- Butură, V.** 1962-1964: *Adăposturile pastorale din Țara Moșilor*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca
- Butură, V.** 1968: *Etnografia poporului român*, Cluj Napoca: Editura Dacia
- Cancel, P.** 1913: *Păstoritul la popoarele romanice*, în Convorbiri literare, nr. 9
- Candrea, I. A.** 1900: *Elemente române în limbile slavice*, în Noua revistă română, nr. 9, p. 399-409.
- Candrea, I. A.** 1930: *Viața păstorească la megleniți*, Grai și suflet, IV, fasc. 2
- Capidan, Th.** 1922: *Termeni păstorești de origine română în limbile balcanice*, în Dacoromania, II, Cluj, p. 677-679.
- Capidan, Th.** 1927: *Românii nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, în Dacoromania, IV, Cluj, p. 183-350.
- Chiriță, C., Vlad, I., Păunescu, C., Pătrășcoiu, N., Roșu, C., Iancu, I.** 1977: *Stațiuni forestiere*, Ediția a II-a, Red. Chiriță C., București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- Coccean, P.** 2011: „Țările” regiuni geografice și spații mentale, Cluj: Presa Universitară Clujeană
- Collignon, Patrice** 2009: *Situation et défis du monde rural – Le patrimoine et le paysage au coeur des enjeux du développement territorial durable*, in *Landscape and rural heritage. European spatial planning and landscape*, no 88. Sixth meeting of the Workshops of the Council of Europe for the implementation of the European Landscape Convention, Sibiu, Romania, 20-21 September 2007, Concil of Europe Publishing, p. 99-103.
- Constantinescu, N.** 1973: *Regenerarea arboretelor*, Ediția a II-a, București: Editura Ceres.
- David, L.** 2002, *Focul lui Sumedru, studiu de caz – com. Rucăr, jud. Argeș*, p. 201-213, București: Editura Paideia.
- David, L.** 2010 a: *Peisajele tnografice din România*, București, teză de doctorat
- David, L.** 2010 b: *The landscape theoretical considerations*. In „Metalurgia international” XV, special issue 2: 149-152.
- David, L.** 2013: *Ethnographic landscapes in Dobrogea*, in *Journal of Ethnography and Folklore*, new series, 1-2/2013, p. 197-215;
- David, L.** 2015 a: *The evolution of ethnographic lanscapes in Romania*, în *Jokull Journal* (ISI, factor de impact 1,6), ISSN 0449-0576, volume 2015 (65), issue 3, section 1, p. 306-318:
- David, L.** 2015 b: *Pastoral landscape in the Rucăr-Bran Corridor. Sheepfold dynamics*, a fost acceptat spre publicare în în *Revista de Etnografie și Folclor* (*Journal of Ethnography and Folklore*), serie nouă 1-2, issn 0034-8198 (în curs de apariție)
- David, L.** 2015 c: *The functional types of the settlements lying in the Rucăr-Bran Corridor*. în revista *Romanian Journal of Geography*, ISSN 1220-5311 (în curs de apariție)
- David, L.** 2015 d: *Culoarul Rucăr-Bran. Nedei, târguri, bâlciuri*, a fost acceptat spre publicare în *Studii și comunicări de etnologie*, ISSN 1221-6518 (în curs de apariție)
- Dan, D.** 1923: *Stîna la românii din Bucovina*, în *Junimea literară*, XII
- Deleanu, N.** 1959: *Nedeia din Poiana Miresei*, București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- Densusianu, O.** 1913: *Păstoritul la popoarele romanice*, în *Vieța nouă*, București
- Densusianu, O.** 1933-1934: *Aspecte etnografice ale păstoritului*, București (curs litografiat)
- Diaconu, I.** 1930: *Păstoritul în Vrancea*, în *Grai și suflet*, IV, fasc.2, p. 267-309.
- Dima, Emanuela** 2013: *Terminologia păstorească moștenită în limba română. Elemente de dinamică lexicală*, București: Editura Academiei Române.
- Dragomir, N.** 1926: *Din trecutul oierilor Mărgineni din Săliște și din comunele din jur*, p. 195-251, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. II, Cluj: Tiparul Ardealul.
- Dunăre, N.** 1956: *Problema cercetării etnografice a păstoritului*, în *Studii și cercetări de istorie*,

Cluj.

- Dunăre, N.** 1969: *Păstoritul de pendulare dublă pe teritoriul României*, în Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965-1967, Cluj.
- Dunăre, N. (coordonator)** 1972: *Țara Bârsei*, Vol. I, București: Editura Academiei RSR.
- Dunăre, N.** 1981: *Sistemul ocupațional pastoral, factor de stabilizare și comunicare*, Timișoara: Analele Banatului, Etnografie, volumul I, p. 21-42.
- Dunăre, N.** 1982: *Teoria zonelor etnografice și vetrele etnoculturale de continuitate românească*, Oltenia. Studii și Comunicări, Craiova.
- Florea, N., Bălăceanu, V., Răuță, C., Canarache, A.** 1987: *Metodologia elaborării studiilor pedologice*, Partea I. Colectarea și sistematizarea datelor pedologice, București.
- Florea, N., Bălăceanu, V., Răuță, C., Canarache, A.** 1987: *Metodologia elaborării studiilor pedologice*, Partea a II-a. Elaborarea studiilor pedologice în diferite scopuri, București.
- Florea, N., Bălăceanu, V., Răuță, C., Canarache, A.** 1987: *Metodologia elaborării studiilor pedologice*, Partea a III-a. Indicatori ecopedologice, București.
- Florea, N., Munteanu, I.** 2003. *Sistemul Român de Taxonomie a Solurilor (SRTS)*, București: Editura Estfalia.
- Florea, N., Buza, M.** 2004: *Pedogeografie cu noțiuni de pedologie* (Compendiu), Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga.
- Florescu, I.** 1981: *Silvicultură*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Gălățan-Jieț, D.** 2014: *Păstoritul din Valea Jiului ieri și azi*, Târgu Jiu: Editura Măiastra.
- Ghinoiu, I.** 1981: *Tipologia peisajelor etnografice românești*, în Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte, seria IV, tomul III, București, p. 82-97.
- Ghinoiu, I.**, 1994: *Vârstele timpului*, București: Editura Meridiane.
- Ghinoiu, I.** 2001: *Panteonul românesc. Dicționar*, București: Editura Enciclopedică.
- Ghinoiu, I.** 2014: *Mitologie română. Zeii pastorali*, București: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Giuglea, G.** 1988: *Fapte de limbă, Mărturii despre trecutul românesc*, (Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie), ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Giuglea, G.** 1983: *Cuvinte românești și romanice*, (Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie), ediție îngrijită, introducere, bibliografie, note și indice de Florența Sădeanu, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Giuglea, G., Ivănescu, G.** 1959: *Un cuvânt românesc de origine traco-dacă: dr. mînzare, mîrzară, mr. muldzare*, în Studii și cercetări lingvistice, anul X, nr. 1, p. 105-112.
- Giurcăneanu, Claudiu** 1988: *Populația și așezările din carpații românești*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.

- Goia, I. A.** 2012: *Economia rurală tradițională în nord-vestul Transilvaniei*, Cluj Napoca: Editura Argonaut
- von Haaren, Christina** 2002: *Landscape planning facing the challenge of the development of cultural landscapes*, în revista Landscape and Urban Planning 60, p. 73-80
- Hasdeu, B. P.** 1874: *Originile păstoriei la români. Elemente dacice*, în Columna lui Traian, anul V, nr.5, 1874, p. 97-107, 177.
- Hasdeu, B. P.** 1874: *Originile păstoriei la români. Elemente latine*, în Columna lui Traian, anul V, nr 5, p. 234.
- Hașdeu, T.** 1976: *Bran-poartă în Carpați*, București: Editura Albatros.
- Herseni, T.** 1934: *Stâna din Munții Făgăraș*, în Boabe de grâu V, nr. 6, p. 356-359.
- Herseni, T.** 1936: *Stâne nerejene*, în Sociologie românească, nr. 7-9.
- Herseni, T.** 1941: Probleme de sociologie pastorală, Institutul de Științe Sociale al României, București.
- Hoersch, Bianca, Braun, G., Schmidt, U.** 2002: *Relation between landform and vegetation in alpine regions of Wallais, Switzerland. A multiscale remote sensing and GIS approach*, Computers, Environment and Urban Systems, 26, p. 113-139.
- Holl, A., Nilsson, K.** 1999: *Cultural landscape as subject to national research programmes in Denmark*, în revista Landscape and Urban Planning 46, p. 15-27.
- Iancu, I. coord.** 1982: *Mică enciclopedie a pădurii*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Iancu, M. , Panaite, L.** 1971: *Județul Brașov*, București: Editura Academiei R.S.R..
- Iancu, M.** 1975: *Leagăne și vaduri carpatice*, București: Editura Albatros.
- Ionescu-Dunăreanu, I.** 1986: *Munții Piatra Craiului. Ghid turistic*, București: Editura Sport-Turism.
- Latiș, Vasile** 1993, *Păstoritul în Munții Maramureșului (spațiu, timp)*, tipărit la Marco&Condor SRL
- Lobiuc, I.** 1972: *Elemente românești în terminologia păstoritului și a creșterii vitelor la huțuli*, în Romanoslavica, anul XVIII, p. 109-134.
- Luginbühl, Y.**, 2009: *Les paysages de la ruralité*, in Landscape and rural heritage. European spatial planning and landscape, no 88. Sixth meeting of the Workshops of the Council of Europe for the implementation of the European Landcape Convention, Sibiu, Romania, 20-21 September 2007, Concil of Europe Publishing, p. 27- 33.
- Mehedinți, S., Moșoiu, I.** 1930: *Branul și Cetatea Branului*, București: Editura Asoc. Touring Clubul României.
- Mihăilescu, V.** 1926: *Un chestionar privitor la studiul geografic al așezărilor rurale*, în Buletinul Societății Regale de Geografie, XLV.

- Mihăilescu, Vintilă** 1927: O hartă a principalelor tipuri de aşezări rurale din România, în Buletinul Societăţii Regale Române de Geografie, vol. XLVI
- Mihăilescu, V.** 1963: *Carpaţii Sud-Estici*, Bucureşti: Editura Ştiinţifică.
- Milescu, I., Alexe, A., Nicovescu, H., Suciu, P.** 1967: *Fagul*, Bucureşti: Editura Agro-Silvică.
- Mirceşti, C.** 1941: *Ulucul Branului*, B.S.R.R.G., t.LX, Bucureşti.
- Mirceşti, C.** 1976: *Păstoritul transhumant şi implicaţiile lui în Ţara Românească şi Transilvania în sec. XVIII-XIX*, Bucureşti: Editura Academiei R.P.R.
- Morariu, T.** 1963: *Câteva contribuţiuni la migraţiile pastorale actuale din Republica Populară Română*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1959-1961, Cluj
- Morariu, T.** 1937: *Contribuţiuni la aprinderea focului viu în Ardeal, Maramureş şi Bucovina*, extras din Anuarul Arhivei de Folclor al Academiei Române, IV, Bucureşti.
- Morariu, T.** 1931: *Câteva contribuţiuni la oieritul evreilor maramureşeni*, p. 185-199, în Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol. IV, Tiparul Ardealul, Cluj.
- Morariu, T.** 1937: *Vieaţa pastorală în Munţii Rodnei*, Societatea Regală Română de Geografie, Bucureşti
- Morariu, T.** 1942: *Păstoritul în Alpii francezi şi în Carpaţi*, în Sociologie românească, nr. 7-12, Bucureşti.
- Nandriş, Gr.**, *Păstoritul românesc în Carpaţii poloni*, în Dacoromania, VIII, Cluj, p. 138-148.
- Negulescu, E., Ciumac, Gh.** 1959: *Silvicultura*, Bucureşti: Editura Agro-Silvică.
- Opreanu, Sabin** 1931: *Contribuţiuni la transhumanţa din Carpaţii Orientali*, p. 207-239, în Lucrările Institutului de Geografie al Universităţii din Cluj, vol. IV, Tiparul Ardealul, Cluj.
- Pamfile, T.** 1910: *Industria casnică la români*, Bucureşti: Tipografia Cooperativa.
- Patrulius, D.** 1969: *Geologia Masivului Bucegi şi a culoarului Dâmbovicioara*, Bucureşti: Editura Academiei.
- Pătru, Ileana Georgeta** 2001: *Culoarul transcarpatic Bran-Rucăr-Dragoslavele. Studiu de geografie fizică*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
- Pătru-Stupariu, Ileana Georgeta** 2011: *Peisaj şi gestiunea durabilă a teritoriului. aplicaţii în Culoarul transcarpatic Bran-Rucăr-Dragoslavele*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
- Pârnuţă, Gh.** 1972: *Rucăr-monografie sociologică*, Comitetul pentru Cultură şi Educaţie Socialistă, Piteşti
- Petrişor, M.** 1978: *Pastoral terminology in Romanian*, în Analele Universităţii din Craiova, anul VI, p.19-29.
- Pop, Ana-Maria** 2011: *Ţara Bârsei. Studiu de geografie regională*, Cluj: Presa Universitară

Clujeană.

- Pop, V.** 1980: *Păstoritul în Cîmpia Transilvaniei. Observații și constatări asupra păstoritului din zona de cîmpie a județului Mureș. Obiceiul Măsurarea oilor*, în Marisia, X, Tîrgu Mureș, p.611-630.
- Popa, Teodor** 2010: *Studiu de geografie umană și economică în compartimentul de sud-vest al Depresiunii Brașov*, teză de doctorat
- Popescu, Alexandru** 1986: *Tradiții de muncă românești*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Popescu-Sireteanu, I.** 1980: *Contribuții la cercetarea terminologiei păstorești din limba română*, Iași
- Popescu-Sireteanu, I.** 1983: *Strunga: considerații semantice*, în Limba română, anul XXXII, nr. 1, p. 25-33.
- Popescu-Sireteanu, I.** 1983: *Limbă și cultura populară*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Popescu-Sireteanu, I.** 1984: *Din terminologia păstorească: străgheată*, în Limba română, anul XXXIII, nr.6, p.480-484.
- Popescu-Sireteanu, I.** 1984: *Etimologia cuvîntului oină* în Limba română, anul XXXIII, nr. 5, p.407-409.
- Popovici, Elena-Ana**, (2008), *Dinamica utilizării terenurilor și calitatea mediului în Platforma Cotmeana*, teză de doctorat, Institutul de Geografie, București.
- Popp, Mara N.** 1932: *Ciobănia la ungurenii din dreapta Oltului*, în Buletinul Societății Regale de Geografie, LI , p.149-172.
- Popp, Mara N.** 1933: *Contribuții la viața pastorală din Argeș și Muscel. Originea ungurenilor* în Buletinul Societății Regale de Geografie, Tomul LII , p. 229 - 282
- Popp, Mara N.** 1942: *Păstoritul în câmpie*, în Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj.
- Praoveanu, I.** 1983: *Păstoritul la brăneni. Considerații istorico-geografice*, p. 263-276, în Cymidava, XIII/2, Culegere de studii și cercetări a Muzeului Județean Brașov, Brașov.
- Praoveanu, I.** 1998: *Așezările brănene: satul, gospodăria, locuința*, Brașov: Editura Transilvania Expres.
- Praoveanu, I.** 2007: *Prelucrarea laptelui în tehnici tradiționale la români*, p. 97-104, în Studii și comunicări de etnologie, tomul XXI, Editura Imago, Sibiu.
- Praoveanu, I.** 2012: *Credințe, obiceiuri și rânduiești pastorale*, p. 128-136, în Caiete folclorice Argeș, XV-XVI, ISSN 1584-2126, Pitești.
- Praoveanu, I.** 2013: *Tipuri de păstorit la români*, p. 47-56, în Anuarul Muzeului Etnografic Reghin, Moșteniri culturale 2013, Editura Nico, Târgu.Mureș.

- Praoveanu, I.** 2014: *Considerații cu privire la transhumanța pastorală în documente istorice și studii etnologice*, p. 160-168, ASER nr. 9/2013, Modalități actuale de cercetare și promovare a patrimoniului imaterial în România, București: Editura Etnologică.
- Precup, E.** 1926: *Păstoritul în Munții Rodnei*, Cluj
- Puiu, Șt., Teșu, C., Șorop, G., Drăgan, I., Miclăuș, V.** 1983: *Pedologie*, București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Russu, I.I.** 1969: *Din trecutul păstoritului românesc* în Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957-1958, Cluj, p.135-156.
- Russu, I.I.** 1981: *Etnogeneza românilor*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Russu, I.I.** 1967: *Limba traco-dacilor*, București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Sala, M.** 1957: *Din terminologia păstorească românească: rom. vătui, cîrlan, noaten*, în Studii și Cercetări lingvistice, Tomul VIII, nr.1, p.77-83.
- Sala, M.** 1960): *Un cas de synonymie et d'homonimie: roum, noaten, cîrlan*, în *Revue de linguistique romane*, XXIV, p-373-389.
- Săvulescu, I.** 2014: *Vegetația Munților Iezer*, București: Editura Etnologică.
- Simion, T.** 1990: *Culoarul Rucăr-Bran, O poartă în Carpați*, București: Editura Sport Turism.
- Someșan, L.** 1933: *Viața pastorală în Munții Călimani*, în Buletinul Societății Regale de Geografie, LII , p.283-338.
- Stanciu, N.** 1981: *Probleme de ecologie forestieră aplicată*, București: Editura Ceres.
- Stoian, I.I.** 1932: *Păstoritul în Rîmnicul-Sărat*, în Grai și suflet, VI, p.41-74.
- Stoica, G. , Moraru, O.** 1981: *Zona etnografică Bran*, București: Editura Sport Turism.
- Șandru, D.** 1946: *Mocanii în Dobrogea*, București.
- Telceanu, R.** 1975: *Terminologia oierească în Maieru*, în Arhiva Someșană, IV, Năsăud
- Teodoreanu, E.** 1980: *Culoarul Rucăr-Bran. Studiu climatic și topoclimatic*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Țâra, V. D.** 1980: *Terminologia păstorească, mărturie a unității limbii și poporului român*, în Anuarul de cercetări etnologice și dialectologice, seria A, 2, București
- Tufescu, V.** 1982: *Oameni din Carpați*, București: Editura Sport - Turism.
- Văsieș, V.** 1975: *Cîteva observații asupra terminologiei păstorești din ținutul Năsăudului (Văile Zagra și Sălăuța)*, în Arhiva Someșana, III, Năsăud
- Vâlsan, G.** 1929: *Elementul spațial în descrierea geografică*, Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj, IV, Cluj.
- Vâlsan, G.** 1945: *Mocanii din Dobrogea*, extras din Graiul Românesc, II.
- Vâlsan, G.** 2001: *Studii antropogeografice, etnografice și geopolitice*, editate de I. Cuceu, Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene.
- Vlăduțiu, I.** 1965: *Noțiunea de mocan în păstoritul românesc*, în Revista de Etnografie și

- Folclor, nr. 2, București, p. 143-158.
- Vlăduțiu, I.** 1973: *Etnografia românească. Istoric. Cultură materială. Obiceiuri*, București: Editura Științifică și Enciclopedică..
- Vlăduțiu, I.** 1976: *Turism cu manualul de etnografie*, București: Editura Sport – Turism.
- Vos, W., Meekes, H.** 1999: *Trends in European cultural landscape development: perspectives for a sustainable future*, în revista Landscape and Urban Planning 46, p. 3-14.
- Vuia, R.** 1924: *Câteva observații și constatări asupra păstoritului și asupra tipurilor de case la români*, în *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, Tiparul Ardealul, Cluj
- Vuia, R.** 1926: *Țara Hațegului și Ținutul Pădurenilor*, p. 79-92, extras din *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. II, Tiparul Ardealul, Cluj.
- Vuia, R.** 1930: *Etnografie, etnologie, folclor – definiția și domeniul*, extras din *Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj*, vol. IV, Tiparul Ardealul, Cluj.
- Vuia, R.** 1964: *Tipuri de păstorit la Români în secolul al XIX-lea – începutul secolului XX*, București: Editura Academiei.
- Vuia, R.** 1975: *Studii de Etnografie și Folclor*, vol. I, București: Editura Minerva.
- Vuia, R.,** 1980: *Păstoritul din munții României*, în *Studii de Etnografie și Folclor*, vol. II, București: Editura Minerva.
- * * * 1790: *Harta Specht – Militarische Karte der Kleinen oder Oesterreichischen und grossen Wallachiei*.
- * * * 1912: *Harta Austriacă*, scara 1:100.000.
- * * * 1933: *Harta turistică a Asociației Turing-Clubul României*, scara 1:30.000.
- * * * 1940-1958: *Planurile Directoare de Tragere (PDT)*, scara 1:20.000.
- * * * 1966: *Recensământul general al populației din 21-II-1956*.
- * * * 1975-1980: *Hărțile topografice*, scara 1:50.000, 1:100.000.
- * * * 1975: *Harta solurilor R.S.R.*, scale 1:200.000 Foaia Brașov, Institutul de cercetări pentru pedologie și agrochimie, București.
- * * * 1979: *Atlasul Geografic al R.S.R.*, București: Editura Academiei
- * * * 1984: *Geografia României*, vol. II, București: Editura Academiei
- * * * 1992: *Recensământul populației și locuințelor din ianuarie 1992*
- * * * 2005, *Atlasul Etnografic Român*, vol. II, *Ocupațiile*, coordonator I. Ghinoiu, București: Editura Academiei Române.
- * * * (2005), *România. Spațiu, Societate, Mediu*, Editura Academiei Române, București.
- * * * 2006: *Ghid de valorificare a patrimoniului rural*, București: Editura Prisma.

- * * * 2007, *Convenția Europeană a Peisajului*, Florența, 2000, publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 536 din 23.07.2002, a șasea reuniune a grupurilor de lucru pentru implementarea Convenției Europene a Peisajului, *Peisaj și patrimoniu rural*, Sibiu.
- * * * 2008: *Monografia turistică a Carpaților Românești*, coordonator Vasile Surd, Cluj: Editura Presa Universitară Clujeană.
- * * * 2010: *Studiu privind stâna, produsele și subprodusele tradiționale de stână din arealul rural montan*, coordonator Stanciu Mirela, Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga.
- * * * 2010: *Studiu privind relațiile tradiționale, culturale și spiritualitatea profundă, existentă între repaosurile activității de bază pastorale și marile sărbători religioase la românii din arealul rural montan*, coordonator Săvoiu Gheorghe, Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga.

[http://www.opengis.unibuc.ro.;](http://www.opengis.unibuc.ro;)

<http://www.earth.unibuc.ro>

www.insse.ro

www.nps.gov